

H. Pöt. 6. 4468.

BEVEZETÉS

ÉS

A „SZEPESMEGYEI TÖRTÉNELMI TÁRSULAT“

12 ÉVI MŰKÖDÉSÉNEK

ISMERTETÉSE.

ÍRTA

DR. DEMKÓ KÁLMÁN,

A LŐCSEI ÁLL. FŐREÁLISKOLA IGAZGATÓJA,
A MŰEMLEKEK ORSZÁGOS BIZOTTSÁGÁNAK KÜLTAGJA,
A „SZEPESMEGYEI TÖRTÉNELMI TÁRSULAT“ TITKÁRA.

I. KÖTET 1.

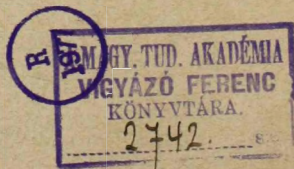
LŐCSE.

NYOMATOTT REISS J. T. KÖNYVNYOMDAJÁBAN.

1895.

200926

BEVEZETÉS.

Ezer év még a nagy nemzetek életében is igen hosszú idő. Tekintsünk végig a világtörténelmen s azt fogjuk látni, hogy ezredéves múlttal bíró nemzet, a melyik nyelvét, faji jellegét, nemzeti sajátosságait, ősi intézményeit hívebben megőrizve szállította volna át utódról utódra, mint a magyar; ma nincsen Európában.

Nemzetünknek egész történelme szakadatlan láncolata a csodáknak, melyeket kedvünkért Istenünk, a magyarok Istene, elkövetett

Őseink, egy maroknyi nép, ezer év előtt bejön Európába. Előtte a Kr. ut. IV. század végétől szakadatlan láncolatban jönnek a népvándorlás nagy nemzetei: hunok, avarok, bolgárok, kazárok, nem is számítva a mai hazánk területén megfordúlt gótokat, longobardokat, szlávokat, németeket; hogy ezen áldott földön alapítsák meg leendő otthonukat. Alig zajlik le felettük egy-két század, és letűnnek s annak, hogy valaha itt jártak, emlékét csak a krónikák tartották fenn. Megjelenik a *magyar*. Fellépése tüneményszerű Európában. Etelközben megveti ma már ezeréves alkotmányának alapjait, átkel a Kárpátok bérczein, csodás szerencsével, rövid idő alatt meghódít egy szép országot, szervezkedik és szerencsés államalkotó képességével beleilleszkedik Európa rája nézve egészen idegen

nép fajainak állami és kulturalis intézményeibe úgy, hogy azok mindenikének el kell ismernie, hogy ezen új nemzetnek itten nem csak létjogosultsága, hanem jövője is van.

Fegyverével kezdetben megremegteti Európát, mintha csak előre érezné, hogy meg kell erejét mutatnia, ha bizalmat akar maga iránt kelteni a részben, hogy képes lesz teljesíteni azon hivatást, melyet Európa keletén később teljesítenie kellett. Majd áttér a béke műveire. Nemzeti jellegét sértetlenül megóva, búcsút vesz ősi Isteneitől, hogy a keresztények Istenének áldozzon. Hadúr oltárait felváltja a kereszt, melynek buzgóbb védője ezen túl nincsen a magyarnál. Egyetlen század három királyi vérből származott *szentet* adott a római egyháznak. Mikor az egész világot dúlták az előítéletek harczi, egy *bölcs* királyunk kimondta törvényében, hogy »a boszorkányokról, minthogy olyanok nem léteznek, többé említést se kell tenni«, pedig alig múlt még el nálunk száz év a szeretet vallásának befogadása óta. Kevéssel utána a kelet és a nyugat nagy hatalmasai a Komnenek és a Hohenstaufok ostromolják hazánkat, az egyik göröggé, a másik németté akarván azt tenni. De az nem csak megmaradt magyarnak, hanem szent koronánkhoz kapcsolta Horvát-, Dalmát-, Bosnyák-, Szerb-, Bolgárországokat. Jött a tatárdúlás. A nagy Oroszországot kétszáz éven át tartott rabigába hajtotta; hazánk kínos bár, de rövid két évi szenvedés árán megszabadult tőle és újult erővel nem csak feltámadott, hanem röviddel rá döntő tényezőjévé lett Európa új államjogi alakulásának, megalapítva a Habsburg ház hatalmát.

Az Anjouk és Hunyadiak történetét, hazánk ezen fénykorszakait elég csak említenem. Művészet, tudo-

mány, ipar, kereskedelem, a királyi udvar fénye és hatalma s azon gondviselészerű szerep, melylyel az európai keresztény világnak védő bástyája voltunk a török ellen; tiszteletet és csodálatot vívott ki nemzetünknek.

Amint a fényt rendszeren kíséri az árnyék, úgy jött ránk a Jagellók gyászos korszaka, a mohácsi vész és a török hódoltság. Soha nemzet többet nem szenvedett, soha nemzet létéért kitartóbban nem küzdött, mint ekkor a magyar. Nem volt elég »Zápolya öldöklő százada«, nem a török dúlásai; a vallási viszályoknak is reánk kellett szakadniok, hogy csordúltig teljék meg nemzetünk szenvedésének kelyhe. De hiába szakították három darabra államunk testét. A nemzet megmaradt *egynek, magyarnak*. Még akkor is, mikor a XVI. század pártviszályai és a XVII-iknek nemzeti küzdelmei közt szétszakadozva ádáz dühvel rontott egymásra; mindenik azon meggyőződésben tette azt, hogy ő az igaz magyar, ő akarja igazán a magyar haza javát. Önző egyéni érdek hozzá fért egyikhez másikhöz, de idegen érdekek szolgálatába szegődni senki sem akart.

Majd jött egy korszak, melyben nem volt erőszak. Szelíd, jóindulatú volt az. Tisztesség, kedvezések árasztották el a magyart. S a nemzetet, mely a költő szavai szerint »titkos gyilkosai keze s a szent rokonvérbe fűrösztő visszavonás tüze közt« megállott, »lassú mérreg, lassú halál« emésztette. Amit ki nem vívhatott tőle az erőszak, csaknem teljesen megnyerte a kedvezés, a hízelgés nemzeti önérzetének, melyért már már cserébe adta épen — a nemzeti önérzetet. Ezen is szerencsésen túl estünk. Mikor azt hitte a hatalom, hogy elérkezett az ideje annak, hogy nyelvétől, nemzeti jellegétől megfoszthassa a magyart; ez új életre

eszmélt, felriadt rá nézve már már végzetessé lett tetszhalálából és kitűnt, hogy van még benne élet, van még benne erő megvalósítani a nemzet új prófétájának jóslatát, hogy »Magyarország nem *volt*, hanem *lesz*«.

Az álmából ébredő nemzet csakhamar átértette az új kornak jelszavait: »szabadság, egyenlőség, testvériség«. S ha voltak valaha szép lapjai történelmünknek, a legszebbek közé tartoznak azok, amelyekre rájok vannak írva a magyar nemesség küzdelmei, melyeket kifejt, hogy sok százados kiváltságait felválthassa az általános népjoggal. Ez is megtörtént. Nem ment erős megrázkódtatás nélkül a dolog. Az egész világ bámulattal nézte, hogyan küzd egy kis nemzet Európa szívében azért, hogy az emberi és polgárjogokban, melyekkel eddig csak néhány százezer ember bírt ottan, milliók részesüljenek. A dicső küzdelmet a leveretés és az elnyomatás gyászos időszaka követte. Túl éltük ezt is. Nagy viharoknak kellett végig zúgniok egész Európán és különösen a velünk már több századon át personalis unióban élő Ausztrián, hogy végre belássák, miszerint a magyar nemzet, amelyik egykor hősi küzdelmével a pusztulástól megvédte az európai keresztény műveltséget, amelyik ha — épen nyugati Európa érdekében vívott élet-halál harczi közt — olykor hátra maradt is, de mindig igyekezett utólrni műveltségben szomszédait: nem csak továbbra is megérdemli az életet, hanem vele, mint olyan nemzettel kell számolni, amelyik ezeréves önállósága után újabb ezredévre jogosan követel magának helyet itten.

A magyar nemzet ezeréves küzdelmei, fényes és gyászos napjai történetének megírására egy igen szerény kis körben működő vidéki történelmi társulat-

nak vállalkoznia nem lehet. Ha rövid visszapillantást vetettünk hazánk történetére, tettük ezt azért; mert jól esik tudnunk és éreznünk azt, hogy mi is részei vagyunk a nemzetnek, melynek röviden vázolt dicső multjából hozzánk is eljut egy fénysugár, amelyik míg egyrészt folytonosan melegen tartja a hazaszeretet érzelmét, másrészt késő unokáinknak is vezérlő szövétnekül fog szolgálni arra nézve, hogy annak világánál látva a nagy elődöket, ne törpüljenek korcs utódokká.

Nem közönséges szólásmód adta tollunk alá a fenti szavakat, hanem egy a magyar nemzet életében olyan sajátságos mozzanat, aminőt máshol hiába keresnénk. A míg Európa nagy nemzeteinél azt látjuk, hogy vagy a hódító olvasztotta be magába nyelvileg a meghódítottat vagy ő olvadt azzal egybe; addig nálunk első — szent — királyunk fiához írott intelmeiben azt mondja: »fogadd szívesen és becsüld meg az idegeneket; mert az egy nyelvű ország gyenge és törékeny». És mi nem nyomtuk el a gyengébbet, megbecsültük a vendég-idegent a nélkül, hogy vesztettünk volna nemzeti jellegünkből valamit.

Hazánkban sehol sem érvényesült erősebben a szent királynak vendégszeretetre intő szava mint a Szepességen. Évkönyveink egyikében már kifejeztük azon álláspontot, mely nem engedi elfogadnunk azon véleményt, mintha a Szepesség a magyarok bejövetele előtt lakatlan erdőterület lett volna. (Lásd IV. évkönyvünkben Hradszky József »Szepesvármegye a mohácsi vész előtt«). Kik lakták hajdan ezen földet? — hogy éltek, szerettek és szenvedtek egykor annak lakói? — ezen kérdésekre ma még nem adhatunk határozott választ. Vármegyénk régi krónikásai benépesíték ezen földet rómaikkal, húnokkal, gótokkal, gepidákkal és

más népekkel, melyeknek múltjáról nagy dolgokat tudnak regélni. Bocsássuk meg nekik a szülőföldjük iránt érzett szeretet által sugalmazott mondákat, még azt is, amelyik a catalaunumi világcsatát a Poprád völgyébe helyezi. Ma a művelődés-történeti irány korában minden mondánál becsebb ránk nézve egy-egy kő- vagy bronz házi eszköz, fegyverdarab vagy törött urna és cserépfazék; mert ezek biztosabb nyomokra vezetnek a kutatásban. Újabban többen láttak hozzá, hogy az őskor emlékeit napfényre hozzák. Ezen kutatásoknak eredményét foglalja össze jelen kiadványunknak »*A Szepesség őskora*« című rész, mely ellentmond a fenti feltevésnek, kimutatva, hogy itten a legkezdetlegesebb kőkorszaktól a bronz- és a népvándorlás korszakain át habár talán gyéren lakott, de lakott földterület volt. Mindenütt megmaradt itten a műveltség felé törekvő embernek nyoma.

Ha a történelmi korszak kezdetéül azon időpontot vesszük föl, melyből már megbízható adatokkal rendelkezünk; Szepesvármegye történelmi múltját akkor is visszavezethetjük egy teljes ezredévre, arra, a melyet mint a magyar állam kiegészítő része a magyar nemzettel együtt élt, érzett és szenvedett át. Ezen ezredéves múltnak története olyan változatos képet mutat, aminő hazánk egyetlen vármegyéjében sem volt. Bejöttek hazánkba magyar őseink, Bors vezér felhatol a Sajó-Hernád völgyén, hogy az ország határait erősítse meg a lengyelek földje felé — »*usque ad montem Tatur*«, — a Tátra hegységig. Benyomúl a »*Silva Zepus*«-nak nevezett szepesi erdőterületig és megalapítja itten azon magyar vitézekből álló határőrséget, melynek utódai az »*exercituantes nobiles de Scepus*«, a szepesi harcos nemesek osztálya, mely a királyok

különféle rendű és rangú jobbágyaitól megkülönböztetve, mint szabad bírtokos élt az úgynevezett »*X lán-dzsások széke*« vagy újabbkori elnevezéssel a »*Kis me-gye*« területén. Magyar és lengyel krónikások egybehangzóan beszélnek, hogy Kálmán királyunk 1108-ban Ófaluban a lengyelek királyával Boleszlávval frigyét és házassági szerződést kötött és Kálmánnak fiát Boricsot 1120-ban a szepesi vár urául említik. Ekkor már nem kételkedhetünk abban, hogy a királyi birtokul szerepelt Szepességen királyi vár és ahhoz tartozó helységek s ezeknek összességéül vár-ispánság volt. Ez a magva a később »*Nagy megye*«, »*Szepesvármegye*« neve alatt ismert önálló törvényhatóságnak. Az is bizonyos, hogy a XII. század elején a megye területe, különösen a Poprád völgye, még igen gyéren lakott vidék. Erre települnek a XII. században a szászok, megalapítva a külön jogérettel és külön joghatósággal bíró *Szepesi szász tartományt*, a »*Provincia Saxonum de Scepus*«-t, amelyik 24 város közösségéből állott mindaddig, amíg azok közül 13-at Zsigmond király 1412-ben Lengyelországnak el nem zálogosított. Ettől kezdve a magyar joghatóság alatt megmaradt 11 város mint — »*Comitatus II oppidorum Scepusiensium*« — a *szepesi II város grófsága* önálló területként szerepel, amíg földesúri hatóság alá kerülve el nem veszíti önállóságát. Vármegyénk dél-keleti részén korán keletkezett Gölniczbánya, a szepességi bányavárosok ősanja, melyből kiindulva a telepítés, létrejött a megint önálló jogfejlődés alapján keletkezett *szepességi bányavidék*. Majd önálló municipiumok gyanánt válnak ki, mint *szabad királyi városok*, Lőcse és Késmárk. Ezen hét külön törvényhatóság mellett nyolczadikül volt még a már az Árpádok korában *korona uradalomul* szerepelt terület:

Lubló, Podolin és Gnézda városok a hozzájuk tartozott falvakkal. Ezen különböző történelmi fejlődéssel bírt területekből alakult ki a mai egységes *Szepesvármegye*.

Az egybeolvasztás megkezdődött 1801-ben mikor a »kis« megyét a hivatalosan »Sedes superior decem lanceatorum comitatus Scepusiensis«-nak nevezett törvényhatóságot egyesítették a »nagy« megyével, a »Sedes inferior comitatus Scepusiensis«-et, de a lándzsások székének nemessége akkor is kikötötte magának azt, hogy az egyesült vármegye tisztikarában kebeléből hány egyén alkalmaztassék. A 11 város grófsága név alatt ismert terület már 1474-ben a Zápolya, majd a Thurzó, azután a Csáky család birtokába került, a XVII. században neve is eltűnik és az egykor szabad városok mint jobbágy-községek olvadnak be a vármegyébe. Az elzálogosított 13 várost és a 3 korona uradalmat Mária Terézia királynő 1772-ben visszafoglalta Lengyelországtól, 1778-ban ezek a *XVI. szepesi városi grófság* cím alatt összefoglaltatva, a megyétől függetlenül, külön »16 városi gróf« alatt intézték ügyeiket az 1876-iki 33. t.-cz. keletkezéséig, amelyik önállásukat megszüntetve, Szepesvármegyébe kebelezte őket. A bányavidék századokon át küzdött kiváltságos állásáért a Zápolyákkal, Thurzókkal és Csákyakkal, akik az egyes városokat úri hatóságuk alá hajtva, a megyébe olvasztották. Csak Gölniczbánya őrizte meg önállását s az 1870-iki 42. t.-cz. is elismerte önálló törvényhatóságul. Az 1876-iki 20. t.-cz. ezt megszüntette és a várost alá rendelte a vármegyének. Lőcse és Késmárk sz. kir. városokat, mint rendezett tanácsossal bírókat, az 1876-iki 20. törv.-cikk rendelete a vármegye hatósága alá.

A szepesi prépostság, a schavnik, stólai, lechniczi

apátságok régi kulturának középpontjai. Az első, mint országos hiteles hely, nagy befolyást gyakorolt az egész Szepesség köz- és magánjogi viszonyaira.

A középkori mély vallásos érzés kifolyásaként emelkedett, műbecsével bíró egyházi építmények olyan számmal vannak itt ma is és olyan és annyi középkori műtárggyal bírnak; amelyikhez fogható gazdagságot bármelyik megyénkben hiába keresnénk együtt.

A városi intézmény magas fokú fejlettségével együtt járt a kulturális élet minden tényezőjének erős kidomborodása. Nem csak városainkban voltak már a középkorban jó iskolák, hanem amikor a népnevelésre országos kormányunk még nem is gondolt; városaink községeikben már fentartottak népiskolákat.

A czéhélettel kapcsolatban magas fejlettségű itt az ipar és kereskedés. Szepességnek három városa: Lőcse, Késmárk, Podolin szerepelnek a Lengyelország felé vivő kereskedelem útjában árumegállító helyekül.

Itt volt a »felsőmagyarországi bányavidék«-nek zöme és középpontja.

A Szepességre települt németekben, a vallásos áldozatkészségen kívül, igen kevés volt az idealismus. Rá voltak itten szorúlva a munkára, és — dolgoztak. Szorgalmuk kincses bányákat nyitott a terméketlen talajon és az alatt. Szorgalmuk jólétet, majd gazdagságot teremtett, ami aztán bírásukat kívánatossá téve, őket fontos politikai tényezővé emelte.

Elkezdve a rozgonyi csatától, melyben Róbert Károly király győzelmének jelentékeny tényezői voltak a szepesiek, a husziták idejében lefolyt pártharczokon át nagy Hunyadi Mátyásunknak a lengyelekkel Ófalun befejezett küzdelméig; az egész XIV- és XV. századon át jelentékeny szerep jutott a Szepességnek.

Mikor aztán Mohács után Kassa Zápolya Jánoshoz állott, az északkeleti felvidék sz. kir. városainak élére kerül Lőcse és, noha a Laszkyak, Rueber, majd a Tököliek uralma alá jutott Késmárk sokat küzd ellene; hosszú időn át megtartja a felvidéken elsőrangú helyét.

A XVI. század elején itten talált igen termékeny talajra a reformatio s az ennek következtében kifejlődött szellemi harcban nem csak városaink vettek részt, hanem az egyes családok is. A városokban volt gymnasiumokon kívül a Görgeiek Görgön és Toporczon, a Máriaassiak Markusfalván, Horváth Stansith Gergely Nagy-Örben tartottak fenn gymnasiumokat.

A XVII. század nagy nemzeti küzdelmei közben, Bocskay István felkelésétől a szatmári békekötésig, erdélyi fejedelmek és magyar királyok egyaránt nagy súlyt helyeznek a Szepességre, különösen Lőcsére, mint a felső vidék egyik legkiválóbb erődjére, amelyik egyrészt a Vág völgyén át Pozsony felé, másrészt onnan a Kassa s ezen át Erdély felé vezető útnak kulcsa volt akkor, amikor az Alföld a törököt uralta.

A karloviczi és szatmári békekötések után beállott politikai változások jelzik a Szepesség hanyatlásának kezdő pontját. Nem a *felvidék* többé a »királyi Magyarország«. Az új osztrák kereskedelmi és vámpolitika nem tűri meg többé a régi kereskedelmi központokat hazánkban. Az erősített városok az állandó hadsereg megalapításával elveszítik jelentőségüket, az új adózási rendszer mellett nincs többé szükség a városok censusára, taxáira és kölcsöneire, és ezen túl elmarad az új privilegiumok osztogatása sőt a régiek is mindinkább elveszítik jelentőségüket.

A megváltozott politikai viszonyok közt egészen át kellett alakúlnia a társadalomnak is. Mint minde-

nütt, úgy itt is szívósan küzdött a városi elem egykori hatalmának és gazdaságának alapját képezett kiváltságaiért, de hiába. A legújabb kornak a jogi és társadalmi különállások megszüntetésére irányozott törekvése ellenállhatatlanul sodorta el itt is a régi »polgári« életet. A »XI város« már harmadfélszáz év előtt megszűnt *szász városnak* lenni, ma legnagyobb része tiszta *tót falu*. A volt XIII illetőleg XVI. szepesi város közül ma még rendezett tanácsú város 6, a többi nagy- és kis községekbe süllyedt. Lőcse és Késmárk egykori sz. kir. városok még viselik ugyan régi címüket, de önállóságuk megszűnt és jelenleg mint rendezett tanácsú városok Szepesvármegye hatósága alá tartoznak.

Egy ilyen, bevezetésül szolgáló rövid vázlat keretében egy ezredévnek habár kis körre vonatkozó történetét elmondani nem lehet. Csak rá akartam itten mutatni a Szepesség történelmi kialakulásának változatosságára, politikai- és művelődéstörténetileg jelentékeny szerepére: hogy rá mutathassak arra, mennyire indokolt volt és mennyire indokolt lesz még hosszabb időn át itten egy kizárólag a vármegye történeti múltjának teljes felderítésével s ennek hazánk essztörténelmébe beillesztésével foglalkozó megyei történelmi társulatnak alapítása és működése.

A „Szepesmegyei történelmi társulat“ 12 évi működése.

Mielőtt társulatunk első tizenkét évi működéséről összefoglalóan beszámolnék, közlöm társulatunk megalakulásának történetét úgy, amint azt 1885-ben kiadott első évkönyvünkben közöltem. Ezt azon kívül, hogy a társulat történetét különben is az alakulással kellene kezdenem; indokolja azon körülmény, hogy első évkönyvünkől már alig néhány példányunk van és így a társulatnak újabb tagjai már csak ezen úton értesülhetnek társulatunk keletkeztéről.

1. A társulat alakulásának története.

Nem volt új az eszme, mely Lőcse város tanács-ter-
mében 1883. december 18-án a »Szepesmegyei történelmi társulat« megalakításával életet nyert. Az 1866-ban nemzeti életünkben beállott nagy változás fokozott tevékenységre ösztönözte a magyar nemzetet. Százados hibák által okozott mulasztásokat és hiányokat egyszerre kellett pótolnunk s a keletkezett közművelődési és jótékonycélú egyesületek teljesen igénybe vették a nagy közönség áldozatkészségét. Ekkor keletkezett a m. történelmi társulat is. Szepesmegye néhány lelkes fia már korán belátta, hogy az országos

jellegű »*Magyar történelmi társulat*« tagjainak lelkes, de kis csoportja nem teremthet egy nemzet történetének minden mozzanatát felölelő irodalmat, hogy az uralkodott nemzetiségi villongásoknak legbiztosabb ellenszere lenne a történelem világánál mutatni fel azon intézmények fejlődését, melyek — a mesterséges izgatásokig — századokon át egy együttérző nemzettesté forrasztották Magyarország összes lakóit. A hetvenes években — 1874 és 1875-ben — a »*Pannonia*« és a »*Zipszer Anzeiger*« című lapokban pendítették meg egy szepesmegyei történelmi társulat eszméjét. — Münnich Sándor poprádi ev. tanító, Pisch Adalbert felkai, Hradzky József szepes-váraljai róm. kath. és Weber Samu szepes-bélai ev. lelkészek voltak az ügynek fő szószólói. Szavuk elhangzott, a társulat nem jött létre. Ekkor Münnich S. felhívta a közönséget, hogy legalább a Pisch által összegyűjtött okmánytár kiadására adja össze a szükséges költséget. Ezen óhajtat sem teljesült s a lelkesek magukra hagyatva küzdöttek. A rendelkezésükre állott közlönyökben igyekeztek Szepesmegye történelmére vonatkozó tanulmányait közölni*).

Szerencsésebb kísérletet tett ezen sorok írója. Meggyőződve arról, hogy Szepesmegyében számos gazdag levéltár nemcsak speciálisan megyei, hanem országos történelmi szempontból is nagybecsű iratokat tartalmaz, hogy némely hatósági és magánosok birtokában levő levéltárak részint rendezetlenek, részint végső pusztulásnak indultak: egy »*Szepesmegyei történelmi társulat*« alakítása ügyében 1881. deczemberben értekezett a megye lelkes főispánjával gróf Csáky Al-

*) Lásd a »Szepesmegye történelmére vonatkozó dolgozatok repertoriuma« című cikket I. évkönyv.

binnal, Korponay Ágoston alispánnal, Szönyey Kálmán lőcsei polgármesterrel (akkor városi tanácsnokkal), Sváby Frigyes megyei levéltárnokkal és Halász László lőcsei főgymnasiumi igazgatóval. — Mindnyájan kifejezték a felmerülhető akadályokra vonatkozó aggodalmaikat, de támogatásukat ígérve, a kezdeményezésre buzdították. Majd a magyar történelmi társulat nagyérdemű titkára Szilágyi Sándor adott véleményt s melegen karolta fel az eszmét. Weber Samu bélai ev. lelkész, Münnich Sándor poprádi ev. tanító, dr. Beerwaldszky János odorini, Hradszky József szepes-váraljai r. k. lelkészek, Liptay Ferencz szepesi nagyprépost, dr. Emericzy Géza az iglói tanító-képző igazgatója és Pákh Károly iglói főgymnasiumi tanár a hozzájuk intézett kérdésre az eszme feltétlen pártolása mellett szintén aggodalmaiknak adtak kifejezést.

Kevés megyénkben van a társadalom áldozatkészsége nagyobb mértékben igénybe véve, mint a Szepességen. Az anyagi kérdés okozta tehát a legtöbb aggodalmat. Csekélységem erősen hitte, hogy a sok áldozat mellett is jut néhány fillér a magyar történelem oltárára s ezen hitben bocsátotta közre a »*Zipser Bote*« 1882-ki január 21. és 28-iki (3. és 4-ik) számaiban »*Szepesmegye monographiája érdekében*« című cikkeiket, melyekben egy »*Szepesmegyei művelődéstörténelmi társulat*« alakítására hívta fel a megye közönségét, majd a társulat céljaira s az alakítás módjára vonatkozólag adta elő nézeteit.

Egy teljes éven át senki sem szólt az ügyhöz. Ekkor dr. Beerwaldszky János a »*Zipser Bote*« 1883. január 27-ki (4-ik) számában meglepő képet közöl a megye területén levő némely levéltárak szomorú sorsáról, fejtegeti a történelmi társulat szükségességét s ezzel

megettörte a közönyösséget. Az említett helyi lap derék szerkesztője és tulajdonosa Hoepfner Gusztáv, lőcsei hitel- és népbank-igazgató készséggel adott helyet lapjában az eszmecserének. Weber Samunak márczius 10-ki cikke az alakítandó társulat anyagi oldalával foglalkozik, félve attól, hogy csekély tagszám mellett drága és rövid életű lesz a társulat, Szepesmegye történetének művelését a »Magyarországi Kárpát Egyesület« történelem-, néprajzi szakosztályával ajánlja egybekötni. Ezen több oldalról is nyilvánult nézetel szemben e sorok írója ápril 7-én (Zipser Bote 14. sz.) részletesen kifejtette: miért nem tartaná célravezetőnek az egészen más — különben már is igen terjedelmes — munkakörrel bíró Kárpát Egyesülettel való szövetkezést. Ápril 14-én (Z. B. 15. sz.) N. R. (Döller Antal) Szepesmegye összes értelmiségét felszólítandónak véli, hogy évi 1 frt tagsági díjjal alakítsák meg »Szepesmegye történelme barátainak egyesületét«. Ha 500 tag nem akad, akkor a »Magyarországi Kárpát Egyesület« kebelében külön történelmi osztály szervezését ajánlja, mely az egész Kárpátvidék történetére kiterjeszkedve, a Kárpát Egyesület összes tagjai által fizetendő évi 30 krnyi pótlékból fedezné kiadásait.

Ezen hirlapi cikkek mindig szélesebb körben ébresztettek érdeklődést. Szönyey Kálmán lőcsei polgármester erélyes kezdeményezésének köszönhető, hogy az eszme végre életet nyert. 1883. ápril 26-ára a városháza nagytermébe értekezletre hívta össze az ügy iránt érdeklődő lőcseieket. Megjelentek: Szönyei Kálmán, Still Pál prépost-plébános, Halász László főgymnasiumi igazgató, Hoepfner Gusztáv bankigazgató, a Zipser Bote szerkesztője, Bosnyák Lajos, Binder Samu takarékpénztári hivatalnokok, Maléter Jenő bírtokos,

Markovits Ede városi fő-, Doleviczényi Ferencz aljegyző, Mortenson Ede főgymnasiumi, dr. Roth Samu, Forberger Vilmos, dr. Demkó Kálmán főreáliskolai tanárok.

Szőnyey Kálmán előadván az értekezlet célját, bemutatta a dr. Demkó Kálmán és Mortenson Ede által kidolgozott alapszabály-tervezetet s a nagy közönséghez intézendő felhívást. Az értekezlet egyhangúlag szükségesnek és időszerűnek találta egy »*Szepesmegyei történelmi társulat*« létesítését. A kivitel módozataira nézve merült fel véleménykülönbség. Dr. Roth Samu a »Kárpát Egyesület« választmányának több tagjával tartott értekezése alapján ajánlja, hogy a tervezett társulat a Kárpát Egyesülettel mint annak »*Szepesmegyei történelmi osztálya*« egyesüljön. Ezen esetben a szepesmegyei tagok a kárpát egyesületi tagsági díjon felül fizetnének évenként 1 frtot s az új osztálynak a Kárpát Egyesület adna évenként 200—300 frtnyi segélyt. Nehézséget képezne az, hogy a történelmi osztály évkönyveit is magyar és német nyelven kellene kiadni. — Maléter Jenő pártolta az egyesülést. Szőnyei, Halász, Mortenson és Demkó önálló társulat által látják a kitűzött célú létesíthetőnek s felszólalásaik után az értekezlet ezen értelemben határozta megtenni a kísérletet. Az alakítás körüli teendőkkel Szőnyei Kálmán elnökle alatt Still Pál, Halász László, Markovits Ede, dr. Demkó Kálmán bízták meg.

Ezen bizottság magát Sváby Frigyes megyei levéltárnokkal kiegészítve 1883. május 9-én megállapította a felhívás szövegét, annak 300 példányban ki nyomtatásával, a helyi lapokban való közlésével és szétküldésével dr. Demkó Kálmánt bízta meg.

Igy jött létre a következő *Felhívás a »Szepesmegyei történelmi társulat« megalakítása ügyében:*

»Közel ezer év óta fennálló hazánknak történetében oly szép múltja van Szepesmegyének, mely méltán érdemelné meg, hogy annak részletes ismerete tanulmányozás tárgyává tétessék és egy tudományos, belső becszel bíró nagyobbyszerű monographiában dolgoztassék fel. Városaink művelt polgárai hatalmas tényezői voltak nemzeti művelődésünknek. Az ipar-, kereskedelem- és tudományosság terén annyi érdemet szereztek azok, hogy méltán foglalhatnak helyet nemzeti művelődésünk történetében. A szepesi káptalannak a megye egyházi, tudományos és politikai életére gyakorolt hatására, a megye előkelő családjai tagjainak történeti szereplésére csak reá kell mutatnunk, hogy belássuk, mily fontos annak részletes ismerete történelmünkre.

A Szepesség kívül esett a XVI. és XVII. század pusztító török hadjáratainak körén s így azon ritka szerencsés helyzetben van, hogy városainak levéltárai gazdagon maradtak az utókorra. A városi polgári osztály hajdani életének hű képét lehet azokból összeállítani. A szepesi káptalannak, a megyének és egyes családoknak megőrzött gazdag levéltárai oly sok történeti kincset rejtenek, hogy azoknak napfényre hozatalával nem csak a megye történeti múltját deríthetjük föl, hanem általános nemzeti történelmünknek is hasznos szolgálatot tehetünk.

Egyes embereknek erejét fölül múlja az összes anyagnak átbúvárlása és feldolgozása. Egyesítsük tehát megyénknek nagy szellemi tőkét és más megyék dicséretes példája nyomán alakítsunk egy »*Szepesmegyei történelmi társulat*«-ot, melynek célja lesz: felkutatni és egybegyűjteni mindazt, ami a tudomány, irodalom, az ipar és művészet terén mint megyei nevezetesség

tűnt fel; megóvni a végpusztulástól a megyében létező történelmi emlékü romokat; felkutatni a megyében elszórtan létező, vagy a megyére vonatkozó minden nemű régiségeket, történelmi emlékeket, okmányokat, nyomtatványokat, nemesi címereket, községek-, czéhek pecsétjeit s mindezeket adományozás vagy vétel útján összegyűjtve az elpusztulástól megóvni, — meg nem szereshető tárgyakról lehetőleg másolatot venni s mind ezen működésnek eredményét a Lőcsén létesítendő régészet- és művelődés történelmi nyilvános muzeumban összpontosítani.

A társulat a hatóságok és magánosok kívánságára lehetőleg gondoskodni akar a bárhol létező régiség-gyűjteményeknek és levéltáraknak szakszerű berendezéséről és ismertetéséről. A középponti muzeumba esetleg elhelyezni óhajtott tárgyaikra a tulajdonosok fenntarthatják a tulajdonjogot is. A középponti muzeum beérné a városok és magánosok birtokában levő, meg nem szereshető műkincsek- és tárgyaknak másolatával vagy rajzaival, legfőbb célja lévén azokat a nagy közönséggel megismertetni.

A társulat anyagi erejéhez mérten évenként, az alapító és rendes tagoknak a tagsági díj fejében járó, az egyes városok, községek, családok stb. múltjára vonatkozó történelmi, közművelődési, régészeti és statisztikai dolgozatokat tartalmazó évkönyvet szándékozik kiadni. Ez által, valamint a megye városaiban rendezendő nyilvános felolvasások által akarja felkölteni az érdeklődést és terjeszteni a megye múltjának ismeretét.

Bizton remélljük, hogy számosan fognak akadni ügyünknek szellemi munkásai és a Szepesség történetének művelői.

Az ügy sikerébe vetett bizalommal hívjuk föl tehát Szepesmegye egyházi és világi hatóságait és társulatunk céljának barátait, hogy lépjenek társaságunkba akár mint *a)* alapító-, *b)* rendes-, vagy *c)* pártoló-tagok.

Alapító tagokká lehetnek azok, kik egyszer mindenkorra 50 frtnyi alapítvánnyal járulnak a társulat céljainak előmozdításához.

Rendes tagokká lesznek azok, kik 3 éven át, évenkénti 2 o. é. frt fizetésére kötelezik magukat.

Pártoló tagokul tekintetnek azok, kik a társulat pénztárába évenként 1 o. é. frtot fizetnek, vagy muzeumi tárgyak stb.-vel járulnak a társulat céljainak előmozdításához.

Az aláíró íveket június 30-ig dr. Demkó Kálmán tanárhoz Lőcsére kérjük visszaszármatatni. Minthogy az egész megyére kiterjedő társulat csak akkor alakulhat meg, ha legalább 150—200 aláírója lesz, azon reményben zárjuk be felhívásunkat, hogy minél számosabb aláírást fogunk elérni.

Az aláírások csak a megalakulás után válnak kötelezővé.

Kelt *Lőcsén*, 1883. május hó 9-én.

A »Szepesmegyei történelmi társulat« ideigl. bizottsága: *Szőnyey Kálmán* polgármester. *Still Pál* prépost-plébános. *Halász László* főgymnasiumi igazgató. *Sváby Frigyes* megyei levéltárnok. *Markovits Ede* városi főjegyző. *Dr. Demkó Kálmán* főreáliskolai tanár«.

Ezen felhívás az egész országban szerte élő szepesi származású, az értelmiség minden osztályához tartozó férfiaknak — sőt még a külföldre is — szétküldetett. És nem eredmény nélkül. A kitűzött első határidőig 3 alapító, 50 rendes és 4 pártoló tag jelentkezett.

Szeptember hóban az ideiglenes bizottság kérést intézett mindazokhoz, kik a taggyűjtő íveket még nem küldték be s október hó végén a jelentkezett tagok száma már 86-ra emelkedett.

A felhívásban a megalakuláshoz szükségesnek jelzett számnak csak felét értük el, de a bizottság nem csüggedett. November 6-iki ülésében megállapította az alapszabályok tervezetét s az alakuló közgyűlést 1883. december hó 18-ára Lőcsére a városháza nagyszobájába hívta össze.

E sorok írója a »Zipser Bote« 45-ik számában közölte a közönséggel a felhívás eredményét, újabban felkérte azt az ügy támogatására s a közgyűlés előtt 4 alapító, 95 rendes és 5 pártoló tagot számítottunk miénknek.

1883-ik évi december 18-án megtartatott az alakuló közgyűlés. A következő napon volt megyei tisztújítás miatt az előlegesen jelentkezett társulati tagok kis számban — 21-en — jelentek meg a közgyűlésen.

Szönyey Kálmán mint háziúr és az ideiglenes bizottság elnöke nyitotta meg a gyűlést, röviden méltatva Szepesmegye történelmi múltját, melynek Lőcse volt középpontja s a szép múltnak ma is megkövesedett emléke s ez mint a megye székhelye is hivatva van arra, hogy a történelmi múlt felelevenítésénél a kezdeményezést megtegye. A közgyűlés elnökévé Szönyey Kálmán, jegyzőjévé dr. Demkó Kálmán választották meg. Sváby Frigyes indítványára a közgyűlés mindezek előtt jegyzőkönyvileg köszönetet mondott dr. Demkó Kálmánnak, ki a »*Szepesmegyei történelmi társulat*« alapítását indítványozta s annak létesítését keresztül vitte. Ezután az ideiglenes bizottságnak jelentése alapján, mely szerint a jelentkezett tagok összes száma 104,

a közgyűlés egyhangulag elhatározta a »*Szepesmegyei történelmi társulat*« megalapítását. Az alapszabályok megvitattattak és megállapítottak.

A társulat tisztviselőivé és igazgató-választmányának tagjaivá megválasztottak: elnökké: gróf Csáky Albin, Szepesmegye főispánja, alelnökökké: Szönyey Kálmán, Lőcse polgármestere, és dr. Vajdovszky János, czimz. kanonok, szepes-olaszii r. k. lelkész, titkárrá: dr. Demkó Kálmán, lőcsei áll. főreáliskolai tanár, pénztárnokká: Binder Samu takarékpénztári hivatalnok, muzeum-órré: Szobissek József áll. felsőbb leányiskolai tanár, választmányi tagokká: Babura László r. k. lelkész (N.-Szalók), dr. Beerwaldszky János r. k. lelkész (Odorin), Dianiska András ev. lelkész (Lőcse), Gresch Ágost ügyvéd (Késmárk), Halász László főgymnasiumi igazgató (Lőcse), Hradszky József r. k. lelkész (Szepes-Váralja), Hradszky Antal ügyvéd (Szepes-Olaszi), Korponay Ágoston Szepesmegye alispánja (Lőcse), Lányi Mihály magánzó (Lőcse), Liptay Ferencz nagyprépost (Szepeshely), Mortenson Ede főgymnasiumi tanár (Lőcse), Münnich Sándor ev. tanító (Poprád), Pákh Károly főgymnasiumi tanár (Igló), Still Pál prépost-plébános (Lőcse), Sváby Frigyes megyei levéltárnok (Lőcse), Weber Samu ev. lelkész (Szepes-Béla).

A társulat elnökségét a megválasztott nemes gróf azon biztató ígérettel vállalta el, hogy a társulat ügyeinek vezetésében és munkájában tevékeny részt akar venni. Ezen ígéret legbiztosabb záloga annak, hogy szerény társulatunk Isten segítségével feladatának magaslatára fog emelkedni.

Nem mellőzhetem itten Lányi Mihály tagtársunknak kiváló érdemét. Ő az alakuló közgyűlést követő napon tartott megyei közgyűlésen egyetlen nap alatt

3 alapító és 37 rendes tagot szerzett a társulatnak. Ezekkel a tagok száma 144-re emelkedett

Az eszme győzött. Szepesmegyének értelmisége fényesen igazolta azon jó hírnevet, melynek örvend. Bebizonyította, hogy ott, hol a magyar nemzeti közművelődés emeléséről van szó, nem riad vissza az áldozattól. A kezdetben kételkedők is kezdik remélni az óhajtott sikert. Sokan hiányoznak még sorainkból, kiknek szellemi munkája nagy nyereség lenne társulatunkra, sokan, kik érdeklődnek ugyan megyéjük, szülő városuk múltja iránt, de még várakozó állást foglalnak el. Küzködünk a kezdet nehézségeivel, de remélljük, hogy első — habár csekély anyagi erőnk miatt még igen szerény — »Évkönyv«-ünk megtöri a jeget s a társulat jó akaratú törekvése méltánylásra fog találni. Adja az ég!

2. A társulat működése 1883—1895-ben.

Ha akadt egy egy szíves olvasója az évkönyveinkben társulatunk működéséről rendszeren kiadott jelentéseimnek, az előtt feltűnhetett először az, hogy mindig ki volt emelve a sok akadály, melylyel meg kellett küzdenünk és ezek közt mindig előtérbe volt állítva a legnagyobb, — a közönyösség; másodszor az, hogy a társulat vezetői mindig bízva bíztak abban, hogy kitartással végre is legyőzik az akadályokat és megvalósítják a társulatnak kitűzött céljait.

Most, mikor azon ponton állunk, hogy vármegyénk történetének ha nem is összességét, de annak igen jelentékeny részét adhatjuk ki *saját erőnk*ből, talán

jogosan tekinthetünk vissza némi önérzettel társulatunk multjára.

Az 1883-ik év az alakulásnak, az 1884-ik a szervezkedésnek éve volt. Társulatunknak nagyérdemű első elnöke gróf *Csáky Albin*, akkor Szepesvármegye főispánja — kezdettől fogva adott ígéretéhez méltó odaadással vezette ügyeinket egészen 1888. október haváig, amikor a Felség bizalma által vallás és közoktatásügyi m. kir. ministerré hivatván meg, elnöki tisztségéről lemondott. Társulatunk iránt kezdettől fogva tanusított rokonszenvét ez után is több ízben volt alkalmunk tapasztalni. Lemondása után az 1888-ik év november 7-én tartott rendkívüli közgyűlés a társulat elnökévé *Császka György* akkori szepesi püspököt, a társulat anyagi és szellemi érdekeit mindenkor szívén viselő és már is számos áldozatot hozott főpapot választotta meg. A ki részletesen akarja tudni, mit tett hazánknak ezen, nem csak magas állásánál, hanem egyéni tulajdonságaiknál fogva is kiváló két fia egy szerény kis vidéki történelmi társulat érdekében; az ne restelje átlapozni az évkönyveinkben foglalt évi jelentéseket. Kicsinyre és nagyokra nézve egyaránt tanulságosak azok. Ha látjuk, hogy nincsen nemzetünknek olyan *nagy* fia akinek bárminő csekélynek látszó nemzeti, hazafias törekvés előmozdításában az utókor hálájára számot tartható munkakör nem juthatna, ha azt jól be akarja tölteni: azt is láthatjuk, hogy senki sem olyan *kicsiny*, hogy legalább egy egy darabka kővel nem járulhatna hozzá azon emlékszerű építménynek mind magasabbra emeléséhez, a melyet magyar nemzeti kulturának nevezünk. Az eredmény, melyet társulatunk eddig felmutatni képes volt, leginkább eddigi elnökei buzgó tevékenységének köszönhető.

Mielőtt a társulat szellemi működését bemutatóm, beszámolok először az anyagiakkal, hogy lássuk, minő eszközök állottak társulatunknak rendelkezésére alapszabályilag megállapított céljainak keresztül vitelehez.

Az 1883. december 18-án 104 taggal megalakult társulatnak, az első évkönyv kiadásakor, 1885-ben volt 9 alapító — ezek közt Császká György szepesi püspök 200 frtral —, 153 rendes és 5 pártoló tagja. — 1886-ban a rendes tagok száma volt 190. — 1887-ben 203. — 1888-ban 210. — 1889-ben 218. — 1890—1891-ben 201. — Időközben az alapító tagok száma 11-re emelkedett, akik közt Császká György szepesi püspök alapítványát 600 frtra emelte.

Ezen tagsági létszám mellett vagyoni állapotunk következő volt:

Év	Alapító összeg		Kiadható bevétel		Kiadás		Folyósítható készpénz maradvány		Tagdíj hátralék	
	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.
1884-ben	270	—	194	75	27	55	167	20	120	—
1885 ,	600	—	316	42	283	22	33	20	126	—
1886-ban	600	—	375	49	421	80	—46	31	398	—
1887-ben	600	—	361	35	333	51	27	84	532	—
1888-ban	600	—	416	63	339	73	46	90	576	—
1889-ben	800	—	358	38	55	38	303	—	282	—
1890 ,	1080	—	952	11	723	88	228	23	528	—
1891 ,	1080	—	824	50	31	53	792	97	336	—

Mindenben hű akarok maradni a történeti igazsághoz. Így a jelenkor embere tanulságot meríthet, a jövő historikusa talán egy művelődéstörténetileg érdekes adatot nyerhet mostani viszonyaink megismeréséhez. Tehát: A pénztárnok jelentése szerint az 1889-ik év május 2-iki igazgató választmányi gyűlés alkalmával úgy állottak pénzügyi viszonyaink, »hogy a hátrá-

lékok összege az 1888-iki tagsági év végén 576 frtot, az 1889-iki évre még be nem folyt tagdíjakkal kerek 1000 frtot tett ki.« (VII. évkönyv 154. old.) Ennek a nagy hátráléknak okát részben abban találjuk meg, hogy első évkönyvünket 1885-ben adván ki, az akkori pénztárnok az 1884-iki hátrálékos tagdíjakat csak akkor — 1885-ben — kérte be és így tovább mindig egy évvel hátra maradva. Így némi félreértések keletkeztek. Hogy ezeknek véget vessünk 1889-iki, V. évkönyvünkben a pénztári napló pontos összehasonlításával kitüntettük a tagok névkönyvében azt, hogy ki mikor lépett be tagnak és bezárólag melyik évig fizette be a tagsági díjat. A pénztár kezelését 1890-ben a jelenlegi pénztárnok vette át. Minthogy az 1889-iki évkönyv megjelenése után néhány tag neheztelését fejezte ki a fölött, hogy befizetett tagdíja ottan nincsen, vagy helytelenül van nyugtázva, az 1889. aug. 7-én tartott igazgatóválasztmányi gyűlés »ezen panaszok megvizsgálására, a pénztári viszonyok rendezésére és a hátrálékok szigorú behajtására« 4 tagból álló bizottságot küldött ki. »Ez a panaszokat megvizsgálva, azoknak okait felderítette, az érdekelteket értesítette és így ezen ügyeket megnyugtatóan rendezte«. Továbbá felkérte a hátrálékosokat a tagdíjak beküldésére, azokat, akik több mint 3 évig hátrálékban voltak, 36 tagot, levélben felhívta, hogy október hó folyamában tegyenek eleget tagsági kötelezettségüknek, különben bírói úton fogjuk bekérni az esedékes díjakat. A határozatok pontos végrehajtásának eredménye az volt, hogy 1889. végéig a hátrálék összege 282 frtra apadt le. Kifizethettük az 1889-iki 203 frt 35 krnyi hiányt és így helyre állítva az alaptőkét, maradt a tagsági díjából folyósítható készpénzül 303 frtunk. Ez 1891. év végéig 792 frt 97 kr-ra emel-

kedett. Igaza volt pénztárnokunknak, mikor az 1890. nov. 11-iki közgyűlésen kimondta, hogy a »határozott, de nem méltánytalan eljárás következetes végrehajtásával pénztárunk nemsokára rendes kerékvágásba kerül, pénztári állapotunk pedig nemcsak hogy nem lesz kénytelen, mint eddig, hiánynyal küzdeni, de sőt pontos és rendes kezelés mellett egyre növekedő felesleggel zárhatja le évi zárszámadásait«. Köszönet illeti pontosságáért, melynek köszönhető a kedvező pénzügyi eredmény.

Pénzügyeink további fejlődését lentebb közlöm.

Ha nem tűztünk volna társulatunk elé magasabb célzt, de meg maradtunk volna a szerény méretű évkönyvek kereténél, rendezett viszonyaink valószínűleg minden további megrázkódtatás nélkül fedezték volna szükségleteinket. De nagyobb célzt kicsinyes eszközökkel elérni lehetetlen és így társulatunknak is el kellett térnie a kellemes ugyan, de célhoz nem vezető útról, hogyha célját megvalósítva, egy nagyobb műben akarta összefoglalni vármegyénk történetét.

De ne vágjunk nagyon előre. Nézzük meg társulatunkat szellemi fejlődésében. Erre nézve igen érdekesek a társulat keletkezésekor általam megkérdezett illetékes és akkor ezen a téren iránytadóknak nyilatkozatai. Ezek időrendben a következők: 1. 1882. év jan. 10. Münnich Sándor: »a jelen időt egy tisztán tudományos társaság megalapítására alkalmasnak *nem* tartom, miután a Kárpátgyelet kevés kivétellel a Szepesség műveltebb részét teljesen igénybe veszi és abban a jóhiszeműségben él, hogy a poprádi muzeum felállításával a történet igényeinek is eleget tettek s az arra nézve a jövőben is elegendő lesz«. 2. Dr. Emericzy Géza 1882. febr. 28-án: »A mily rokonszen-

vesnek tünt fel előttem eszméje egy »Szepesmegyei művelődés tört. társulat«-ot alapítani, oly kevésbé látom azt megvalósíthatónak«. Okait előadva, írja »A külön társulat tehát — nézetem szerint — *halva született gyermek*«. Azután ajánlja a Kárpátgyesület kebelében egy művelődéstörténeti osztály létesítését. — Ugyanez volt a véleménye Döller Antalnak és Dr. Roth Samu-
nak. 3. Pákh Károly 1882. jan. 31-én aggodalmát fejezi ki a fölött, hogy a közönség kezd az egyletekben kifáradni és így az új egyletnek sem fog igen nagy buzgósággal neki menni s mindenek előtt olyan munkatársakra lesz szükség, akiknek közreműködésére minden körülmények közt bizton lehet számítani, mert könnyelmű igéretetek által csak compromittálnók az ügyet és azt, a ki a vállalat élére áll. 4. Babura László 1882. febr. 21-én lelkes levélben biztat a kitartásra a felvetett eszme mellett és megvalósításához szép reményeket fűzött, de legalább 300 tagot látott hozzá szükségesnek. 5. Weber Samu és Sváby Frigyes is örömmel de egyszersmind aggodással fogadták az eszmét, melynek keresztül viteléhez pénz kell. Ugyanígy többen is. Maga vármegyénk akkori főispánja gróf Csáky Albin is igen kétesnek tartotta a sikert, különösen a fölött fejezte ki aggodalmát, hogy vajjon lesz-e ele-
gendő szellemi munkaerő egy ilyen társulat életrevalóságához? Közéletünknek egyik kiváló alakját Zsilinszky Mihályt, aki jeles történetíró is és megpróbálkozott már egy vidéki tört. társulat alapításával, szintén megkérdezvén, válasza egészben ez volt: »Szíves soraidat örömmel olvastam, már csak azért is, mert látom, hogy új *életrevaló* tervekkel foglalkozol. A szepesmegyei történelmi társulat megalapítását szívesen üdvözlöm«. Elmondva a titkár szükséges kellékeit, saját tapasztá-

lása után írja, hogy eleinte lesz kézirat, később maga a titkár a szerkesztő, kritikus, biztató, mozgató stb.

Ezen nyilatkozatok rám, a kezdeményezőre nézve nem voltak szerfelett biztatók. Társulatunk működésének 12-ik évében nem árt azokat feleleveníteni; mert habár az idézett levelekben levő érdekes nyilatkozatok ma is sok tekintetben alkalmazhatók a nagy közönség vélekedésére; de másrészt az eredmény azt mutatja, hogy ha egy hazafias közczélról, különösen magyar nemzeti érdekről van szó, a Szepesség szülöttei más megyékéi mögött nem maradnak.

Társulatunk eddigi évkönyvei meg arról tesznek tanúságot, hogy vármegyénk szellemi tőkében nem szűkölködik, sem a szellemi munkások áldozatokra készségében, sem kitartásukban. Az 1883. decemberben megalakult társulat már 1885-ben kiadta első évkönyvét, melyet a többiek évről évre követtek, a következő tartalommal:

I. évfolyam (1885). *Babura László*: Wagner Károly életrajza. *Weber Samu*: Béla város vásárai történeti fejlődésükben. *Münnich Sándor*: A késmárki hunok. Történelmi helyreigazítás. *Hradszky József*: Marcell-vár és Markus-vár. *Dr. Demkó Kálmán*: Repertoriuma a Szepesség történetére vonatkozólag szétosztottan megjelent dolgozatoknak. — A szepességi egyházak történetéhez adatokat közöltek: *Babura L.*: A nagy-szalóki r.-kath. templom, iskola és paplacról. *Bartal Andor*: A batizfalvai ág. h. ev. anyaegyház és az ehez tartozó Gerlachfalu, Menguszfalu, Lucsivna, Stóla leányegyházokról. *Schönviszner János*: A nagy-szalóki ág. h. ev. anya- s a hozzá tartozó új-lesznai, új- és alsó-tátrafüredi fiókegyházokról. *Philippy János*: A krompachi ág. h. ev. egyházzól. *Hradszky József*: A mar-

kusfalvi r.-kath. templom és síremlékeiről. Az egész évkönyv terjedelme 121 oldal.

II. évfolyam (1886). *Dr. Vajdovszky János*. A lócsei Szent-Jakab templom szentély-falfestményeinek értelmezése. Ehez vannak mellékelve a falfestményeknek Forberger Vilmos által készített és Angerer bécsi műintézetében sokszorosított mesteri rajzai. *Br. Mednyánszky Dénes*: A telvanai báró Giovanelli család felső magyarországi ága. *Tóth Elek*: Vörös kolostor. *Hradszky József*: Szepesmegye helységnevei. *Weber Samu*: A szepesi szászok igazságszolgáltatásáról. Az egész évkönyv terjedelme 136 oldal.

III. évfolyam: (1887). *Hradszky József*: Szepesvármegye helységnevei (folytatás). *Sváby Frigyes*: Palocsa vára. *Babura L.*: Az új naptár behozatala Szepesmegyében. *Weber S.*: 1703—1704-iki hadiesemények a XVI szepesi város területén. *Sváby Frigyes*: Szepesvármegye nemessége. *Babura L.*: Adatok Hetesi Pethe Márton kalocsai érsek, szepesi prépost életéhez. Az egész évkönyv terjedelme 128 oldal.

IV. évfolyam. (1888). *Hradszky József*: Szepesvármegye a mohácsi vész előtt. *Dr. Pirhalla Márton*: A szepesi prépostság vázlatos története az alapítástól a vallási forradalomig. *Weber Samu*: A XVI szepesi város az elzálogosítás ideje alatt. *Dr. Vajdovszky János*: A szepesvármegyei középkori egyházi műemlékek jellemzéséhez. *Kray Miksa*: Krajovai és topolyai báró Kray Pál tábornagy. Az egész évkönyv terjedelme 224 oldal.

V. évfolyam. (1889). *Sváby Frigyes*: A régi vármegye, vázlatok Szepesmegye levéltárából. *Dr. Demkó Kálmán*: Szepesvármegye városi levéltárai. *Kupetz Lyczurg*: A nemesek iskolái, vagy az úgynevezett mág-

nási iskolák a Szepességen. *Dr. Demkó Kálmán*: Supplementum analectorum terrae Scepusiensis. Pars II. ismertetése. Az egész évkönyv terjedelme 193 oldal.

VI. évfolyam. (1891). *Dr. Pirhalla Márton*: A szepesi prépostság vázlatos története. III. időszak. Az egész évkönyv terjedelme 172 oldal.

VII. évfolyam. (1892). *Dr. Demkó Kálmán*: A Szepes-szombati krónika. Az egész évkönyv terjedelme 66 oldal.

Eddig tehát társulatunk 7 évkönyvében 52·5 ívnyi terjedelemben 28 kisebb nagyobb értekezést adott. Ha ezt krajczárok szerint akarjuk felbecsülni, — mint-hogy a nyomtatott papirosnak íve nálunk átlagosan 10 krba kerül, — az, aki 12 év óta tagja társulatunknak, ilyen értelemben véve egyenértéket nem kapott. De olyan vastag sértést senki sem akarhat társulatunk tagjain elkövetni, hogy feltételezné róluk, miszerint belépésükkel üzleti szempontokból számítottak. Aki társulatunknak tagjává szegődött, azt csak azon gondolat vezérelhette, hogy meghozva áldozatát, előmozdítja a szülőhelye múltjának felderítésére irányozott törekvést. Legjobban látjuk ezt ma, mikor társulatunk működésének egy időn át látszólagos szünetelése miatt a tagdíj hátrálékok 1894. végéig 888 frtra emelkedtek; mi-helyt a tagok tudomást vettek arról, hogy munkánk fokozott erővel indult meg, azonnal siettek megadni az eszközöket annak sikeres keresztül viteléhez s az első felszólításra úgyszólván elenyészett a hátrálék.

Mielőtt mostani irodalmi vállalatunkra áttérnék, még két dolgot kell megemlítenem, mint társulatunk eddigi működésének nem kicsinyelhető eredményét. Értem: *Szepesvármegye helységneveinek visszamagyaró-*

sítását és a lőcsei Szent Jakab templom szentélyében levő falfestményeknek restaurálását.

Az elsőre Szepesvármegye törvényhatósági bizottsága 1888. október 15-iki határozatával megkeverte társulatunkat, adna ez véleményt a vármegye helységneveinek visszamagyarosítása ügyében. A Hradszky József, Sváby Frigyes és dr. Demkó Kálmán által készített javaslatot betérjesztettük. Ennek végrehajtásában is társulatunk működésének nyomait láthatjuk.

A lőcsei szt. Jakab-templom szentélyében lévő, a XV-ik századból eredő régi falfestmények immár eredeti díszükben pompáznak. Ha társulatunk eddigi működésének egyéb eredménye nem volna is, már azon egy tény, hogy ezen, hazánkban párját ritkító műemléket nemcsak megmentettük a végső pusztulástól, hanem azt stylszerűen, eredeti alakjában helyreállítottuk: maradandó emléke lesz a társulatnak. Nem mulaszthatom el itten röviden beszámolni a restaurálás keresztül viteléről s hálával megemlékezni azokról, kik a társulatot képessé tették annak keresztülvitelére. Mikor 1885. évi szeptember 17-én tartott első rendes közgyűlésünkön dr. Vajdovszky János cz. kanonok úr, társulatunk 2-ik alelnöke megtartotta felolvasását a lőcsei szt. Jakab-templom szentély-falfestményeinek értelmezéséről, Császka György szepesi püspök úr Ónagyméltósága nagylelkű áldozatkészséggel 500 frtot ajánlott fel a restauratio alapjául. Ez tette buzdította a társulatot. Kérvényeket intéztünk a vallás- és közoktatási m. kir. ministeriumhoz, mely aztán 1887. október 20-án 500, majd 1889. július 30-án 300, összesen 800 frtot kegyesen engedélyezett. Ezen utóbbi alkalommal a ministeriumtól azon meghagyást vettük, hogy a restaurálandó falképekről a műemlékek országos bizottsága

rajztára részére a képeknek a restauratio előtti meg rongált állapotát híven feltüntető színes másolatot készíttessünk.

Az igazgató-választmány 1889. május 2-án dr. Vajdovszky János társ. második alelnök elnöksége alatt Kompanyik Coelestin lőcsei apát-plébánost, Sváby Frigyes vál. tagot és dr. Demkó Kálmán társ. titkárt megbízta a restauratio végrehajtásával. A kiküldött bizottság érintkezésbe lépett Storno Ferencz festésszel, ki 1889. június 6-án benyújtott ajánlatában a költségeket maga részére 1792 frtba állapította meg. A bizottság ezt elfogadta és Storno úr 1890. május hónapban hozzáfogott a munkához s a nyár folyamában azt be is fejezte.

A restauratio költségei voltak:

I. Bevételek:

1. A nagyméltóságú vallás- és közoktatási m. kir. ministeriumtól	800 frt — kr.
2. Ennek időközi kamatai	62 » 20 »
3. Császka György szepesi püspök úr Őnagym. a restauratio megkezdésekor azonnal folyóvá tette a megajánlott 500 frtot s a társulat működése irányában folytonosan tanúsított kegyét azzal tetézte, hogy az 1885-ben megajánlott 500 frtot kamat címén 100 frttal megtoldotta és így adott	600 frtot
összes bevétel volt .	1462 frt 20 kr.

II. Kiadás:

1. Storno Ferencznek ajánlata szerint
1792 frt és az időközben, egy nagy
síremlék eltávolítása következtében,

feltárt, az ajánlatban nem foglalt képek restaurálásáért és a csoportok kiegészítésére a bizottság által szükségesnek tartott stylszerű új képekért 208 frt = ... 2000 frt — kr.

2. Forberger Vilmos tanárnak a fentemlített másolatok készítéseért . . .	162 » — »
3. Az előkészítő kőműves- és ács munkákért	96 » — »
összes kiadás .	2258 frt — kr.

III. Kifizetett 1. a restaurationalis

alapból a) Stornonak	1300 » — »
b) Forbergernek	162 » — »
2. a társulati pénztárból előlegezve . .	90 » 78 »
összesen .	1552 frt 78 kr.

Maradt fedezendő: a) Storno Ferenc

részére	700 » — »
b) a társulati pénztár részére	90 » 78 »
c) kisebb kiadásokra	5 » 22 »
összesen .	796 frt — kr.

Ezen hiányt a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi ministeriumhoz és Lócse szab. kir. város közönségéhez, ez utóbbihoz mint a templom kegyurához, intézett kérvényeink útján véltük fedezhetőnek.

A fentebb kitüntetett hiányt Lócse város által a templom-alapból adott 500, a vallás- és közoktatásügyi ministeriumnak újabban engedélyezett 200 frtnyi segélyéből és az időközi kamatokból teljesen fedeztük. A társulat 90 frt 78 krnyi előlegére maradt 10 frt 85 kr. és így a tagdíjakból a restauratoria 79 frt 93 krt költöttünk.

A beszámolást némely kisebb ügyekről még későbbre hagyva, igyekszem hű képét adni annak, hogyan és minő körülmények közt indult meg *Szepesvármegye monographiájának* ügye. Társulatunk alapszabályai czélunkül tűzték ki összegyűjteni a monographia anyagát. Azt azonban, hogy egy kis vidéki társulat egy nagyobb szabású irodalmi vállalatot *saját erejéből* vihessen keresztül, még a legvérmesebb reménységben leledzők sem reményelték. Társulatunk még csak egy éves volt, amikor Tolnavármegye 1885. január 20-án tartott közgyűléséből a többi között Szepesvármegyét is felhívta arra, hogy Magyarország fennállásának ezredik évfordulójára adja ki monographiáját. Szepesvármegye közönsége 1885. évi április 22-én tartott törvényhatósági bizottsági gyűlésében elhatározta felhívni mindazokat, akik a megye monographiájának megírására vállalkoznak, hogy »ezen mű szerkesztésére és díjazására vonatkozó ajánlataikat a megye alispánjához terjesszék be. A részletes ajánlatok alapján fognak a mű létrehozatala iránt szükséges további lépések megtételni«. — Társulatunk természetesen nem térhetett ki a vármegye határozata elől, sőt örömmel üdvözölve azt, 1885. évi augusztus 11-iki választmányi gyűléséből a tervezet elkészítésére bizottságot küldött ki. Ez több ízben tanácskozáván, a tervezetet elkészítette s az 1886. július 3-án tartott igazgató választmányi gyűlés azt jóváhagyván, a mű keresztül vitelére nézve határozta, hogy a felkérendő munkatársak dolgozatuk részletes tervezetét 1887. május hó végéig a társulati titkárhoz adják be, a tervezetek beérkezése után fognak megállapíttatni az egyes kötetek anyagára, beosztására és terjedelmére vonatkozó részletek. A bizottság javaslatai alapján készült tervezetünk sze-

rint Szepesmegye monographiája következő részekből állott volna:

I. Általános rész. Ebben:

- a) Domborzati, vízrajzi, geológiai, viszonyok történelem előtti kor.
- b) Klimatologia.
- c) Állat- és növénytani viszonyok.

II. Társadalmi és egyéb viszonyok a jelenben.

(Nemzetiség, vallás, egyházi-, iskolaügy, közgazdaság, ipar, kereskedelem, közlekedés, közegészségügy, politikai viszonyok.)

III. Politikai történet. Ebben:

- a) Szepesmegye története.
- b) A szepesi prépostság története.
- c) Lőcse története.
- d) Késmárk története.
- e) A XVI szepesi város története.

IV. Művelődés történet. Ebben.

- a) Egyházi és iskolai viszonyok, irodalom (a multban).
- b) Művészet.
- c) Őstermelés, ipar, kereskedelem.
- d) Családélet, háztartás, szokások.

Ily sokoldalú és minden részletben gondos tanulmányt igénylő munka mellett azon véleményünknek adtunk első sorban kifejezést, hogy Szepesmegye monographiájának megírásához a megye összes arra hivatott szakértő erőinek irodalmi közreműködését kell megnyerni. Társulatunk igazgató-választmánya, legjobb tudomása szerint, már többeket felkért arra, hogy egyes részletek kidolgozására vállalkozzanak. Többen ki is jelentették abbéli készségüket s remélltük, hogy ha a tervnek keresztülvitele lehetségessé válik, a megye

értelmiségének még számos tagja szíves készséggel fog vállalkozni az ünnepélyes alkalomhoz és megýénk régi jóhírnevéhez méltó műnek szellemi munkásává szegődni.

A monographiát a fent elősorolt felosztással négy kötetben, összesen körülbelül 150—180 nyomtatott ívre terveztük. Az előállítás költségei mintegy 5000 frtot vettek volna igénybe.

Ezt beterjesztettük a megyéhez a következő ajánlattal: »Társulatunk semmiképen sem gyakorolhatván befolyást a tekintetes megyei közönségnek a költségek beszerzésére vonatkozó határozatára, csak előleges értekezéseinek eredményeként kívánja megjegyezni azt, hogy a mennyiben az egész mű 4—5 év alatt készülhetne el, az 5000 frtnyi szükségletnek beszerzése is ugyanannyi idő alatt történhetnék. A költség beszerzésének módjára nézve pedig szerény véleményünk az, hogy a III. cím alatt felsorolt történelmi rész kiadási költségeit talán az ott felsorolt városok és testületek önkényt elvállalnák, az I., II., IV. alatti általános részek kiadási költségei pedig a III. alatt feltüntetett öt főcsoportra esve, a történelmi rész terjedelme arányában felosztva, öt évi időköz alatt szereztethetnének be.

Ezek után ajánlatunkat a következőkben van szerencsénk a tekintetes megyei közönségnek előterjeszteni: Gondoskodjék a tekintetes megyei közönség a mű kiadására szükséges 5000 frtnyi alap beszerzéséről és a szepesmegyei történelmi társulat iparkodni fog Szepesmegye monographiáját hivatott írói erők közreműködésével 4—5 év alatt a fent közölt terv szerint előállítani. A szerkesztést és technikai kivitelt (az alak, példányszám stb. meghatározását) társulatunk saját kiadásában vállalja magára«.

Erre a tek. megyei közönség a következő határozatot hozta: $\frac{177}{\text{M.B.}}$ A szepesmegyei történelmi társulat a megye közönségének m. évi 55. sz. a. kelt közgyűlési határozata folytán Szepesmegye monographiájának szerkesztésére vonatkozó javaslatait előterjesztvén, késznek nyilatkozik ezen 4 kötetre s körülbelül 150—180 nyomtatott ívre terjedőleg tervezett művet 4—5 év alatt 5000 frtnyi költség mellett előállítani. Mielőtt az előterjesztett javaslat iránt érdemleges határozat hozatnék, annak másolatbani közlésével felhivatnak Lócse és Késmárk sz. kir. valamint Gölniczbánya és az összes szepesi XVI városok, miszerint arra nézve, mily összeggel hajlandók a kérdéses mű előállítási költségeihez járulni; — ez év végéig nyilatkozzanak — illetőleg az erre vonatkozó képviselő testületi határozatot terjesszék be. Kelt Lőcsén, Szepesmegye törvényhatósági bizottságának 1886-ik évi október hó 7-én tartott közgyűléséből kiadta Kail Antal, főjegyző. Ezen felhívás következtében Lócse sz. kir. város képviselő testülete követésre méltó szép példával járt legelől, a monographia kiadási költségeihez 500 frtot szavazván meg. Más városok 50—20 frtnyi összegeket ajánlottak s a városok összes ajánlata 1886. év végén 975 frt volt. Társulatunknak s általában a tudományos és művészeti törekvéseknek nagylelkü pártolója Császka György szepesi püspök úr ő nagyméltósága megmentette a csüggedéstől a választmányt; mert a szepesi prépostság és püspökség történetének megírására bizottságot alakított az említett rész kiadásának költségeit egészen magára vállalta, hajlandónak nyilatkozván mintegy 1000 frttal járulni az egész mű kiadásához. Ily módon a költségeknek még csak két ötödrésze lett volna fedezve. De a társulat választmánya nem csüggedt el. A megyének

legkiválóbb szellemi munkásait felkérte, hogy szülőföldjük ismertetéséhez járuljanak hozzá s emeljenek annak egy nagyobbserű monographia elkészítése által nemzetünk s kedves magyar hazánk ezeréves fenállásához méltó, maradandó becsü, a szepesség fiainak magas szellemi képzettségéről tanuskodó emléket. Felhívásunk nem volt a pusztában elhangzó szó, a munkában való részvételre következők jelentkeztek: Dr. Demkó Kálmán tanár, Dénes Ferencz tanár, Dr. Greisiger Mihály orvos, Greschik Victor tanító, Dr. Hazay Gyula nemz. muz. ör, Höhr Ignác tanár, Hradszky József r. k. lelkész, Husz Armin tanár, Matirko Sándor megy. jegyző, Münnich Adolf bányaigazgató, Münnich Sándor tanító, Dr. Neogrady Lajos árvasz. jegyző, Dr. Roth S. főrealisk. igazgató, Scherfel Aurel gyógyszerész, Sváby Frigyes megy. levéltárnok, Szobisek József tanár, Dr. Szontagh Miklós orvos, Dr. Vajdovszky János cz. kanonok, Weber Samu ev. lelkész. — A szepesi püspök úr által a szepesi prépostság és püspökség történetének megírásával megbizattak: Liptay Ferencz székesegyházi nagyprépost elnöksége alatt Dr. Vajdovszky János cz. kanonok szepes-olaszi lelkész, Dr. Zimmermann Ignác, Horváth Viktor, Dr. Pirhala Márton, Dr. Wildfeuer Károly papneveldei tanárok, Hradszky József szt.-széki ülnök, szepesváraljai lelkész, Dr. Beerwaldszky János szt.-széki ülnök, odorini plebános és Babura László késmárki plebános.

Már maga ezen névsor is elegendő biztosítékul szolgálhatott arra, hogy a társulat által megindított vállalat szellemi része sikerül.

Ha társulatunk működésének soha semmi más eredménye nem lenne is, már maga azon tény, hogy felébresztette a szepesség szellemi tőkéjének egyesí-

tése utáni vágyat, elég a társulat vezetőinek megnyugtására. Ők mindent megtettek, amit tenni kellett és semmit sem mulasztottak el, amit meg kellett volna tenniök.

Az itt felsorolt *szepesi* munkatársakon kívül levelezésbe léptem hazánk több kiváló szaktudósával, kérve közreműködésüket. 1887-iki irataink sok érdekes nyilatkozatot tartalmaznak, de a végső eredmény az volt, hogy a nagy tiszteletdíjakat, a méltányos utazási költségeket stb. nem bírjuk elviselni és így be kell érniünk a saját, habár csekélyebb munkaerőnkkel. Ezt jelentettem 1887-ben megjelent 3-ik évkönyvünkben. Egy évvel később csak azt tehettem hozzá, hogy a felhívott városok és községek semmivel több érdeklődést nem mutattak és így úgy látszik, hogy a szükséges pénzüsszeg hiányán fog megtörni a monographia ügye; mert társulatunk anyagi eszközei oly csekélyek, *hogy saját kiadásunkban meg sem kísérhetjük a mű előállítását.* Látva, hogy a fent jelzett módon nem boldogulunk, az 1889. május 2-án tartott igazgató választmányi gyűlés határozatából július 7-én arra kértük Szepesvármegye közönségét: »hasson oda, hogy a megyének összes rendezett tanácsú városai, nagy- és kisközségei 6 évi kötelezettséggel lépjenek be társulatunkba úgy, hogy minden rendezett tanácsú város — Lőcsét, mely alapító tagja a társulatnak és a monographiára 500 frtot megajánlott, kivéve — fizessen évenként 10—10 frtot, minden nagyközség évenként 5—5 frtot, minden kisközség évenként 2—2 frtot«.

Felíratunkra a törvényhatósági bizottság következő határozatot hozta: »^{115. sz.}_{M. B.} A Szepesmegyei történelmi társulat a vármegye monographiája elkészítésére részletes ajánlatát előterjesztvén, kijelenti: hogy ha aján-

lata elfogadtatik, s a vármegye közönsége a szükséges pénzerő megszerzésére a javasolt intézkedéseket végrehajtja — vállalkozik pár év alatt a vármegyei közgyűlés által az 1886-ik évben elhatározott tervezet szerint a kérdéses művet létrehozni és kiadni.

Midőn a vármegye közönsége mindenekelőtt a szepesmegyei történelmi társulat elnöke — megyés püspök úr Ó Excellentiájának a vármegyei monographia létesítésére irányzott fáradozásáért és a fennebbi beadványban tett nagylelkű áldozatkészségeért hálás elismerést szavazna, — egyúttal a nagyérdékű cél elérése tekintetéből jelen határozat által a nevezett egylet előterjesztésének másolatbani közlése mellett felhívja a járások főszolgabíráit és Lőcse sz. kir. város kivételével a rend. tanácsú városok polgármestereit, miszerint hathatós erkölcsi befolyásuk egész súlyának tapintatos érvényesítésével a községeket a szepesmegyei történelmi társulat kebelébe hat évi kötelezettséggel 10—5 illetőleg 2 frt évi tagdíj befizetése mellett való belépésre bírják. A vármegye közönsége elvárja a járási és városi tisztviselők buzgalmától, a nagyfontosságú cél érdekében közbenjárás azon mértékét, mely a közérdekű mű létrehozására szükséges. — Az elért eredmény minden főszolgabíró és városi polgármester által ez év végéig az alispáni hivatalnak bejelentendő.

Miről egyúttal a szepesmegyei történelmi társulat is jelen határozat által értesíttetni rendeltetik.

Bizalommal néztünk a lelkes hangon hozott határozat végrehajtása elé, mely keresztülvitelve egyszersmindenkorra biztosította volna társulatunkat minden eshetőleges rázkódtatások ellen; hazánk első rangú vidéki társulatává téve azt képesítette volna terveinek rendszeres megvalósítására.

Ennek eredményeként az 1890. nov. 11-én tartott közgyűlésen ezt jelentettem: »még nem ismerjük 1889. július 7-én a monographia ügyében Szepesvármegye közönségéhez intézett feliratunkra a törvényhatósági bizottság által 1889-ik évi július 24-én hozott lelkes határozatnak eredményét. Részemről nem találok meglepőnek, hogy a városok és községek még eddig testületileg nem csatlakoztak a tekintetes vármegye kifejezett kívánságához; mert hiszen minden eszmének előbb erős gyökeret kell vernie, hogy nagy területet beárnyazó fává növekedjék. Társulatunknak éltető eleme leginkább a művelt középosztály lehetne, melynek körében, sajnos, még igen sokan vannak, a kik társulatunknak létezését is alig vették tudomásul. Míg a városok és községek iránytadó emberei távol állanak sorainktól, a nagy tömegeket meghódítani nem fogjuk. Mindamellett ismételten kifejezem bizalmamat a tekintetes megyei közönség lelkes határozatának végrehajtása iránt, hiszem, hogy, ha társulatunk lankadatlan működését látja a nagy közönség az említett határozatot a tett is fogja követni és Szepesvármegyeinek teljes monographiája létre jön úgy, a mint azt a vármegye közönsége már 1885. október havában tartott közgyűlésén tervbe vette. Arról azonban, hogy a nagy mű a millennium alkalmára készen legyen, úgy látszik, le kell mondanunk, hacsak a megyei közönség a határozat gyors végrehajtásával meg nem adja az anyagi eszközöket. Addig is reméljük és dolgozzunk, hogy legalább megismerjük és a mennyire lehet összegyűjtsük az anyagot.

1891-ben megjelent 6-ik évkönyvünkben (170—171. old.) azonban már beszámolhattam az eredménnyel a következőkben: Lőcse város *megajánlott* 500 frtot,

kívüle 4 r. tan város 6 évre évi 10—10 frtot, 11 nagyközség 5—5 frtot, 28 kisközség szintén 6—6 évre évenként 2—2 frtot, egy város egyszer mindenkorra 25 frtot. És végre 13 kisközség minden további kötelezettség nyilvánítása nélkül *beküldött* 2—2 frtot. Számításunk ekkor ez volt, hogy a monographia-alapra 6 év alatt ezektől bejön 1445 frt s habár ez egy nagyobb méretben tervezett mű kiállítására kevés; hiszsiük, hogy ezen eredmény nem végleges s ha megtörtént a kezdeményezés, lassan-lassan a többi városok és községek is csatlakozni fognak.

A városok és községek tömeges csatlakozása ugyan nem, de társulatunknak alapos csatlakozása bekövetkezett; mert a pénztárnok 1891. évi számadása kimutatta, hogy a mondott év decz. 31-ig — Lócsének 1896-ban egyszerre folyósítandó 500 frtján kívül — a megajánlott illetményekből 3 évre esedékes 458 frt helyett bejött 110 frt.

Mikor az 1891-ik év végén társulatunk rendes pénzkészlete, nagy erőlködés után, 792 frt 97 kr. kiadható készletet, a városok és községek befizetett illetékeivel 902 frt 97 krt, Lócse biztosított ajánlatával együtt 1402 frt 97 krt tett ki: társulatuk igazgató választmánya belátta, hogy ezen rendkívül csekély támogatás mellett alig gondolhat valaki arra, hogy Szepesvármegye *monographiája* Szepesvármegye *közönségének* határozatából létre jöhetne. Társulatunk látva az eddigi eredménytelenséget, mely miatt a megyei határozat meghozatala óta *hét* esztendő veszett kárba, arra határozta magát, hogy *anyagi erejét összpontosítva oly összeget gyűjtsön, melyre támaszkodva a siker reményével megindíthatja a munkát.* Ez indította az igazgató-választmányt arra, hogy az 1891-iki tagsági

évre csak kisebb terjedelmű évkönyvet ad a tagoknak, kik ezért kárpótlásul fogják kapni a kiadandó rendszeres monographiát.

Az igazgató-választmány ugyanis a társulati titkár indítványára elhatározta, *hogy a vármegye monographiájának ügyét vagy véglegesen megoldja, vagy teljesen elejti*. Nem is maradt már egyéb választása; mert ha mostan nem fogunk a munkához, a millenniumra lehetetlen lesz azt befejezni. Számot vetett a választmány a társulat anyagi eszközeivel. Belátta, hogy a monographiával az 1886-iki tervezetnél szűkebb keretben kell mozognia, ha legalább részben meg akarja oldani a feladatot. 1892. évi május hó 11-én megbízta a választmány Dr. Vajdovszky János, Sváby Frigyes szerkesztő bizottsági tagokat és a titkárt, hogy új tervezetet készítsenek a tényleg létező viszonyok alapján. Ezen bizottság következőkben állapotott meg:

1. Tekintettel arra, hogy a történelmi társulat pénzvizonyai többet nem engednek meg, az **első részben röviden** lennének ismertetendők Szepesvármegye oro-hydrographiai, geologiai, ethnographiai, közgazdasági jelenlegi viszonyai (10—12 nyomtatott ív). **A második rész:** *Szepesvármegye politikai története:* őskor a magyarok bejöveteléig. A honfoglalás utáni állapotok: Vármegye keletkezése, kifejlődése. A kis megye és a városok keletkezése, kialakulásuk és viszonyuk a vármegyéhez. Megyei élet. Nevezetes események pl. rozgonyi ütközetben részvétel, husziták, fejedelmi találkozások, pártviszályok, reformáció, a vármegye szereplése az országos eseményeknél, a XVII. század nemzeti küzdelmeiben stb. A Zápolyák, Thurzók, Csákyak, más családok és a városok politikai szereplése stb., szóval a vármegye életének minden nevezetesebb mozzanata

1876-ig, a mostani egységes vármegye kialakulásáig és függelékül az egyes községek vázlatos története: Alakulásuk vagy első legrégebb említésüktől fogva volt birtokosaik felsorolásával. Így a megyében volt birtokos családok felsorolása is. **Harmadik rész** lenne a *XV szepesi város története* az elzalogosítás ideje alatt 1772-ig. **Negyedik rész** a *művelődés történet*, melyben helyet találnának: az egyházi, iskolai viszonyok, irodalmi élet, nyomdászat, művészet, ipar, kereskedelem, családélet, háztartás, szokások stb.

Az egész mű legfőlebb 100 nyomtatott ivre terjedhetne. Nagy hiánya lenne, hogy nem adhatunk hozzá jó illusztrációkat, a mik értékét rendkívül emelnék.

2. Társulatunk tagjait és minden érdeklődőt teljesen tájékoztatni akarván, közöljük a kivitelnek részünkről leghelyesebbnek vélt módját is. Van a társulatnak — az 1080 frtnyi sérthetetlen alaptőkéen kívül — a tagsági díjakból megtakarított pénze 792 frt 97 krajczárja. Ha, amint az könnyen remélhető, állandóan megmarad 200 tag, ezektől 1892—1895-re bejön 1600 frt. A városok és községektől 1891 végéig bejött 110 frt. 1895 végéig bejön a megajánlott 1349 frt. Az alaptőke időközi kamataiból várható 200 frt. Összes biztosra vehető bevétel 1895 végéig 4092 frt, az időközi kamatokkal valamivel több is lehet. — Ezen bevétellel szemben áll 100 ívnyi műnek 500 példányban előállításai költsége — képek nélkül — mintegy 2200 frt. A monographia írójának vagy íróinak honorálására ívenként 15 frt, összesen 1500 frt. Ezt ugyan méltányos honorariumnak nem lehet tekinteni, de mivel mostani viszonyaink közt többre kilátás nem lehet, legalább az elkerülhetlenül szükséges utazások és a nélkülözhetlen segédkönyvek beszerzésére kellő pénzt okvetetlenül

rendelkezésre kell bocsátanunk. A mű főszerkesztőjének honorálására előirányoztatott 300 frt. Így az összes kiadás tenne 4000 frtot.

Igen könnyű ezekből belátni, hogy itten nagyon is minimalis számítással van dolgunk.

3. Hogy a monographia korunk történeti irodalmának színvonalán álljon, szükségesnek látja a bizottság annak megírását nyílt pályázatra bocsátani. Felhívjuk tehát ezúttal társulatunk összes tagjait és az országos magyar történelmi társulat közlönye, a »Századok« útján fel fogjuk hívni íróinkat arra, hogy akár az egész monographiának, akár a fent kitűzött egyes részek valamelyikének megírására vonatkozólag vállalkozásukat bejelenteni és tervezetüket társulatunk titkáránál 1892. évi október hó végéig beadni szíveskedjenek. A beérkező tervezetek alapján az igazgató-választmány által kiküldendő bíráló bizottság bízza meg az illetőt vagy az illetőket a részletes kidolgozással. A kész mű a szerzővel, illetőleg a szerzőkkel megállapítandó időre (körülbelől 1894. október 31-ikéig) beadandó lesz, mikor aztán azt az igazgató választmány által választott bizottság megbírálja és a felülbírálásra felkéri a magyar történelmi társulatot. Az így megbírált műnek kiadatik az 1500 frt tiszteletdíj, illetve annak aránylagos részlete. A tiszteletdíj a társulat anyagi viszonyainak kedvezőbbre fordulása esetében 2000—2500 frtra is emelhető.

4. A társulat tagjai a teljes monographiát az évi 2 frtnyi tagsági díjak fejében kapják meg. Ezen kedvezményben részesülnek mindazok, kik az 1892-ik év végéig 4 évi kötelezettséggel (1891—95-re) tagokul belépnek. — Ezek megkapják a mostani évkönyvet is és az eddigi évkönyveket 1—1 frt kedvezményes áron megszerezhetik. — Később jelentkezők részére

előfizetést nyitunk, mikor a mű ára természetesen jóval felülmúlja a 4 évi tagsági díj összegét.

Ezen megállapodásokat Szepesvármegye Tekintetes Közönségével közöljük azon kéréssel, hogy az a megye határozatának végrehajtására vállalkozó társulatunkat az eddiginél hathatósabb és eredményesebb támogatásban részesíteni sziveskedjék. Kifejezést is adunk azon reményünknek, hogy a monographia megírását elhatározó testület meg is fogja hallgatni ezen kérelmünket.

Ezen tervezetre is el lehet mondani, hogy »az igazgató-választmány tervezett, a közönség végezett«. Imént közölt számításunk nem vált be. Ennek okát ismét nem a jóakarát hiányában, hanem azon egyszerű jó magyar szokásban vélem feltalálni, hogy az 1892-ben megjelent évkönyv illető részletét, melyben kijelentettük, hogy a társulat anyagi erejét egy nagyobb mű kiadására akarjuk összepontosítani, csak igen kevesen olvasták el. Az is könnyen lehetséges, hogy terveztünket olvasva, többen kételkedtek annak keresztül vitelében. A két körülmény együttvéve okozta, hogy az évkönyv a rendes időben nem jelenvén meg, a tagsági díjak rendes befizetése is kezdett elmaradni. Közbe jött még egy nevezetes mozzanat. Társulatunk elnöke Császka György úr ő nagyméltósága kalocsai érsekké neveztetvén ki, az igazgató-választmány küldöttségileg adott kifejezést örömének és szerencsekívánatainak az egyház-fejedelem előtt. Az érsek úr ő nagyméltósága ezen alkalommal azon kijelentéssel örvendeztette meg a küldöttséget, hogy a társulat ügyei iránt érdeklődése nem csak nem fog apadni, de azok előmozdításán erkölcsi és anyagi támogatásával továbbra is együtt akar velünk működni. Ennek bizonyosságául továbbra is meg-

tartotta az elnöki tisztséget, hogy így az ügyek vezetésében személyesen részt vehessen. A mily megtisztelő szerény vidéki társulatunkra nézve, hogy ő nagyméltósága magas egyház-fejedelmi állásában is megtartotta az elnökséget, épen oly örvendetes volt ez; mert valamint mindenkor élénk érdeklődése és nagylelkű áldozatkészsége tette lehetővé a társulat ügyeinek teljes rendbehozását, úgy azokban a jövőre nézve a megszilárdulásnak biztosítékát láthattuk. Meg is maradt közöttünk a folytonos összeköttetés, de a körülmények úgy hozták magukkal, hogy 1892 és 1893-ban nem tarthattuk meg a rendes közgyűléseket, a miből sokan azt következtették, sőt a helyi lapokban nyíltan hangzottak is, hogy a társulat életjelt nem adván magáról, talán már meg is halt.

A társulat azonban nem halt meg, még csak nem is aludt, hanem csak új erőt gyűjtött úgy, amint azt céljául tűzte ki. Mutatja ezt pénztárunknak 1892—94-iki állapota és a vállalat, melyet most megindítottunk. Pénztárunk állapota a mondott években következőleg alakult:

Év	Alaptőke		Folyósítható bevételek		Kiadás		Folyósítható pénzkészlet		Tagdíj hátralék	
	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.
1892-ben	1130	—	1186	25	153	25	1033	—	328	—
1893-ban	1130	—	1342	16	1	—	1341	16	598	—
1894-ben	1130	—	1501	65	6	26	1595	39	888	—

Noha még ezen állapotot sem lehetett kielégítőnek mondani arra, hogy egy teljes monographia kiadásához minden körülmények közt hozzá foghassunk; az anyagi viszonyok javultával mégis meg kellett kísérenünk ezt, hogy vajjon az ezredéves ünnepélyre

legalább részben nem hajthatnók-e végre azt, aminek keresztülvitelére alapszabályaink értelmében vállalkoztunk. Összeállott a munkára vállalkozók kis csoportja. Az 1894. nov. 11-én összeült igazgató-választmány tárgyalás alá vette a titkár és a pénztárnok jelentéseit és javaslatait s tanácskozásának eredménye volt azon elvi megállapodás, hogy társulatunknak 1892-ben tett ígéretét be kell váltania és meg kell indítanunk Szepesvármegye monographiájának kiadását egyelőre a titkár által készített újabb tervezet alapján.

Az 1894. december 10-ére összehívott közgyűlésen igen öröndetes érdeklődést tapasztaltunk. A társulatnak legbuzgóbb tagjai távolról is bejöttek Lőcsére, hogy tanácscsal és tettel segítsék elő a monographia régóta vajúdó ügyének keresztül vitelét. A közgyűlés a nov. 11-iki választmányi határozatokhoz hozzá járulván, azoknak végrehajtásával megbízta az ügyvezető alelnököt, a titkárt és a pénztárnokot.

A határozatokat azonnal követte a tett. A kijelölt részletek elkészítésére már előbb vállalkozott írók fokozott erővel láttak a munkához. A társulat régibb tagjait felkértük, szíveskedjenek nyilatkozni arra nézve, vajjon a hátrálékos tagsági díjak befizetése mellett megakarnak-e maradni továbbra is tagokul? A helyi lapokkal 2000 felhívást küldtünk szét a Szepesség fiaihoz, mindenkit értesítve a társulat nagyobb szabású tervezetéről. Felhívásunkban nem vezetett üzleti érdek, amint olyan egyáltalában nem is lehetséges. Mindenkinek, a ki az alapszabályok értelmében belép a társulatba, a rendes tagsági díjak fejében megígértük a kiadandó művet. 1895. január elején kibocsátott felhívásainknak kedvező eredménye volt. Legelső sorban jött Szmrecsányi Pál szepesi püspök úrnak 500 frtnyi

adománya, majd megindult az új tagoknak jelentkezése és az 1895. április 24-én tartott igazgató-választmányi gyűlésen már 105 új tagot jelenthettem be. A társulat régi tagjai is tömegesen jelentették be bentmaradásukat és beküldték hátralékaikat. A most említett választmányi gyűlés megállapítva a kiadandó mű részletes tervezetét, elhatározta, hogy erről a közönséget a lehető legszélesebb körben értesítjük. Nemcsak a helyi és a legelterjedtebb napi lapokat kértük fel újabb felhívásunk közlésére, hanem felhívásunkat névre szólóan megküldtük Szepesvármegye törvényhatósági bizottsága Lőcse város képviselőtestülete összes virilista és választott tagjainak; a szepesi egyházmegye összes kath. lelkészeinek; a Szepesség összes ev. lelkészeinek; a hazánk területén élő összes szepesi származású tanároknak stb. A városok polgármestereihez tömegesen küldtük meg azt azon kéréssel, hogy a képviselő-testület tagjai és általában az értelmiség közt osszák ki. Szepesvármegye törvényhatósági bizottságának erkölcsi támogatását külön kértük ki. Az országos magyar történelmi társulat közlönyével a »Századok«-kal 1900 példányban küldtük szét a felhívást. Egy szóval, olyan széles körben tartottuk az értesítést, hogy e mellett teljesen ki van zárva a lehetősége annak, hogy bárki, aki az ügy iránt legkevésbé is érdeklődött, arról tudomást nem szerezhetett volna. A tagul jelentkezésre 1895. évi május 25-ét tűztük ki legvégső határnapul, kijelentve, hogy akik addig nem jelentkeznek — mint-hogy társulatunk anyagi viszonyai nem engedik meg felesleges példányok nyomtatását — a kiadandó nagy műre a tagsági díj fejében nem számíthatnak, hanem, amennyiben készletünk lesz, azt példányonként 15 frton szerezhetik meg.

A felhívások eredménye 1895. jul. 1-ig a következő: A társulat régibb tagjai közül megmaradt 150. Új taggúl jelentkezett 210. Város és község 60, összesen van tehát: *a)* alapító tagunk 11; *b)* rendes tagunk 360; a városok és községekkel együtt 431.

Egy tekintet a tagok névjegyzékére, könnyen meggyőző arról, hogy sorainkból még sokan hiányoznak, akiknek hiányozniok nem kellene. Mind a mellett meg lehetünk az eredménnyel elégedve. Három dolgot elértünk: 1. Megvan a tagoknak azon száma, melyet a társulat alapítása alkalmával a sikeres működés biztos alapjául szükségesnek tartottunk. 2. Biztosítva van mostani irodalmi vállalatunk kiadása. 3. Remélhetjük azt, hogy a most megindult munka és érdeklődés csak kezdete lesz tulajdonképen annak, amit társulatunk végső céljául tűzött ki: *Szepesvármegye teljes monographiája elkészítésének.*

Hogy mostani vállalatunkat olyan terjedelemben és képekkel oly gazdagon díszítve állíthatjuk ki, ennek magyarázatául meg kell említenem, hogy Császka György kalocsai érsek úr önagyméltósága már fentebb említett ajánlatát megújítva, a szepesi prépostság történetének kiadási költségeit elvállalta. Továbbá Szepesvármegye törvényhatósági közigazgatási bizottsága egyrészt 300 frttal segélyezte a »Budapesti látogatók lapja« című vállalatot azért, hogy az a vármegye történeti nevezetességű helyeinek a Szepesség leírásában közölt képeit társulatunknak rendelkezésére bocsássa; másrészt kiadványunkból 90 példányt vett át azon célból, hogy hazánk összes vármegyéivel csereviszonyba lépjen, azoknak kiadandó monographiáira nézve Lőcse város és társulatunk a fent említett lapot ugyancsak az említett célú tartva szem előtt, szintén 100—100 frttal segélyezték.

Kissé hosszasan időztem a monographia kérdésénél, de ezzel, gondolom, felesleges munkát nem végeztem; mert társulatunk összes tagjainak részint felvilágosításul, részint a jövőre nézve némileg irányt adóul szolgálhat részletes megismerése azon akadályoknak, melyeket társulatunk vezetőinek le kellett küzdeniök addig, amíg elérhették a mostani eredményt.

Leginkább a jövő érdekében szükségesnek látom még itten felemlíteni társulatunknak még eddig nem említett más irányú törekvéseit. Alapszabályaink 2—3. §-ai részletesen kitűzték a társulat céljait s azok elérésére a működés főbb irányait. És mi minden irányban megkísérlettük a munkát. A mit az alapszabályok csak röviden említenek, azt mindjárt a társulat alakulását követő hónapban — 1884. január 26-án — Szepesvármegye közönségéhez intézett kérelmünk és felhívásunkban részletesen kifejtettük következőkben: »A Szepesség gazdag történelmének anyaga csak úgy levén összegyűjthető, ha a rendezett levéltárak tulajdonosai ismertetik levéltáraikat és megnyitják azokat a megye történelmének érdekében kutatók előtt. Erre a rendezett levéltárak birtokosai külön-külön kérettek fel.

Kétségkívül sokan vannak megyénkben, kik hihetőleg sok érdekes anyagot tartalmazó levéltári maradványokkal bírnak, de azon töredékes maradványok rendezetlen állapotukban a történetírás céljaira nézve használhatlanok. Nagyon sok régi irat elveszett már. Mentsük meg ami még megmenthető. — Azon tiszteltteljes kérést intézzük tehát minden magánoshoz, hogy, amennyiben rendezetlen levéltárát, vagy levéltárának maradványait nem helyezhetné használható állapotba, rendezés és megőrzés végett — a tulajdonjognak fenntartása mellett — engedje azt át társulatunknak.

Ugyanarra kérjük mindazokat, kik a megyére, egyes városok-, községek-, vagy családokra vonatkozó egyes történelmi emlékekkel, u. m.: okmányok-, nyomtatványok-, térképek-, tervrajzok-, nemesi címerek-, községek és czéhek pecsétjei, iparczikkek-, érmeek-, régi pénzek-, e megyebeli kitűnő egyének arczképei stb.-vel bírnak. — Sokfelé szétszórta ezeknek legnagyobb része teljesen ismeretlen marad, míg egy nyilvános muzeumban összegyűjtve, rendezve és ismertetve becses kiegészítőivé válhatnak egymásnak.

Amely tárgyakat eredetiben nem kaphatunk meg, azoknak legalább hű másolatát vagy pontos leírását és rajzát kérjük, hogy biztos tudomásunk lehessen az elszórta létező történelmi emlékek és műtárgyakról.

A társulat gyűjteményeibe beadott tárgyakra a tulajdonjognak fenntartása mindenkor kiköthető.

A közönségnek minden tagját tisztelettel kérjük arra is, sziveskedjék a netalán felmerülő régiségi lelet-helyekre felhívni társulatunk figyelmét, hogy rendszeres ásatásokat eszközölve gyűjthessük össze a régi kor emlékeit.

3. A levéltár és muzeum mellett egy történelmi és különösen a Szepességre vonatkozó nyilvános könyvtárnak alapítása is feladataink körébe tartozván, tisztelettel kérjük a Szepességnek az irodalom bármely ágát művelő fiait, sziveskedjenek megjelent műveik egy-egy példányával megtisztelni alakuló könyvtárunkat. A kik szepességi származású elhunyt írók műveivel bírnak, fontos szolgálatot tennének társulatunknak, ha azon művek adományozása által lehetővé tennék a szepességi származású írók könyvtárának teljes összeállítását.

A történelmi könyvtár részére hálás köszönettel

fogadunk a hazai és világtörténelem körébe tartozó bármely régibb vagy újabb művet.

A szépeességi nyomdák régibb termékeinek összegyűjtése szintén óhajtandó lévén, kérésünk ezen irányban is kiterjed társulatunk összes barátaihoz.

Mint hogy a »Szepesmegyei történelmi társulat«-nak legfőbb célja Szepesmegye történelmének művelése és lehetőleg teljes feldolgozása: társulatunknak összes tagjait és a történelmi irodalomnak minden barátját kérjük a Szepességre vonatkozó egyházi-, politikai-, művelődés- és régiség-történelmi dolgozatok írására, a Szepesség városai-, várai-, kolostorai-, községeire vonatkozó népmondák gyűjtésére«.

A lelkesedés első napjaiban itt is jól indult a dolog. Lőcse város képviselőtestülete már 1884. április 9-én tartott közgyűlésében elhatározta, hogy — a tulajdonjog fentartása mellett — kész átengedni szép fegyvergyűjteményét s más muzeumi tárgyait a közművelődési cél előmozdítására s a társulat alakítandó könyves levéltára s muzeuma elhelyezésére alkalmas helyiséget is ad. Szepesvármegye törvényhatósági bizottsága 1884. július 15-én tartott közgyűléséből értesíté társulatunkat, hogy a vármegye történelmi és műbecscsel bíró tárgyait esetleges kiállítások alkalmával átengedi.

Lőcse városnak rendezett gazdag levéltára már magában véve is megtekintésre méltó nevezetesség. A régi időkből megmaradt könyvei közt ritka példányok vannak. Alapnak ezek — a számos szép régi fegyverrel együtt — igen jók voltak. Mi is megkezdtük a gyűjtést s az első két évben társulatunk könyvtára 79, levéltára 12, éremgyűjteménye 65 db-ból állott.

Ezen *eredménytelenségnek* több oka volt. Nem régen azelőtt alakult meg a magyarországi Kár-

pát-egyesület muzeuma Poprádon, a Tátra-muzeum Felkán. Azt, hogy ezek hozzánk csatlakozzanak, nem kívánhattuk; azt meg, hogy egy még nem létező történelmi muzeumba egyszerűen beleolvadjanak, még kevésbé. Nem is volt szándékunk azt kívánni, csak arra kértük, és pedig többször kértük vármegyénk községeit és magánosait, hogy egyes történelmi, művészeti vagy műipari becszel bíró tárgyaikat, szétszórtan fekvő régi okmányaikat stb. engedjék át, a tulajdonjog fentartása mellett, gyűjteményünknek, hogy így e szerte levő, egyenkint értéktelen dolgokból egy közmívelődési tekintetben fontos és a Lőcsén évenként középiskolába járó 5—600 tanulóra nézve tanulságos muzeumot állíthassunk össze. 1885-ben Szepesvármegye összes nem rendezett tanácsú városa és községének előljáróságát, a megye nemesi családait felkértük, hogy levéltáraik maradványait adják be a Lőcsén alakítandó »*Szepesvármegyei történelmi levéltár*«-ba úgy, hogy »a tulajdonjogot minden levéltárra fenntarthatja a birtokos; a középponti levéltárban minden város, község, egyház vagy család levéltára a birtokosnak nevével és címerével ellátott külön osztályban lesz szakszerű berendezéssel elhelyezve; a tulajdonjognak s a beküldött levéltár épsége és sérthetlenségének biztosítása a társulat igazgató-választmánya és a birtokos közt megállapítandó módozatok szerint fog történni«. Eredményül ma is csak azt írhatom, amit 1887-iki évkönyvünkben írtam: »Eddig csak Merény várostól kaptunk választ, melyben írja, hogy szívesen tenne eleget a felhívásnak és beküldené régi iratait, de azok a nagy tűzvész alkalmával a városházával együtt mind porrá égtek. Ezen néhány szó egyszerűen, de megrendítően ecseteli az egyes községek és családok levéltárainak és leveles

ládáinak sorsát. Hány község, hány család válaszolhatná ugyanezt, hogy volt levéltárunk, de nincs, mert megemésztette a tűz. Pár évtized előtt, mikor még az egyes családok leveles ládájukban bírták birtokjoguknak biztosítását, volt értelme a régi iratok féltékeny őrzésének. Ma is tisztelettel hajolunk meg a kegyelet előtt, mely őseinek emlékét tiszteletben tartva szép rendben, teljesen biztosítva őrzi azt. De mindnyájan tudjuk, hogy országszerte igen ritka községnek van az értelmiség oly fokán álló előljárósága, mely az úgynevezett régi írásoknak történelmi becsét, hogy úgymondjam praetium affectionis-át ismerné és méltányolni tudná. Hány község és család mondhatja, hogy emlékei az elemi csapásokkal szemben is teljesen biztosítva vannak. »Ami még nem pusztult el, el fog pusztulni, ha biztosságáról nem gondoskodunk«. És midőn kínálva van az alkalom a teljes biztosságra, a régi iratokat akkor is inkább folytonosan veszélyeztetve tartani *otthon*, mint saját elidegeníthetlen tulajdonaként biztosítva tudni *máshol*, — szerény nézetem szerint legalább is könnyelműség. Ne adja az ég, de sok helyen megtörténhetik, hogy Merény városával fogják írhatni egykor, »szívesen adnánk régi iratainkat biztos helyre, — de nincsenek, mert elégték«. — Ne várjuk be ezen szomorú eshetőséget, de saját hatáskörében hasson mindenki oda, hogy azt elkerüljük a társulatunk által ajánlott módozattal.

Az igazgató-választmánynak ugyancsak 1885. aug. 11-én tartott üléséből kérést intéztünk a magyar tudományos akadémiához, a magyar történelmi, régészeti és heraldikai társulatokhoz, a m. tud. egyetemi könyvtárhoz, hogy társulatunk alakuló könyvtárát kiadványaik ajándékozásával támogassák. A hazánk területén

levő összes vidéki történelmi és régészeti társulatokkal igyekeztünk csereviszonyba lépni. Mindenütt a legszélyesebb előzékenységre találtunk és könyvtárunk egy év alatt 160 kötet, illetőleg füzettel gyarapodott. További gyarapodása is jóformán csak ezen társulatoknak köszönhető.

Gyűjteményeink állásáról évről-évre közöltünk kimutatásokat. Itt csak összefoglalóan említem fel azokat, akik adományaikkal lehetővé tették azon csekélységnek összeszerzését, amink van. 1. *Csereviszonyban levő társulatok* (melyek évkönyveinket rendszeren kapják): Alsó-fehérmegyei történelmi és természettudományi egyesület Gyula-Fehérvár, Biharmegyei régészeti és történelmi társulat Nagy-Várad, Békésvármegyei régészeti és művelődéstörténeti társulat Békés-Csaba, Délmagyarországi muzeum-társulat Temesvár, Erdélyi muzeumegylet Kolozsvár, Felső-magyarországi muzeum-társulat Kassa, Hunyadmegyei történelmi és régészeti egyesület Vajda-Hunyad, Magyarországi Kárpátgyesület Lőcse, Magyar történelmi társulat Budapest, Magyar tudományos Akadémia Budapest, Mosonmegyei történelmi és régészeti társulat Mosony, Országos régészeti és ember-tani társulat Budapest, Sopronmegyei régészeti társulat Sopron, Tatra-muzeum-egylet Felka, Vas megyei régészeti egyesület Szombathely, Verein für siebenbürgische Landeskunde Nagy-Szeben. 2. *Magánosok:* a) **A könyvtár részére ajándékoztak:** Burány Gergely dr., Demkó Kálmán dr., Dianiska András, Döller Antal, Emericzy Dávid, Felméry Lajos dr., Fischer Károly A. Götz Rudolf, Greschik Rudolf, Haan Lajos, Horváth Viktor, Hradzsky József, Iglói ev. főgymnasium, Limberger István, Liptay Ferencz, Lőcsei áll. főreáliskola, Nagy Imre, Pavella Viktor, Páter Béla, Reiner Zsig-

mond, Sváby Frigyes, Szontágh Húgó, Weber Samu, Wünschendorfer Károly. *b) A levéltár részére:* Csintalan Kálmán m. k. honvéd tiszthelyettes, Demkó Kálmán dr., Zaychovszky Vilmos. *c) Az éremgyűjteményhez:* Babura László, Bloch N., Demkó Kálmán dr., Gnézda város, Lányi Mihály, Liteczky Béla, Lossonczy Károly, Lócsei áll. főreáliskola több tanulója, Steiner Antal dr., Szuk Lipót, Theisz Gyula, Valent Károly, Zaychovszky Vilmos. Végül özv. Medveczkyné szül. Mauks Lujza úrnő 2 régi arczképet és 2 régi zárat.

Ezeknek adományából jött össze, ami kis gyűjteményünk van, és pedig: *a könyvtárban* 294 kötet, illetőleg füzet; *oklevél* 12 db; érem- és bankjegy 200 db. Csekélység az egész, de a gyűjtemény csekélysege nem azoknak jó akaratán múlt, akik tettek annyit, amennyit tehettek; de inkább múlt az *a nagy közönység eddigi közönyösségén.*

A múltakról beszélve adózzunk kegyelettel azok emlékének, akik törekvéseinknek részesei voltak, de akiknek nem adatott meg, hogy részeseivé legyenek azon nemzeti örömnepnek, melynek alkalmából jelen kiadványunkat rendezzük. Társulatunknak számos tagját szólította ki körünkben a Gondviselés. Alapító tagjaink sorából elhunytak: Csája János dr. szepesi kanonok, Alapi Salamon Attila. Igazgató-választmányunk 4 kiválóan buzgó tagját veszítette el Hradszky Antal, Still Pál-, Lányi Mihály- és Babura Lászlóban. Rendes tagjaink sorából elvesztettük: Csáky István, Csáky Kálmán, Csáky Rudolf grófokat, Ebenhöh Ferenczet, Eichmüller Ágostont, Emericzy Géza drt, Glós Kálmánt, Glós Tivadart, Grinvalszy Kornélt, Heksch Sándort, Hutyra Józsefet, Janecskó Jánost, Jekelfalussy Emilt, Jendrásik Miksát, Kreichel András drt, Kubányi

Alajost, Lentényi Márkot, Lipóczy Ferenczet, Máriássy Aladárt, Máriássy Miklóst, Okolicsányi Ödönt, Osterlamm Ernőt, Probstner Arturt, Roth Samu drt, Scherfel V. Aurelt, Szépréthy Ottót, Teőke Bertalant, Trogmayr Károlyt, Uhlarik Józsefet, Valkovszky Antalt, Werdonits Sándort. Legnagyobb részeük a kezdet kezdetén csatlakozott hozzánk és kitartottak mindvégig. Csak fájlahatjuk, hogy ezen vég rájok nézve oly hamar bekövetkezett. Emlékük legyen maradandó társulatunk körében!

»A múlt csak példa legyen most, s égve honért, bizton nézzen előre szemünk«. Végig tekintve társulatunk eddigi működésén, látjuk, hogy igen könnyen igazuk lehetett volna azoknak, akik jósolgatták, hogy maga az eszme halva született, vagy ha meg is testésül, rövid életű lesz. Az bizony igaz, hogy társulatunk nem született valami nagyon erősnek. Az is igaz, hogy sokféle betegségen ment keresztül, de azoknak, akik életre hívták, gondos ápolása megmentette az elpusztulástól s ha visszaesett is olykor, megint csak felépült és fejlődött. Egy tekintet társulatunk mostani tagjainak névsorára igen könnyen meggyőz arról, hogy az erőre fejlett ifjú társulat körében nemcsak azok maradtak meg, akik kezdettől fogva hittek életrevalóságában, hanem a kételkedők közül is sokan hívőkké váltak. Ma nem csak bajos lenne, de nem is lenne egészen helyén való elfojtani az önérzetnek némi hangját akkor, amikor azt látjuk, hogy hazánk minden tájékáról, nem szepesi származású, a Szepességgel eddig semmi összeköttetésben nem állott férfiak is számosan léptek soraink közé. Az önérzet hangja, ha annak jogosultsága van, nem dicsekvés. Társulatunk kezdettől fogva meglehetősen magasra tűzte ki a célt és noha azt még

el nem érte, eddigi kitartó előre haladása csak táplálhatja azon reményt, hogy el fogja érni.

Az eddigi eredmény két név köré csoportosúl. Ezek: *Gróf Csáky Albin* és *Császka György*. Magasabb állami és egyházi érdekek az elsőt hazánk kulturális ügyének élére, a másikat hazánk egyik legfőbb egyházfejedelmi méltóságára szólították el kis körünk-ből. Ők azonban magas méltóságaikban is a mieink maradtak és ma is magunkéinak tartjuk őket. Társulatunknak első elnöke Csáky Albin gróf 1883. deczembertől 1888. nov. 7-ig nemes buzgalommal vezetett át a kezdett nehézségein; habár örültünk legmagasabb kitüntetésének, fájlaltuk kezdettől fogva vezérünknek elvesztését és csak hálás elismerésének adott kifejezést az 1888. nov. 7-iki közgyűlés, mikor őt a társulat tiszteletbeli tagjává megválasztotta. — Ugyanazon közgyűlés választotta meg és kérte föl az elnöki tisztségre Császka György szepesi püspököt, aki ettől kezdve lelkesedésével és áldozatra készségével továbbra is megmentett a csüggedéstől. Az 1894. deczember 10-én tartott közgyűlésen mély sajnálattal kellett tudomásul vennünk, hogy Őnagyméltósága igen kiterjedt érseki egyházmegyéjének gondjai mellett a távolból közvetlenül nem érintkezhetvén velünk; az elnöki tisztségről lemond. Társulatunk iránt nagy érdemeit hálásan ismerve el, Őnagyméltóságát a társulat örökös dísz-elnökévé választottuk meg. Ugyanazon közgyűlés újra egyhangú lelkesedéssel és bizalommal fordúlt Csáky Albin gróf Őnagyméltósága felé, ismét megválasztva őt társulatunk elnökévé. De sajnos, a politikai viszonyok Őnagyméltóságát szintén állandóan a távolban tartván körünktől, az elnökséget nem fogadhatta el. Az igazgató-választmány 1895. márczius 24-én tartott

ülése ezt tudomásúl véve, elhatározta, hogy az elnöki tisztség a legközelebbi rendes közgyűlésig betöltetlenül marad. Az ügyek vezetésével megbízattak az első alelnök és a titkár.

Ennyiből áll társulatunk múltja. Jelene a fokozódott munka, jövője a remény.

Mostani kiadványainkról és a jövőre vonatkozó terveinkről kell még néhány szót szólnom. Ha valaki azon feltett szándékkal akarja azokat olvasni, hogy rájok a történetírói kritika szigorú mértékét alkalmazza, előre is kérem, ne fárassza magát. Nem volt célunk, mert még kimerítetlen forrásaink és csekély anyagi eszközeink mellett nem is lehetett célunk, minden állítást forrásidézetekkel támogató úgynevezett alapos tudományossággal írt művet állítani elő. Feladatunk ez idő szerint egyszerűen ennyiből állott: szerény körünkben megtenni azt, amivel a nagy nemzeti ünnep alkalmával mi is hozzájárulhatunk hazánk ezer éves múltjának ismertetéséhez.

Első sorban a Szepesség szülötteihez akarunk szólni, lehetőleg egyszerű, könnyű modorban mutatva be nekik szűkebbkörű hazájok múltjának történetét.

Már említettem, hogy társulatunk jelenlegi kiadványait csak a kezdet kezdetének tartja. Ahoz, hogy ezek rendszeres monographiává egészüljenek ki, még sok teendő van hátra. Mutatja ezt 1886-iki terveztünk, mutatják az alapszabályainkban kitűzött célok, melyeket eddig megvalósítanunk nem sikerült, de melyeknek keresztülvitelére kitartóan törekednünk kell. A jövőre nézve munkánk programja egyelőre nem lehet más, mint törekvés arra, hogy évről évre kiadandó évkönyveinkben mindaddig folytassuk a munkát, amíg minden részletet külön-külön kidolgozva, elő nem ké-

szítettük az anyagot ahoz, hogy egy majdan utánunk következő mester az így összehordott anyagból művészi kézzel alkossa meg Szepesvármegyének általunk csak óhajtott egységes és teljes monographiáját.

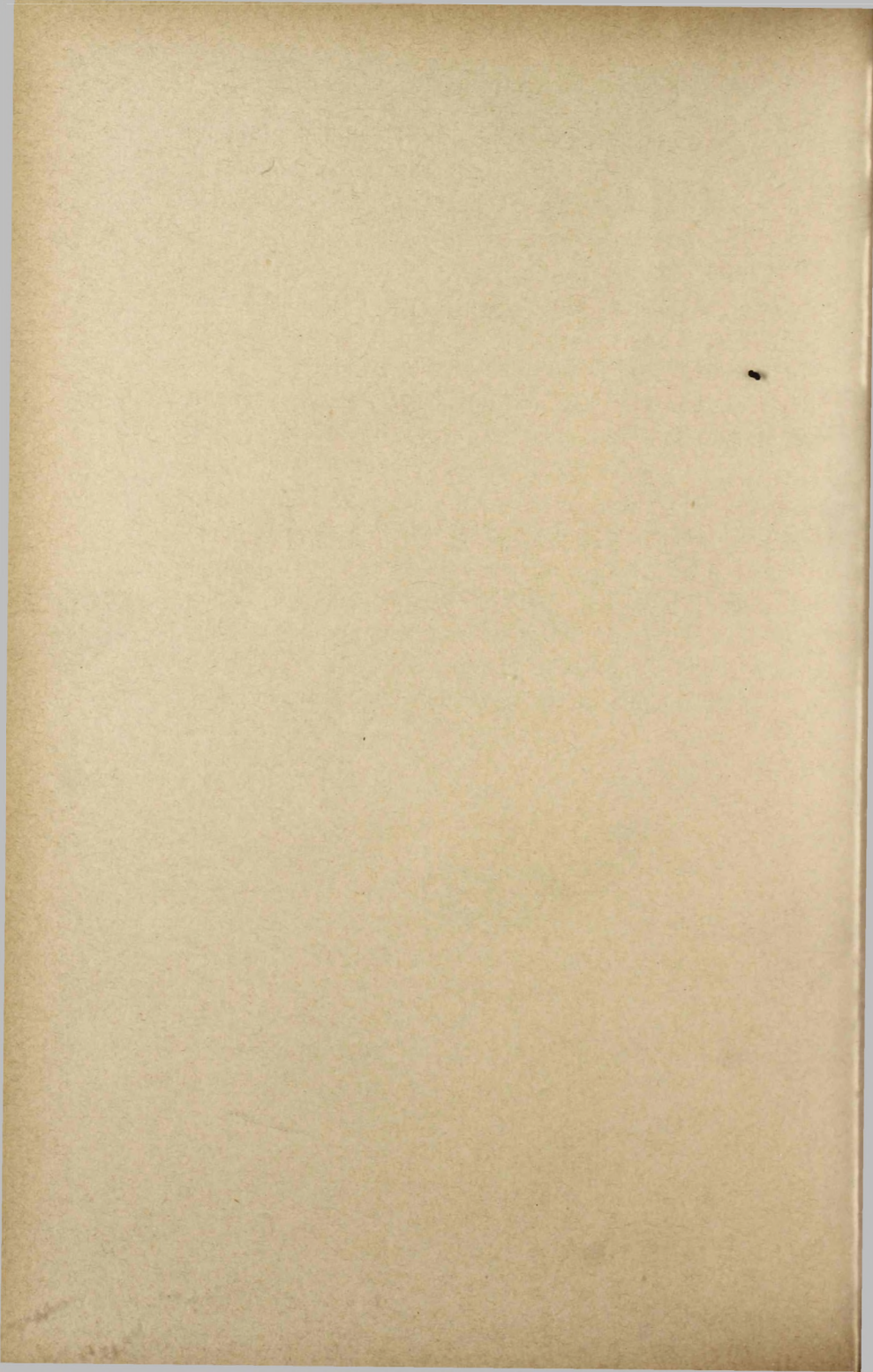
Ehez azonban első sorban szükséges, hogy a társulattól a mostan szépen megszaporodott tagok továbbra se vonják meg anyagi támogatásukat. Még fontosabb az, hogy az érdeklődés még szélesebb körben ébredjen fel. Legfontosabb végre, hogy a szellemi munkában minél számosabban vegyenek részt.

És ez nem is olyan nehéz. Azokról, akiket a jó szándék eddig hozzánk vezetett, hisszük, hogy kitarának; a fokozottabb érdeklődés felébredésében reménylünk; azt meg, hogy a vármegye ritka nagyszámú értelmisége: lelkészek, tanárok, tisztviselők stb. eddigi kéréseinket figyelembe véve a szellemi munkában élénkebb részt fognak venni, elérni szeretnők.

Mindenkinek szíves figyelmébe ajánlom nagy költőnk szavait: »*Hass, alkoss, gyarapíts; s a haza fényre derül*«.

SZEPESVÁRMEGYE

TÖRTÉNELMI IRODALMÁNAK

BIBLIOGRAPHIÁJA.

ÖSSZEÁLLÍTOTTA

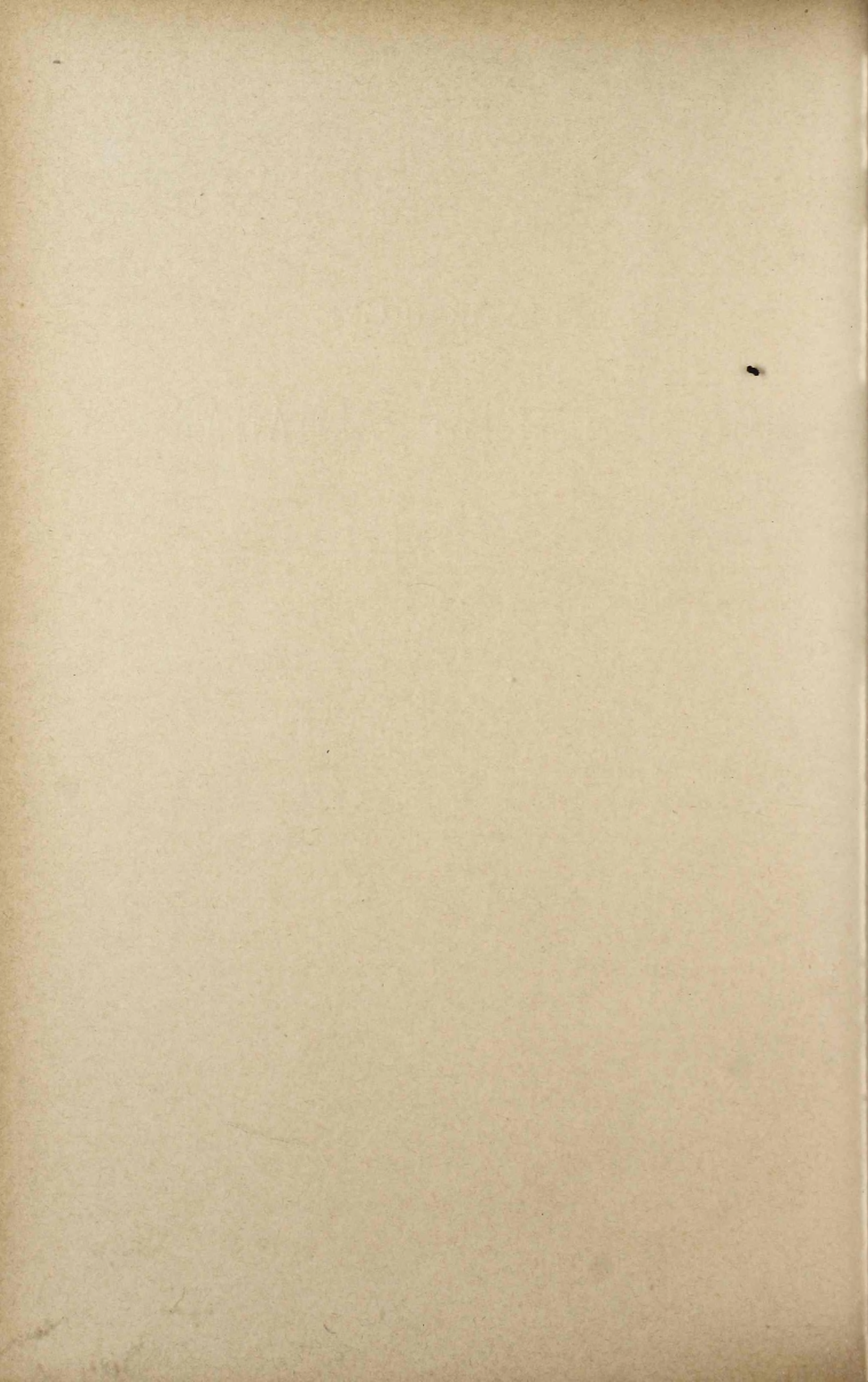
WEBER SAMU
SZEPES-BÉLAI ÁG. HITV. EV. LEKÉSZ.

ELŐSZÓVAL ÉS TÁRGYMUTATÓVAL ELLÁTTA

DR. DEMKÓ KÁLMÁN.

I. KÖTET 2.

ELŐSZÓ.

Bibliographiákat rendesen igen unalmas dolgoknak szokás tartani. És valóban egynéhány száz, sőt ezer könyv címének elolvasását alig lehetne valami nagyon mulattatónak tartani és nem is az az, ha mélyebben nem vizsgáljuk a könyvek címének szellemét, ha nem gondolkozunk a címben kifejezett tartalom fölött.

Az irodalom leghűbb kifejezője a nemzetek és korok szellemi fejlettségének. Nép, melynek irodalma nincsen, szellemi életet nem él, az nem részese a nemesebb értelemben felfogott emberi társadalomnak. Az irodalom nem csak azt tünteti fel általánosságban, hogy egy nemzetnek, egyes vidékeknek lakói a képzettségnek minő fokán állottak időről időre, hanem híven feltünteti a körében időről időre feltűnt irányeszméket; erkölcsi és házi életének, foglalkozásának fokozatos fejlődését; szülőföldje iránt érzett vonzalmát vagy az azzal nem törődést, szóval egész lelki világát.

Ezen szempontokból tekintve a bibliographiát, igen sok érdekes tanulságot meríthetünk abból.

Hazai irodalmunkban Bod Péter »Magyar Athenás«-án kezdve Szabó Károly »Régi Magyar könyvtár«-án át Szinnyi Józsefnek most folyó »Magyar írók

élete és munkái«-ig és a »Magyar könyvszemle« folyóiratban többen foglalkoztak bibliographiával. Mindezek a mellett, hogy a magyar nemzet szellemi fejlődésének menetét irodalmában tüntették fel, igen hasznos szolgálatokat tettek az egyes korszakok történelmét kutató íróknak.

Társulatunk már alakulásakor szeme előtt tartotta a bibliographia fontosságát. Ha valaha arra kerül a sor, hogy egy teljes és rendszeres monographiát írunk a Szepességről; első sorban ismernünk kell az előmunkálatokat.

Végig tekintve az itt közölt könyvjegyzéken, látjuk, hogy a Szepesség történelme előmunkálatokban nem szűkölködik. Figyelmes szemmel vizsgálódva nem csak a könyvek nagy számát látjuk meg, hanem olyan szellemi élet tárul elénk, melyre nemcsak a Szepességnek minden fia lehet büszke, hanem amely fölött minden magyar igazi örömet érezhet, látva, hogy hazánk fiai akkor, amikor Európa nagy nyugati nemzeteinél föl kezd lendülni a tudományos élet és irodalom, azt nem nyomról-nyomra követik, hanem azzal párhuzamosan haladva, mindig lépést tartanak.

A XV. század közepéről való »Szepes-szombati krónika« — így nevezte azt el ismertetője és kiadója dr. Demkó K. — kéziratán kezdve a legújabb időig egész sorozatát találjuk az értékesnél értékesebb *krónikaszerű kéziratoknak*. Sperfogel, Türck, Gosznovitzer. Hain és az általa felsorolt elődök, Leibiczerek, atya és fiú, a XV. század közepétől a XVII.-nek végéig szakadatlan lánczolatban követik egymást, mindnyájan előkelő állást foglalva el, nemcsak közvetlen szemlélői, hanem részesei, sőt sokszor tényezői is az előfordult s általok hiven feljegyzett eseményeknek. Követik őket

egyek kath. és protestáns lelkészek, kiknek íratait utódaik híven megőrizve szállították át korunkra. (Az egyes plébániák levéltáraiban őrzött kéziratok ismertetését l. »Szepesvármegye városi levéltárai« dr. Demkó K. Évkönyveink V. foly. 132—139.)

Ezek után következnek az *okmánytárak* kiadói: Wagner, Bárdossy, Schmauk-Hradszky. Munkáik annál megbecsülhetetlenebbek, minél több pusztult már el az általok még eredetiből másolt okmányokból.

Ami azután az irodalmi *feldolgozásokat* illeti, csak végig kell néznünk a jelen cikknek végén levő tárgymutatót, hogy lássuk, miszerint a Szepesség történelmi, kulturális és természeti viszonyainak csaknem minden részlete akadt ismertetőre.

Nem akarom azt állítani, hogy a bibliographiánkban említett minden könyvnek tudományos belső bece van. A számos ilyen értékű közt akadnak kevésbé jelentékenyek is, de jelentéktelennek egyet sem tekinthetünk. A lakadalmi üdvözetek és halotti búcsúztatók, a mondákat az utókorra átszállító feljegyzések és a múlt századok természettudományi felfogását feltűntető munkák mind becsesek az emberi szellem fejlődését s a múltak történetének hű képét kutató előtt.

Bibliographiánkban ezen általános szempontokon kívül még két különöset is feltalálunk. Egyik az, hogy a Szepességnek idegen eredetű fiai régi idők óta nemcsak érzéket tanúsítanak az általános magasabb műveltség iránt és külföldi iskoláztatásuk mellett is megőrzik magyar honpolgári jellegüket; másik azon rendkívüli ragaszkodás, melylyel szülőhelyükhöz viseltetnek, minek kifolyása, hogy annak minden eseményét, minden viszonyainak emlékét igyekeznek megőrkíteni. Ez magyarázza meg azt, hogy Szepességről oly gazdag

bibliographiát lehet összeállítani, aminőt kevés vármegyénkről.

Igy tekintve a jelen közleményt, társulatunk nemcsak a Szepesség jövő történetíróinak vélt az által jó szolgálatot tenni; hanem eredményeiben mutatva be a szellemi életnek több századon át fejlődését, a múltba visszatekinteni szerető minden művelt embernek tanulságot akar nyújtani.

Ha már a könyvek pusztá czímének ismerése is értékes, mennyivel fontosabb lenne társulatunk eredeti tervének, egy »*Szepesvármegyei nyilvános könyvtár*« alakításának keresztülvitele. Ennek érdekében már 1884. január 26-án kibocsátott felhívásunkban a következő kérelmet intéztük a közönséghez:

»A levéltár és muzeum mellett egy történelmi és különösen a Szepességre vonatkozó nyilvános könyvtárnak alapítása is feladataink körébe tartozván, tisztelettel kérjük a Szepességnek az irodalom bármely ágát művelő fiait, szíveskedjenek megjelent műveik egy-egy példányával megtisztelni alakuló könyvtárunkat. A kik szepességi származású elhúnyt írók műveivel bírnak, fontos szolgálatot tennének társulatunknak, ha azon művek adományozása által lehetővé tennék a szepességi származású írók könyvtárának teljes összeállítását.

A történelmi könyvtár részére hálás köszönettel fogadunk a hazai és világtörténelem körébe tartozó bármely régibb vagy újabb művet.

A szepességi nyomdák régibb termékeinek összegyűjtése szintén igen óhajtottó lévén, kérésünk ezen irányban is kiterjed társulatunk összes barátaihoz.

Most megújítjuk kérelmünket és kérjük társulatunk tagjait és barátait, támogassanak céljaink ke-

esztúlvitelében. A legtöbb esetben nem is nagy az áldozat, amit hozniok kellene. Sokszor a padláson, kamarában hever egy-egy könyv vagy néhány darab, melynek ottan értéke egyáltalában sincsen. Csak az ilyeneket küldjék be hozzánk sokan, máris hihetőleg sok becses dologhoz jutunk, melynek értéket természetesen csak ad, ha egymást kiegészítve együtt vannak. Mi semmit sem tekintünk értéktelennek és mindent egyformán köszönettel fogadunk, tudva azt, hogy egy nagyobb könyvtár létesítésével mily nagy szolgálatot tehetnénk az utódoknak.

A múltak ismertetésén munkálva, a jövőt készítjük elő.

Szepesvármegye bibliographiája.

Ábel Jenő dr.: Műtörténeti adatok a XV. és XVI. századból. Szepességi építészek, festők és kőfaragókról is szól. *Történelmi tár* 1884. III. 525.

Acsády Ignác dr. egyetemi m. tanár és a M. T. Akadémia lev. tagjának könyve: «Magyarország pénzügyei I. Ferdinánd uralkodása alatt 1526—64. Kiadja a Magyar Tud. Akadémia történelmi bizottsága. Ára 1 frt 70 kr. Budapest, az Athenaeum Részv. társulat könyvnyomdája 1888» a Szepességre is vonatkozik.

Acta et mutuus consensus Synodi Augustanam Confessionem amplectentis in oppido Szepes-Váralja 1614 mense Januario, Leutschoviae, typis Jakobi Klös 4.

Alauda Josephus: in solennitatem nuptiarum Marci Horváth Stansith et Sophiae Máriássy. Leutschoviae 1653.

Almanach v. Ung. Béla 1778. 284. — *Georgenberg* = Szepes-Szombat 1778. 340. — *Gölniczbánya*. 1778. 347. *Kézsmárk* 1778. 372. — *Igló* 1778. 369

Andréé Ch. C.: Ueber Fossilien der Zips und naher Gegenden. Molls Ephemeriden III. 131.

Andrian T. Frz. v.: Die Erzlagerstätten v. Zipsen, Gömör. Verhandlungen der k. k. geol. R. 1865. 91. Wien. — Die Schiefergebirge der südl. Zips, u. o. 1859. 20.

Angyal Dávid dr.: Késmárki Tökölyi Imre 1657-1705. I—II. kötet. — Magyar Történeti Életrajzok IV. évf. 3. 4., V. évf. 3. 4., Budapest, 1888—1889.

Annales Ev.: Augustini ab Hortis Samuel 1793. III., 77.

Anzeigen, k. k. priv. II. 1772. 32. sz. 225. l.: Beschreibung des Karpatischen Gebirges. Wien, Ghelensches Zeitungscomptoir.

Archaeologiai értesítő: Csütörtökhelyi kath. templom I. 1869. 170. — Lőcse város fegyvergyűjtem. 1872. VI. 208. — Lőcsei régi zárda 1872. VI. 5. — Lőcsei templom ügyében 1869. I. 123; 1870. III. 234; 1871. 62, 145. — Lőcsei falfestmények 1871. V. 180. — Késmárki műemlékek 1869. I. 123. 143. — Magurái régi templomok 1871. V. 236. — Régészeti egyesület és muzeum, Szepesmegyei 1871. V. 107; 1872 VI. 208. — A Szepesség alsó részére tett kirándulásról jelentés 1873. VII. 141. — Szepesvár, 1871, IV. 146; V. — Vajdovszky János dr. dolgozatai 1871. IV. 159; V. 236.

Assmus Robert: Ein Landschaftsbild aus dem Tátragebirge. Illustrierte Zeitung 1875. Nr. 1680. Leipzig.

Athenaeum N. Kép. Naptár. XIV. 1873. 51. Tatra-vidéki lakosok, képpel.

Augustini ab Hortis Samuel nagy-lomniczi születésű természettudós: Topographische Beschreibung des Flussgebietes Poprad, oder Popper in der Zips. K. k.

priv. Anzeigen II. 1772. Nr. 26. Wien. — Untersuchung der Frage: ob es wirklich an dem sei, dass einige Fremdlinge und Ausländer lediglich in der Absicht ein und andere k. k. Erbländer und besonders Ungarland betreten und durchwandern, um heimlicher Weise aus den Gebirgen und unterirdischen Höhlen Gold und andere Schätze herauszuholen und mit sich in ihr Vaterland zu nehmen u. o. 1775. 2—9. Nr. Wien.

Babura László nagy-szalóki, majd késmárki r. kath. plébános: Karl Wagner der Historiker unserer Zips — *Zipszer Bote* 1880, 50. sz. — A késmárki góth templom, *Szepesi Lapok* 1886, 16. sz. — A nagy-szalóki r. kath. templom, iskola és paplak történetének vázlata, *Szepesmegyei tört. társ. évkönyve* 1885. 39—100. — Wagner Károly u. o. 1885. Az új naptár behozatala Szepesmegyében u. o. 1887 III., 49. és: Adatok Hetesi Pethe Márton kalocsai érsek, szepesi prépost életéhez u. o. 84 l.

Ballagi Aladár dr., budapesti egyetemi tanár: Die Kunstdenkmale Leutschau's. Mit 11 Illustrationen. Literarische Berichte aus Ungarn 1879. III 3. — A magyar nyomdászat története 1472—1877. Budapest. A szepességi nyomdai viszonyokra is tekintettel van.

Bárdossy János a lőcsei gymnasium egykori érdekes igazgatója és Szepesvármegye táblabírája sokat foglalkozott a Szepesség történetével és különösen Schmauk Mihály matheóczi plébános által támogatva kiadta »Supplementum analectorum terrae scepusiensis, notationibus ex veteri ac recentiore Hungarorum historia depromtis, auctore Joanne Bárdossy, regii majoris gymnasii Leutschoviensis direttore, ac incliti comitatus scepusiensis tabulae judicariae assessore illustratum; motore et adjutore adm. rev. ac eximio domino Mi-

chaele Schmauk, regio-cameralis oppidi Matthaevillae, unius e XVI scepusiensibus, parocho excussum. Patriam prodere nefas; scelus contra, nolle, dum possis, illustrare. Leutschoviae Typis Michaelis Podhoránszki, de ead. MDCCCII« czimú művét.

A 460 lapra terjedő negyedretű vaskos könyv teljesen eléri a maga elé kitűzött czélt, azaz pótolja a szepesi történetre vonatkozó azon adatokat, melyek a Wagner-féle analectákból kimaradtak. A könyv 107 diplomát tartalmaz a XI., XII. és XIII. századból. Ezek elseje 1091., utolsója 1300-ik évből való. Az okmányok leginkább határ- és jogi viszonyokra vonatkoznak és a tatárdúlások után ingadozó közállapotok megszilárdítását czélozták. A szöveghez csatolt geo-, ethnographiai és történeti jegyzetek, valamint kimerítő okmány-összefoglalások nagyon emelik a könyv értékét és használhatóságát.

Bartal Andor ev. lelkész Batizfalván: A batizfalvi ág. hitv. ev. anyaegyház és az ehez tartozó — Gerlachfalva, Menguszfalva, Lucsivna és Stóla — leányegyházak. A *Szepesmegyei tört. társ. évk.* 1885. I. 103.

Bartsch Ed. dr.: A kárpátaljai Smeksz nevezetű intézetről — *Orv. Társ.* 1844. II. 25. — A szulini ásványvíz term., vegy- és gyógytani sajátosságainak rövid előterjesztése u. o. 1844 II. 10. sz.

Bayer Johannes: Heraklius Afrikanus. — Stanislao Heraclio Lubomirszky praesentatus, nomine XIII Oppidanorum Pastorum. Leutschoviae. 1673. 2. r.

Ebben név szerint elő vannak számlálva a szepesi XIII város akkori ev. lelkészei.

Bél Mátyás, született Otsován, tanult Sopron, Pozsony, Halle tanintézeteiben, azután alkalmaztatott conrectornak és lelkésznek Besztercebányán, később

rectornak és első német lelkésznek Pozsonyban. III. Károly őt 400 frtnyi évi fizetéssel történészének nevezte ki. Mint a pozsonyi ev. község érdemdús lelkésze sokat fáradozott a múlt századok felderítésén. Művei a Szepességre nézve is értékesek.

I. Hungariae antiquae et novae prodromus cum specimen quomodo in singulis operis partibus elaborandis, versari constituerit auctor Mathias Belius Pannonius. Norimbergae, sumtu, Petri Conradi Monath Bibilopolae. Anno MDCCXXIII. A nagy foliáns mű két részből áll: a) Hungariae antiquae liber primus Scythicus, lib. sec. Hunniacus, lib. tert. Abaricus, lib. quart. Hungaricus; b) Hungaria nova, divisa in libros tres. Ezen részben körülményesen tárgyalja megyénk történetét: 1. Historiae comitatus scepusiensis pars prior generalis a megye physikai és politikai sajátságaival foglalkozván; 2. pars II. a városok, várak és kastélyok, a 13, valamint más városok és helységek és végre a lándzsások történetét tűzvén ki magának czélúl; 3. Hungariae novae lib. tert. physicus, a tavak, csodálatos és hévvizek, barlangok és más nevezetességekre terjeszté ki figyelmét. A Szepesség térképe is mellékelve van a műhöz.

II. Compendium Hungariae geographicum ad exemplar notitiae Hungariae novae historico-geographicae Mathias Bel in partes IV utpote Hungariam, Cis-Danubiam, Trans-Danubiam, Cis-Tibiscanam, Trans-Tibiscanam et comitatus divisum. Editio tertia auctior et correctior. Posonii et Cassoviae, sumptibus Joannis Michaelis Landerer typographi et bibliopolae 1777.

Szepesmegyét a 185.—200. lapon tárgyalva érdekes történelmi és földrajzi jegyzetekkel illusztrálta.

III. Scriptorum rerum hungaricarum veteres et genuini, 1746. A Szepesség íróira is vonatkozik.

IV. Apparatus ad Historiam Hungariae, sive Collectio Miscella monumentorum ineditorum partim, partim editorum, sed fugiantium, Posonii 1735. — A Szepességre itt is történik vonatkozás.

Berci Johan: Neue Beschreibung des Königreichs Ungarn und der dazugehörigen Landen, Leipzig 1664. — Megyénk nevezetességeire is vonatkozik.

Bericht über die Kriegsoperationen der russischen Truppen gegen die ungarischen Rebellen im Jahre 1849. Nach officiellen Quellen zusammengestellt im Jahre von H. v. N., 1—3. Theil, Berlin, 1851. — Oroszország seregeinek a Szepességen szereplése is érintetik.

Berzevitz Gergely, nagy-lomniczi földesúr, ügyvéd, megyei hivatalnok, az ev. egyház felügyelője: De commercia et industria Hungarie, Leutschoviae 1797. A Szepesség, azaz a Poprád-, Dunajecz- és Visztulafolyók összeköttetése terveztetik a megfelelő hajózás életbe léptetése által. Késmárki Lyceum.

Bidermann's Aufs. i. d. »Donauzeitung« über »Deutsches Culturleben in Ungarn« u. s. Abhandlung ü. d. Wechselbeziehung zwischen Tirol und Ungarn. 1865 im Archiv für Geschichte Tirols.

Blázy Ede: A szepesi Kárpátok zergeállománya, Vadász- és versenylap. 1871. 23. sz. — Ueber Pinus Zembra in der Tátra, Tourist I. 1869. 27. sz. — Zergevadászat a magas Tátrán 1879. aug., Vadász- és Versenylap 1879. 35. sz.

Bohusch György Senitzkynek is neveztetett. Besztercebányán született. Wittenbergi tanulmányai után Selmezen mint magántanító, azután a késmárki Lyceumban tanár és igazgató. Egyike a tanintézet legnagyobb tudósainak. Bölcsészeti, theologiai és történelmi tanulmányainak egész foliánsai maradtak fen.

Meghalt élte 35-ik évében 1722-ben. Kiváló kézírata a nevezett tanintézet könyvtárában következő:

»Historico Geographica Terrae Scepusiensis in superiori Hungariae celeberrimae Descriptio concionata Auctore Georgio Bohusch N. H. Scholae Kesmarkiensis Rectore«.

Pars I.: De declinatione in plano, situatione, terminis et qualitate terrae scep. et incolarum. Cap. 1: Geographica. Cap. 2: Nomina et sigilla. Cap. 3: De Incolis terrae scep. Cap. 4: De Montibus. Cap. 5: De fluviis et aquis. Cap. 6: Capitulum cum Praepositis. Cap. 7: De loco Congregationis Comitatus.

Pars II.: Tradens Topographiam terrae scepusiensis. Cap. 1: De arcibus. Cap. 2: De Dominiis. Cap. 3: De Castellibus. Cap. 4: De liberis regiisque terrae scep. urbibus. Cap. 5: Certamina et bellum inter Kesmarkienses et Leutschovienses. Cap. 6: De Dominiis terrae scep. ad Poloniam spectantibus in specie XIII oppidis.

Pars III.: Specialissima tradens Topographiam Comitatus scep. in suos districtus divisi. Cap. 1: De sedis inferioris seu Magnae Processu primo. Cap. 2: Processus secundus. Cap. 3: Processus tertius. Cap. 4.: De arcibus.

A leibitzi kénfürdőt és az akkor híressé vált »Balsamus Carpaticus«-féle orvosságot különös figyelemre és tárgyalásra méltatja a szerző terjedelmes és alapos kéziratában.

Bonfinius Márk Antal jeles történetíró szül. Ascoliban — Ancona — 1427-ben, meghalt Budán 1503-ban. 1486-ban jött Magyarországra, Beatrix királyné felolvasója és Mátyás király történetírója lett. Legfontosabb munkája: Rerum Hungaricarum Decades,

mely több kiadásban látott napvilágot és megyénk múltjáról is értekezik.

Borsody Miklós: A lőcsei kir. kath. főgymnasium történetének vázlatja rövid bevezetéssel a városról. — Lőcsei kath. főgymnasium értesítője 1867/68—68/69.

Bredetzky Samu, a Szepesség szülöttje, Krakó és Podgorze ev.-ág. hitv. községek lelkésze vala. Megyénkre vonatkozó művei következők: «Beiträge zur Topographie des Königreichs Ungarn von Samuel Bredetzky, Prediger der vereinigten ev. Gemeinden A. C. zu Krakau und Podgorze 1805».

A négy kötetben a Szepességre következő tárgyak vonatkoznak.

I. kötet: Berzevitz Gergely leírja a tarpataki völgyet és az oda tett kirándulását. Következik a zöld tó kősziklatatlan ismertetése. Asboth János kémárki tanár előadja a zöldtó csúcsairól élvezett kilátást és a karbunkulus mondáját, nemkülönben kirándulásait is tanulóival. A szepesiek jelleme élénk színekkel rajzoltatik.

II. kötet: A szepesi németek eredete, azok első fejlődése, viszontagsága és foglalkozása különösen a bányászattal.

III. köt.: A szep. németek történetének beosztása *a)* a mongolok betöréséig 1241; *b)* az elzalogosításig 1412; *c)* a lengyel uralom alatt 1772; *d)* a legujabb időkig. A bányászat, kéziipar, kereskedelem, állattenyésztés, a fényűzés terjedése és a hitfelekezetek aránya ezen időszakokban.

IV. kötet: Genersich Keresztély kizárólagosan a Magas Tátrával foglalkozik. Előadja a kirándulásokat, kik és mikor tették azokat; leírja a rendkívüli időjárásokat és viharokat a Tátrában és a Tátra

alatt; tárgyalja a meteorologiai és geologiai megfigyeléseit, nemkülömben a bányászati viszonyokat és a fauna és flóra sajátosságait.

»Neue Beiträge zur Topographie und Statistik des Königreich Ungarn. Wien, und Triest. Geistinger 1807. Ansicht und Beschreibung des Tátragebirges von Christian Genersich«.

Bruckmann F. Ern. dr.: Memorabilia Kesmarkiana, Epist. itin. 88. — Memorabilia Leutschoviana et Dobschinensia, u. o. 90. — Memorabilia Szomolnokiensia, u. o. 91. — De cuprifodinis Szomolnokiensibus, Annl. Phys. med. Vratiss. XXXV., 198. — De tuberculis terrae, Szarvasgomba hungarice dictis in Comitibus Liptoviensi et Scepusiensi provenientes u. o. XXXI. 283. — De thermis sulphuratis Leibitziensibus, u. o. XXXI. 57.

Buchholtz György id. 1643 május 1-én született Kis-Szebenben, Sárosmegyében. Iskolai, nevelői és tanítói évei után lelkészül alkalmaztatott Batizfalván, Késmárkon, Nagy-Lomniczon, hol 1724. május 11-én meg is halt. 1705. decz. 8-án a XXIV szepesi város lelkészeinek főesperesévé választatott meg és mint ilyen 1707-ben részt vett a rózsahegyi zsinaton. Sok érdemei mellett főszolgálatot hátrahagyott nagybecsű kéziratával tett az utókornak. E kézirat czíme: «Historischer Geschlechts-Bericht. Im Namen des Drey-Einigen wahren Gottes des Vaters, Sohnes und Heiligen Geistes: Habe ich Georgius Buchholtz zu dieser Zeit in der königlichen Freyen-Stadt Keyzersmarkt in Ober-Hungarischen Kreysz Ziepsz liegend, unwürdiger, doch von Gott und Menschen ordentlich beruffener der geändereten Augsburgischen Confession zugethaner, recht evangelischer Deutsch- und Wyndischer Prediger, bey der

Vor-Städlerischen Heiligen Dreyfaltigkeitskirchen, mein Ehrliches Herkommen, und gantzen mühseligen Lebenslauf, auch was merkwürdiges dabey vorgefallen, im Jahr Christi 1703 zu künftiger Nachricht denen lieben Meinigen und ihren Nachkommen, mit eigener Hand und Feder, recht eigentlich und wahrhaftig auffgezeichnet, zum Gedächtnisz hinterlassen wollen, und also nach u. nach weiter geschrieben«. A kézirat négyzet formájú 507 lapot tartalmaz, 13 lap nincsen számozva. 1710-ig a 403-ik lapon Buchholtz maga sajátkezűleg írta az adatokat, innen kezdve fia Jakab folytatta a jegyzeteket 1755-ig. A könyv kutyabőrbe van kötve. A kötés belső lapján említetik, hogy a kutyabőr a Tököly Sebestyén szabadalmi levele volt és ez a megjegyzés van téve: »sic transit gloria mundi!« A bőrön még látszanak itt-ott aranyozott és festett betűk latin írással. A kézirat tartalmát illetőleg az nemcsak a család életére és viszontagságaira szorítkozik, hanem kiterjed mindenre, ami egy megbízható korrajzhoz tartozik. A korrajz kezdődik Buchholtz születésével és terjed 1755. évig. Nevezetesen elbeszéli és feltünteti a rablók garázdálkodásait, csodás eseményeket, touristikai kirándulásokat a Tátrába, utaztatásokat, a hit miatti üldöztetéseket, vallásos és egyéb szokásokat, birói és más választásokat, gyógyításokat és gyógyeszközöket az árakat, az ellenreformációt, Tököly Imre és II. Rákóczy György hadjáratait és azok ellensúlyozását a Szepességen, a magyar és lengyel kormány több leiratát, halálos és más ítéleteket, rendkívüli időjárásokat, tűzvészeseteket az egyes községekben, a pestis dühöngéseit, világi és egyházi ünnepélyeket, toborzásokat s több aféléket.

E becses és érdekes tartalmu kézirat a késmárki ev. Lyceum sajátja.

Kivonatos másolata Weber Samu szepes-bélai ev. lelkész birtokában van.

Buchholtz György ifj., az előbbinek a fia, Késmárkon született 1688. nov. 3-án. Greifswaldban és más német egyetemeken bevégezvén tanulmányait, 1723-ban Késmárkra hivatott meg rectornak és diakonusnak. Kedvencz tudománya volt a természetrajz, melyben mint elsőrendű csillag ragyogott. Számos műveiből a Szepességre vonatkozókra utalunk:

»Delineatio et Nomenclatura montium Carpathicorum qualiter sese Lomniczae, in Comitatu Scepusiensi sistunt Gryphiswaldae 1717, signata cum descriptione montium.

De terrae motu 1724 Jan. 29 in Comitatu Scepusi observatae. Tentam. XXVII. p. 27.

Relatio de itinere a. 1724 medio mense Julio in montes Carpathicos instituto. Tentam. XXXI. p. 29.

De ingenti aquarum mense Junio 1724 e montibus Carpathicis facta elusione et nivibus 5 et 6 Aug. anno eodem cadentibus, cum subsequenti inaudita frigoris intersitate: de corvorum multitudine messorum comitante; de diversis fulminis effectibus: et aquarum insigni in Comitatu Liptov. eluvie. Tentam XXXIII. p. 175, 181, 216, 302.

De solis et lunae halonibus et putatio montis Carpathici Carbunculo. Tentam. XXXV. p. 81.

De salmonum captura in Hungaria Superiore; de coecitate ex usu vini medicati aborta; de innoxio et noxio aquarum Rauschenbachensium usu; de singulari fulminis ictu; de iudicio per aquam, cui mulieres, quibus siccitas anni 1726 adscribebatur, in Scepusio immersae subjectae sunt, Tentam. XXXVI. p. 283, 618, 704, 707.

De virgis Iridis; de itinere in montes Carpathicos 1726 mense Junio suscepto; de ventis in vertice montis continuo impetuosis, in valle vero silentibus . . . .
Tentam. XXXVII. p. 98. 238.

Buchholtz G. lifj. késmárki: Delineatio et Nomenclatura montium Carpathicorum, qualiter sese Lomniczae in Cttu Scepusiensi conspiciendi sistunt, ibidem anno 1717 signata per Georg Buchholtz juniorem, Késmárkiensem, Windisch: Ung. Magazin III., 7, Preszburg 1783. — De Salmonum captura in Hungaria superiore. — Szepes. — Ann. Phys. med. Vratisl. XXXVI. 583. — Ueber die Winde, welche auf den Carpathen wehen, N. Bresl. Slg. 1726.

Budai Ezsaiás, ref. tanár és püspök szül. Peéren — külső Szolnok — 1766. május 17-én, meghalt Debreczenben 1831. július 14-én. Igen számos történelmi, theologiai és nyelvtudományi mű szerzője, a Szepességre vonatkozó adatok vannak: »Magyarország historiája« című 3 kötetben megjelent művében.

Budai Ferencz, Ezsaiás testvérbátyja, ref. lelkész, szül. Peéren 1760-ban — közép Szolnokmegye — és meghalt mint szováti lelkész 1802-ben. Kiválóbb műve: Magyarország polgári historiájára való lexicon, melyet öcsse 3 kötetben adott ki és mely a szepességi viszonyokat is érinti.

Casino, löcsei rendszabályai 1833. Késm. Lyc.

Civitates Scepusiacaе XIII. Regales ad Incl. Status et ordines regni Hungariae. Kes. Lyc.

Chviskovitz Melchior: Schuldige Thränen-Pflicht. Als der — Wohl Edl — Gebohrne, Gestrenge, Hochgelehrte, und Hocherfahrne Herr Herr David Spielberger, Der Phil. & Med. weitberühmte Doctor, dieser königlichen Freyen Stadt Leutschau gewesener

Physicus ordinarius, auch vornehmer Waldbürger der königlichen Freyen Stadt Schemnitz, mein Hochzuverehrender Herr Patron den 26. Jänner im 1703. Jahre; In Seinem Erlöser Christo Jesu sanfft und seelig eingeschlafen. Dessen entseelter Leib aber den 4. Februarii darauff bey Hochansehnlicher und Volkreicher Leich-Versammlung Christlich beerdigt wurde. In Herzlicher Wehmuth abgestattet, Von Melchior Chvistkovitz Seiner Hinterlassenen Liebwerthen Söhne Praeceptore. Gedruckt zu Leutschau, bey Sophia Brewerin, 2 r. 12 számozatlan levél. Muz.

Cornides Dániel, a budapesti egyetem heraldika és diplomatika tanára és könyvtárnoka ily című könyvet írt.

Clarissimi Danielis Cornides in regia universitate hungarica quondam diplomaticae et heraldicae professoris ac bibliothecae custodis bibliotheca hungarica sive catalogus Scriptorum de Rebus omnis generis Hungariae adnexarum provinciarum, gentiumque finitimorum tam typis publice editorum, quam manu exaratorum. Pestini, 1792. Kis nyolczadrétű 281 lapon.

E könyvben a magyar írók között a szepesi írók valamint azok is előfordulnak, kik a Szepességről írtak valamit.

Családok könyve II. 1856. 234. Nedecz, képpel. — Tátrába újabb kirándulás, III. 1857. 23.

Csaplovics János: 1. Topographisch-statistisches Archiv des Königreiches Ungarn, I. Band 435 Seiten, II. Band 480 Seiten, Wien, 1821. Im Verlage bei Anton Doll. Az első kötetben a Szepességre csak a bányászatról szóló rész vonatkozik; a második kötet azonban a 288—373. lapon tüzetesen foglalkozik megyénkkel. A megye fekvése, hegyei, tavai, vízesései,

folyói, topographiája a városokkal és falvakkal, ásványforrásai, lakosai, földművelési és ipari viszonyai, kereskedelme, forgalmi eszközei, kulturális fejlődése és szokásai az akkori felfogás szerint igen alapos tárgyalásban részesülnek.

2. Gemälde von Ungarn I. II. Pest 1829. I. kötet: A Szepesség klimája; II.; XVI szepesi városok.

Dalhemus Erhardus Nicolaus: Duae Orationes Funebres. Item Lachrimae Gymnasii Neerensis, Super praematurato obitu Magnifici. . . . Gregorii Horváth, Stansith, Dni in Neerer & Schwabócz Scepusior. etc. Ac Generosae Dnae. . . . Euphrosyne de Sember etc. Per M. Nicolaum Erhardum Dalhe: Palatinum tum Gymnasii Neerensis. . . . Bartphae Dan. Gutgesell excudebat 1594. 4 r. 42 sztlan lev. Akad.

Deák Farkas, a M. T. Akadémia I. tagja. Szepességre vonatkozó művei:

1. Gróf Csáky Ferencz első házasságáról 1650—1653, Századok 1875. 293.

2. Demkó Kálmán »Polgári családélet és háztartás Lőcsén a XVI.—XVII. században« című dolgozatának ismertetése, Századok 1882. VI. 509.

3. Egy magyar főúr a XVII. században. Gr. Csáky István életrajza a M. T. Akadémia által a Lévai-díjjal jutalmazott pályamű. Budapest, 1883.

E könyvben az események főhelye Szepesvár, mely 1638-ban került gróf Csáky István birtokába. A gyönyörű fekvésű vár politikai, hadászati és nemzetgazdasági jelentőségét, a Csáky család ténykedését és sorsát nemkülönben nagy birtokait élénk és jellemző színekben tárgyalja. Egy okirattár és tárgymutató még növeli a 350 lapra terjedő nagy nyolczadrétű becses műnek értékét. Ide tartoznak még: Csáky Is-

tván levelezése Barcsay Ákossal, Századok 1873. 407; Csáky István síremléke a mainczi székesegyházban, u. o. 1873. 142, 443. Csáky levéltár: Századok 1872. 622; [Pauler u. o. 1872. 525; Pesty 1872. 518; Thaly 1875. 83.]

4. Tökölyi Imre és Wesselényi Pál mint vetélytársak. A bujdosók levéltára. A gróf Teleki család marosvásárhelyi levéltárából. Kiadja a M. T. Akadémia tört. bizottsága. Sajtó alá rendezte Deák Farkas, ism.: Décsényi Gyula, Századok 1885. 520, 614.

5. Thököli Imre és a bujdosók. — Gróf Thököli Imre levelei, kiadja a m. tud. akadémia tört. bizottsága, sajtó alá rendezte: Deák Farkas, ismertette Zilahi Kis Béla, Századok, 1882. 399.

6. Özv. Csáky Istvánné, Wesselényi Anna; ism. Pauler Gyula dr., Századok 1875. 635.

Dedek Crescens Lajos: A Karthausiak Magyarországon, a Magy. Tud. Akadémia által Oltványi-díjjal jutalmazott pályamű. Budapest, 1889. Ára 2 frt.

A Karthausiaknak a Szepességen a menedékszírtén — lapis refugii — és a dunajeczi vörös-klasztromban volt zárdáival is foglalkozik.

Demkó Kálmán dr., a lőcsei áll. főreáltanoda igazgatója, a műemlékek országos bizottságának tagja, a szepesm. történ. társulat titkára. A Szepesség történetére vonatkozó többféle értekezést és könyvet irt:

A felső-magyarországi városok életéről a XV.—XVI. században. Ára 2 frt 70 kr. Budapest, 1870. Kiadja a M. T. Akadémia.

Lőcsei árszabályok 1592, 1602-ből. Századok 1879. V. 440. — Lőcsei rendőri szabályzat a XVII. század végéről. Lakadalmi, keresztelési, ruházkodási szabályok. U. o. 1880. X. 829. — Hain Gáspár és krónikája. U. o. 1882. II. III. — Lőcse város levéltárának Lengyelor-

országra — a Szepesség és Lengyelország közti kereskedelemre — vonatkozó irományai a XVI. századból. U. o. 1883. V. 453. — Lócse a Bocskay-féle felkelésben, U. o. 1883. VII. — Lócse levéltára regestrumának ismertetése. U. o. 1884. II. 179. — Egy kis kép Lócse polgárainak házi életéből a XVII. század végéről. Zipser Bote 1880. 45. sz. — Néhány vonás Lócse város tanácsának életéből 1617—1632-ből, u. o. 1881. I. sz. — Lócse levéltárának legrégebbi irományai 1290—1600-ig. Lócsei főreáltan. ért. 1879/80. — Tisztujtítás Lőcsén a XVI. és XVII. században és vonások a városi hatóság hajdani életéből, u. o. 1880/81. — Lőcsének erődítése és védelmi rendszere, u. o. 1883/84. — Polgári családélet és háztartás Lőcsén a XVI. és XVII. században, album a lőcsei főreáliskolai tápintézet alaptőkéje javára. Lócse, 1882. 17—94 lap. — Külön lenyomatban is megjelent. A Felvidéki városok hatóságai, Századok 1887. 685.

Repertoriuma, a Szepesség történetére vonatkozólag szétszórta megjelent dolgozatoknak, a Szepes. tört. társ. évk. I. 1885. 83.

Szepesvármegye városi levéltárai, u. o. V. 1889. 105. — Supplementum Analectorum terrae Scepusiensis Pars II collegit Michael Schmauk. Könyvismertetés. Századok 1889. 797. és a Szepesm. tört. társulat évk. V. 1889. 105.

A szepesi jog, keletkezése, viszonya országos jogunkhoz és a németországi anyajogokhoz. Budapest, 1891. Kiadta a m. tud. Akadémia. Értek. a tört. tud. köréből. XV. köt. 3. sz.

A szepes-szombati krónika. A XV. száz. első feléből származik. Szt. István királyal kezdi hazánk történetét és folytatja 1457-ig. Az egyes királyokra vonatkozó eseményeken kívül a szepesi történetet is figyelemmel ki-

séri, különösen a szászok bevándorlását, a tatárok pusztítását, Csák Máté megrohanását és megveretését Rozgony mellett 1312-ben és a csehek garázdálkodásait a Szepességen. A nagybecsű krónikát ismertette és szövegét kiadta dr. Demkó Kálmán, u. o. VII. 1892. 1., ism. Décsényi Gyula a Századokban 1892. 427. és 85.

A magyar orvosi rend története tekintettel a gyógyászati intézmények fejlődésére Magyarországon a XVIII. század végéig. A magyar orvosok és természetvizsgálók vándorgyűlésének állandó központi választmánya által a Poor Imre-féle 100 arannyal jutalmazott pályamű. Kiterjeszkedik a Szepesség hajdani egészségügyére is.

Des Allermächtigsten Königreiches in Ungarn wahrhaftige Chronika, Basel 1555, Bonfinius műveiből összeállítva, megyénkre is vonatkozik.

Déchy Mór: felolvasások a Tátráról, Ellenőr 1874. 350. 351. sz. Budapest.

Dénes Ferencz, a lőcsei r. kath. főgymnásium tanára: Gründung und Bedeutung des ungarischen Karpathen-Vereins Zipser Bote 1880. 15., 17. sz.

Dianiska András, lőcsei ev. ág. hitv. lelkész: Régi okmányok (Rákóczy-korból) a Szepességen, Szepesi lapok 1887. 41., 42., 43. sz. — Wittenberg und Leutschau, Zipser Bote 1892. 45. sz.

Dillbaum: Beschreibung der ung. Städte, Augsburg 1604. A szepesi városokra is vonatkozik.

Divald József: Adalékok a szepesi bányászat történetéhez a XVII. század elején. Magy. tör. tár 1878. III. 667. — Thurzó György és a bánya-kamara. Századok 1880. 61.

Döller Antal: cs. és kir. őrnagy Késmárkon: Gloriette am Schlossberg bei Poprad, Zips. Bote 1877.

29. — König Friedrich August II. v. Sachsen und die Tátra, u. o. 1879. 5. — Rainers Denkmal in Tátrafüred, u. o. 1877. 21. — Das Rosa-Schutzhaus in der Hohen-Tátra. Die Heimat. Illustr. Familienblatt 1877. 21. sz. 344. I. Wien. — Boden Ameliorirungen in der Oberzips im Frühjahr 1877. Zipser Bote. 25.

Droschelius Dávid, késmárki tudós és író: »De summa liberalitate, quam wir magnificus spectabilis generosus Dn. Georgius Horváth Stansith de Gradecz hereditarius in Sztraska et Crucivilla etc. prae memoria heros in sustentando Illustri Gymnasio Nehrensi abunde testatus est edidicit David Droschelius Kesmarkiensis«.

Az érdekes kézirat tartalma a szepesi ifjakkak külföldön iskoláztatásával, Horváth Gergely nagy-eőri iskolájával foglalkozik. A nagy-eőri Horváth-féle könyvtár sajátja

Eccard Andreas: Celeusma Votivum in Sacrum Hymeneum Plur. Reverendi . . . Dn. M. Samuelis Schröter, Ecclesiae germ. A. C. Cassovien. Archidiaconi secundum sponsi: et Virginum tam Nobilissimae Susannae Viri. Generosi . . . Dn. Georgii Kaismarkers Judicis Waralensis nec non XIII Reg. Opidorum Comit. relitae Filiae. . . . Impress. Cassoviae 1668. 4 r. 1 ív 4 sztan lev. — Muz.-Anser Martinalis Generoso. . . Martino viro Dno Madarász Judici Cassovien. oblatus ab Andrea Eccard, Artium Libr. Cultor Leutschoviae Literis Samuelis Brewer 4 r., 4 sztan lev. — Muz. Ráth Gy.

Emeritzky Dávid, született Felkán 1806-ik évi december 24-én. Tanulmányait Miskolczon, Késmárkon, Eperjesen és a jénai egyetemen végezvén, Ruszkinóczon, Sztrázsán és Felkán mint ev. lelkész működött

és szülőközségének történetét kis nyolczadrétben 95 lapon adta ki ily czímmel:

Geschichte der ev. Gemeinde Felka vom Jahre ihrer Begründung bis zur Gegenwart, vorbereitet zu der durch Se. Hochwürden Herrn Superintendenten Stephan Czékus am 8. und 9. Juni 1872 zu Felka abgehaltenen canonischen Kirchen-Visitation gesammelt und verfasst durch David Emericzy d. Z. Pfarrer der ev. Gemeinde Felka und genehmigt durch den Local-Convent in der am 9. Mai abgehaltenen Local-Convents-Sitzung 1872.

Engel János K., született Lócsén 1770. okt. 17., tanult Pozsonyban és a göttingai egyetemen, Bécsben az erdélyi udvari cancelláriának fogalmazója és később titoknoka is volt. Ferencz kir. által nemesi rangra is emeltetett, meghalt 1814. márczius 20-án Bécsben. Etwas über den Gesundbrunnen bei Neu-Lublau in der Zipser Gespanschaft und über die Gegend desselben, nebst einen kurzen Nachricht vom Bartfelder Sauerbrunn. Zeitschr. v. u. f. Ungarn III. 1803. 215. l. — Etwas über die Communication zwischen Zipsen, Gömör, Sáros, Abaujvár Liptau u. s. w.; u. ö. 1802. II. 286. l. Nagyobb műveiben a Szepességet méltatja.

Értesítők a lőcsei, késmárki, iglói főgymnasiumokról, a podolini kisgymnasiumról és a lőcsei főreáltanodáról, valamint az iglói, lőcsei leányiskolák, az iglói képezde és a késmárki polgári és kereskedelmi iskoláról, minden évben.

Fabricius Nicolaus: Lessus in funere Spect. et magnificae Dn. Elisabetta Thököly de Kesmark Consortis . . . Stephani Petróczy de Petrócz . . . 22 martii 1662. . . . Per Nicolaum Fabricium. Typis Trenchinii 1662. 4 r. 8 sztlan. lev. Muz.

Fabriczy János: Alfab. Verzeichniss der gemessenen Meereshöhen in den Central-Karpathen und deren Umgebung. Mitth. des ung. Forstvereines III. 1857. 67. 76. Pressburg.

Faller G. bányatanár Selmecezen: Beschreibung einiger wichtiger Metallbergbaue der Comitate *Zips*, *Gömör* und *Abauj* in Ober-Ungarn, mit 2 Grubenkarten. Schemnitz, 1868

Fasciculi ecclesiae 1842. I. 106: Rajcsányi Gáspár szepességi prépost. U. o. II. 1842. 322: Wagner Károly életrajza.

Fejér, Codex diplomaticus című műve valóságos kincsesbányája a Szepesség oro-, hydrographiájának és történetének.

Fényes Elek: Magyarország leírása, Pest, 1847. A XVI szepesi város, 273—274.

Frankl-Fraknoi Vilmos, a M. T. Akadémia r. és ig. tan. tagja és tört. bizottságának elnöke, címzetes püspök stb.: Henckel János, Mária királyné udvari papja, Akad. Ért. a tört. tud. köréből II. sz. 1872. 1—31. A hazai és külföldi iskolázás a XVI. században a M. T. Akadémia által jutalmazott pályamű. Budapest, Eggenberger F. magyar akadémiai könyvtárosnál. — Hoffmann és Molnár — 1873. — E mű fontos a szepesi iskolák és tanulókra nézve is.

Fröhlich Dávid, késmárki születésű, Fröhlich János ottani igazgató fia. A mennyiségtani tudományokban annyira kitűnt, hogy III. Ferdinánd király »császári matematikus«-nak nevezte ki. A Szepességre vonatkozó kiválóbb művei:

1. Medulla Geographiae practicae, peregrinantium usui, deinde historiarum et rerum hoc tempore belliosissimo gestarum, gerendarumque, plenariae cogniti-

oni accomodata. Bartphae, Sumtibus Bartholomaei Bertram Apothecarii et Senatoris Kesmark. Soceri sui 1639 in 8«. Tartalom: Az összes európai országok között a Magyarországról szóló részben leírta a Kárpátok tavait, a Szepesség ásványvizeit, hegyeit és nevezetesebb városait.

2. »Der wahre Deutsch-Ungarisch Zipserische und Siebenbürgische Landsmann: d. i. Vorlauffer der neuen Ungarischen Chronik. Leutschau, 1641. in 4«. A tudós szerző e műben ezen vidék ősrégi viszonyait igyekszik felderíteni.

3. Chronologia Pannoniae.

4. Hemerologium in Comptum Ecclesiasticum sive Calendarium perpetuum, redactum tam Stylo novo, quam veteri et coelo Pannoniae, principaliter pro privatis cujusvis necessitatibus.

5. »Bibliotheca, seu Cynosura peregrinantium, hoc est Viatorum, omnium hactenus editorum absolutissimum, jucundissimum, utilissimumque in duas partes digestum. A Davide Fröhlichio, Sacrae. Caes. Majestatis Mathematico«. A könyv címlapja várakkal, utazókkal, jelszavakkal van díszítve. A Szepességre vonatkozó fejezetek címei: I. Regionis situs et conditio. II. Sacra Regionis. III. Politia. IV. Regionis incolae. V. Eorum consvetudines. VI. Agri. VII. Quando aratur. VIII. Prata. IX. Montes et Fodinae. X. Fontes. . . XVIII. Urbis Caesareopolis structura. XIX. Schola. XX. Academia. XXI. Templum. XXII. Ecclesiastices. XXII. Ceremoniae nuptiales. XXII. Exequiae. . . XXV. Praetorium Caismarcense. XXVI. Balnea, thermae. XXVII. Politica. XXVIII. Opifices. XXIX. Respublica. . . XXXI. Georgica. XXXII. Alimentum. XXXIII. Arx.

6. Ephemervis, vulgo Calendarium A. 1633. Leutschoviae.

7. Ephemervis Astron. eccl. historica A. 1646. Bartphae.

Fuchs Frigyes, löcsei erdész: Das Murmelthier und die Gemse der Tátra. Zipser Anzeiger 1865, 43. 44 sz. Leutschau. — Natürliche Forstvegetationsgrenzen der vorzüglichsten in den Central-Carpathen und deren Umgebung unter den 48° 30' und 49° 30' n. Br. vorkommenden Holzarten, u. o. 1866. 1; Forstblatt I. 2 — Zur meteorologischen Frage, u. o. 1867. 19. sz. — V. ö. Turistikai röpiratok. — Wie stellt sich der Zustand der Waldungen in den höheren Karpathen im Allg. dar, welche Beruhigung gewähren dieselben in Bezug auf einen nachhaltigen Ertrag und ist eine Vermehrung oder Verminderung desselben wahrnehmbar, Mtth. des ung. Forstvereines III. 1856. 1. 86. sz. Pressburg.

Gallik Johannes: Hochzeitsgedanken bey der Vermählung der . . . Michaelis Schierer in Eperies und seiner . . . — Jungfrauen Braut Dorothea Reiszin . . . Tochter des H. Joh. Reisz, Bergmeisters in Igló, den 16. April 1668, gedruckt zu Leutschau bey Sam. Brewer 2 r., 1 ív = 2 sztlan lev. Muz.

Garády: Türk Dániel naplója 1548—1559, Századok 1871. I. 12.

Genersich Keresztély, Késmárkon született, neveltetett és az ev. egyház lelkésze lett. A város neki köszönhette két kötetnyi kimerítő történetét: »Merkwürdigkeiten der königlichen Freystadt Késmark in Oberungarn am Fusse der Carpathen von Christian Genersich, Prediger der Evangelischen Gemeine, in dieser seiner Vaterstadt. Caschau, 1804, gedruckt bey

Franz Landerer, Edlen von Füsikut. Den guten Bürgern Késmárks und allen Freunden des Vaterlandes und dieser Zipser Stadt«.

Az I. k. tartalma a bevezetés és topographia után 7. fejezetből áll: I. A Szepesség legrégebb lakói. II A szepesi szászok eredete és letelepedése. III. Késmark város szabadalmi. IV. Zsigmond király tanúsága a város hűsége mellett 1404. V. 1500-tól a Zápolya-család viszonya a városhoz. VI. A történet folytatása 1600-tól. és VII. 1700-tól a 19. század kezdetéig.

A II. rész az egyháztörténelmi viszonyokat tárgyalja: VIII. A város híres férfiai. IX. Egyházi történet. X. Krajovi Krai Pál tábornagy életrajza. 8-r. 470 l.

Genersich Keresztély sok kéziratot hagyott hátra, melyek a Késmárki Lyceum tulajdonát képezik. Töb-
bek közt Gölnitz városa történetét: »Die uralte, priv. legirte Bergstadt Göllnitz in Oberungarn betreffend. Von Christian Genersich ev. Prediger in Kesmark, 1810«.

A tudós szerző a város szabadalmaival kezdi és azután folytatja történetét és viszontagságait különösen a Bebek-, Thurzó- és Csáky-családok tulkapásai alatt.

Tőle megjelent még: »Catalogus plantarum variarum Scepusii 1801 in autumnno, in usum amicorum suorum conscriptus 4°, Leutschoviae, 1801. 4-to. 8 p.
»Ansicht einer inneren Tátragegend, Maler. Taschenbuch interessanter Gegenstände. Wien, 1814. III.

Genersich Samu dr., késmárki: Florae scepusiensis elenchus seu enumeratio plantarum in Cttu Hungariae scepusiensi eumque percurrentibus montibus Carpathicis sponte crescentium, Leutschoviae, 1798. 8-vo, IV. 76 lap.

Gergely Samu dr., Thököly Imre és a franciaia diplomata, Történelmitár 1886. 333, 480. 1887. 155, 319, 527, 749. 1888. 471, 707.

Geyer Gyula, főgymnasiumi tanár Szepes-Iglón: Hauptmomente des Witterungsganges zu Szepes-Igló, Zipser Bote 1876, minden hónap és évről folytatva. A Szepességre vonatkozó egyéb természettudományi értekezéseit l. Bibliotheca carp. Payer Hugótól 1880.

Glatz Ed.: Ueber deutsche Einwanderung in Ungarn, Jahrbuch der deutschen Elem. in Ungarn. I. 1846. 99.

Goltzius Joachim M., németországi Prangerburgból származott. Körmöczbányán és Kassán mint lelkész működött. 1602-ben Kassáról Iglóra jött és a 24 város lelkészeinek fraternitásában a főesperesi hivatallal is megbízott. Meghalt Iglón 1619. évi június 19-én. Főérdeme, hogy a »Matricula Molleriana«-féle krónikát — l. Moller György — folytatta, mely folytatás »Matricula Goltziana« cím alatt ismeretes. Tartalma és iránya ugyanaz, milyennel a »Matricula Molleriana«-ban találkozunk. Különösen a Szepesség vallásos viszonyainak felderítésére szintén igen becses kútfő. A kézirat a szepesi káptalan levéltárában van.

Grawer Albertus, nagy-eőri tanár. Argumenta de persona Christi, Bartphae, 1596. — Entdeckung und Widerlegung etlicher Calvinischen Irrthumben der Sebastianus Lam, Bartfeld, 1596. — Bellum Joannis Calvinii et Jesu Christi, Bartphae, 1597. — Disputationes duae, de orali manducatione corporis Christi in coena sacra D. nostri Jesu Christi. 1598. — Confutatio declarationis circumstantiarum gemini colloquii in arce Kesmarkiensi habiti, evulgati a Sebastiano Lamio, Bartphae 1598. — Muz. — Erd. Muz. — Egyetem. — Ráth György. — M. v. Teleki-ktár. Battyány-ktár. — Debreczeni ref. coll. — Szebeni ev. gymn. — Besztercebányai ev. algymn. V. ö. Klein, Nachrichten I. 92. —

Ezek a művek a szepességi hitviták történetére vonatkoznak.

Greiner Ludwig: Wodurch könnte man dem sehr fühlbaren Holzangel und der Waldverwüstung in Zipsen abhelfen? Gekrönte Preisschrift. Pest, mit einer lithographirten Tafel.

Greisiger Mihály, dr. szül. Forbergen, tiszti orvos Szepes-Bélán: Zur Geschichte der Hirsche in der Tátra, Magyarorsz. Kárpát-egyesület évkönyve. 1886. XIII. kötet, 153. — Zur Vorgeschichte unserer Tátragegend, u. o. 1893, XX. k. 1893. 45.

Györi tört. és rég. füzetek: Kézsmárk 1865. III. — Lőcse, 1863 II., 145., 151., 153., 154., 259., 264., 334., 345. — Lubló 1861. I. 312., 313., 319. — Szepesvármegye 1861. I. 131., 315., 318., 380; II. 1863, 88., 259., 263., 264., 282., 283., 309; III. 1865. 16., 40., 53., 134., 231., 232., 250., 316., 343., 344., 352. — Lőcse, III. 1865., 134., 168., 344.

Groch Roman: Das Zipser Schloss, Pannonia 1879, 69—70. sz. Kassa. — Reise- und Kulturbilder aus Nord-Ungarn. Die Sagen und Schätze des Zipser Schlosses, u. o. 1879, 73., 77., 80., 84. sz.

Gustavitz Bronislaus: Einiges über das Dunajeczer Schloss, Zipser Bote 1881. 22. sz.

Haan Lajos, volt békés-csabai ev. lelk. és az egyetem egyház jegyzője: Jena hungarica, sive memoria hungarorum a tribus proximis saeculis academicae Jenensi adscriptorum. Auctore A. Ludovico Haan, Gyulae, 1858. — Kitünteti, hogy kik látogatták 1557—1858-ig a Szepességről is a jeni egyetemet. — Weber S. »Zipser Geschichts und Zeitbilder« ismertetése. Századok 1881. I. 81.

Haberehrn Jon., felkai szül. bpesti tanár: Natur- und Lebensbildér aus der Zips. Zipser Anzeiger. 1866. 51, 52. sz.

Hajnik Imre dr., egyetemi ny. r. tanár, a M. T. Akadémia r. tagja és tört. bizottságának tagja: Adalékok a magyar kereskedelem történetéhez a vegyes házakbeli királyok alatt. Századok 1868. III. 145. A Szepességre is vonatkozó viszonyok érintetnek.

Hajnóczy József dr., kir. tanfelügyelő: Egy lócsei Kalendárium. — Brewer könyvnyomdája. — Szepesi Lapok 1893. 43, 44. sz.

Hanthó Lajos, főreálisk. tanár és igazgató Aradon: Gosznovitzer Mátyás. Századok 1869, X. 748. — Gosznovitzer Mátyás leveles könyve. Lócsei főreált. ért. 1871.

Hazslinszky Frigyes, született Késmárkon, mint tanár és igazgató működött az eperjesi Collegiumban stb.: Beitrag zur Kenntniss des Karpathen-Sandsteinen, Verhandlungen des V. f. Ntrkunde in Preszburg. IV. 1859. Abhdlg. 1. 111 Preszburg. — Beiträge zur Kenntniss der Karpathenflora, u. o. XIV. 1864 I. 164. — Bericht über Carex pediformis — Meyerum Szepes-Olaszi, in der südl. Zips gesammelt, Abhdlgen der k. k. zool. botanisch. Gesellsch. in Wien 1851. II. I. 82; u. 1852 I. 109, Wien. — Der Berg Drevenyik in der Zips, u. o. II. I. 104. — Excursion in die Hohe-Tátra, Vrhdlgen d. V. f. Ntrkde in Pressburg 1858. III. I. 79.

Henszlmann Imre, született Bártfán ev. theologiai tanulmányai után nemsokára archaeologiai tanulmányokkal kezdett foglalkozni. A Szepesség történetével foglalkozó írók között is méltó helyet foglal el. Ide tartozó művének címe: Monumenta Hungariae archaeologica. Magyarországi emlékek, kiadja a magyar tudom.

akadémiának archaeologiai bizottsága. III. kötet. II. rész. Budapest. Lőcsének régiségei XIV. táblával és 88 fetszettel.

A 163 nagy negyedretű lapra terjedő könyv tartalma: Bevezetésül szól Sperfogel naplójáról, a lőcsei krónikáról, Lőcsének eredetéről, Byzanz erődítéséről, a szárazföldi körfalak tornyaitól, a fal és kaputorony-nak a középkorban fejlődéséről. Azután ismerteti Lőcsének helyszíni tervét, körfalait, kapuit, körfaltornyait, parochialis templomát történelmi adataival és műemlékeivel. Majd a régi nagy zárdát templomával, a karthausiak kápolnáját, a városházát, a harangtornyot és a Thurzó-házakat.

Hain Gáspár, a lőcsei krónika szerzője, — Hain Miklósnak, aki Kassán, majd Lőcsén tanácsnok, bírós Lőcsének több ízben követe volt és a ki idegen jövevény létére 1652-ben magyar nemességet kapott, — fia. 1632-ben febr. 17-én Kassán született, hol Nürnbergből származott atyja akkor tanácsnoki tisztet viselt. Lőcsén mint gymn. rektor, városi jegyző, tanácsnok és bíró nagy tekintélyben állott.

Művének címe: »Zipserische oder Leutschauerische Chronika und Zeitbeschreibung zusammengetragen der lieben Posterität zur Nachricht von Caspar Hain«. A krónika negyedret alakú 956 oldalra terjedő kézirat. Kezdődik a szepességiek ősi eredetével és terjed 1684. évi decz. 25-ig. Czímlapján egy 1676. évi magyar kalendarium címlapja látható, melynek alsó része Lőcse városának képét tünteti fel. A címlap túlsó oldalán a krónika forrásai vannak idézve »Diese nachfolgende Zipserisch Leutschauerische Chronic ist aus nachgesetzten Herren Anmerkungen und Diariis zusammengetragen worden als Dn. Conradi Sperfogels

Notarii et Judicis Leuchoviensis (1514—1536). Dn. Danielis Türck Notarii et Judicis Leuchov. (1545—1569). Dn. Johannis Henisch Judicis Leuchoviensis. (1562—1569). Dn. Christophori Kohlsz Pastoris Durandi Villensis, Dn. Caspari Cramers J. U. C. et Judicis. Leuchov. (1616—1644). Dn. Petri Czak, Aedilis et Senatoris Leuchov. (1606—1636). Dn. Martini Frölich's, Senatoris Leuchoviensi (1638—1645). Dn. Nicolai Hain Judicis Leuchoviensis, sowohl auch aus Gemeiner Stadt Leutschau Jahrbüchern und Verrechnungen. Ebből látjuk, hogy az egész XVI—XVII. századokon át teljesen megbízható források állottak rendelkezésére. A krónika tartalma Lőcse, a Szepesség és a felsőmagyarországi városok minden nevezetesebb eseményeire kiterjeszkedik. Részletes tanulmányt írt róla (Hain Gáspár és krónikája) Demkó Kálmán a Századok 1882. évfolyamában.

A krónika használhatóságát nagyon könnyíti a betűsoros név- és tárgymutató: »Regestrum über die Leutschauerische Chronic«. A becses mű eredetije a lőcsei ág. ev. egyház tulajdona.

A lőcsei krónikának több másolata és bővítése is van. Ilyenek: a Justus Viktoré Lőcsén. Rövidebb az eredetinel, de vannak benne új adatok. A bővítések Adami lelkésztől származnak, ki 1674. ápril 26-án számüzetvén Lőcséről, 7 évi távollét után csak 1682. márcz. 5-én hivatott vissza előbbi állomására s jegyzeteit ekkor írta. Scholtz János ev lelkész Matheóczon 1804-ben az eredeti példányból másolta. Ezen kézirat bővítve van a következőkkel: Die Supplementa zu dieser Chronica folgen von pag. 187 bis pag. 260. Wahre und gründliche Beschreibung des Krieges in Ungarn von An. 1670 bis er sein Ende gewonnen etc.

Auctore Samuele Feldmayer von pag. 261 bis 270. Excerpta aus einer Zebner Chronik pag. 271 et 272. Bericht über Kesmark u. Wie weit sich das Recht des Thököly über diese Stadt erstreckt etc. von pag. 273 bis 275. Diarium oder Lebenslauf der Pauli Gross von pag. 275 bis zu Ende — azaz 296. lap. A szepesi személyekre és állapotokra vonatkozó érdekes kézirat az ev. egyház sajátja Matheóczon. Hain Gáspár krónikájának kivonatos másolata megvan Weber Samu ev. lelkész birtokában Szepes-Bélán és a szepes-iglóí főgymnasiumban »Szepesi Krónika« 1670—1684.

Hampel József dr.: A Drugethek őseiről. Századok 1881. 133, 207. — A Drugeth-család tagjai szepesmegyei főispánok is voltak.

Helm Erwin: Die periodische Quelle von Kabsdorf in Zipser Comit, Vrhdlungen d. V. f. Ntrkde zu Pressburg V. 1861- I. 96.

Hentsch Philippus, hunfalvi ev. lelkész: Trifolium . . . Dno Georgio Rákóczio dicatum a Philippo Hentschio, sepusio Hunisvillano Leutschoviae, typis Laurentiae Breveri. 1644, 4 r 4 szatlan lap, Muz. — Corona Margaritaria, bey dem Leichenbegängniss der Frau Margarethe Kleschin geb. Stephani, Gattin Christophori Klesch, Pfarrers in Georgenberg, zu Papier gebracht von Philippo Hentschio, Warall. Scep. i. r. Diener am Wort Gottes in Menhard, gedruckt zu Leutschau bey Samuel Brewern 4 r. 25 szatlan lev. Muz.

Höfer Hans u. Mojzsizsovics: Detailaufnahme der Centralkarpathen, Jahrbuch der k. k. geol. R. XVII. 1867. Wien. — Die Aufnahmen an der Grenze des Sároser und Zipser Comitates, Vrhdlg. de k. k. geol. R. 1868 I. 147.

Honvéd T. T. Alb. I. 1870. 79: Görgey Kornél m. kir. honv. alezredes. — Máriássy János, m. kir. honv. ezredes. I. 1870. 39. arczképpel.

Hornyánszky Viktor, könyvnyomdász és könyvkereskedő Budapesten. Beiträge zur Geschichte evang. Gemeinden in Ungarn. Pest, 1863. A szepesi ev. egyházak története is előfordúl az idézett könyvben. Bilder aus Ungarn. Pest, Gebrüder Laufer. Szepességre is bír vonatkozással.

Horváth Gregorius, aliter Stansith de Gradecz, nagy-eőri tanár, földesúr és szepesmegyei alispán: Responsionis ad Sebastiani Lam Calvinistae Keismarcensis criminationes. Pars prima, Bartphae, 1592. — Responsionis pars altera, Bartphae 1593. — Responsionis pars tertia. Lásd: Erhardus Nicolaus 1597 Bartphae. — Admonitio, qua Sebastianum Lam captum ostendit, Bartphae 1593. — Muz. Akad. Egyet. — Sárospatak, Ráth Györgynél. — Az iratok értékkel bírnak a szepességi hitvitákra vonatkozólag.

Horváth Mihály, nagyérdemű történetbúvár, r. kath. püspök és az 1848/49. években vallás- és közoktatásügyi minister, a M. Tud. Akadémia tagja stb.: Magyar regesták 1228—1643 a szepesi káptalani levéltárakból, Magyar tört. tár, 1861, IX. 76, 80, 110, 113, 116, 117, 120, 133, 136, 137, 141, 142, 145, 147, 149, 151, 152, 156, 157, 160, 163, 167 és 1862, XI. 134, 167, 191 lapokon a Szepességre vonatkozó oklevelek.

Horváth Viktor, szentszéki ülnök és hittanár a szepesi papneveldeben. Szent-Márton püspökről címzett szepesi Székes-egyház, nagyméltóságu és főtiszteendő Császka György szepesi püspök rendeletére. 2 ábrával. Lócse, 1885.

Hradszky József, háj-szt.-lőrinczi prépost, szepesi kanonok, szepesegyházmegyei pap és szentszéki ülnök: Graf Josef Battyani Fürstprimas von Ungarn vom 14—18. Sept. des Jahres 1777 in der Zips. Zipser Bote 1877, 42. sz. — Der Schützen-Artikel zu Kirchdrauf aus den Jahren 1582 und 1630, u. o. 1878. 1. sz. — Ein Brautkasten vor 168 Jahren. Lehoczky Susanna szepesváralljai lakosnő kelengyéje 1711-ben, u. o. 1879. 12. sz. — Kirchdrauf o. Kirchdorf, u. o. 45. sz. Das Budget der Stadt Kirchdrauf und die »guten« alten Zeiten. Művelődéstörténeti tanulmány a 17—18. századból, u. o. 50. sz. — Zur Geschichte der Mindszenter Kirche, u. o. 1880. 37. sz. — Zur Kartographie älterer Zeit, a »Regni Hungariae Tabula Generalis ex Archetypo Mülleriano S. C. M. Capit. geographo Norinbergae XVIII. századbéli műből felhozott kuriozum, u. o. 1881. 48. sz. — Magyarisirung der Ortsnamen, u. o. 1883. 15. sz. — Eine alte aber wahre Geschichte. Maria Josepha lengyel királynőnek 1748. febr. 2-iki rendelete, melylyel a XIII szepesi város elemi iskoláiban a magyar nyelv tanítását kötelezővé teszi, u. o. 19. sz. — Der Zweigulden-Wirthshauscredit und der Luxus cím alatt 1461 és 1683-iki ruházkodási szabályzatok, u. o. 39. sz. — Ein Kalender-Jubilaum. A gregorianum kalendarium elfogadása a Szepességen, u. o. 50. sz. — Die Verwaltung von ehemals, u. o. 1884. 3. sz. — Der Ursprung des Ortsnamens Felka, u. o. 6. sz. — Hundsdorf, u. o. 16. sz. Das Öffnen eines über 600 Jahre alten Grabes. A Zsegrai templomra és a gróf Sigray családra vonatkozó adatok a XIII. századból, u. o. 30. sz. — Das Bad Sivabrada, u. o. 33 és 36 sz. — Die Kirche von Zsegra, u. o. 1886. 27. — Gemeinde-Statuten der

Stadt Leutschau von 1416—1680, u. o. 1895. 8. sz.
— A »Kárpát« és »Tátra« nevek eredetéről, magyarorsz. Kárpátégységülete évkönyve I. 1874. — A mongolok betörései és a menedékkő — lapis refugii — a Szepességen, u. o. II. 1875. — Fuchs Frigyes Dávid, életrajzi vázlat, u. o. III. 1876. 120. — Vándorlások a Szepességen, u. o. X. 1883. 1., 97., 193., 33., 124., 217. — Szepeshely, u. o. XI. 1884. 1.

A »Vándorlások a Szepességen« című értekezések, külön lenyomatban is megjelentek ezen címmel: »Szepesvár és környéke«, Hradzky Józseftől. Nyomattott Schmidt József könyvnyomdájában 1884. — Marcellvár és Markus-vár a Szepességen. A szep. tört. társ. évk. I. 1885. 63 l. és külön lenyomatban. — Szepesvármegye helységnevei. U. o. II. és III. 1886 és 1887. 79. 1. és külön lenyomatban. — Szepesvármegye a mohácsi vész előtt. U. o. IV. 1888. 1 l. és kül. leny. — A XXIV királyi plébános testvérülete. — XXIV Regalium Plebanorum Fraternitas — és a reformátio a Szepességen. A szerző sajátja. Miskolcz, Wesselényi Géza könyvnyomdája 1895. Nagy nyolczadrétű 348 lapnyi mű, mely mindenütt eredeti forrásokból merít és nemcsak a nevezett lelkészi szövetkezetre, de a megyei prépostok, szeniorok viselt dolgaira is kiterjeszkedik. Kimerítő név- és tárgymutató igen használhatóvá teszi a könyvet.

A gyakorlati méhészet rövid vázlata különös tekintettel Dzierzon módszerére. Irta Hradzky József r. k. lelkész Zsákóczon. Kiadja a kerti gazdaság szerkesztője. Pest, 1861. Az első magyar munka e nemben.

Supplementum Analectorum Terrae Scepusiensis. Pars II. Collegit et brevibus notis illustravit Michael Schmauk s. a. t. Cura et Impensis Excell. ac Reverendis.

Georgii Császka s. a. t. Episcopi Scepusiensis etc. Szepesváraljae, Typis Typographiae Episcopalis 1889 című művet sajtó alá rendezte, előszóval és a *) alatti jegyzetekkel ellátta.

Krátky obsah dejin farského r. kath. kostola v Spisskom-Podhradí z príležitosti novovystaveného oltára bl. Panny Marie. V Spisskom-Podhradí. Tiskom biskupskej knihtačfarni 1891. Kézirat helyett.

Adatok az ipartestületek azaz czéhek történetéhez a Szepességen, különös tekintettel Szepesváraljára. I. 1889 és II. 1890. A szepesváraljai rend. tan. vár. állami- és városi segélylyel fentartott alsó fokú ipariszolának értesítőjében. Szepesváralján 1889, és 1890.

Hunfalvy Pál, Nagy-Szalókon született, Késmárkon volt tanár, Budapesten a m. t. akadémia könyvtárosa és rendes tagja, az ethnographiai-történelmi tudományoknak buzgó művelője: Magyarország ethnographiája. Budapest, 1876. Németül Schwicker J. fordításában, u. o. 1877.

A mű foglalkozik azon kérdéssel, milyen népek következtek megynkben egymásután és mikor történt bevándorlásuk? Különösen kiterjeszti figyelmét a szepesi németekre.

Husz Mihály, Poprád városának jegyzője és Husz Dávidnak, a poprádi híres »Husz-Park« alapítójának ősapja, meghalt 1803-ban. A Szepesség múltjának minden viszonyaira kiterjeszkedő nagybecsű kéziratot hagyott hátra, melyben a megye városait, várait, jogi, néprajzi, népismeai sajátságait alapossggal, terjedelmesen és történelmi érvekkel tárgyalta. A latin nyelven szerkesztett nagy foliáns kézirat a poprádi ev. egyház tulajdona.

Ipolyi Arnold, nagyváradí püspök. Magyar műtörténelmi tanulmányok 1884. Szepesvármegye műregészeti becsesel bíró templokait is ismerteti.

Iványi István, főgymnasiumi tanár Szabadkán: Tökölyi Imre-féle oklevelek. Történelmi tár 1886, 127.

Janota, Zapiski s zaludnicnie dolin Dunajca i Popradu na Spizu: Przyczynek do monografi Tatr. Krakow, 1864. Mint különlenyomat a krakói tudós társaság közlönyéből.

A szerző a Dunajecz- és Poprád-folyók völgyeiben történt telepítésről és gyarmatosításról alaposan ír.

Jó Barát II. 1870, 47—48: Mariássy János m. kir. honv. ezredes, arczképpel.

Justh Samu István sztrázσαι ev. lelkész és XIII városi alesperes: Geschichte der im Jahre 1856 gegründeten Pensions-Anstalt für Pfarrer-Wittwen und Waisen im XIII-städter und seit 1858 auch im subcarpathischen Seniorate — Zipser Comit. — Leutschau, 1888. Buchdruckerei des Jos. Th. Reiss.

Kachelmann János, Selmeczbányán született és tevékeny, tudományos élete után ügyvédi és bányahivatalnok minőségben ugyanott meg is halt. Tőle jelentek meg:

1. Geschichte der ungarischen Bergstädte und ihrer Umgebung . . . . Zweite Vorlesung bis zum Jahre 1301. von Johann Kachelmann, Schemnitz bei Franz Lorber 1855.

2. Geschichte der ungarischen Bergstädte und ihrer Umgebung. Dritter Theil. Ein Beitrag zur Geschichte der Hussiten und Reformation von Johann Kachelmann. Schemnitz, 1867. Druck von Stephan Mihalik. Eigenthum des Verfassers.

3. Das Alter und die Schicksale des ungarischen zunächst Schemnitzer Bergbaues . . . von Johann Kachelmann. Pressburg, Druck von C. F. Wigand 1870.

Mind a három kötet valóságos tárháza a Szepesség történetének. A helységek eredete és megnevezése, a bányavárosok szabadalmi, életmód és szokások a bányavárosokban, összehasonlítva más megyék bányavárosaival alaposan tárgyalvák. Több kép díszíti a köteteket.

Szepes és Gömör nevééről, uj magy. muz. 1859, I. 294.

Kalchbrenner Károly, volt szepes-olaszii ev. lelkész, XIII városi főesperes, a m. t. Akadémia tagja stb.: Adatok Szepesvármegye ismertetéséhez, M. Akad. Értesítő phil. törv. és tört. közl. III. 1862/63. p. 417. — Der Königsberg in der Zips, kl. Beiträge zur Länder und Völkerkunde v. Oesterr.-Ung. I. 1876. Nr. 10—11. — Vegetations-Ansichten aus der untern Zips, Zipser Anzeiger 1869. Nr. 16. — Welche Rangstufe nimmt die Zips in der klimatischen Scala Europa's ein? u. o. 1865. Nr. 22. — Ueber einige Thierarten der Zipser Alpen, u. o. 1866. 16. — Ueber essbare und giftige Schwämme in den Karpathen. A magyarorsz. Kárpát-egyesület évk. 1877. 115. — Kalchbrenner természet-tudományi dolgozatait a Szepességre vonatkozólag I.: Bibliotheca carpatica Payer Hugótól 1880. 96—97. I.

Kandra Kabos, Csáky-féle missilis levelek. Századok 1872. 695.

Károlyi Árpád dr., cs. és kir. udvari levéltárnok, a bécsi cs. és kir. keleti akadémián a magyar nyelv r. tanára, a M. Tud. Akadémia r. tagja stb.: Tököly Sebestyén megszerzi Késmárkot, Századok 1878. I—III. 68, 169, 267, I. Ugyanazon cikkek németül is megjelentek: Karpathen-Post. 1880. 18, 19, 20, 21. sz.

✓ **Kayer Mihály:** Historia familiae Máriássy, 4 r. Posonii, 1863.

Klein János Samu, az ev. német község hitszónoka Kassán:

Nachrichten von den Lebensumständen und Schriften ev. Prediger in allen Gemeinen des Königreiches Ungarn. Gesammelt und mit vielen Anmerkungen erläutert. Leipzig und Ofen 1789 im Verlag bey Dippold und Landauer.

A Szepesség történetére annyiban fontos, amennyiben e megye kiváló ev. lelkészeit, azoknak iratait s az egyházi és iskolai viszonyokat tárgyalja.

Az első kötet 509, a második 532 lap 8 r. A 445 lapnyi harmadik kötetet Klein hátrahagyott irataiból Fabó András, agrárdi ev. pap, a M. Tud. Akad. lev. tagja, 1873-ban Budapesten Hornyánszky Viktor cégnél adta ki.

Klesch Christophorus, szepes-szombati ev. lelkész: Favonio, Pomarium Hymeneum Felicis Hortulani Joannis Bayeri Antistitis ecclesiae germano-evang. Walliensis. Anno 1672. die 23 Feb. per Christophorum Klesch. Pastorem Georgio Monte et XXIV. Reg. Not. Leutschoviae 2 r. 1 lap. Muz.

Klesch Dániel, szepes-olaszii ev. lelkész: Catalogus presbyterorum Scepusiensium. Bartphae 1668. 4 r. 4 sztlan lev. M. v. Teleki könyvtár. — Catalogus presbyterorum Scepusiensium. . . . Bartphae, 1669. 4 r. Muz. — Melos Paschale. . . . Leutschoviae, typis Samuelis Brever 2 r., 2 sztlan lev. Muz. — Hochzeitswünsche. . . . Leutschau, 1669. 4 r. Említi Klein Nachrichten I, 164. — Solennitas Inaugurationis templi sive sacelli Sigismundi Tököly L. R. in castro Schavnik, Bartphae, 1670. Muz. Akad. M. v. Teleki könyvtár.

Késmárki ev. lyceum. — Historischer Bericht von der Einweihungsact der neuerbauten Schlosskirche zu Schaveneck. Bartfeld 1670. Muz. Ráth György. — Verba parentalia in exequiis Ezechielis Görgei Vicecomitis Comitatus Scepi. Leutschoviae 1670. 4 r. 4 sztan lev. Muz. — Salutatio Illustrissimo Principi D. Stanislao Lubomirszky, arcis Lubl et XIII. oppidorum in Scepusio Capitanes Supremo. Cassovie, 1621. 2 sztan lev. Lőcsei ev. hitk.

Kliegl Tivadar, a szepesi bányavárosokat ismereti történeti, nép- és helyrajzi, valamint tájszólási tekintetben:

Die Gründler. Eine Entdeckungsreise in das Ländchen der Mántáken. Verfasst von Theodor Kliegel, mit 7 Illustrationen. Budapest, Druck und Verlag von Coloman Rózsa und Frau. 1894. 8-r. 189.

Kolbenheyer Károly, gymn. tanár Bielitzen: A Tátra feltárása történetéhez, a magyarorsz. Kárpát-egyesület évk. 1874, I. kötet. 46. — Turistikai röpiratok: Kolbenheyer Károly. A »Magas Tátra« és határos előalpesei térképe, mérték 1:100,000, Késmárk, 1876. — Jegyzéke a »Magas Tátra« és környéke pontjainak, melyek általam 1874-ik évi aug. hóban háromszögtanilag és légsúlyméretileg meghatározottak. Magyarorsz. Kárpát-egyesület évk. II. 1875, 286. Késmark. — Késmárk magassága a tengerszín felett, u. o. III. 1876. 124. — V. ö. Bibliotheca carp. Payer Hugótól 1880. Késmárk.

Könyvtárak: a lőcsei, nagy-eőri, késmárki, podolini és sz.-váraljai könyvtárakról jelentés. Századok 1872.

Kövi Imre késmárki születésű, iglói tanár: Einige Heilquellen der Zips. Leibitzer-Schwefelbad, Baldócz, Schwarzenberg. Zipser Bote, 1878. 36., 40. sz.

Kollerffy Mihály, a magyar korona országainak helységnevtára, Budapest 1877.

Korabinszky János Mátyás, szül. Eperjesen 1740-ben, Pozsonyban volt leánytanító és segédszerkesztő:

Geographisch-historisches und Producten-Lexicon von Ungarn, in welchem die vorzüglichsten Oerter des Landes in alphabetischer Ordnung angegeben, ihre Lage bestimmt und mit kurzen Nachrichten, die im gesellschaftlichem Umgange angenehm und nützlich sind, vorgestellt werden von Johann Mathias Korabinszky. Mit einer Postkarte, durch deren Beyhilfe man sich einen vollständigen Ideal-Atlasz dieses Reichs selbst entwerfen kann. Preszburg, zu finden im Weber und Korabinszky'schen Verlage 1786.

Alig van szepességi helység, mely ezen nagy nyolczadrétben 858 lapra terjedő és névlajstrommal, valamint posta-térképpel ellátott műben földrajztörténeti tekintetben elő nem fordulna. A városok és fálvak nevezetesebb eseményeit, terményeit és iparkereskedelmi viszonyait is érinti.

Kray Miksa, nyug. udvari tanácsos: Krajovai és topolyai báró Kray Pál táborszernagy. A szep. megy. tör. társ. évk. 1888. IV. 200.

Kreichel András dr., merényi orvos: Beschreibung der kön. Freistadt Kesmark vom Jahre 1778, Zipser Bote 1877. 19, 20. — Beschreibung der Seen im karpatischen Gebirge vom Jahre 1778, u. o. 1878, 38. sz. — Zur Geschichte der Zipser Bergstadt Wagendrüssel. I. Wagendrüssel im XIII. und XIV. Jahrhundert, u. o. 1879, 4., 7. sz, — Urban Zelder, u. o. 1833. 39. sz. — Geschichte der Bergstadt Wagendrüssel — Merény — u. o. 1885. 16. sz. — Die Geschichte der Stadt Merény 1887. 48. sz.

Kretschmar Ephraim, ev. lelkész Lőcsén: Der mit himmlischen Schmuck gezierte Lehrer des weyland Augustinus Lazari zu Leutschau, von Eph. Kretschmer Diener des Wortes Gottes daselbst, Leutschau bey Sam. Breyer, 4. r. 4 sztan. lev. Lőcsei ev. gymn.

Kritikai lapok: Rummy Károly György. III. 1883. 124.

Krones dr. F., a gráci egyetemen az osztrák történet rendes tanára.

Zur Geschichte des deutschen Volksthum im Karpathenlande mit besonderer Rücksicht auf die Zips und ihr Nachbargebiet. Festschrift der k. k. Universität Graz aus Anlass der Jahresfeier am XV. Nov. MDCCCLXXVIII. Graz 1878. Verlag von Leuschner & Lubenszky. K. k. Universitaets-Buchhandlung. A negyedretű és 33 lapnyi díszirat behatóan terjeszti ki figyelmét a megyénkbe bevándorolt németek eredetére, nyelvére, jogaira és megyénk nevére.

Deutsche Geschichts- und Rechtsquellen aus Oberungarn. — Gölnitzer Formelbuch, Anhang zur »Zipser Willkühr«; Rechtsbuch der XIII Zipser Städte v. J. 1628, Archiv für K. ö. G. herausgegeben v. d. Wiener Akademie XXXIV. R. 1865.

Kubinyi Miklós ifj.: Közlemények a Thurzó-levéltárból. Századok 1870. 722, 1871. 287, 692, 1872. Ki volt Thurzó György nagyanyja? u. o. 1882. 41.

Kuncz Dávid, poprádi születésű, ottani lelkészkedése után Késmárkon alkalmaztatott, hol meg is halt.

Műve: Das Zipser Comitatus im Königreiche Ungarn, Wien, 1840 als 5. Heft des Sammelwerkes: Das pittoreske Oesterreich.

Kupecz Lycurg, a lőcsei főreáltanoda volt igazgatója: Egy a múlt századból származó 1733-iki — a

lőcsei ev. gymn. — osztálykönyv. Lőcsei főreált. ért. 1874/75. — A lőcsei főreáliskola története az első évtizedben. Főreáltan. ért. 1878/79. — A nemesek iskolái, vagy az úgynevezett mágnási iskolák a Szepességen. Szepesm. tört. társ. évk. 1889. V. 143 l.

Kutsma A., *Revolutio rusticana per terras Scopusii*. Latin hexameterekben. Leutschoviae, 1834. Késmárki Lyc.

Lodiver Elias: *Lilietum Montis Georgii, funere acerbo Susannae Klesch filiae Christophori Klesch pastoris eccelsiae Georgiomontanae, pulsatum anni 1673.* 26. apr. Leutschoviae. 2 r. Muz.

Lehoczky Tivadar, Tököly Imre, a kurucz király mint gazda. Századok 1870. 388. — Adat Zrinyi Ilona és Tököly Imre házasságához, u. o. 1876, 750.

Leibitzer Joachim, Lőcsén mint rektor működött és később Ólesznán volt lelkész 1623-ban történt haláláig. Fia *Israel* Hunfalván, majd Ménhárdon lelkész. 1646-ban meghalt.

Az atya megkezdte, a fiu folytatta a Leibitzer-féle krónikát, mely nemcsak szepesi, de általános országos eseményekre is vonatkozik. Kezdődik a Szepesség ős idejével, végződik az 1646. évvel. Hain krónikájával összehasonlítva, az adatok itt-ott szóról-szóra megegyeznek, mi arra mutat, hogy Hain Leibitzerék munkáját ismerte, vagy hogy mindketten egy és ugyanazon forrásból merítettek. Kinek birtokában van most Leibitzerék krónikájának eredeti német példánya, nem tudjuk. Kivonatos latin fordítása meg van Wagner *Analecta Scopusii* II. k. 46—68. lapján.

Linberger István, ev. lelkész Késmárkon: *A VI sz. k. város ev. esperesség története.* Késmárk, 1882.

Lindner Gusztáv, dr.: Rulandoszlopok a szepesi és erdélyi szászoknál. Századok 1885. 48.

Lindner Ernő, Késmárkon született, gymn. tanár és a M. Tud. Akadémia könyvtári hivatalnoka: »Fortblühender Zeperscher Liederposchen, wos er durch olle deren Stäit tschwäschen Gebirich und der Kundert än sätten schön Geroch verbräit dass allst derquëck ëf u. verwundert, en verflitzten Jong und verschämten Jongfern vor die Brost gestochen von Lëndners Ernst von Käisemark. II. verbesserte und vermehrte Auflage mit ongeföhrtém Glossar. Budapest, G. Grill's k. Hofbuchhandlung und Leutschau C. Seeliger 1879. Szepesi mondákat a nép tájszólási nyelvén kötött beszédben sok humorral ad elő. — Zipser Volkssagen von ungarischen und deutschen Dichtern bearbeitet. Zipser Bote 1880. 37. Beilage Martha's Thräne, u. o. 40. sz. Das Mädchen von Kirchdrauf, u. o. 45. sz. Der Karfunkel von H. B.... t. — Fliegende Blätter in zips. Mundart. Wien, 1864.

Lodin R. H. M.: Memoire sur les filous du Comitát de Zips. Annales der Mines. VII. 1875. I. 382.

Löher Franz v.: Die Magyaren und andere Ungarn, Leipzig, 1873. Itt a szepesi nem magyarajkú lakosokról is értekezik.

Lorx Sándor, dr. A szepesmegyei orvosok és gyógyszerészek egyesületének 25 évi működése 1867-től 1892. Lócse, 1893-ban. Reiss J. T. nyomdájában.

Löwy M.: Altendorfs Glanz- und Trauertage. Zipser Bote 1884. 2. sz. — Zur Geschichte des Iglóer Stadtthurmes, u. o. 1893. 38. sz.

Ludvigh János szepes-bélai születésű, a XVI városi kerület jegyzője, a szabadságharcban kormánybiztos, ezután emigráns, mint országos képviselő halt

meg 1870-ben. Mint kerületi jegyző a XVI városi kerület megbízásából egy könyvet írt, melynek célja volt a városok municipális jogait megvédeni a megye támadásai ellen. A könyv nyolczadrétben 148 lapra terjed és a városok rövid történetén kívül azok szabadalmait tartalmazza ily cím alatt: A szepességi XVI város pragmatikai története és állományvázlata. Werthmüller János betűivel Lőcsén, 1842. Németül is megjelent: Rundscreiben der XVI privil. Kron- und ZipserStädte an die Jurisdictionen des Königreiches Ungarn, hinsichtlich der reichstäglichen Vermittelung der Inarticulation ihres Bezirkes der XVI Zipser Städte. Leutschau, gedruckt bey Johann Werthmüller 1842.

Ide tartoznak még a városok más védiratai is:

Ad Incltyos Status et Ordines Regni Hungariae, fundamenta et motiva, ex quibus communitas civitatum Regalium Saxoniarum de Scepus alias sic dictorum Scepusiensium etc. etc. Budae, 1790.

Előterjesztése azon indító okoknak, melyekből kiderül, hogy a XVI szepesi várost a vármegye hatósága alá szorítani nem lehet stb. Ugyanaz latin nyelven is, történeti és okmányi tekintetben fontos.

Az önállóság megóvása tekintetéből aug. 7-én 1790-ben Podolin városa részéről történt felterjesztés a kormányhoz.

A XVI város önállósága ügyében a kerület 1813-ban Werthmüller János betűivel Lőcsén nyomtatott egy az országgyűléshez felterjesztett védiratot.

Lumtzer Viktor, leibitzi születésű bölcsészethallgató: Die Leibitzer Mundart. »Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache XIX 1894«. Külön lenyomatban is megjelent.

Magyar könyvesház. Molnár János: Bácsi Ferencz szepesi prépost, X. 1798. 15. — Berendi Back Gáspár szepesi prépost, u. o. 13. — Csáky János gróf Szepesmegye főispánja. IX. 1797. 285. — Csáky József gróf Szepesmegye főispánja XIV. 1801. 333. — Csobádi László szepesi prépost 1505—1510. X. 1798. 14. — Horváth János szepesi prépost 1511, u. o. — Jakab (farkasfalvi) szepesi püspök 1281—1301. XIII. 1800. 120. — Sigrai Miklós szepesi gróf 1308. VII. 1795. 286. — Szepesi prépostok, X. 1798. 13. — Szepesvára. XIII. 1800. 157. — Wagner C. *Analecta Scopusii partes III. Posonii*, 1778 ismertetése. III. 1783. 399. Thurzó Borbála, VI. 1794. 167. — Thurzó János, bányák ura. VI. 1794. 167.

M. Házi Barát. VIII. 1841. 133: Bányamívelés, felsőmagyarországi, rövid története. 133.

Magyar Mágánások életrajzai s arcképei VI. 1865. 14: gr. Csáky Rudolf arcképpel.

Magyarország képekben: Lőcse, Nagy-Szalók, Nedec vára, Lubló, Szepes-Olaszii kath. templom, Szepesvárallja II. 1868. — Szepesvára I. 1853. — Zápolya István nádor síremléke és a szepesi káptalan régi pecsétje II. 1868. — Szomolnok Szepesmegyében 1868. II. 226, 229. Képpel. — A szepesi városok 14 képpel. 1868. II. 1. 225. — Dunajecz és Poprád völgyei. 1868. II. 238. 3 képpel. — Gölniczbánya. 1868. II. 227, 229. — Késmárk. II. 1868. 232, 234. Képpel. — Tátrafüredi zúgó. II. 1868. 221, 222. Képpel. — Csötörtökhegyi kath. templom. II. 1868. 376. Képpel. — Görgey Arthur. I. 1868. 355. Képpel. — Thurzó Sztaniszló síremléke, Mykovszky Viktortól. II. 1868. 315. Képpel. — A szepesi káptalan oklevelének másolata a nemzeti muzeum gyűjteményéből. 1347.

február 16. Horváth Istvántól. I. 1833. 99. Egy réztáblával.

Magyar Sion VII. 1869. 320: Biaczovszky Domonkos, szepesi nagyprépost, nekr. — Kolbay József, szepességi kanonok, u. o. V. 1867. 640.

Majláth Béla: A liptóvármegyei kalandosok — a »fraternitas XXIV plebanorum«-ról. Századok 1879. IV. 344.

Gróf Majláth János költő, történetíró és publicista szül. Pesten, 1786, október 5-én. Az állami szolgálatból kilépvén, kizárólag az irodalomnak szentelte életét. Iratai gyakran vannak tekintettel a Szepességre is, különösen: Geschichte der Magyaren 5 kötet, Bécs, 1828—31 és Neue Geschichte der Magyaren, — című nagyobb művei.

Marci Johannes, tanító és bíró Leibiczon: Ehrenblum für Herrn Daniel Pfannschmidt, berühmter Bürger und Handelsmann in Leutschau und der Braut Elisabeth Sonntagh zur Hochzeit gewidmet 1683 am 4. und 5. Oct. Muz.

Marzsó Géza: Etwas über die »caniferi« und die Entstehung des Ortes und Namens Hunsdorf, Zipser Bote 1884. 10. sz. — Noch einmal »Hunsdorf« u. o. 20. sz.

Matheóczér Chronik: tüzetesen foglalkozik a Szepesség multjával.

Matyasovszky Jakab: A Magas Tátra geologiai vázlat. Geol. harántmetszetekkel, Magyarorsz. Kárp. egyes. évk. 1879. VI. 1. Késmárk.

Matz E. J.: Eine Excursion zur Tátra. Ein geogr. Beitrag zur Kenntniss der Zips. Mittheilungen der k. k. geogr. Gesellschaft. X. 1869. 102. 1.

Mednyánszky Dénes b.: A nagy-eőri Horváth-Stancsics-család levéltárának ismertetése. M. Tört. Társ. 1878. I. 176. — Mariássy Zsófia parapheruma. u. o. 1885, 170 l. — Székely Zsuzsanna parapheruma, u. o. 172 l. — A telavanai báró Giovanelli-család felső-magyarországi ága. A szepesmegyei tört. társ. évk. 1886. II. 47.

M. A.: Die Feuerwehren und das Feuerversicherungswesen der Zips in früheren Jahrhunderten. A XVI szepesi város »Feuerordnung«-jának ismertetése. Zipser Bote 1875. 2. sz. — Die »Weininspectoren«. Geschichtliche Reminiscenz, u. o. 6. sz. — Die hundertjährige Jubelfeier der Sztrázsaer ev. Kirche. u. o. 1884. 47. sz.

Meltzer Jakab, poprádi születésű, tanult Késmárkon, Pozsonyban és Jéna egyetemén. 1807-ben Majerkán, majd 1811-től Kis-Lomniczon ev. pap.

1. Der ungrische Zipser Sachse in seiner wahren Gestalt. Leipzig, in Commission bei P. S. Kummer, 1806. Seinen biedereren Patrioten widmet diess kleine Denkmal der Liebe und Achtung der Verfasser. Kis előszó után, melyet Jenában 1806. márczius 22-én írt, a szepesi szászok történelmével foglalkozik, azután át-megyén ezen nép jellemző sajátságaira, munkásságát, békés természetét, vendégszeretetét, egyszerűségét és mértékletességét, vallásosságát, félenkségét, babonáját és az igazságszolgáltatásban lanyhaságát behatóan és élénk megfigyelési képességgel tárgyalja 112 lapnyi kis nyolczadrétű könyvecskéjében.

2. Biographien berühmter Zipser. Laude et memoria bona prosequi defunctos, ratio et sapientia probant. Kaschau, im Verlage der Ellinger'schen Buchhandlung und zu haben Leipzig bei Paul G. Kummer, Wien bei Michael Lachner und Aloys Doll, Pest bei

Joseph Eggenberger. Den biedern Zipsern in Ehrfurcht gewidmet von dem Verfasser. Csendes falusi lelkészi lakásán hangyaszorgalommal és sok nehézséggel gyűjtötte össze az adatokat, melyekből Szepesmegye 89 híres szülöttjének életrajzát írta meg. A »templum honoris« tagjai, kiket elősorol, a XVI—XIX. századból valók. A szeretettel és lelkesedéssel írt felette érdekes könyv 8-rétű és 377 lapra terjed. Kray Pál tábornag arczképével van díszítve.

3. Gedichte. Kaschau, 1820.

4. Das Zipser Comit. Csaplovics Archiv II. 288 l. . . . .

5. Nachrichten von einer Schatzkammer im Tátra-gebirge, Vaterländ. Pilger. Zipser Bote 1876. 48., 49., 50. sz.

6. Poprád partjain fekvő s megjegyzésre méltó némely városokról, falukról, omladékokról való topographico-historico-stat. jegyzések. Tud. Gyűjt. 1819, VII. 3, XII. 110.

7. Szepesvármegyei geographiai-histor. és stat. tudósítások, u. o. 1818. XI. 3, XII. 3.

Mercur von Ungarn: A lőcsei jezsuiták szerzetesháza és tanodája 1787. 162, 218, 249, 392, — Podolini kegyesrendű iskola, u. o. 402. — Wagner Károly életrajza, u. o. III. Anhang 42.

Merklas W., a lőcsei kath. főgymnasium tanára: Das Zipserhaus. Mittheilungen der k. k. Centralcommission für Denkmale. Wien, 1865. — Die St. Jakob-Kirche in Leutschau. Wiener archaeologische Mittheilungen. Jahrgang 1858. — Die Stadtpfarrkirche S. Jakobi major in der königl. Freystadt Leutschau, 1862. Külön önálló füzet.

Mindenes Gyűjt.: Podolin. IV. 1790. 215.

F. M. Or. Minerva: Palochai Gábor arczképe. 1834. 620. Thurzó György, Magyarország nádora M. J. 1829. 233 arczképpel.

Minsicht C.: Neue und kurtze Beschreibung des Königreichs Ungarn, dessen fürnehmsten Städten und Festungen etc. Mit Ansichten in Kupferstich. 12 r. Nürnberg, 1664. Pergt. A Szepességre is bír vonatkozással.

Moesz János Ádám, késmárki születésű, 34 éven át 1736—70-ig mint tanár és conrector működött az ottani lyceumban. Késmárk városának történetét írta meg, kézírata a lyceum könyvtárában van. A kézirat címén olvasható: »Praesens Manu-Scriptum Opera clarissimi Dni Moesz Gymnasii Illustris Kesmarkiensis Aug. Confessionis addictorum olim Con-Rectoris concionatum, obtinui dono a Filio ejusdem Dno Samuele Julio Moesz S. Cottus Lyptoviensis Apothecario. Anno Dni 1800. Emericus Pongracz«.

Most a lyceum tulajdonát képezi a kézirat következő tartalommal. Késmárk város legrégibb idejére kiterjeszkedve tárgyalja szabadalmait a viszonyival együtt, melyben Rokus, Forberg és Kis-Szalók falvakhoz és a vár uraihoz állott. A Husziták betöréseit és pusztításait 1433, 1441, 1461-ben; a Késmárk és Lőcse közötti háborúskodást, a határvillongásokat a szomszéd községekkel; Bocskai, Bethlen és Rákóczy hadjáratait; a vallási küzdelmeket és a város beléletére vonatkozó dolgokat írja le. A kézirat 1715-ig terjed.

Moller, Müller vagy Molitor György, Lőcse város szülöttje, előbb Nagy-Lomniczon és Bélán, később Henkel Sebestyén után 1530 körül Lőcsén lelkészi hivatalban találjuk. 1528 óta a 24 város lelkészeinek seniora is volt. 1544-ben egész lőcsei gyülekezetével

a reformációhoz csatlakozott és még 24 évig hirdette az ágostai hitvallás tanait. Köztiszteletben meghalt Lőcsén 1558-ban.

Moller állandó emléket emelt magának az által, hogy az úgynevezett »*Matricula Molleriana*«-féle krónikát megkezdte, melyet Jantschius János és Xylander M. István lelkészek folytattak. A krónika címe következő: *Matricula XXIV. Regalium Pastorum Molleriana et Jantschiana, liber seu Registrum Fraternitatis Venerabilium Dominorum viginti quatuor Plebanorum Regalium in Scepus, in se continent recepta, data, exposita, acta ac omnia facta ejusdem laudabilis fraternitatis, ordinatum per Honorabilem Dominum Laurentium Hylbrandi de Wogendrössel pro tunc Plebanum in Igló et Seniores Fraternitatis cum suis Consenioribus videlicet Valentino Venerabili Viro in Varalja et Domino Andreae, de Odorino, et Domino Stephano de Palmarum ab a. dominicae incarnationis 1520. A könyv végén áll: »Xylander, absolvi Varalii An. ab incarnatione filii Dei Dni nostri Jesu Xti MDCXIII die 15. Jul. divisione Apostolorum«.*

A krónika a 24 város lelkészei testvérületének teljes történetén kívül kiterjeszkedik az akkortájt a Szepességen előfordult szomorú és örvendetes eseményekre, a hitújítás terjedésére, a háború viszontagságra, a természet áldására vagy annak ellenkezőjére és a divó hitéletre. A krónika gazdag és teljesen megbízható forrás az akkori idő megértéséhez. Az eredeti *Matricula Molleriana* a kézsmárki ev. egyház tulajdona. Ezen kéziratról másolatok is vannak:

1. *Hunc librum, seu Matriculam XXIV Regalium Plebanorum ex ipso Originali, in Archivo Ecclesiae Ev. Késmarkiensis recondito de Verbo ad verbum descrip-*

sit Joannes Scholtz Ecclesiae Ev. oppidi Matheocz V. D. M. anno reparatae Salutis 1802. Ezen másolat a matheóczi ev. egyház sajátja.

2. Egy másik kivonatos másolatot 1—232 lapon negyedréti könyvben készített Weber Samu szepesbélai lelkész 1880-ban. A kézirat a másoló sajátja.

3. Kisebb idézeteket az érdekes kéziratból a Szepességről szóló sok műben gyakran találunk.

Mr. Bursen la Martinière, Geogr. u. Krit. Lexicon. VI. 1746, Leipzig: Leutschau, Leitsch, Leitschau, Leutsch, Levocza, Lewocza, Lócse. — Histor.-pol.-geographischer Atlas der ganzen Welt etc., francziából fordította Wolffer Keresztély I—XII és egy Supl. nagy folioban Lipcse 1744—1750. A szepesi tört. viszonyokat is tekintetbe veszi.

Müller és Vahot N. Naptára 1857. Késmárk 149, rajzzal. Emich N.K. Napt. II. 1861. 147. — Almanach v. Ungarn 1778. 372.

Münnich Sándor ev. tanító. Die XIII Zipser Städte zur Zeit der ersten Theilung Polens. Zipser Bote 1876, 2. sz. — Zipsen vor einem halben Jahrhundert, u. o. 1877. 2. sz. — Die Haligóczer Kalkhöhle in Zipsen, u. o. 1877, 9. — Ein Priester, Henkel János életéből — megh. 1539 — vonások, u. o. 1878. 43. sz. — Zipser Raubritter, Kauffung Zsigm., Pflug E. és Vitzumb Gy. a XVI. sz. első feléből, u. o. 48. sz. — Die Porácser Knochenhöhle, u. o. 1878. 2. — König Friedrich Aug. II. von Sachsen und die Tátra, u. o. 1879. 2 és 7. sz. — Simon Pfannschmidt, életrajz a XVI. századból, u. o. 22. sz. — Ein Jahr, 1288, aus der Glanzperiode des Zipser Schlosses. A Szepesség telepítésének történetéhez, u. o. 43—44. — Hans Bartha. Ipartörténeti tanulmány a XVII. század elejéről, u. o. 1880.

5. sz. — Anton Roll. A harmadik bányakerület alapítása a XIII. században és annak fejlődése, u. o. 18—19. sz. — Tátrafüred a régi mondáktól kezdve napjainkig. Tört. vázlat, u. o. 31., 33., 34. sz. — Die Gründung der Stolaer Benedictiner-Abtei, u. o. 1881. 42. sz. — Igló, zu Ende des XIII. Jahrhunderts, u. o. 1882. 27. sz. — Die reichste Zunft. Az iglói mészáros czéh 1634, u. o. 38. sz. — Der Schatz der Sigismund Kauffung, u. o. 39., 41. sz. — Die »Marcell-Burg«. A tatárjárás előtti időkben állott várról, u. o. 1883. 25. sz. — Schulmeistereien vor 500 Jahren, u. o. 39. sz. — Wichtigkeit des Felkaer Bronzefundes, u. o. 47. sz. — Sanct Aegidius Ein Beitrag zur Geschichte der Zipser Jagd. Hundsdorf = villa canis, Palmsdorf = villa pulli, Bizir, Sperndorf = Bärendorf = villa ursi stb. helynév eredete, u. o. 1884, 6—7. szám. — Hundsdorf, u. o. 12. szám. — Zum letztenmale Hundsdorf, u. o. 24. sz. — Namenlos. A Szepesség ismeretlen nevű őslakóira vonatkozó emlékek összegyűjtésére hívja fel a szakemberek figyelmét, u. o. 43. sz. — Alte Moral. Erkölctani tanulmány, u. o. 45. sz. — Sagen vom Gehol, Kappenburg, Sassin und Sagen aus der Hohen Tátra, Maedchenraub, u. o. 1886. 15., 42., 44. — Freie Grube, u. o. 1886. 12. — Die St. Johannis-Brüder, u. o. 1887. 9. — Leutschauer Burgberg, u. o. 1888. 51. — Deutschendorf, eine ethnographische Studie, u. o. 1889. 26—27. sz. — Caspar Hertel, ein Lebensbild aus dem XVI—XVII. Jahrhundert, u. o. 1890. 36., 37. sz. — Vor 1000 Jahren, u. o. 1892. 20., 25. sz. — Vor dem Sturme — Husziták — u. o. 1892, 29. sz. — Aus alten Schriften, Sagen im Poprader Gebirge, u. o. 1893. 40. sz. — Die ersten Spuren von Menschen in Zipsen, u. o. 1893. 17. sz.

Kirándulás 183 évvel ez előtt. Magyarországi Kárpátegyesület évkönyve. XII. kötet. 1885. 183 l. — Történelem előtti csevegések, u. o. XVIII. k. 1892. 1.

A Szepesség régi bányászata. Szepesi lapok 1886. 42. sz. — A Kínhegy. Bányászat, u. o. 1890, 5. sz.

A történelem előtti cserepek a Szepességen, u. o. 1890. 43. sz. — Vandalok a Szepességen, u. o. 1891. 8—9 sz.

Genersich Melchior, egy tanító élete a XV. században. A szepesmegyei tanítók Poprádon 1878-ban tartott XVII. közgyűlésének jegyzőkönyvében. Külön lenyomatban is megjelent. A lublói vár, u. o. az 1886-ban Lublón tartott XXIV. közgyűlés jegyzőkönyvében.

A késmárki hunok, tört. helyreigazítás A szepesmegyei tört. társ. évk. 1885. I. 54.

Munyay Antal Lajos, Munyai Mihály kapi-németfalvai ev. lelkésznek fia, szepes-olaszii pap 1815—1832-ben, később theologiai tanár Eperjesen. Mint tiszai kerületi jegyző is működött és meghalt 1849-ben. Műve: *Historia ecclesiae evangelicae augustanae confessioni addictorum in Hungaria universe; praecipue vero in tredecim oppidis Scepusii. Halberstadt sumptibus Caroli Brüggemanni 1830.*

A beces, történelmi tárgyilagossággal írt könyv I. része 1—123. lapon Magyarország ev. egyházának általában, a II. része 128—304. lapon különösen a XIII szepesi város egyháztörténetét tárgyalja a reformátio és ellenreformátio minden mozzanataiban, valamint az ujjáalakítás és szervezkedés idejében II. József türelmi parancsa után.

Musculus Wolfgangus . . . . . Conjugalis, d. i. Ein Hochzeit oder Braut Lied zu Ehrn dem Edlen Danieli Cramern Handelsherrn in Leutschau als Bräutigam und

seiner Jungfrauen Braut Catrinae Wolf Tochter des Rathsbürgern Wolf in Leutschau bey Daniel Schultz 4 r. 4 sztan lev. Muz.

Miskovszky Viktor, tanár Kassán, a műemlékek orsz. bizottságának r. tagja: Mittelalterliche Kunstdenkmäler der Stadt Kesmark mit 2 Beilagen. Magyarországi Kárpátegyesület évk. 1888. XV. köt. 1. — Lőcse sz. kir. város középkori műemlékei, u. o. 1889. XVI. k.

Nagy Ignác: Zipser Volkssagen I. Das Wunder der Tátra. Zipser Anzeiger 1868. 21.

Nagy Imre, királyi curiai bíró, a M. Tud. Akadémia r. tagja stb.: A Görgey-család Árpádkori okmányai. Századok. 1872. 215. — A markusfalvi bizottság jelentése, u. o. 1872. 659. — Görgey Kristóf, u. o. 1876. 170.

Nagy Iván, a m. t. akadémia r. és tört. bizottságának tagja, a M. Herald. és Geneal.-társaság másodelnöke stb. Horpácson: Egykorú emlékirat Tököly Imréről. Századok, 1876. 655.

»**Neue und kurtze Beschreibung** des Königreiches Ungarn: dessen fürnehmste Städte und Vestungen. . . mit unterschiedlichen Landcharten und Kupffern geziert. Beschrieben durch C. M. Nürnberg 1664.

Ezen műben, melynek szerzője csak C. M. kezdőbetűkkel jeleztetik, elég terjedelmesen iratnak le a Szepesség városai és várai.

Nemzeti képes naptár: Palzmann György a szepesmegyei gyáripár alapítója. II. 1857.

Neues Ung. Magazin: Beitrag zur Geschichte und gegenwärtigen Verfassung der ungarischen Sachsen in der Zips, 1791. I. 7. — Die Zips 1794. II. 193, 337. — Gölnicz, 1782. II. 322.

Névtelen 1: A szepesi XVI város pragmatikai története. Lőcse, 1852.

Névtl. 2: Diem Nuptialem Viri Doctrina et Virtute, Autoritate et dignitate clarissimi Dni M. Hiobi Zableri, Ecclesiae Lib. Regiaeque Civitatis Leutschoviensis Antistitis Gymnasioque Inspectoris ut Dignissimi ita Vigilantissimi Secundum Sponsi et Virginis pudicissimae lectissimaeque Mariae Viri Prudentis ac Circumspecti Dni Georgii Andreae, Civis, Mercatoris atque Senatoris Reipublicae Leutschoviensis non ultimi Filiae dilectissimae Sponsae III. Nonas Mai A. C. MDCLXIV. Faustum atque felicem cupiunt Amici, Affines et Fautores. Typis Laurentii Breveri. 4 r. 4 sztlan lev. — Muz. — Ráth Györgynél.

Névtl. 3: Felicitatis Honori et Fausto Omini novorum Conjugum Viri Reverendi Dn . . . . Pauli Cuncii Ecclesiasticae Waraliensis . . . . fōminae autem . . . . Elisabethae Maukschianae . . . . . Johannis Grünh derelictae viduae 9. Feb. 1659. Leutschoviae. typis Laurentii Brever. 4 r. 1 iv = 4 sztlan lev. — Muz. Ráth.

Névtl. 4: Felicitati Perpetuae Florentium Conjugii Candidatorum M. Jobi Zableri quem Virtus et Eruditio clarum, Gymnasii Leutsov. Rectura industrium ostendit: itemque Margaretae, Eximiae Virginum . . . . splendentis et honore Paterno Georgii Milletrii. . . . XIII Regalium Oppidorum nunc Comitis egregie conspicui . . . . Leutschoviae, typis Breveri. 4 r. 8 sztlan. lev. — Muz. Ráth György.

Névtl. 5: Fröhliche, Seelige, Glücks Ahnungen. Bey Hochzeitlicher Ehrenfrewde des . . . . Rectoris Herren Casparis Hains des löbl. Gymnasiums zu Leutschau und der Frau Agnetha Serpilin den 9. Tag des Wintermonats 1672 Aufgesetzt aus schuldiger Ehren-

pflicht trewer Freunde . . . . Leutschau, gedruckt bey
Laurencz Brevern. 4. r. 4 sztlan lev. — Muz.

Névtl. 6: Funerbris Pompa Supremo Honori Illu-
strissimi ac Magnifici Dni Joannis Petri S. R. J. Liberi
Baronis Joanelli de Telvana etc. — Szomolnok, Ne-
decz történetére is. — 1698, Leutschoviae, typis Sam.
Brewer. 4 r. 9 sztlan lev. — Muz.

Névtl. 7: Glückwünschendes Ehrengedicht auf
Hochahnsehnlichen Hochzeitlichen Freud und Ehren-
Tag des H. Jacobi Günther Sohn des Andreas Günther
Pfarrer in Wallendorf mit Agnetha Handlerin, Witwe
des XIII-städter Crafen Georgii Keysmarkers. Leutschau,
bei Lorencz Brewern. 4 r. 2 ív, 8. szlan lev. — Muz.

Névtl. 8: Hochzeitsgrüsse, Treuherzige u. Wohl-
gemeinte dem H. Andreas Günther, Prediger in Wal-
lendorf, gedruckt zu Leutschau bey Lorenz Brewer,
1663. 4 r. 4 sztlan lev. — Muz.

Névtl. 9: Laeta ex accessu de successu omina
Christophori Boehm, pastoris Leutschoviae ex officina
Laurentii Brever. 4 r. 8 sztlan lev. — Muz.

Névtl. 10: Martins-Gans — Die — als H. Mar-
tinus Cornides in Keysermarkt sein Nahmens- und
hochzeitliches Ehrenfest mit der Jungfrau Maria Lani
aus Mathiasdorf beging. Leutschau bey Sam. Brewern.
2 r. 1 ív = 2 sztlan lap. — Muz.

Névtl. 11: Nobilissimi novorum conjugum paris cl.
doctissimi Joachimi Erythraei Dni Tobiae Erythraei
pastoris ecclesiae Belensis filii sponsi et nobilissimae
virginis Dorotheae Gosnoviczzer filiae Dn Mathiae Gosz-
noviczzeri judicis in Rep. Leutsch. sponsae nuptiis, Leut-
schoviae ad III. Kalend. Febr. anno a christo nato 1663.
feliciter celebrandis congratulantur amici et fautores,
typis Laurentii Brever. 1½ ív, 6 sztlan lev. — Muz.

Névtl. 12: Novorum honori conjugum utpote reverendi Dn. Tobiae Engel Pastoris animarum in Monte Georgii sponsi virginis Evae Topperczer, Dni Martini Topperczeri antiqui judicis filiae sponsae ad diem 2. Aug. 1654 sic applaudebant. Leutschoviae, typis Laurentii Breveri. 4 r. 4 szatlan levél. — Muz.

Névtl. 13: Nuptias secundas Thomae Greb Belensis et Margarethae Berg Keysmarcensis. Leutschoviae 1656, typis Samuelis Brewer. 4 r. 4 szatlan lev. — Muz.

Névtl. 14: Nuptiis, Viri, Qua genus, qua eruditionem, qua munus ac vitam praestantis, Dni Johannis Kroneri, Scholae patriae Conrectoris perindustri, Cum Lectissima, Pudicissima Virginiae Maria Horvathia matrimonium ineunti, ritu Leutshoviae solenni Anno Dni MDCLVI, XI Cal. Decemb., voto unanimi D.D. Amici, Leutschoviae, typis Laurentii Breveri. 4. r. 4 szatlan lev. — Muz.

Névtl. 15: Projekt der Statuten des Zipser landwirthschaftlichen Vereins. Leutschau, 1842. Kés. Lyc.

Névtl. 16: Sacris Nuptialibus generosi et amplissimi Dni Johannis Serpili Inclitae Reipubl. Soproniensis Notarii longe spectatissimi: nec non Nobilissimae et Lectissimae Dorotheae Sophiae admodum Reverendi et Proclarissimi Dni M. Christophori Böhm relictæ viduae in Regia Liberaque. Leutschovia celebratis 1662. Leutschoviae, typis Laurentiae Breweri. 4 r. 2 ív, 8 szatlan lev. — Muz. Ráth György.

Névtl. 17: Sacrum esto nuptiis Johannis Wagner Leibitzensis et Catharinae Wittin aequae Leibitzensis 1662, typis Laur. Breweri. 4 r. 1 ív = 4 szatlan lev. — Muz. Ráth György.

Névtl. 18: Sacrum Exequale Johannis Serpili Pastoris et Senioris postr. Nonas Feb. 1658. Leutschovia

viae, typis Breverianis. 4 r. 4 sztlan lev. Késmárki ev. lyc.

Névtl. 19: Sacrum hymenaei honorem Augustino Serpilio diacono Keysmarcensi et Susannae Meltzel filiae mercatoris Keysmarcensis 1667. Leutsch. apud Samuelem Brever. 4 r. 4 sztlan lev. Pozsonyi. ev lyc.

Névtl. 20: Sacrum nuptiale Christophori Schlegeli, Theologiae Doctoris Leutschoviae et Rosinae Glogeriae. Leutsch., typis Laurentii Brever. 1648. 4 r. 2 ív, 8 sztlan lev. — Muz.

Névtl. 21: Supremum celebratae Virtutis Monumentum, Judithae Hain, filiae Casparis Hain Judicis Reipubl. Leutschoviensis 1686, typis Samuelis Brever. 2 r. 1 ív, 2 sztlan lev. — Muz. Pécsi püsp.

Névtl. 22: Taedas felices Andreae Günthero ecclesiae Olasz. Archi-Diacono et Susannae Alauda. Leutschoviae, typis Laurentii Brever. 4 r. 2 ív, 8 sztlan lev. — Muz.

Névtl. 23: Taedae nuptiales Johannis Bayeri Pastoris Váralyensis et Mariae Pomariae. Leutschoviae 1672, typis Samuelis Brewer.

Névtl. 24: Trauerfall — der Schmerzlichen des Wohledlen . . . . Herrn Johannes Uyházi zu Leutschau 1702, gedruckt zu Leutschau bey Sophia Breuerin. 2 r. 1 ív = 2 sztlan lev. — Muz.

Névtl. 25: Trauergedichte und Mitleidbezeugungen dem H. Daniel Klesch, Pfarrherrn zu Kirchdrauf . . . . 1667, gedruckt bey Samuel Brewern. 4 r. 4 sztlan lev. — Muz.

Névtl. 26: Triste Ministerium Christophori Bohemi Leutschoviensis. . . . 1660, typis Laurentii Breveri. 2¹/₂ ív, 10 sztlan lev. — Muz.

Névtl. 27: Vota nuptialia Johanni Ciliko Collegae III. Classis Leutschoviae et Evae Croner, typis Samuelis Brever 1669. 4 sztlan lev. — Muz.

Névtl. 28: Vota nuptialia Johanni Kretschmero Collegae III. Classis Leutschoviae et Dorotheae Reiteriae, typis Laurentii Brever. Leutschoviae 1658. — Muz.

Névtl. 29: Vota pia Davidi Günthero filio Andreae Güntheri ecclesiae Olasien. Pastoris et Judithae Brexelianae. Leutschoviae, typis Haeredum Breverian. 4 r. 1½ ív = 6 sztlan lev. — Muz.

Névtl. 30: Votis Christophori Schlegelii Pastoris Leutschovien. et Rosinae Glogeriae Leutschoviae, typis Laurentii Breweri. 4 r. 3 ív, 12 sztlan lev. — Muz. Ráth Györgynél.

Névtl. 31: Zu vermehrender Glücksbezeugung des Michael Busseus Pfarrherrn zu Kaysersmarkt u. Eva Katharina Werger. Leutschau, bey Samuel Brewern. 2 r. 1 ív, 2 sztlan lev. — Muz.

Oklevelek a Szepességen szereplő családokra vonatkozólag: 1490, Csáky Benedek végrendelete. Századok. 1873. 648. — 1601. Thurzó György levele nejéhez, Czobor Erzsébethez a székesfehérvári harcáról 1601. u. o. 1872, 345. — 1603. Thurzó György levelei nejéhez Czobor Erzsébethez, u. o. 1871. 692. — 1604. Thurzó Miklós levele Thurzó Györgyhez, u. o. 1870. 727. — 1605. Thurzó György levele Csáky Istvánhoz fegyverszünet kieszközlése végett, u. o. 1867. 333. — 1609. Gróf Thurzó György levele Wesselényi István ügyében, u. o. 1872. 346. — 1610. Jakab angol király levele Thurzó György nádorhoz, u. o. 1870. 570. — 1610. Thurzó György levele nejéhez Czobor Erzsébethez, u. o. 1870. 729. — 1617. Thurzó György nádor temetésének rendje, u. o. 1876, 425. — 1661.

Thurzó Mária végrendelete, u. o. 1887. 231. — 1679. Tököly Imre kötelező levele, u. o. 1869. 223. — 1682. Rozsnyó város levele Tököly Imréhez, Gyöngyösi István ügyében, u. o. 1872. 200. — 1683. Draskovich Miklós országbíró levele Tököly dunántúli biztosaihoz, u. o. 1872. 484. — 1683. Emlékirat Tököly Imréről, u. o. 1876. 655. — 1683. Nagyszombat városának levele Tököly Imre fejedelemhez, u. o. 1882, 152. — 1683. Tököly Imre levele Szirmay Istvánhoz, u. o. 1869. 224. — 1685. Gróf Csáky László levele gróf Esterházy Jánoshoz, u. o. 1885. 346. — 1685. Gyerőffi György és vallomása Tököly Imre ellen, u. o. 1869. 226. — 1705. Tököly Imre codicillusa, u. o. 1874. 582. — 1711. Szepes-Szombat város igazoló levele Marci Jakab, Krausz Márton és Jong János követői részére, u. o. 1881. 589.

Olmützer Gymnasialprogramm v. J. 1865: Ueber die sogenannten Gründner in der Zips.

Országgyűlési Almanach I. 1843: Zsedényi Ede, szepesmegyei képviselő, Vachot Imrétől.

Országgy. Arczképcsarnok 1866—67, 527: Fest Imre, közl., ipar és keresked. miniszt. államtitkár, arczképpel.

Országgyűlési Emlékkönyv 1866. 203: Hunfalvy Pál szepesmegyei késmárki kerület képviselője, arczképpel.

Országos Képes Naptár I. 1861. 229: Zsedényi Ede, szepesmegyei képviselő, arczképpel.

Orts-Lexicon des Königreichs Ungarn. Pest, 1863. A szepesi helységekre is van tekintettel. Kés. Lyc.

Ortvay Tivadar dr., történész, a magyar tud. akadémia I. tagja: »Magyarország régi vízrajza a XIII-ik század végeig«. Kiadja a M. T. Akadémia történelmi

bizottsága. I. kötet. Budapest, 1882. Az első k. *M* betűig terjed, a II. k. *N* betűvel folytatja a tárgyat.

A Szepességre nézve is felette érdekes a kutatás eredménye. Megyénk másképen nézett ki mint most, sokkal több volt a vár, helység, folyó, patak, tó, vagy pedig más volt a megnevezése és kinézése mint jelenben. Hiába keresnénk p. o. ma Monorosfolyót, pedig 1255-ben Szepesben a Hernádnak valamely baloldali mellékvize vala.

Palcsó István, késmárki születésű és az ottani lyceum tanára 341 lapra terjedő nagy nyolczadrétű műve: A késmárki ág. hitv. ev. kerületi Lyceum története. Késmárk nyomtatott Sauter Pálnál 1893.

A kimerítő könyv nemcsak az említett főiskola rideg történeti adataira szorítkozik, hanem oly kulturviszonyokat is említ fel, melyek a megye múltját lényegesen felderítik.

Pállffy József: Szepesmegye bányászatának állapota. Szepesi lapok. 1891. 36; 37, 38. sz.

Pauler Gyula dr., m. kir. orsz. levéltárnok, közés váltó ügyvéd, a M. Tud. Akadémia r. tagja stb.: Késmárki Tököly Imre és némely főbb híveinek naplói és emlékezetes írásai. Közli Thaly Kálmán. Könyvismertetés. Századok 1869. 255. — A magyarok megtelepedéséről, u. o. 1877. VI. A lőcsei bizottság jelentése, u. o. 1872. 525.

Payer Hugó, késmárki tanár és a »bank« igazgatója: Bibliotheca carpathica, A magyarorsz. Kárpát-egyesület évk. I. kötet. 1874. 153. II. k. 1875, — u. o. III. köt. 1876. — Külön kötetben is megjelent.

Pesty Frigyes: Magyarországi helynevek. Századok 1868. 109; ismert Hunfalvy, u. o. 1888, 448. — A lőcsei bizottság jelentése, u. o. 1872. 518. — Sze-

Spésvármegyei alispánok, u. o. 1873. 646. — A magyarországi várispánságok története, ismert. u. o. 1882. 861.

Petkó Béla: IV. Thurzó Imre követsége. Történelmi tár. 1889. 100.

Philipp János, tanító Szepes-Iglón: Sagen aus der Karpathenwelt für Jung und Alt. Igló, 1881.

Philippi János, ev. lelkész és a VII bányaváros főesperese: A krompachi ág. hitv. ev. egyház, a szepesm. tört. társ. évk. 1885. I. 107.

Pirhalla Márton dr., volt r. k. theol. tanár, jelenleg lelkész Podolinban: A szepesi prépostság vázlatos története az alapítástól a vallási forradalomig. A szepesm. tört. társ. évk. 1888. IV. 98 — A szepesi prépostság vázlatos története. II. időszak, u. o. 1890. VI. 3.

Posewitz Tivadar dr., szül. Szepes-Iglón, a geologiai intézet hivatalnokja Budapesten: A magyarorsz. Kárpát-egyesület fennállása óta. A magyarorsz. Kárpát-egyesület évk. 1894. XXI. kötet. — Diluvial-See im Iglóer Thalbecken. Budapest, 1878.

Pray György, nagytudományu jezsuita tanár s halhatatlan nevű történetíró, született Pozsonyban 1723. szept. 13-án, meghalt Budapesten 1801. szept. 23-án. Hazánk történetére vonatkozó nagy munkáiban megynkkel is foglalkozik. Különösen: Dissert. in Annales 166, 5. — Annales rerum Hungariae ab anno 997 ad obitum Ferdinandi I. seu annum 1564, deducti, IV. rész. Bécs, 1763 — 1770 — című munkájában foglalkozik a szepesi németek eredetével.

Protestáns Képes naptár. XVII. 1871. 80: arczképpel Zsedényi Ede, szepesmegyei képviselő. — Kuntz Dávid, késmárki ev. lelkész, XVIII. 1872. 70. — Grátz Mátyás, miklósfalvi ev. tanító, nekr. XIV. 1868. 78.

— Mádai Károly, superintendens F . . . t. IX. 1863. 53, arczképpel.

Protestáns új kép. naptár II. 1874, 54: Hunfalvy János, arczképpel.

Putsch Tóbiás, az iglói állami tanítóképző tanára: Szepesvármegyei egyesületek statisztikai kimutatása. Iglón, nyomtatott Schmidt József könyvnyomdájában. 1889.

Raisz Miksa, törvényszéki bíró: A Jeserskói tó. Magyarországi Kárpát-egyesület évk. 1880. VII. 216. Késmárk. — A kárpáti homokkő elválási idomairól, u. o. 1867. III. 175. Késmárk.

Ratzenberger Ferencz, svedleri születésű, jelenleg Lőcsén ev. s.-lelkész és hittanár: Volkspoesie im Gölnitzthal. Karpathen-Post 1886. 43, 44. sz. — Sok költemény szerzője e tájnyelven.

Reizner János, szegedi könyvtárigazgató: Palocsay család levéltára. Századok 1872. 635.

Remény 1851. II. 189: Csáky Katalin írónő.

Révész Imre, debreczeni ev. ref. lelkész és lapszerkesztő: Jenai egyetemen tanult magyarok és erdélyiek névsora 1550—1850, köztük szepességiek. Magy. tört. tár. 1861. IX. 219.

Rómer Ferencz Flórián, volt egyetemi tanár, a m. t. akadémia tagja stb: Congrès international d'anthropologie et archeologie préhistoriques Comptes-rendu de la huitième session. Budapest, 1876. Second volume I-re partie. Budapest edition du musée national hongrois 1878 par le Docteur Francois Florian Romer.

A Szepességre vonatkozó adatok: A kova Hali-góczon; a pogányvárak Bussócson és Nagy-Szalókon, valamint a tumulus, temetőhely, Hunfalván.

A lőcsei ötvös-czéh articulussai. A hazai ötvös-czéh szabályai közt. Századok 1877. X. 799. — Régi pecséteinkről s különösen Drugeth János 1332-iki pecsétéről, u. o. 1875. 54.

Róth Márton, főgymn. tanár Szepes-Iglón: A Szepesség néhány pontjának magassági névjegyzéke. Magyarországi Kárpát-egyesület. évk. 1877. IV. 228, u. o. 1879, 383.

Róth Samu dr., a lőcsei áll. főreáliskola volt igazgatója: Einiges über die Porácser Knochenhöhle, Zipser Bote. 1878. 42. sz. — A Magas-Tátra és környéke barlangjainak leírása. A magyarországi Kárpát-egyesület évk. 1882. IX. kötet. — Lőcse városa és környékének geotektonikai és hydrographiai viszonyai. A lőcsei áll. főreáltanoda értesítője 1876. — Ueber die See- und Thalbildung der Hohen Tátra. A magyarorsz. Kárpát-egyesület évk. 1878. 113. sz. — Roth természettudományi dolgozatait a Szepességre vonatkozólag l. Bibliotheca carp. Payer Hugótól 1880.

Rumy Károly György dr.: A magyar nyelv elterjedése a Szepességen. Tud gyűjt. 1823. II. 131. Ueber die wässerigen Meteore auf den Zipser Alpen in Ungarn. Baumgartner Zeitschrift V. 1829, 57—93, 161—179. — Verzeichniss und Beschreibung der carpatischen Blätterschwämme — agarici — im Zipser Comitate in Ungarn. Oken, Isis 1834, 656—664. — Versuch einer Iglóer entomologischen Fauna. Bredetzky Topogr. Beiträge IV. 1805, 221—228. Neue Beiträge 1807, 334—352 Wien. — Brief an Herrn v. Zach über die Schneegrenze in den Central-Karpathen. Monatl. Corresp. zur Beförderung der Erd- und Himmelskunde. 1808. XVII. 266—268.

Rundschreiben der XVI priv. Kron- und Zipser-

staedte an die Jurisdictionen des Königreichs Ungarn. Leutschau, 1842. Kés. Lyc.

Rupp Jakab: Magyarország helyrajzi története, különös tekintettel az egyházi viszonyokra. 3 k. Pest, 1870—1876. Különösen második kötete vonatkozik a Szepességre: Gölnic mezőváros egyházi épületeivel és dömés zárdájával. 122. — Szomolnok mezőváros egyházi épületeivel. 148. — Szepes-Váralja Szepesvárral és mellékleteivel együtt. 151. — A sz. Mártonról nevezett szepesi prépostság és káptalan templomával és ennek kápolnáival együtt. 157. — Szepes-Váralja mezőváros többi sz. épületei: *a)* sz. Ágoston remete rendje sz. Erzsébetről nevezett perjelsége, *b)* Jézus társaságának székháza. *c)* Váralja koronamezőváros többi egyházi épületei. 167—172. — Csütörtökhely — Quinto-forum — mezőváros sz. László király templomával és a minoriták társházával. 173. — Darócson, — Dravec — a sz. Antalról nevezett keresztesrend szállodája. 177. — Hunfalván — Hundorf vagy Hundsdorf — a jeruzsálemi sz. sír kanonokjai sz. kereszttről nevezett káptalana. 181. — Késmárk sz. kir. város sz. épületeivel: *a)* Késmárk városa egyházi épületei, *b)* I. remete sz. Pál szerzetesei székháza, 184—192. — Landeken a jeruzsálemi sz. sír kanonokrendje sz. Miklósról nevezett prépostsága. 193. — Lechniczi sz. antalvölgyi karthausi, később kamalduli szerzetes perjelség. 197. — Lethonkői, vagy menedékszírti — lapis refugii — keresztelő sz. Jánosról nevezett karthausi remete perjelség. 206. — Lőcse sz. kir. város egyházi épületeivel: *a)* Lőcse kisebb egyházi épületei; *b)* Jézus társasága tarsodája nemes ifjak tápintézetével. 215—226. — Podolin mezőváros a kegyesrendi atyák templomával és székházával. 227. — Schavniki, Mária születéséről nevezett ciszter-

cita-apátság. 237. — Stólai, Boldogasszonyról nevezett benzés perjelség. 243.

Sagorski Ernő és **Schneider Gusztáv**: Flora der Centralkarpathen mit specieller Berücksichtigung der in der Hohen Tátra vorkommenden Phanerogamen und Gefäß-Cryptogamen nach eigenen und fremden Beobachtungen zusammengestellt und beschrieben von Ernst Sagorski, Professor in Schulpforta und Gustav Schneider, Bergverwalter a. D. in Cunnersdorf bei Hirschberg in Schlesien. Leipzig, Verlag von Eduard Kummer 1891.

Scherfel Aurél, felkai születésű és ugyanottani gyógyszerész: Tátrafüred édes vize. A magyarorsz. Kárpát-egyesület évk. I. k. 1874. 118. — A gánóczi fürdő és artézi hévforrások vegyi viszonyai, u. o. VIII. k. 1881. 181. — Adalékok a szepesi Tátra alhavasi és havasi virányának ismertetéséhez, u. o. VI. k. 1879. 245 és VII. k. 1880. 294. — A szlatvini víz elemzése, u. o. X. k. 1883. 156. — A koronahegyi fürdő — Szmerdzsonka — ismertetése. Szepesi lapok. 1885. 23—24. sz. Ein Tátra-Turist vor mehr als einem halben Saeculum. Zipser Bote. 1892. 20. sz. — V. ö. Turistikai röpiratok: Scherfel Aurel.

Schmauk Mihály, r. kath. lelkész Matheóczon és későbbben Szepes-Szombaton, hol 1823. ápril 21-én meg is halt. A legszorgalmasabb kutatók egyike. Okmánytári anyagát már 1806-ban, majd 1821-ben akarta kiadni, de pártolásra nem talált. Császka György szepesi püspök végre saját költségén adta ki a becses történeti anyagot, melyet Hradszky József rendezett sajtó alá és látott el jegyzetekkel.

A mű címe: Supplementum analectorum terrae Scepusiensis. Pars II. Diplomata caesarum regumque

Hungariae ac Poloniae tam illust. praepositorum, supremorumque Scepusii comitum, nec non ita dictorum landgrafforum provinciae scepusiensis atque ven. capituli privilegiales litteras, alia denique litteralia arcis Lubló capitaneorum monumenta ad notitiam Scepusii facientia. Collegit et brevibus notis illustravit Michael Schmauk regio cameralis oppidi Matthäivillae, unius e XVI scepusiensibus parochus 1806. Szepesváraljae. Typis typographiae episcopalis 1889.

Az 547 negyedretű oldalra terjedő mű az 1094—1596. évekből, összesen 332 db okmányt chronologikus rendben tartalmazva kiegészíti a Bárdossy-féle supplementumot. Van a szóban levő könyvben a XI. századból 1, a XII-ikből 1, a XIII-ikből 14, a XIV-ikből 78, a XV-ikből 85, a XVI-ikből 153 darab okmány. A mű értékét tetemesen növeli azon körülmény, hogy sok olyan okmányt tartalmaz, mely későbbben a városi levéltárakból elveszett. Némely okmány, mely Wágner-nél és Bárdossynál hiányosan, vagy hibásan közöltetett, ki van javítva.

Scholtz Albert: Das Quellengebiet des Hernad und dessen Oberlauf bis Igló. Magyarorsz. Kárpát-egyesület évk. 1887. XIV. köt. 43. — Ugyane tárgy folytatása Iglótól Margitfalúig, u. o. 1889. XVI. k. 37.

Scholtz Frigyes, ruszkini születésű késmárki tanár: A szepesi százszok bevándorlásáról. — Késmárki lyceum értesítője 1875/76. — A Tökölyiek a mondában, u. o. 1878/79.

Scholtz János, mint matheóczi lelkész 1794-ben kezdte meg működését. A szepesi krónika és a Matri-cula Molleriana másolatain kívül két nagy kézirati munkája maradt az utókorra. Az egyiknek czíme: »Kirchliche Nachrichten von den evangelischen Zipser Ge-

meinden besonders in den XIII Städten aus echten Urkunden gesammelt von Johann Scholtz, evangelischem Prediger in Mathsdorf 1810. Erster Band: 1810. Vom Anfang der Reformation bis zur Leopoldinischen Verfolgung. Zweiter Band: 1812 und 1819. Von der Leopoldinischen Verfolgung bis zum Tode des Fürsten Stanisl. Heraclius Lubomirsky. Dritter Band: 1819. Vom Tode des Fürsten Stanisl. Heraclius Lubomirsky bis zum Ende der polnischen Regierung. Vierter Band: 1820. Vom Ende der polnischen Regierung bis zum Tode Joseph des II-ten. Fünfter Band: Vom Tode Josephs des II-ten bis zur dritten Reformations-Jubelfeier. Az első kötet 364, a második 314, a harmadik 470, a negyedik 379 és az ötödik 378 negyedré lap. A szerző mindenütt a levéltárakban kutat és eredeti okmányok után dolgozik, melyeket nagy részben szóról-szóra másol és idéz. Nincsen kimerítőbb, tárgyilagosabb és alaposabb mű a szepességi ev. egyház és iskola megismerésére a magyar és lengyel kormány alatt, mint a szóban levő kézirat, mely a reformáció kezdetétől 1817-ig terjed. Birói és zsinati tárgyalások a képet itt-ott élénkebbé és teljesebbé teszik.

Scholtz másik művének czíme: »Biographische Nachrichten von den evangelischen Predigern in der ehemaligen Fraternaltaet der XXIV Pfarrherrn in Zips, zusammengetragen von Johann Scholtz evangelischem Prediger in Matheócz. I. Theil: Prediger der XIII Städte Felka, Deutschendorf, Georgenberg, Michelsdorf, Matthsdorf, Béla, Leibitz, Risdorf, Durlsdorf, Menhardsdorf, Neudorf, Wallendorf und Kirchdorf. II. Theil: Prediger in den übrigen Städten: Leutschau, Gross-Schlagendorf, Grosz-Lomnitz, Hunszdorf, Mühlenbach, Eisdorf, Kabsdorf, Donnersmarkt, Sperndorf mit Kirn, Palms-

dorf, Eulenbach, Odorin und Schwabsdorf. A lelkészek alapos és kimerítő életrajzain kívül itt-ott az iskola-rektorok életrajzai is vannak.

A becses és érdekes mű, a lelkészek életrajzainak első részén kívül, a XIII városi esperesség sajtója.

Kivonatos másolata Weber Samu szepes-bélai ev. lelkész tulajdona.

Schönvizner János, ev. lelkész és tátraaljai főesperes: A nagy-szalóki ág. h. ev. anya- és hozzá tartozó uj-lesznai, uj- és alsó-tátrafüredi fiókegyházak. A szepesmegyei tört. társ. évk. 1885. I. 105.

Schroer J. K., bécsi egyetemi tanár: Beitrag z. e. Wörterbuche der deutschen Mundarten des ungarischen Berglandes mit Sprachproben und Erläuterungen, mit einer Karte, Wiener k. k. Akad. d. Wiss. Sitzungsber. 44. Bd. 1864. — U. o.: Die Laute der deutschen Mundarten des ungarischen Berglandes. 45 Bd. — Versuch einer Darstellung der deutschen Mundarten des Ung. Berglandes, u. o. 1863. XLIV. Bd. 258. — Die Zips in eigener Linie. Oesterr. Wochensch. f. Wissensch., Kunst u. öff. Leben. 1865. Wien.

Schwab Christianus Joachimus: Kurtzer und nöthiger Unterricht, Wie sowohl die Bewahrung, alsz auch die Cur selbst, Bey jetziger Contagionszeit recht anzustellen, entworfen von Christiano Joachimo Schwab, med. Doc. dieser Freien Stadt Leutschau und des Löbl. Zipserischen Comitats Physico Ordinario, gedruckt zu Leutschau bey Samuel Breyer hinterl. Erben 1710. 4 r. 14 lap. Muz.

Schwandtner János György: Scriptorum rerum hungaricarum veteres et genuini, Vindobonae 1768, a szepességi írókat is tekintetbe veszi.

Schréter Károly: Kurzgefasste Kirchengeschichte der ev. Gemeinde A. C. Szepes-Olaszi. Kesmark, Buchdruckerei von Paul Sauter 1887.

Schwab Erasmus: Land und Leute in Ungarn. Leipzig, 1865 u. insbes. die Abhandlung im Olmützer Gymnasialprogr. v. J. 1865 über die sog. Gründer-Orte i. d. Zips. Auch in Sep. Abdr.

Schwartner Márton, szül. Késmárkon 1759-ik évi márcz. 1-én. A Szepességre vonatkozó művei:

1. De scultetiis per Hungariam quondam obviis commentatus est Martinus Schwartner. Budae, typis Regiae universitatis Hungariae MDCCCXV. A szepesi skultetiákról is.

2. Statistik des Königreiches Ungarn von Martin Schwartner, Professor an der Universität zu Pest 1809 I.—II. Theil. A Szepességre különös tekintettel van.

Schwartz G.: Flores sparsi ad tabulas pignori relictarum XIII. civitatum saxonicarum terrae Scepusiensis. Rintelii 1765.

Schwicker J. H. dr.: »Die Völker Oesterreich-Ungarns, ethnographische und culturhistorische Studie und Schilderungen III. Band: die Deutschen in Ungarn und Siebenbürgen Wien, u. Teschen. Verlag von Carl Prochaska 1881« című művében a Szepességgel is foglalkozik. — Aus der Zips. A Szepesség lakóinak eredetéről. Zipser Bote 1881. 22, 23, sz.

Seltenreich Josephus: Poetische Leichenrede über das frühzeitige Abscheiden des H. Michaelis Guhr, ev. Seelsorger zu Kesmark, gedruckt bei Lorentz Brewern in Leutschau, 1663. Muz.

Serpilius Johannes, II. késmárki ev. lelkész: Richterpredigt bey Beschauung des Wappens der Stadt

Kesmark 1637, dedruckt in Leutschau bei Lorenz Brewern. Késmárki ev. lyc.

Serpilius Johannes III.: Nova Curiae Caismarcensis extracta turris. Leutschoviae 1641. Sárospataki ref. collegium.

Siebenbürger prov. Blatt I. 1805. 217: Auszug aus einem Tagebuche über die Tököly'schen Unruhen 1690, Juli — 1691 Mai, von Lukas Jos. Marienburg.

Sinnapius Dániel, tót ev. lelkész Lőcsén: Beatus Manibus Dn. . . . Davidis Spielenbergeri Doctoris practici Leutschoviensis 1684, typis Samuelis Breweri 2 r. 1 ív 2 sztlan levél. Muz.

Domus Hain, moesta Nain, qua efferebatur Juditha Hain, Leutschoviae. 1680. 1 ív, 2 sztlan lev. Muz.

Hortus conjugii medico-botanicus Davidi Spielenbergeri et Susannae Schubert Leutschoviae 1686, 1 ív, 2 sztlan lev. Muz.

Szontágh Miklós dr.: A tél a Tátrában. A Magyarországi Kárpát Egyesület évk. 1880. VII. kötet, 471. V. ö. Turistikai röpiratok: Szontágh Miklós dr.

Spielenberger S., lőcsei orvos: Zur Zeit der Infection soll man vor allen Dingen nachfolgende Mittel gebrauchen 4 r. 4 sztlan lev. Debreczeni ref. coll.

Spöttl Ignác: Der Felkaer Bronzefund, Zipser Bote 1883. 46 sz. — Der »Jerusalem« bei Kesmark. Hazánkban az első »Glasburg«-ot véli ott feltalálni, u. o. 1884. 12 sz. — Hunsdorf, oder Hundsdorf?, u. o. 14 sz. — Zum Bergbau in der Hohen Tátra, u. o. 36 sz. — A bányászatnak történelem előtti nyomait akarja kimutatni.

Stark Antal: Beiträge zur Geschichte der Bergstadt Göllnitz von Anton Stark, Kaschau, 1813.

Staszic St.: Gory przedwiodowe w Karpatach. Dziela St. Staszica Tom. III., 270.

Statuten der ungarischen Waldbürgerschaft im Schmöllnitzer Bergdistrict, Leutschau, 1836. Kés. Lyc.

Still Pal, r. kath. lelkész Lőcsén: Zur Geschichte der Grossen Orgel in der r. kath. Pfarrkirche zu Leutschau, Zipser Bote 1877. 10—12. sz.

Stübel András, németországi tudós és történetíró: »Hungaria, oder neue vollständige Beschreibung des ganzen Königreiches Ungarn sammt dazu gehörigen Landen und Städten . . . . welche hiebevör der Welt- berühmte Martin Zeiler herausgegeben; Nunmehr aber mit unzähligen nöthigen Verbesserungen in zwei Theilen ordentlich abgefasset und durchgehends mit allen denkwürdigen Anmerkungen und Geschichten bis auf das Jahr 1690 ergänzt von Andreas Stübel, Frankfurt und Leipzig in Verlegung Christoph Wohlfahrt 1690«.

A Szepességre vonatkozó tartalom: A 13 város elzalogosítása, nyelv, ruházat, szokások, a városok betűsoros leírása és nevezetességeiknek felsorolása. A megye többi részeire is tekintettel van a szerző.

Sváby Frigyes, szepesmegyei levéltárnok: Kemény János levelei, I. Rákóczy Györgyhöz az 1644-iki Szepességi táborozásból, Magy. tört. tár. 1880. I. 44—50. — A szepesi hóhérnak díjszabályai a XV. században, u. o. 1883, II. 407. — Jakab angol király levele Thurzó György nádorhoz, Századok 1870. 570. — Csáky Benedek végrendelete magyar nyelven 1490-ik évből, u. o. 1873. 648. — Szepesvármegye közigazdasági viszonyai, fölolvastatott az akadémia nemzetgazdasági és statistikai állandó bizottságának 1889-ik évi ápril hó 29-én tartott ülésén. Külön lenyomatban is

megjelent a »Gazdasági szemle IV.—VI. füzetéből, Budapest, az Athenaeum társulat könyvnyomdája 1889. — Palocsa vára. A szepesm. tört. társ. évk. III. évf. 41. Szepesvármegye nemessége, u. o. 69. — A régi vármegye. Vázlatok Szepesvármegye levéltárából, u. o. V. évf. 3 l.

Sydow Albrecht: Bemerkungen auf einer Reise im Jahre 1827 durch die Beskiden über Krakau und Wielicska nach den Central-Karpathen als Beitrag zur Charakteristik dieser Gebirgsgegenden und ihrer Bewohner von Albrecht Sydow. Mit einer Karte von den Centrankarpathen. Berlin bei Ferdinand Dümmler 1830.

Különösen a 344-ik laptól kezdve élénk megfigyelő tehetséggel írja le megyénk népének történeti, ethnographiai viszonyait, szokásait.

Szabó Benjamin: A szepesi szászok. Győr, 1866. Ethnographiai és jogtudományi tanulmány. — Szászok, erdélyiek, szepességiek. Győr, 1867.

Szabó Károly: Tököly Imre hűtlenségi pere Erdélyben 1685-ben, Századok, 1869. 209. — A Készmárki bizottság jelentése, u. o. 1872. 678. — A lőcsei 1675-iki énekeskönyv, Prot. Közlöny, 1884. 8 sz.

Szádeczky Lajos dr., a kolozsvári m. kir. tud. egyetemen nyil. r. tanár. a M. T. Akadémia lev. és a M. Herald és Geneal. társ. ig., valamint a tört. társ. vál. tagja: A kétféjű csodaszülött. 1629 aug. 24-én. Görgön született kétféjű gyermekről vont jóslatok. Századok, 1882. IX. 774. — Thököly utolsó évei, a magy. tört. életrajzok nyomán. Vasárnapi újság, 1890, decz. — Thököly Imre ifjusága, u. o. 1888. 24. sz. — Szepesmegyei tört. társ. »Nemzet« 1888. 244. sz.

Szalay Antal: Laszky Hieronymus élete, Felső Magyarorsz. Minerva 1825. 301. 354.

Szalay József: Városaink nemzetiségi viszonyai a XIII. században. — Századok 1882. IX. 774.

Szalay László: Magyarország története című Lipcsében, 1851—1853-ban megjelent nagy művében, a Szepességre vonatkozó sok adat. — Klement J. Mih. Rákóczy Fer. követe. Századok 1870. 73. 1871. 587.

Századok VII. 1873. 370: Palochai Kornélia özv. Alapy Salamon Elekné, nekr.

Szegfy Mór: Aus den Blüthetagen der Stadt Leutschau, Zipser Bote 1880. 12—14. sz.

Schematismus almae dioecesis scepusiensis pro anno a Christo nato MDCCCXCIV. ab erecta sede episcopali 118. Szepes-Váralja typis Dionysii Buzás 1894. — A schematismus minden második évben jelenik meg és forrásul szolgál a szepesi r. kath. egyházak és templomok ismertetésére a mennyiben mult és jelen viszonyaikat röviden tárgyalja.

Szentmiklóssy Sztavács jun.: Terra, seu provincia Scepusiensis. Leutschau, 1779.

Szepesházy Károly: 1. Merkwürdigkeiten des Königreiches Ungern, oder historisch-statistisch-topographische Beschreibung aller in diesem Reiche befindlichen zwei und vierzig königlichen Freystaedte, sechzehn Zipser Kronstaedte, Jazygiens, Gross- und Klein-Kumaniens, der privilegirten Hajdukenstädte, der Berge, Höhlen, Seen, Flüsse, vorzüglichen Gesundbrunnen und des ungrischen Bergbaues, nebst einer Uibersicht des ganzen Königreiches: Nach officiellen, von den Behörden eingesendeten Daten und andern authentischen Quellen, in alphabetischer Ordnung bearbeitet von Carl v. Szepesházy, königl. Vice-Provinczial-Commissaer und mehrerer löbl. Comitats-Gerichtstafel-Beisitzer und J. C. v. Thiele, kaiserlich-russischem Rathe. I. und II. Band,

mit einer Abbildung der Karpathen nach der Natur. Kaschau, 1825, gedruckt auf Kosten der Herausgeber bei Carl Werfer. — A szepesi városok, a káptalan, a vár, az elzalogosítás történetét a kitűzött keretben adja és a Magas Tátrára is kiterjeszti figyelmét — 2. Neues Wegweiser durch das Königreich Ungarn nach allen angränzenden Ländern mit statistischen Angaben. . . . Kaschau, 1827. Druck u. Verlag von Carl Werfer. — Itten különösen e könyv, második ily című része: Ausführliche Beschreibung der Bäder, Gesundbrunnen und Heilquellen des Königreiches Ungarn, Croatien, Slavonien und Siebenbürgen, — megyénk ásványvizeit és fürdőhelyeit leírja.

Szepesi emlékkönyv a magyar orvosok és természetvizsgálók 1888. augusztus 23—28-án Tátrafüreden tartott XXIV. vándorgyűlésének alkalmából. Szerkesztették: dr. Demkó Kálmán, lőcsei főreáliskolai tanár, dr. Róth Samu, lőcsei főreáliskolai igazgató, Sváby Frigyes, Szepesvm. levéltárnoka. Császka György szepesi püspök úr Ő nagyméltósága költségén nyomtatott Szepesváralján Szita Géza püspöki könyvnyomdájában 1888.

A nagy nyolczadrétű 481 lapra terjedő könyv a megye legérdekesebb viszonyait 3 főrészben tárgyalja: 1. Szepesvármegye természeti viszonyaira vonatkozó közlemények : Szobissek József, Dénes Ferencz, Dr. Roth Samu, Dr. Szontágh Miklós, Scherfel V. Aurél, Gruber Károly, Greschik Viktor, Vrány Mátyás, Dr. Greisiger Mih. Ulleptsich Józs. 2. Szepesvármegye népességi és közgazdasági viszonyaira vonatkozó közlemények: Sváby Frigyes, Jankura János, Putsch Tóbiás, dr Tátray Gergely, Scherfel W. Aurel, dr. Jármay László, Róth Márton. 3. Közlemények Szepesvármegye multjából: Hradszky

József, dr. Pirhalla Márton, Weber Samu és dr. Vajdovszky János.

Szepesvármegye: Györi tört. és rég. füz. I. 1861. 131, 315, 315, 318, 380; II. 1863. 88, 259, 263, 264, 282, 309; III. 1865. 16, 40, 53, 134, 231, 232, 250, 316, 343, 344, 352.

Szerémi: Thurzó György nádor temetése. Századok 1876. 425. — Gróf Thurzó György házassága, u. o. 1894. 74.

Szilágyi Sándor, a M. Tud. Akadémia r. tagja, a m. kir. tud. egyetemi könyvtár igazgatója, az országos tört. társulat titkára stb.: Egy lőcsei levél 1624. ápril 21 János György örgróf haláláról. Történelmi tár 1884. 220. — Nyílt levél a »Nemzet« szerkesztőjéhez a szepesmegyei tört. társ. érdekében. 1885. 262. sz.

Szobissek József lőcsei áll. f. leányisk. tanár: A lőcsei »Burg« pogányváráról. Szepesi lapok. 1887. 43.

Szontagh Dániel: Az iglói és zabari Szontagh nemzetség származási története. Pest, 1864

Tanítóegyesület — szepesi — története a millennium alkalmával Róth Márton és Löwy Mór tanárok szerkesztésében az egyesület megbízásából jelent meg. Igló, 1896.

Természettudományi Közlöny III. 1871. Augustin ab Hortis Christian. — Augustin ab Hortis Samuel. — Buchholtz György késmárki tanító. — Görgyey Arthur.

Thaly Kálmán, orsz. képviselő, a tört. társulat alelnöke, a M. Tud. Akadémia és a műemlékek orsz. bizottságának r. tagja stb: A szepes-szombati ház- és harangfeliratok. Századok 1869. 269. — Tököly Imre kötelező levele, u. o. 1869. 223. — Tököly Imre levele Szirmay Istvánhoz, u. o. 1869. 224. — Jelentése Lőcse városa levéltárának Rákóczy-kori okmányairól, különös

tekintettel a város 1709—1710. ostromára, u. o. 1872. 579. — Szepesvár-mindszenti bizottság jelentése, u. o. 1872. 503. Lőcse ostroma, u. o. 1872. 579. — Szepesvármegye levéltára, u. o. 1872. 524. — II. Rákóczy Ferencz kora, a gr. Csákyak, Szepesvármegye és a b. Palocsay-család levéltáraiban, u. o. 1873. 100. 173. — Tököly Imre codicillusa, u. o. 1874. 582. — Késmárki Tököly Imre naplói, leveles könyvei és egyéb emlékezetes írásai, közli Thaly Kálmán, ism. Fabó András, u. o. 1875. 397. (Kiadta a M. T. Akadémia L. Monum Hung. Hist. czímmel a XXIII. köt. Budapest, 1868). — Jelentése a Radvánszky és gr. Csáky-levéltárak Rákóczy-kori családairól, u. o. 1875. 83. — Tököly Imre és iskolatársai mint színjátzóok, u. o. 1880. 411. — A lőcsei nyomda történetéhez s a Pápai Pariz Ferencz életéhez adalék 1709-ből, u. o. 1884. 903. — Gróf Csáky László tudósítása a müncheni fejedelmi palotáról és a wittelsbachi ház kincseiről 1685-ben u. o. 1885. 345. — A Styavniki várkastély, u. o. 1887. 727. — Még valami Tököly és a bujdosók sírjairól Izmidben, Izmid tájon: u. o. 1890. 366. — Tököly Imre áttérése, u. o. 1890. 104. — Tököly sírja, u. o. 411. — Csáky Krisztina, Bercsényiné megújított síremléke Sz. Benoit templomban Konstantinápolyban, u. o. 1894. 573. — Schiessler Gáspár, kassai polgár naplója a Rákóczy-korból 1703—1713 Lőcsére vonatkozó adatokat is tartalmaz. Tört. tár. 1884. 740.

Timon Samuel: *Celebriorum Hungariae Urbium et Oppidorum Topographia. Tyrnaviae 1702. 4 r. 44 l.* A Szepességre is bír vonatkozással. Éppen így: *Imago antiquae Hungariae Cassoviae, 1734 — Imago novae Hungariae. Késm. Lyc. — Epitome Chronologica Rerum Hungaricarum . . . 1764.*

Tirts Rudolf: Die Schlacht am Branyizskó. Zipser Bote 1876. 22. sz.

Történelmi tár 1892. 579: Jelentés Rákóczy Györgyhoz gróf Csáky István hatalmaskodásairól.

Tomasek S. Pál, a lőcsei ev. gymnasium volt tanára: Andenken an die 300-jährige Jubelfeier der ev. Gemeinde in der k. Freistadt Leutschau. Herausgegeben zum Besten des hiesigen Prediger-, Lehrer- und Witwen-Pensionsfonds. Leutschau, gedruckt bei Johann Werthmüller 1844. Nem csak a lőcsei ev. egyházza terjeszti ki figyelmét, hanem az egész Szepesség történeti és hitjavítási viszonyaira is.

Topographia Magni Regni Hungariae . . . Vienne 1750, de XIII. oppidis, Reipublicae Poloniae pignori oppositis.

Tóth Gy. Elek: Vörös-kolostor — Claustrum montis Coronae. — A szepesm. tört. társ. évk. 1886. III. 56.

Touristikai röpiratok történeti tárgyakat is felkarolnak és a Magas Tátra alján lakó népekkel és szokásaival foglalkoznak, a vidék földrajzi sajátságait is tekintetbe vevén. Ide tartoznak különösen:

Wernher György, Sáros egykori várkapitánya: Hypomnematium de admirandis Hungariae aquis. Basiliae 1549. Ruzsbach vizére és fürdőjére leginkább kiterjeszti figyelmét.

Petrycij Innocencz János, lengyel tudós a ruzsbachi türdőről ily cím alatt írt: O wodach w Družbachu Lečkovey Jena, In. P. Doktora. Krakow, 1635, 40, 43, p. p. Egy egyetlen példány a krakói egyetem könyvtárában.

Mauksch Tóbiás, Nagy-Szalóki ev. lelkészről: Uiber die Witterung in der Zips besonders unter den carpatischen Alpen. Von T. M. Prediger zu Schlagendorf.

Wien, gedruckt bey Mathias Andreas Schmidt k. k. Hofbuchdrucker 1795. A Szepességre vonatkozó többi természettudományi tanulmányait l. Bibliotheca carp. Payer Hugótól 1880. Késmárk, 135. l.

Hambach Samu dr.: Notitia scaturiginum Ruschbacensium. Posenii 1778. II. 32.

Reyemhol Károly, német tudós: Vierzehn Tage in den Central-Karpathen, ein Wegweiser nach einigen der interessantesten Partien des Tátra-Gebirges und der Liptauer Alpen nebst Karte von Neisse. Verlag von Ferdinand Burckhardt 1842.

Fuchs Frigyes, löcsei erdésztől jelent meg: Die Central-Karpathen mit den nächsten Voralpen. Handbuch für Gebirgsreisende. Karte und Text von F. F. Pest, 1863. Verlag von Gustav Heckenast.

Schnerer Dr. C. A., boroszlói tanár: 1. Tátra-Führer. Ein praktischer Wegweiser um bequem in 10 Tagen einen Ueberblick über das Hohe-Tátra-Central-Karpathen- und zugleich einen Einblick in seine grossartigen Punkte zu gewinnen von Dr. C. A. Sch. Nebst einer Special-Karte des Hohen Tatra. Breslau 1875. Verlag von A. Gosohorszky's Buchhandlung — Ad. Kiepert. — 2. Bilder und Fahrten im Süden der Hohen-Tátra mit den südlichen Alpenseen und den Eis- und Stalaktiten Höhlen. Tátraführer II. Theil nebst allen nöthigen Ergänzungen. Breslau, 1876. Verlag von A. Gosohorszky's Buchhandlung — Ad. Kiepert Hofbuchhaendler. — 3. Neuer praktischer Tátraführer für Vergnügungsreisenden, Herren und Damen nach eigenen siebenjährigen Erfahrungen von Dr. K. A. Sch. nebst der Specialcarte des ungarischen Karpathenvereins. Breslau, 1881. Verlag von Gosohorszky's Buchhandlung Baumgart und Rott.

Kolbenheyer Károly, előbb lőcsei, most bieltzi gymn. tanár: Die Hohe Tatra, unter Mitwirkung mehrerer einheimischer Kenner und Freunde der Tatra von K. K. Professor. Mit einer Karte. Teschen, Druck und Verlag von Karl Prohaska, 1876.

Ezen könyv eddigelé kilencz kiadásban jelent meg. Tőle jelent meg még: A Tátrairodalom történetéhez. Magyarországi Kárpát-egyesület évk. I. 1874.

Payer Hugó késmárki tanártól: Bibliotheca carpathica. A Magyarországi Kárpát-egyesület megbízásából összeállította P. H. Késmárk, 1880. Igló, Schmidt József. 1880.

Dénes Ferencz, lőcsei főgymn. tanár: 1. Festschrift des zehnjährigen Bestandes des ung. Karpathen-Vereins 1883. 2. Wegweiser durch die ungarischen Karpathen, im Auftrage des ung. Karpathen-Vereins, zusammengestellt von F. D. Ausschussmitglied des ung. Karpathen-Vereins. Mit vielen Illustrationen und zwei Karten. Verlag des ung. Karpathen-Vereins in Leutschau 1888. Igló, 1888. Buchdruckerei des Josef Schmidt. U. az magyarul: »Tájékoztató« stb.

Heksch A.: Illustrierter Führer durch die Karpathen und oberungarischen Bäder 1881.

Weber Samu, szepes-bélai ev. lelkésztől: 1. Beschreibung der Szepes-Bélaer Tropfsteinhöhle. Kesmark. 1883. 2. A szepes-bélai cseppkőbarlang és környéke, Késmárk, 1886.

Schwartner Róbert: Führer durch die Hohe Tatra 1883.

Chyzer C. Dr.: Ungarns Kurorte und Mineralwässer. 1885. U. az: Magyarország gyógyfürdői stb.

Scherfel Aurél, felkai gyógyszerésztől megyénk több ásványvizének vegyelemzése és a megfelelő für-

dő-telepek történelmi ismertetése: 1. A tátrafüredi Castor és Pollux-ásványforrások. 1875. 2. A felső-ruzbachi ásványvíz és fürdő. 1880. 3. A sivabradai fürdő. 1883. 4. A gánóczi fürdő és vize. 1882. 5. A leibitzi kénfürdő. 1875. 6. A szlatvini víz.

Steiner Antal dr., löcsei reáltanodai tanártól: a Szepes-Tótfalvi Chamilla-forrás. 1886.

Szontágh Miklós dr. fürdőtulajdonos: Uj-Tátrafüred. Budapest 1877. *Illustrirter Führer in die Tátrabäder und die Hohe-Tátra.* 1885. — Uj-Tátrafüred. éghajlati viszonyai. 1884.

Jármay L. dr.: Tátrafüred és környéke 1885.

Walerius Eljasz a Tátrára vonatkozó kalauzt lengyel nyelven adott ki 1886-ban.

Posewitz Tivadar dr.: 1. Der ungarischen Karpathen-Verein-Zentrale und die Hohe Tátra im Jahre 1892. Budapest, 1893. 2. Geschichte des ung. Karpathen-Vereins, seit seinem Bestande von Dr. Th. P. 21. Jahrbuch des ung. Karpathen-Vereins Igló. 1894.

Szontágh Abrahám dr. egészségügyi tanácsostól: 1. Délszepességi nyaralóhelyek és hidegvízfürdők. 1893. 2. A magas-tátrai nyaralóhelyek. 1894.

Walter Gyula dr.: Az éjszaki határon. Karczolatok Lublófüred életéből 8 képpel. Esztergom 1893. Nyom. Laiszky János könyvnyomdájában.

Towson Róbert, edinburgi tanár, Magyarországot beutazván, tapasztalásairól és megfigyeléseiről »*Travels in Hungary*« című könyvet írt, mely 1797-ben Londonban angol nyelven jelent meg és 500 nyolczadrét lapjából a Szepességre 40—50 lap esik, hol megyénk viszonyaival különösen geologiai tekintetben tüzetesen foglalkozik.

Tudományos Értesítő — magyar — Augustin ab Hortis Keresztély életr., 1862. II. 242. — Okolicsányi Viktor szepesmegyei alispán életr., u. o. 1862. I. 83. — Buchholtz György íj. író 1705, u. o. 1862. II. 257. — Krajsik Károly, szomolnoki születésű magyar New-Yorkban, nekr. 1862. I. 81.

Tudom. Gyűjtemény: Berzeviczy Gergely szepeségi író életr., 1825. X. melléklet. — Böhm József Dániel szepességi kőmetsző. 1817. III. 147. — Csáky István Szepesmegye főispánja. Nekr. 1829. VII. 123. — Csáky László, Szepesmegye főispánja. Nekr. 1828. II. 116. — Csáky Miklós Szepesmegye főispánja. Nekr. 1824. IV. 127; V. 119. — Genersich János szepességi író életr., 1821. IV. 117; 1823. — Leibitzer János szepességi életr. 1819. VII. 133. — Poprad partjain fekvő némely városokról, falukról, omladékokról való topographico-historico-statistikai jegyzések, Melzer Jakabtól. 1819. VII. 3 pótlék. — Raisz Károly életr., 1819. XII. 110. — Rummy Károly György szepesi író életrajza. 1817. II. 173; 1818. V. 120; X. 120; 1819. X. 120; 1823. V. 120; 1828. IV. 120. — Szepesvármegyei geographikai, histor. és statist. tudósítások. 1818. XI. 3; XII. 3. — V. ö.: Meltzer Jakab. — Kárpáti vándorlások F. S. 1820. II. 22; 1821. I. 33. — Szepesváraljai kath. templom, Zápolya Imre és István hamvai J... 1818. IX. 13. — Fröhlich Dávid, magyar matematikus. 1823. XI. 121. Mariássy István, markus- és batizfalvi, Gömörmegye 17 évig volt alispánja, 8 országgyűlésen képviselője, nekr. 1830. II. 126.

Ujságok, szepesi: Zipser Bote Lőcsén 1862; Karpathen-Post Késmárkon 1881; Szepesi lapok Iglón 1884; Szepesi-Közlöny Szepeshelyen. 1891 óta. A megye multjával sokat foglalkoznak.

Ungarisches Magazin — Windisch III. Preszburg 1783. 3—47. A Löwe: Beschreibung des carpatischen Gebirges, aus der Handschrift eines ungenannten Verfassers mit Anmerkungen und einem Vorberichte des Herausgebers, nebst einem Kupfer. — Topographische Beschreibung des Flusses Poprád, oder Popper in der Zips. u. o. 1782. II. 26., 175, 367., 475. sz. — Gölniczbánya 1782 II. 322. — Buchholtz Jakob Reise auf die Karp. Gebirge und die angrenzenden Gespanschaften, u. o. 1787. IV. 34; 1788, IV. 257.

Unger János Károly: Schicksale der Zipser Deutschen, insbesondere aber der XVI königlichen privilegirten Kron-Städte, geschichtlich dargestellt von J. C. U. Wien, 1820. Gedruckt bei Anton Pichler.

A 63 lapra terjedő könyvecskében az elzalogosított városok lakóit, régi szabadalmait stb. ismerteti.

Unterhaltungsblatt für die Leser der Pressburger Zeitung. Erste Jahreshälfte 1817. A szepesi száz nép esküvői szokásait terjedelmesen és találóan írja le. U. o. Lehotzky Márton, topportzi ev. lelkész életrajza.

Vajdovszky János, dr., kanonok szepes-olaszii lelkész: Dolgozatait I. Archeologiai értesítő. Továbbá: A zsegrai templom falfestményei: 1871-iki »Magyar Sion« 7-ik füzetében. — Archaeol. Értesítő 1874-iki VIII. köt.: A szepes-olaszii ker. sz. Jánosról címzett r. kath. pleb. templom. — Lőcse régiségeiben 1878: a sz. Dorottya falképek 100 stb. lapon. — A lőcsei sz. Jakab templom szentély-falfestményei. A szepesi történelmi társulat évkönyvében 1886. 29. — A szepesvármegyei középkori egyházi műemlékek jellemzéséhez, u. o. 1888. IV. 178.

Vahot Imre: Tátrafüred. Remény. 1851. II. 185. 227.

Wagner Károly, született 1732-ben sárosmegyei Zboró községben. 1747-ben a jezsuiták szerzetébe lépett, 1762-ben Szepeshelyen vette át a grammatikális iskolák vezetését Bazini és besztercebányai hitszónoki évei után Nagy-Szombaton a retorika előadásával bíztatott meg. 1773-ban országos történetíróvá, 1777-ben egyetemi tanárrá neveztetett ki. 1780-ban a magánéletbe vonult és Kis-Szebenben 1790. január hó 7-én jobblétre szenderült.

Szepesmegye történetének alapvető munkáját végezte a következő művekkel:

I. *Analecta Scepusii sacri et profani pars prima, complectens bullas pontificum, Caesarum Regumque diplomata, illustrium virorum epistolas, aliaque monumenta literaria ad notitiam Scepusii facientia. Collegit et notis illustravit C. W. S. S. theologiae in Universitate Tyrnaviensi doctor. Viennae Typ. Thomae nob. de Trattner. S. C. R. Aulae typogr. et bibliop. 1774.*

Ezen I. kötetnek tartalma: 1. A magyar és lengyel királyok közt a Szepességen tartott congressusok, szövetségek és más tárgyalásokra vonatkozó oklevelek 1411-től 1519-ig. 2. Szepesmegye összességét illető oklevelek és levelek 1198-tól 1596-ig. 3. A szepesi várra 1308—1550; 4. Késmárk városra 1269—1581 5. Lőcse városra 1258—1595. 6. A szepesmegyei nemességre 1248—1589. 7. A szepesi városok keletkezésére stb. viszonyaira 1254—1591 vonatkozó oklevelek és a szepesi százszoknak municipális jogait tartalmazó 1371-iki jogkönyv. 8. A Szepességen levő egyházak és plebánosok 1274—1578. 9. A szepesi prépostság és a szent Mártonról címzett szepesi káptalan 1239—1587. 10. A Szepességen egykor virágzott szerzetes-rendek 1244—1593. viszonyaira.

11. Némely szepesmegyei falvak keletkezésére és fejlődésére vonatkozó oklevelek 1284—1326.

II. *Analecta Scepusii sacri et profani pars II. compectens scriptores rerum scepusiarum, quibus accedunt inscriptiones templorum scepusiensium, collegit et notis illustravit Carolus Wagner SS. Theologiae in universitate doctor. Altius labore et favore. Viennae, typis Joan. Thomae nobil. de Trattner, Sac. Caes. Reg. aulae typog. et bibliopolae. 1774.*

A II. k. tartalma: Kivonat 1. a szepességi vagy lócsei krónikából; 2. a leibitzer-féle krónikából; 3. a menedékkő — lapis refugii — történetéből. 4. A 14—17-ik században meghalt kanonokok jegyzéke. 5. Dlugoss János művének a Szepesség XV. századi történetére vonatkozó részletei. 6. Késmárknak nevezetesebb eseményei 1433—1547. 7. A magyar és lengyel királyoknak 1494-ben Lőcsén tartott congressusára vonatkozó értesítés Bonfinius Antal után. 8. Kivonat Jodocus Decius Lajosnak Zápolya Borbála menyegzője és haláláról írt művéből. 9. Kivonat Sperfogel Konrádnak 1516—1535-ig terjedő naplójából. 10. A *Matricula Moleriana* rövid vázlata. 11. Kivonatok a régi egyházi visitációkról. 12. Moller György: Késmárk urainak váltakozása. Egy névtelennek elbeszélése, hogyan jutott Késmárk Laszkitól Ruebernek s ettől Tökölyinek kezébe. 14. *Simplicissimus* szepesi utazása a 17. században. 15. Szepességi templomok feliratai.

III. A harmadik kötet 1778-ban Landerer János Mihály, pozsonyi és kassai nyomdatulajdonosnál következő tartalommal jelent meg: 1. A szepesi társas káptalan prépostjainak életrajzi adatai 1209—1774-ig. 2. A jeruzsalemi sz. sír kanonokjai landoki rendházá-

nak prépostjai és a rend 1299-iki szabályzata. 3. A schavnikai apátok története. 4. A dravecki keresztesek névsora. 5. A lechnitzi keresztesek perjelei. 6. Szepes-megye főispánjai 1202—1778. 8. A szepesi szászok grófjai 1270—1411. 9. A XIII. szepesi várost kormányzó lublói kapitányok.

IV. A negyedik kötet ugyanakkor és ugyanott jelent meg tárgyalván a megye nevezetesebb család-jainak történetét. 1. A Zápolya-család 17 tagja, (1—46.) 2. A Thurzó-család 1430—1636. (46—60 1) 3. A Tökölyi-család férfi és női tagjai. 4. A Warkotsch de Neobschütz család története.

Wahlenberg György az orvostudományok és a fűvészet tudora, az Upsulai egyetem tanára és a Stockholmi tudományos akadémia rendes tagja éppen 1813-ban a nagy vízáradás évében időzött a Magas Tátrában és azt beható tanulmányainak tárgyává tette. Fáradozásainak gyümölcse volt a legújabb időkig e tárgyban felülmúlhatlannak tekintett ily című műve: »Wahlenberg Georgius. Flora Carpathorum principium exhibens plantas in montibus carpativis inter flumina Waaguum et Dunajecz eorumque ramos Arvam et Popradum crescentes, cui praemittitur tractatus, temperatura et meteoris horum montium in genere, Cum mappa physicogeographica, tabula altitudinem montium ostendente et 2 tabulis botanicis. Göttingae 1814«.

A botanikai részen kívül a szerző a hegyek éghajlati és magassági viszonyait is megfigyeli és leírja, nemkülömben a Tátravidék ethnographiai sajátosságait, tárgyalja az áradás keletkezését és hatását, mely 1813-ik évi aug. 19-én a Tölcsértónál a lomniczi csúcs alatt lepte meg őt.

Weber Hermann, poprádi születésű, késmárki

tanár: Das ev. Gymnasium zu Kesmark in seiner geschichtlichen Entwicklung bis zum Jahre 1760, Programm des ev. Gymn. zu Kesmark 1854, 3—11. — Das ev. Districtual-Lyceum zu Kesmark seit 1760, u. o. 1855. 3—10.

Weber Rudolf, poprádi születésű, a budapesti ev. ág. hitv. főgymnasium tanára: Ueber Mundarten und mundartige Dichtungen, Zipser Bote 1879. 1—2. sz. — Zipser Volkshumor, u. o. 29., 34., 36., 40., 42. sz. — U. o. de külön lenyomatban is megjelentek a szepesi mondák tájnyelven Lócsén Reiss Józ. T. nyomdájában: 1886, De Jake met der Geig; 1886, Adolf der kihne Jäger; 1887, Der heilige Aegide aus Deutschendorf; 1888, Die Bärenjog; 1888, Der Jone aus Melchelsdorf; 1889, Die Hosenjog; 1890, Der Striegon; 1891, Die Goldsucher; 1892, Der Salmo.

Weber Samu, poprádi születésű, szepes-bélai ev. lelkész: A Zipser Geschichts- und Zeitbilder ügyében, Századok, 1881, 280 l. — Adalék a XIII. szepesi város történetéhez, u. o. 1881. 587. — Nagy és kis házak jogviszonyai a Szepességen, u. o. 1881. 324. — Babonák a Szepességen, u. o. 1882. 769. — A lublói vár, u. o. 1886. 141. — Savnik, u. o. 1887. 643. — Még egyszer Savnik, u. o. 1888, 673. — A boszorkányságról a Szepességen, u. o. 1893, 879.

A szepesi városok véradója különös tekintettel az elzálogosítás idejére, Történelmi tár 1884. 337. — A szepességi szász bevándorlók megszűnt egyleteiről u. o. 1885. 27. — Büntények és büntetések, u. o. 1889. 627. — Szepességi árszabály, u. o. 1890. 773. — Podolin város története és okmányai, u. o. 1891. 208. és 389. és 1892. 59. lapjain, külön lenyomatban is megjelent ily címmel: Podolin város története, írta és

okmánytárral ellátva közzétette Weber Samu, Budapest, az Athenaeum r. társulat könyvnyomdája 1891. Ismertetett a Századokban 1892. 171. — Nedeczvár, u. o. 1893. 385. — Árak a Szepességen, u. o. 1894, 729.

Id. Buchholtz György és kora 1643—1724. A protestáns szemlében 1892. II.—III. füzet. Külön lenyomatban is ugyanazon címmel Budapesten, Hornyánszky Viktor könyvnyomdájában 1892. Ismertetett a Századokban 1892. 875.

Béla város vásárai történeti fejlődésökben. A szepesm. tört. társulat évk. 1885. I. 48. — A szepesi századok igazságszolgáltatásáról, u. o. 1886. II. 123. — 1703—4-ik évi hadi események a XVI szepesi város területén, u. o. 1887. III. 59. — A XVI szepesi város az elzálogosítás ideje alatt, u. o. 1888. IV., 156.

Zur Geschichte der XVI Stadt Béla, Zipser Bote 1876, 11. sz. — Der 5. November 1772, november 5., a szepesi városok visszakebelezésének ünnepélye, u. o. 45. sz. — Erzsucherei in den Karpathen, u. o. 1877. 12. sz. melléklet. — Ein Sachsenfreund, Bald, Baldinus főispán 1292—1300, u. o. 14. sz. — Béla, u. o. 31—35. sz. — Aus längst vergangener Zeit, Fröhlich Dávidnak 1614-iki »Cynosura Peregrinantium, hoc est Viatorium«-ban levő szepességi szokásokat ismertet, u. o. 40. sz. — Die Zipserinnen zu Anfang dieses Jahrhunderts. Meltzer Jakob »Der ungarische Zipser Sachse etc.« és Bredetzky S. »Topographie Ungarns« című műveikből, u. o. 1878. 2. sz. — Ein glänzendes Fest 1702. febr. 17. a késmárki várnak a város tulajdonába átmenetelének ünnepe, u. o. 21. sz. — Béla vor 100 Jahren. Korabinszki J. M. »Geogr. hist. Lexicon von Ungarn«-jából, u. o. 25. sz. melléklet. — Eine leutschauer Deputation in Ofen 1517, Sperfogel után, u. o.

41. sz. — Szalay, Krones und die Zipser Städte. Szalay József: »Városaink a XIII. században« című művének, a Szepességre vonatkozó részéről, u. o. 1879. 9. sz. — Winter und Schnee, adatok az 1700., 1740., 1790., 1801., 1804., 1837-iki telek szigorához, a Roxerféle krónikából, u. o. 12. sz. — Brauch und Sitte, Fronius Fr. F. »Bilder aus dem sächsischen Bauernleben in Siebenbürgen« című művében leírt szólásmódokat és szokásokat a szepességekkel hasonlítja össze, u. o. 30. sz. — Aus dem Zunftleben. A bélai szabócéhről 1639—1825. u. o. 1880. 17—19. sz. — Auf die Grossschlagendorfer Spitze, u. o. 40. sz. — Einiges über Aerzte und ärztliche Behandlung früherer Zeiten in Zipsen, a XVI—XVII. századból, u. o. 1883. 45. sz. — Vom Schlosse Lublau, u. o. 1885. 37. sz. — Ein Fürst, der sich amüsirt, u. o. 1886. 42. sz. — Fürstenbesuch in Gnezda, u. o. 49. sz. — Stephanihan, ein untergegangenes Dorf in Zipsen, u. o. 1887. 8. sz. — Zipser Gerichtspflege, u. o. 31. sz. — Eine theure Congregation in Zipsen, u. o. 1888. 20. sz. — Erinnerung an Eduard Blasy u. o. 29. sz. — Auch ein feierlicher Besuch in Leutschau — 1650. Palatin — u. o. 1889. 30. sz. — Die verdienstvollen Touristen der Hohen Tatra von 1615 bis auf die Gegenwart, u. o. 51. sz. — Die verdienstvollen Touristen von 1615 bis auf die Gegenwart, u. o. 1890, 1., 12., 16., 26. sz. — Zur Geschichte unserer Communicationsmittel von 1655 bis auf die Gegenwart, u. o. 26. sz. — Wie man in Leutschau vor 250 Jahren das Bürgerrecht erlangt, u. o. 45. sz. — Prähistorische Funde in Béla, u. o. 1891. 39. sz. — Aus dem Zunftleben, die Kürschnerzunft in Béla, u. o. 44. sz. — Hunfalvy Reminiscenz und Hunfalvy-»Wersch«, u. o. 41. 51. — Viel Schnee und Kälte

in Zipsen, u. o. 7. sz. — Jahrmarks-Vorkehrungen in Leutschau 1646. u. o. 1892. 9. sz. — Strenge Winter in Zipsen, u. o. 1893. 6. sz. — Ein schlimmes Jahr, u. o. 23. sz. — Die Cholera in der Vergangenheit, u. o. 36. sz. — Zweihundert Jahre im Dienste der Industrie Zipsens und Ungarns, u. o. 49. sz. — Wirksamkeit der Zipser Aerzte und Apotheker seit 1867—1892 in ihrem Vereine, könyvismertetés, u. o. 43. sz. — Kindliche Pietät, mozzanatok a Horváth és Máriássy családok életéből, u. o. 1895. 4. sz. Aus einer sangeslustigen Welt im XVI. und XVII. Jahrhundert, u. o. 1895. 18. sz. Die XVI. Städte und ihre Stiftung, u. o. 1895. 17. sz.

David Emeritz, Karpathenpost 1886. 3 sz. — Ein Königszug in Zipsen u. o. 18 sz. — Vor 600 Jahren, u. o. 39. sz. — Die Weinfuhr auf dem Lublauer Schlosse, u. o. 43. sz. — Heiteres aus dem alten Zunftleben, u. o. 1887. 1. sz. — Krieg, u. o. 12. sz. — Oekonomische Verhältnisse in der Zips vor 150 Jahren, u. o. 45. sz. — Die Kesmarker Hussiten und die Leibitzer Rohrwiesen, u. o. 50. sz. — Wie sich Emerich Thököly unterhielt, u. o. 1888. 17. sz. — Das Rathhaus in Kesmark, u. o. 24. sz. — Eine Dienstbotenordnung u. o. 48. sz. — Ein Hajduken-Ueberfall — Bocskay 1605 —, u. o. 1889, 6. sz. — Ein tapferer Zipser, Krieger u. o. 17. sz. — Ein Jubilaeum in Kesmark 1655. u. o. 36. sz. — Ein Fürstencongress in Leibitz 1422. u. o. 48. sz. — Ein altes Bürgerheim in Zipsen, u. o. 1891. 46. sz. — Eine Wolf- und Räuberjagd, u. o. 1892. 4. sz. — Auch eine Jagd auf Pfarrer, u. o. 7. sz. — Für König und Vaterland, Werbecommission in Kesmark 1742. u. o. 17. sz. — Kurutzen und Labantzen in Zipsen, u. o. 25. sz. — Eine Tátra-Excursion

vor 228 Jahren, u. o. 37. sz. — Eine Wasserfahrt aus Zipsen über Warschau nach Danzig, u. o. 48. sz. — Hämmer im Popperthale u. o. 1893. 3. sz. — Altes und Neues u. o. 46. sz. — Zipser Hochzeitsgebräuche, u. o. 1894. 13, 17, 19. sz. — Zipser Geschichte, u. o. 23. sz. — Wo gar die Zipser ihr Blut vergossen haben, u. o. 1895. 5 sz. — Béla város vásárai, Szepesi Lapok, 1885. 1. sz. — Lublóvár, u. o. 1886. 27—34. sz. — Két megszünt törvényhatóság a Szepességen, u. o. 1888. 1. sz. — Hóziatarok a Szepességen, u. o. 8. sz. — A kuruczok garázdálkodása, u. o. 14. sz. — Határvillongások, u. o. 33. sz. — Főbenjáró büntény 1625-ben, u. o. 50. sz. — Gróf Csáky István u. o. 1889. 44—45. sz. — Büntények és büntetések a Szepességen, u. o. 51. sz. — Szepesmegye bányászata, u. o. 33. sz. — Csáky István, vagyis a család meghonosítása a Szepességen, u. o. 1890. 44. sz. — Mibe került egy harangtorony, más építmények és beszerzések a 16. században a Szepességen, u. o. 1890. 51. sz. — Emlékezések az 1848—49. évekre a Szepességen, u. o. 1891. 11. sz. — Kuruczvilágból a Szepességen, u. o. 42. sz. — A leibiczi kénfürdő, u. o. 43. sz. — Márczius 15-kéhez, mivel járult Szepes-Szombat 1848—49 ben u. o. 1892. 12. sz. — A poprádi várhegy u. o. 42. sz. — Egy szepesi turista-tanító életéből, u. o. 33. sz. — A Szepesség történetéhez, u. o. 1894. 3. sz. — Két előkelő szepesi család, u. o. 11. sz. — Az éjszaki határon — Lublófüred — u. o. 28. sz. — A 24 kir. plebános testvérelete és a reformatio a Szepességen, u. o. 43. sz. — Nyilt levél a millenn. alkalmából kiküldött festmény-bizottsághoz a Szepességen, u. o. 44. sz. — Márcz. 15-kéhez mivel járult Leibitz városa az 1848/49. években? u. o. 1895. 11. sz.

Szepes-Bélatól Szcavniczáig, történeti és turisztikai rajz. Magyarországi Kárpátgyesület évkönyve III. köt. 1876. 244. l. — Bányászat a Tátrában — Kárpáti mondák, u. o. VI. k. 1879. 288, 313. — Előkelő látogatók a Tátrában, u. o. IX. 1882. — Egy alpesi falu a Tátrában — Zsdjár — u. o. XVI. k. 1889. 14. sz.

A Szepesség történetére vonatkozólag különféle lapokban megjelent cikkei: Vom Poprader Schloßchen. Kaschauer Zeitung 1877. 99—100. sz. — Zippen und das Murányer Schloss, u. o. 1885. 15, 16, 17. sz. — Das Jahr 1686. u. o. 1886. 125. sz. — Bocskay und die 24 Staedte-Pfarrer, Nach der Schicht, 1886. 7. sz. — Fecht Fülöp, vagyis az ev. lelkész állomás fény- és árnyékoldala a Szepességen. Prot. Egyh. és Isk. lap. 1884. 47. sz. — Az ellenreformatio a felvidéken, u. o. 1886. 50. sz. — A Tökölyi család várlelkészei, u. o. 1887. 42. sz. — Egy ev. lelkész beiktatása 1634-ben u. o. 1888. 34. sz. — Egy régi — késmárki — ev. templom leírása u. o. 22. sz. — Adalékok a dézsma történetéhez a Szepességen, u. o. 1885. 7. sz. — Bocskay István és Bethlen Gábor egyik hű emberéről, u. o. 1885. 22. sz. — A szepesi vár és a prot. várlelkészség, u. o. 1889. 35. sz. — Protestáns várlelkészség Dunajecz váron, u. o. 1891. 25, 26. sz. — Horváth Márk életéhez, u. o. 1894. 6. sz. — Még egyszer Horváth János prépost, u. o. 28. sz. — Három fontos okmány. Ev. egyh. és isk. 1885. 8. sz. — A vallásosság tényezőiről a múltban, u. o. 1886. 41. sz. — Régiségek, u. o. 1887. 9. sz. — Egy régi érdekes énekes könyv — Laam, Ambrózy Késmárkon —, u. o. 1887. 21—22. sz. — A pietismus történetéhez a Szepességen, u. o. 1891. 25. sz. — A

felsővidéki ellenreformáció történetéhez. Sárospataki lapok 1887. 23. sz. — Hitökért számúzott gyermekek. Prot. Népirodalom 1887. III. füz. — A szepesi szászok ruházata. Ethnographia 1890. VI. füz. — Lakás és bútorzat a szepesi szászoknál, u. o. 1891. VII—VIII. füz. — Aus schweren Zeiten. Ev. Glocken 1889. 8, 9, 16. sz. — Ein Vielgeplagter — Platány S. Szepesváraljai —, u. o. 1890. 16. sz. — Ein Begräbniss in Zipsen vor 200 Jahren, u. o. 1894. 10. sz. — Von Stufe zu Stufe. Wiener ev. Hausfreund 1891. 9. sz. — In Schmerz und Noth, u. o. 1892. 14. sz. — Hűség a kötelességben. Platány ev. lelkész Szepesváralján. A mi otthonunk. 1892. 1. sz. — Borús időkből. Leitbitzer ó-lesznai ev. lelkész szomorú sorsa. Korrajz a XVII. századból, u. o. 1894. 14, 15, 16, 17. sz.

A Szepesség múltjáról szóló önálló munkái: Zipser Geschichts- und Zeitbilder. Ein Beitrag zur vaterländischen Geschichte von S. Weber, ev. Pfarrer. Mit fünf Ansichten und einer Tafel Siegel-Abbildungen. Leutschau, 1880. Druck und Verlag von Jos. Th. Reiss. A 392 lapnyi nyolczadrétű könyv következő beosztással jelent meg: Land und Leute. Politisches Leben. Die Kirche. Schul- und Bildungsverhältnisse. Bergwesen und Bergstädte. Burgen und Kämpfe. Aus dem Gewerbe- und Vereinsleben. Königsreisen. Aus schweren Zeiten. Seen-Mineralwässer und Bäder. Brauch und Sitte. Schlusswort und Register. — Monographie der ev. Gemeinde Béla . . . . von S. W., aus Veranlassung des 100-jährigen Kirchenjubiläums am 22. Jän. 1866. . . . Kesmark, Buchdruckerei von Sauter et Schmidt 1885. Inhaltsverzeichniss: *A.* Kirchliche Verhältnisse vor der Reformation. *B.* Die ev. Gemeinde *A. C.* 1. im Sturm und Drang, 2. die Leitung der Kirche, 3. Vermögens-

verhältnisse, 4. Kirchenzucht und Sitte, 5. die Volksbewegung. C. Die ev. Schule, 1. Sein und Nichtsein, 2. die Lehrer, ihre Gehalts und Unterrichtsverhältnisse. D. Die Filialien, 1. Kreutz, 2. Nagy-Eőr, Nehre. E. Eingepfarrte Gemeinde Majerka. A könyv kis nyolczad-rétü és 274 lapra terjed. — A XVI. szepesi város az elzálogosítás ideje alatt 1412—1772. mint külön lenyomat jelent meg a »Szepesi Emlékkönyv«-ból 1888-ban, lásd az utóbbi. — Erster Geographischer und Geschichts-Unterricht — Heimathskunde — für die II-III. Classe der Volksschule, bearbeitet von S. Weber, mit fünf in den Text gedruckten Plaenen. Szepes-Béla, 1891. Druck von Paul Sauter in Késmark. Szepes-Béla és Szepesmegye ismertetése népiskolák számára. — Geschichte der Stadt Béla. Ein Beitrag zur Zipser und vaterländischer Geschichtsforschung von S. Weber. Igló, 1892. Buchdruckerei von Joseph Schmidt. E 444 lapnyi 8-adrétü könyv tartalma: Einleitung von Paul Hunfalvy. Lage. Bodenbeschaffenheit der Stadt. Béla in der Geschichte. Ursprung und politische Gestaltung. Kulturelle Anstalten. Beschäftigung der Einwohner. Gut- und Blutsteuer. Bau- und Inpopulationsverhältnisse. Vereine. Terrainverhältnisse und Hatterungsconflicte. Aus schweren Zeiten. Sanitätswesen. Brauch und Sitte. Ehrenhalle verdienstvoller Männer. Ortsregister. — Hasonló tartalommal és kiterjedéssel megjelent 1895-ben Leibitz városának története is. — Gradeczy Stanisith Horváth Gergely és családja, történelmi korrajz kivált a XVI. század második felében. Nyomatott Sauter Pálnál Késmárkon 1895-ben. A nagy-eőri Horváth-családnak az egyház és iskola terén szerzett érdemei a legujabb időkig levéltári kutatások nyomán adatnak elő.

Wenzel Gusztáv dr., volt egyetemi tanár és a m. t. akadémia rendes tagja: »Magyarország bányászatanak kritikai története. Budapest 1880. A m. t. akadémia könyvkiadó hivatala«. A szepesi bányavidék történetére alapvető mű.

Nevezetes per lőcsei polgárok közt 1421—1429. Érték. a tört. tud. köréből, Akad. Ért. VI. II. 5. sz. 1873. 1—34. 1872.

Whm: Alte Kesmarker Gebräuche, Zipser Anzeiger, 1867.

Wieszner R.: Das Iglóer Gypssteinlager, Wochenblatt für Land- und Forstwirtschaft 1876. 3. sz. 21. l. Budapest.

Windisch Károly Gottlieb, szül. 1725-ben és meghalt Pozsonyban 1793-ban mint ottani érdemekben gazdag polgármester: I. Geographie des Königreichs Ungarn von K. G. von W. I. und II. Theil mit Kupfern und einer illuminirten Landkarte. Mit Röm. Kaiserl. allergnädigster Freyheit. Pressburg, bey Anton Löwe 1780.

L. Geographie und Geschichte des Königreichs Ungarn für Kinder. Mit k. k. allergnädigster Freyheit. Dritte, vermehrte Auflage. Pressburg bey Anton Löwe, Buchdrucker und Buchhändler 1785.

A szerző mind a két művében, de különösen az elsőben elég terjedelmesen tárgyalta a Szepességet is.

Wochenblatt für Land- und Forstwirtschaft als Beilage zum Pester Lloyd 1875. 44. sz. 347. l.: Das Gölniczthal.

Wochenschrift für Wissenschaft, Kunst und öffentliches Leben, Wien 1865, Die Deutschen im ungar. Bergland. Die Zips in engerer Linie, u. o.

Wünschendorfer Károly, poprádi ev. lelkész: Tátrafüred a múltban és a jelenben. Magyarországi Kárpátgyesület évk. X. évf. 1883. — Emerich Horváth Stancsics von Gradecz, Zipser Bote 1875. 19. sz. — Gabriel Bethlen in Zipsen, u. o. 1876. 23. sz. — Jakob Glatz. Sein Leben und Wirken, u. o. 32. sz. — Gregor von Berzeviczy 1763—1822. u. o. 1877. 4., 5., 7. sz. — Johann Georg Liedemann, meghalt 1734, szepességi könyvkereskedő u. o. 1878. 7. 9. sz. — Einst und jetzt, adatok az adózás és az árak történetéhez, u. o. 43. sz. — Die Conföderation in Polen und Zipsen 1769. u. o. 50. sz. — Einige geschichtliche Daten zur Pest, u. o. 1879. 5. sz. — Christian und Samuel Augustin ab Hortis, u. o. 21—22. sz. — Vergleichende Betrachtung über die Witterungsverhältnisse der Ober-Zips, u. o. 1876. 15. sz. — Zur Benennung des Badeortes Schmecks. Pannonia 1876. 43. Kaschau. — Eine Blumenlese aus den Schmecker Fremdenbüchern, Zipser Bote 1876, Nr. 27, 28, 29.

Xylander Stephanus, ev. lelkész: Carmina sepulchra super funus D. Christophori Thurzo de Bethlenfalva, Leutschoviae, 1614. 4 r. Emliti Klein, Nachrichten I., 496, ki az előbeszédből idéz is.

Zabeller Petrus, ev. lelkész és superintendens: Leichenrede über J. H. Stephan Xylander, Leutschau bey Daniel Schultz 1620. 4 r. Klein I. 497. I. — Eine christl. Leichenpredigt aus dem 3. Cap. Esaiae über Stanislaus Thurzo Palatin . . . 1626 bey Daneli Schultz Caschau 4 r. 3 $\frac{1}{2}$ ív, 14 sztlan lev. Muz.

Zeiszner L.: Geogn. Schilderung der Gangverhältnisse bei Kotterbach und Porács im Zipser Comitate. Sitzungsbericht der k. Akademie d. W. 1853, 6. 19. Wien. — Separatabdruck, 16. S. Wien 1853,

Braumüller. — A lószről a Beszkidekben és Tátrában, ford. Hunfalvy J., Keletnépe 1856. II. 260. — A Kárpátokban és a salzburgi alpokban található sóüledmények keletkezésének különbségéről, ford. Hunfalvy J. u. o. 1856. II. 263. — Analysen von Sandsteinen aus den Karpathen, Leonh. et Br. Jahrb. für Mineralogie, 1843. 165. — Arbeiten in der Tátra; der sogenannte Nummulitenkalk ist Dolomit. Leonh. Jahrbuch 1839. 689. — Barometrische Höhenmessungen im Karpathengebirge. Sitzungsberichte über die Verhandlungen der Gesellschaft für Erdkunde in Berlin, I. III. IV. 1839—1842. — A többire I.: Bibliotheka carpatica Payer Hugótól.

Zeitschrift von und für Ungarn III. 1803: Szepességi írók életrajzi adatai: **Almássy** Lajos, **Bárdossy** János, **Berzevitz** Gergely, Bexheft J. **Konrád** és VI. 1804; — **Bogsch** János, **Bredetzky** Sámuel és II. 1802. VI. 1804; — **Bretschneider** Gáspár és VI. 1804; — **Bubinka** József bélai ev. lelkész és V. 1804; — **Csáky** Emánuel, **Czirbesz** András Jónás és VI. 1804; **Czerva** Dániel, szepességi író. III. 1803. 381. — **Engel** János Jakab, **Engel** Keresztély és VI. 1804; — **Fábricz**y András, **Fornet** József, **Fuchs** János Sámuel és IV. 1804; — **Fuhrmann** Pál és VI. 1804; — **Genersich** János és VI. 1804; — **Genersich** Keresztély és V., VI. 1804; — **Genersich** Sámuel, **Glatz** Jakab, **Gotthárd** Mihály, **Hermann** János és VI. 1804; — **Horváth** Imre, szepesmegye első alispánja I. 1801. 135. nekr. — **Horváth** József szepességi író III. 1803. 383. — **Jekelfalussy** Zsigmond és VI. 1804; — **Klein** Sámuel János és VI. 1804; — **Kralovanszky** András, **Kray** Pál báró, **Leibitzer** János III. 1803 és VI. 1804; — **Lehotzky** Márton, **Liedemann** Márton és VI. 1804; — **Mauksch**

Tamás, Meltzer Jakab és VI. 1804; — Metzner Pál, Molnár János, Osterlamm Ephraim, Osterlamm János Károly, Pfeiffer Mihály; Planitz Károly és VI. 1804; — Podkonitzky Endre, Révay Mihály gróf, Rummy Károly György IV. 1803 és VI. 1804; — Sajben István és VI. 1804; — Schmitz János György és VI. 1804; — Scholtz János és VI. 1804; — Seltenreich Sámuel és VI. 1804; — Sennovitz Sám. Schmidt D., Armand Vilj., Sonntágh Dán., Sonntágh Mih., Spóner Pál és VI. 1804; — Stark Mih. és VI. 1804; — Strakovits János és VI. 1804; — Topperczer János, Topperczer Sámuel, Ujházy Sámuel, Unger F. Károly és VI. 1804; — Vitalis József, Wittchen Mihály és VI. 1804; — Zwanziger Keresztély. — Anzeige jetzt lebender Schriftsteller, die aus dem Zipser Comitatus gebürtig, oder darin wohnhaft sind von Joh. Genersich III. 1803. 179. 315; — Nachtrag zu der Anzeige etc. VI. 1804. 248; — Bár dossy Supplementorum Annalectorum Terrae Scepusi ismertetése. III. 1803. 239. — Horváth Imre, Szepesmegye alispánja I. 1802. 135. — István szepesi főispán 1480. Militaerische Ordres Königs Mathias Corvinus ad Steph. Comitum Scepusiensem III. 1803. 170. — Kurzer Auszug aus den Acten der galicisch-ung. Grenzberichtigungs-Commission, insoferne dieselben Zipsern betreffen. IV. 1803. I. 110. — Ueber die Farbe des grünen Sees im Karp. Gebirge unweit Késmárk. V. 1804. 14.

Zimann János. az ev. gymnasium tanára Szepes-Iglón: Iglói lövész-egyesület 300 éves örömnépe. Alapszabálya az 1587. évről. Szepesi lapok. 1887. 26. sz. — Igló a lengyel uralom alól való felszabadulása idejében, u. o. 1892. 5, 6, 7, 9, 10. sz. — Lócse sz. k. város kapitulációjának föltételei 1703-ban, u. o. 1893. 45. sz.

Zipser Anzeiger, névtelenül megjelent czikkek: Eine Zipser Sage. 1866. 25. sz. — Das Kesmarker Schloss, u. o. 33. sz. — Die Zipser Gespanschaft u. o. 44. sz. — Am Hirtenfeuer: Märchen und Sagen aus dem Munde des Zipser Volkes, u. o. 1875. 5. sz. — Zipser Volkssagen: I. Der Räuber Krudin hob, II. Der grüne See. III. Der Wasserfall, u. o. 1867. 39. sz. — Lapis refugii R. S., nach der Leutschauer Chronic und anderen Quellen, u. o. 1866. 8. sz.

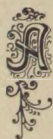
Zipser Bote, névtelenül megjelent czikkek: Bad-Lublau — A — 1876. 16. — Schmecks. 1876. 28 — Kárpáti — Die Zipser Dialecte 1876. 18. sz. — Die Restauration der Wallendorfer Kirche — r. 1877. 13. sz. — Das 100-jährige Kirchweihjubilaem der ev. Gemeinde zu Georgenberg. S. 1877. 49. sz. — Auszug aus dem Straf-Protokoll der Stadtgemeinde Pudlein 1663-ból. 1878. 16. sz. — Das »jus gladii« G. S. Gölnitz 1600-iki protocollumából egy büntetési eset. 1879. 10. sz. — Der Königsberg N. R., a Királyhegy mint Hunyady Mátyás kir. kedvencz vadászhelye 1470, u. o. 11. sz. — Das schlimme 1662-er Jahr in der Zips, u. o. 13. sz. — Deutsche Bergleute in alten Bosnien. L. M. a XIII. századbeli bányászathoz. 1880. 10. sz., ehhez München S. a 11. számban. — Zur Geschichtsschreibung Zipsens, Weber S. »Zipser Geschichts- und Zeitbilder« művének ajánlása, u. o. 22. sz. — Schwarzenberg, wie es isst und trinkt, u. o. 34. sz. — Szepesi mondák, u. o. 1880. 28, 36, 38, 39, 44, 46. 1881. 37—38. sz. — Der erste Fund aus der Steinzeit in Drevenyik, u. o. 1880. 40. sz. — Ein geographisches Curiosum E. K. Hevenessy Gábor »Parvus Atlas Hungariae«-jének a Szepességre vonatkozó részéről. u. o. 1881. 47. sz. — Bad Rauschenbach. Ge-

schichtliches, u. o. 1884. 11. sz. — Karl Kalchbrenner, nekr., u. o. 1886. 24. sz. — Still Pál, nekr., u. o. 31. sz. Johann Hunfalvy, nekr., u. o. 1889. 50. sz. — Dr. Samuel Roth nekr., u. o. 47. sz. Dr. Josef Petzwald nekr., u. o. 1891. 39. 41. sz. — Lykurg Kupecz nekr. u. o. 5. sz. — Johann Gretzmacher nekr., u. o. 15. 45. sz. — Daniel Irányi nekr., u. o. 45. sz. — Osterlamm Ernst A. Ch. nekr., u. o. 1893. 43, 45, 46, 47. sz.

TÁRGYMUTATÓ.

tárgy után következő nevek az írókat jelölik meg, kiknél a tárgyra vonatkozó czikkek czímei feltevések.

Augustini ab Hortis: Annales ev. Természettud. Közl. — Tud. ért. — Wunschendorfer.

Ág. ev. egyház ügyei: I. vallási ügyek.

Árviszonyok: Demkó, Weber S. Wunschendorfer. *Batizfalu*: Bartal.

Bányászat: Andrian. Bredeczky. Divald. Faller. Kachelmann. Magyar könyvesház. Magyar házi b. — Münnich. Pállffy. Spöttl. Statuten. Weber S. Wenzel.

Berzeviczy Gerg.: Tud. gyűjt. — Wunschendorfer.

Béla város: I. Szepes-Béla.

Bibliographia: Demkó. Payer.

Bíróválasztási beszéd: Serpilius J. II.

Borkereskedés, M. A.

Branyiszközi csata: Tirts.

Buchholtz Gy.: Termtud. Közl. — Tud. ért. — Weber S.

Családi élet: Demkó.

Csáky család: Deák. Kandra. Magyar könyvesház. Magyar mágnások. — Oklevelek. Remény. Sváby. Thaly. Tört. tár. Tud. gyűjt. — Weber S.

Csütörtökhely: Archeol. ért. — Magyarország. kép. — Rupp.

Czéhlélet: Demkó. Weber S.

Darócz: Rupp.

Egészségügy: Demkó. Schwab. Spielenberger. Weber S. Wünschendorfer.

Egyesületek: Névtelen 14. Putsch. Weber S. Zimann.

Egyházi ügyek: I. vallási ügyek.

Építések: Ábel.

Felka: Emericzy D. Hradzsky.

Fest. J.: Országgy. arczképcs.

Festők: Ábel.

Fraternitas XXIV. pleb.: Hradzsky. Majláth B. Weber S.

Gazdasági viszonyok: Sváby.

Giovanelli család: Mednyánszky.

Gosnovitzer M.: Hanthó.

Gölniczbánya: Almanach v. Ung. — Magyarorsz. kép. — Ung. Mag. — Rupp. Stark. Zipser B.

Görgyek: Honvéd Alb. Klesch D. Magyarorsz. kép. — Nagy Imre. Term. tud. közl.

Hadi események: Bericht. Demkó. Weber S. Zipser Bote.

Hain Gáspár: Demkó. Névtelen 5.

Halotti beszédek: Dalhemus. Fabricius N. Névtelen 6, 8, 17, 20, 23, 24. Heutsch. Klesch D. Ludiver. Seltenreich. Synapius.

Helynevek: Hradzsky. Pesty.

Henkel János: Frankl-Fraknoi. Münnich.

Hetesi Pethe Márton: Babura.

Horváth-Stansith-család: Alauda. Dalhemus. Droschellius. Mednyánszky. Weber S. Wünschendorfer.

Hunfalv: Hradzsky. Marzsó. Münnich. Rupp. Spöttl.

Hunfalvy János: Prot. új. k. n.

Hunfalvy Pál: Országgy. emlékk.

Igló: Almanach v. Ung. — Löwy. Münnich. Zimann.

Ipar: Hradzsky. Münnich. Nemz. k. napt. — Römer. Weber S.

Iskolázás: Droschelius. Értesítők. Frankl-Fraknoi. Haan, Kupetz. Mercur v. Ung. — Münnich. Palcsó. Révész.

Joanelli: Névtelen 6.

Jogélet: Demkó. Kronos. Ung. Mag. — Szabó B. Weber S. Zipser B.

Kárpát egyesület: Dénes. Posevitz.

Kereskedelem: Berzeviczy G. Csaplovics. Demkó. Hajnik. Weber S.

Késmárk: Almanach v. U. — Archeol. ért. — Bohusch. Bruckmann. Genersich K. Győri tört. — Károlyi. Kreichel. Magyarorsz. kép. — Moesz. Müller. Myskovszky. Rupp. Serpilius. J. III. Weber H. Weber S. Whm. Zipser Anz.

Könyvkereskedés: Wünschendorfer.

Könyvtárak: Könyvtárak.

Közlekedés: Weber S.

Kőfaragók: Ábel.

Kray Pál báró: Kray.

Krompach: Philippi.

Krónikák: Demkó. Garády. Hain. Hanthó. Matheóczér Chr. — Moller.

Lakadalmi üdvözlések: Eccard. Gallik. Klesch C. Klesch D. Marci. Musculus. Névtelen 2—4, 7—13, 15, 16, 18, 19, 21, 22, 24—28.

Landok: Rupp.

Lapis refugii. I. Menedékszirt.

Laszky: Szalay A.

Lechnicz: Rupp.

Leibicz: Bruckmann. Weber S.

Levéltárak: Deák. Demkó. Pauler. Szabó K.

Lócse: Archeol. ért. — Bohusch. Borsody. Bruckmann. Demkó. Dianiska. Győri tört. — Henszlmann. Hain. Hradzsky. Magyarország. kép. — Martiniére. Myskovszky. Rupp. Still. Szegfy. Thaly. Tomasek. Weber. S. Zimann.

Lubló: Győri tört. — Magyarország. kép. — München. Weber S. Zipser B.

Lubomírszky: Bayer.

Marcellvár: Hradzsky. Münnich.

Máriássyak: Honv. Alb. — Jó barát. Kayer. Mednyánszky. Nagy Imre. Tud. gyűjt. Weber S.

Markusvár: Hradzsky.

Menedékszirt — lapis refugii: Dedek. Hradzsky. Rupp. Zipser Anz.

Merény — Wagendrüssel: Kreichel.

Mondák: Münnich. Nagy Ign. Philipp. Weber R. Weber S. Zipser Anz.

Műtörténet: Ábel. Henszlmann. Horváth Viktor. Hradzsky. Ipolyi. Lindner G. Magyarország. kép. — Merclas. Myskovszky. Still. Tud. gyűjt. Vajdovszky. Zipser B.

Művelődéstörténet: Demkó. Hradzsky. Szabó K. Weber S.

Naptár: Babura. Fröhlich D. Hajnóczy.

Nedecz: Családok k. — Névtelen 6. Gusztawitz. Magyarország. kép. — Weber S.

Néprajz: Ath. n. k. Napt. — Bidermann. Bretzky. Glatz. Hunfalvy P. Janota. Kliegl. Krones. Löher. Lumtzer. Melczer. Olmüczter gymn. Pray. Ratzenberger. Rummy. Scholcz Fr. Schroer. Schwab. Schwicker.

Szabó B. Szalay J. Unterh. Bl. Weber R. Weber S.
Wochenschrift.

Nyomdászat: Ballagi.

Okmányok: Dianiska. Oklevelek.

Okmánytárak: Bárdossy. Hradzsky. Schmauk.
Wagner.

Orvosok: Demkó. Lorx. Weber S.

Ófalu: Löwy.

Őskori leletek: Fröhlich. Münnich. Römer. Róth.
S. Spöttl. Szobissek. Weber S. Zipser B.

Palochay család: F. M. O. Min. — Reizner. Századok.

Parasztlázadás: Kutsma.

Pálmafalu: Münnich.

Petróczy család: Fabriczius N.

Pénzügy: Acsády.

Podolin: Mindenes gyűjt. — Rupp. Weber. S.
Zipser B.

Poprád: Münnich.

Régészet: I. Őskori leletek.

Schawnik: Rupp. Thaly. Weber A.

Sivabrada: Hradzsky.

Spillenberg D.: Chriskowitz.

Stola: Münnich. Rupp.

Szalók-Nagy: Babura. Magyarorsz. kép. — Schön-
wisner.

Szepes-Béla: Almanach v. Ung. Weber S.

Szepeshely: Hradzsky.

Szepesi prépostság: Fascic. eccl. — Magyar könyv-
vesház. Magyar Sion. Pirhalla. Rupp.

Szepesi tanítóegyesület: Tanító egy.

• *városok*: Bohus. Bredetzky. Civitates Scep.
— Csaplovics. Dillbaum. Fényes. Hain. Hradzsky. Lud-

vigh J. Magyarorsz. kép. — Münnich. Rundschreiben. Schwarcz. Stübel. Topographia. Unger. Weber S.

Szepesmegyei régészeti egylet: Archeol. ért.

Szepes-Olaszi: Schréter K.

Szepességi írók: Cornides. Fasc. eccl — Kritikai lapok. Melczer. Tud. gyűjt. — Zeitschr. v. u. f. Ung. — Zipser B.

Szepes-Szombat: Almanach v. Ung. — Thaly. Zipser Bote.

Szepesvár: Arch. ért. — Groch. Hradzsky. Magyar könyvesház. Magyarorsz. kép. — Merclas. Münnich. Weber S.

Szepesváralja: Hradzsky. Magyarorsz. kép. — Rupp. Tudom. gyűjt.

Szepesvármegye: Bél. Berci. Bohusch. Bonfinius. Der allermächtigen stb. Fröhlich D. Genersich. K. Győri tört. — Horváth M. Hradzsky. Kollerffy. Korabinszky. Kuntz. Magyar könyvestár. Melczer. Minsicht. Neu Beschreibung. — Ung. Mag. — Orts Lexikon. Pesty. Schwandtner. Schwartner. Sváby. Szentmiklóssy Staváts. Szepesházy. Szepesi emlékkönyv. Szepesvármegye. Thaly. Timon. Tud. gyűjt. — Zipser Anz.

Székely család: Mednyánszky.

Szomolnok: Bruckmann. Névtelen 6. Magyarorsz. képekben.

Szontagh család: Szontagh.

Sztrázsa: M. A.

Társadalmi élet: Casino.

Tátrafüred: Bartsch. Döller. Magyarorsz. kép. — Münnich. Szontagh. M. — Vahot. Wünschendorfer.

Tátra név: Hradzsky.

Természeti viszonyok: Andreé. Anzeigen. Assmus. Augustini. ab Hortis. Blási. Bredetzky. Bruckmann.

Buchholtz. Gy. ifj. — Családok k. — Csaplovics. Déchy M. Döller. Engel J. — Fabriczy. Fröhlich D. Fuchs Genersich J. Geyer. Greiner. Greisiger. Haberern. Hazslinszky. Helm. Höfer. Kalchbrenner. Kolbenheyer. Kövy. Kreichel. Lodin. Mattyasovszky. Matz. Münnich. Ortway. Posevitz. Reiss. Roth M. — Roth S. Rummy. Sagorsky. Scherfel. Stasic. Sydow. Scholtz. Tourist. röpir. — Towson. Ung. Mag. — Wahlenberg. Weber. Wieszner. Windisch. Wochenblatt. Wünschendorfer. Zeiszner. Zipser B.

Thurzó-család: Kubinyi. Magyar könyvesház. Magyarország. kép. — F. M. O. Minerva. Oklevelek. Petkó. Szerémy. Xylander. Zabeler.

Tököly-család: Angyal. Deák. Fabricius. Gergely. Iványi. Lehoczky. Nagy Iv. Oklevelek. Pauler. Scholtz Fr. Siebenbürger. Szabó K. Szádeczky. Thaly. Weber S.

Tüzoltás: M. A.

Vallási ügyek: Acta. Grawer. Hornyánszky. Horváth G. Justh. Klein. Klesch D. — Linberger. Munyay. Scholtz J. Tomasek. Weber S.

Vörös kolostor: Dedek. Rupp. Tóth.

Wagner Károly: Babura. Fascic. eccl. Magyar könyvesház. Mercur v. Ung.

Zabler Job: Névtelen 2, 4.

Zápolya-család: Magyarország. kép. — Tud. gyűjt.

Zelder Orbán: Kreichel.

Zsdjár: Weber S.

Zsedényi Ede: Országgy. Alm. — Orsz. Kép. Napt. Prot. Kép. Napt.

Zsegra: Hradszky. Vajdovszky.

Néhány előzetes szó az önálló dolgozatokról és társulatunk további munkatervéről.

ASzepesvármegyéről ez ideig megjelent irodalmi dolgozatoknak a közölt bibliographiában felsorolt jegyzéke eléggé tanúskodik arról, hogy hazánk ezen nem csak szép, de történelmileg is érdekes vidéke iránt már régibb idő óta élénken érdeklődtek az írók. Sokan sokat írtak már róla, de még mi sem vagyunk azon szerencsés helyzetben, hogy daczára az előző gazdag irodalomnak, egy minden részletében egységes és teljes monographiát adjunk. Következő közleményeinkben mi is csak előzőkül sorakozunk az eddigiekhez, mi is csak elő akarjuk készíteni a majdan egységessé leendő munkát.

Hogy művünk sem egységes, sem teljes nem lesz, ennek okai következők: Irodalmi életünk általában, a miénk pedig itt a Szepességen különösen igen új keltű, némi lendületet jóformán csak társulatunk megalakulása adott annak. Az anyag teljes összegyűjtéséig és rendszeres feldolgozásáig még nem fejlődhetett az ki. Ebben több tényező akadályozott is. Igy társulatunk lassú anyagi fejlődése nem engedte meg azt, hogy részletesen felkutassuk a történelem előtti leletek helyeit; nem állanak rendelkezésünkre nagy könyvtárak, melyekben hozzá juthatnánk az előzők dolgozataihoz; levéltári anyagunk hiányos, mert egyrészt a

»Nagy vármegye« a XVI. század végéig vándorló székhelylyel bírván, régibb okmányanyaga annál is inkább elpusztult, mert a pusztítást a huszíták is elősegítették; másrészt a Lengyelországnál elzalogosítva volt területekre vonatkozó okmányanyag nagy része hihetőleg Krakóban, Varsóban van, ha ugyan Lengyelországgal együtt el nem vészett; a »Kis megye« iratai igen hézagosak; a bányavidékre vonatkozók nagy része talán az egykori alsó magyarországi bányakamara levéltárával az országos levéltárba jutott, ahol vannak hihetőleg az egykori szepesi kamarának iratai is. Mindezeket felkeresnünk, tanulmány tárgyává tennünk és feldolgoznunk annál is inkább lehetetlen volt, mert rendes hivatásunk mindnyájunkat lekötve tart. Egyelőre be kellett érniünk a közelünkben levő anyaggal, aminek feldolgozása különben is első feladat; mert alapvető csak ez lehet.

Közleményeink szíves olvasói észre fogják venni azt, hogy egyes kérdésekben az egyes írók véleményei eltérnek egymástól. Mint az egész mű szerkesztőjének nem lehetett feladatomban az eltérő vélemények kiegyeztetése. Ezt, eltekintve attól, hogy azt a cikkek tartalmáért a felelősséget viselő írók iránti tekintet sem engedné meg: azért sem találnám helyén valónak; mert épen az előbb említett okoknál fogva csak úgy lehet majdan egységes és tökéletes műről szó, ha a most vitásokul felmerülő kérdéseket minél több oldalról feltüntetve, alkalmat adunk azok teljes tisztázására.

Az eddig mondottakból önkényt következnek társulatunk további teendői. Mostani kiadványainkkal lerakjuk alapjait a Szepesség rendszeres történetének. Munkánk folytatásául önálló részletekben kell még kö-

vetkezniök: 1. Szepesvármegye történetének, amelyik rendszeresen összefoglalja az itt lefolyt *politikai* eseményeket. 2. Késmárk szab. kir. város történetének. 3. A schavniki, stólai stb. apátságok történetének. 4. A műemlékek összefoglaló leírásának. — Ezekén kívül, amint említök, még sok részlet vár tisztázásra vagy részletesebb kidolgozásra. Mindezeket egyenkint kijelölni nem is lehet, nem is szükséges. Társulatunk tagjai közt kétségkívül számosan fognak ezután akadni, akik az eddigi munkásoknak segítségükre jönnek; mert a kitűzött feladatokat csak úgy oldhatjuk meg, ha mindenki megteszi kötelességét.

Jó akaratú kritika, egyes téves adatok vagy állítások helyreigazítása, újabb kiegészítő adatoknak beküldése, az egyes községek, plébániák, templomok, iskolák, családok történetének kisebb nagyobb cikkekben feldolgozása, a népességi viszonyokra vonatkozó kivonatok az anyakönyvekből a legrégebb időre visszamenőleg napjainkig, stb. stb. mindenkinek tért nyújtanak arra, hogy részt vehessen a munkában.

Nemcsak társulatunk, hanem a hazai történetírás általában is le lesz kötelezve mindenki iránt, aki a jelzett irányok bármelyikében, habár kisebb adalékokkal is járul történelmünk anyagának lehetőleg teljes összegyűjtéséhez. Erre kérve társulatunk tagjait és barátait, közleményeink sorozatát azon reményben kezdjük meg, hogy azt annyi jóakarattal fogják fogadni, amennyivel mi azokon dolgoztunk.

A szerkesztő.

A

SZEPESSÉG ÖSKORA.

IRTA

MÜNNICH SÁNDOR.

I. KÖTET 3.

BEVEZETÉS.

Az emberiség őskorának ismeretével körülbelől úgy vagyunk, mint az anyaföld kifejlődésének történetével.

A földben mindenféle törmelék, réteget, sziklötomböket és kőzeteket találunk. Ezekből határozza meg a természettudós a föld életének egyes korszakait és az azon végbe ment változások okait. A szellemi fejlődés különböző fokain átment ember is hagyott hátra egyes jellemző tárgyakat, a melyek előállításuk korára némi világosságot derítenek s a reánk maradt tárgyakból, nevezetesen a műeszközökből kell meghatároznunk azon emberek életmódját, fejlettségüknek fokát, akik egykor e tárgyakat, e műeszközöket készítették és használták. Ha semmit nem kicsinyelve gondosan összegyűjtöttük az emlékeket s azokat túl nem becsülve összeállítottuk; az őskori leletekből meglehetősen biztossággal kideríthetjük az emberi nem fejlődésének alapját, társadalmi alakulását, önvédelmét, állapotának javítására irányuló törekvését stb. Ezen általános tétel áll az egyes vidékekre nézve is.

Azon, mély völgyek által szeldelt katlan, a melyet egyrésről hazánk legmagasabb hegycsoportjai, a Magas Tátra, másrésről a legkiesebb erdőkkel fedett szepes-gömöri érczhegység, majd a lócse-lublói hegy-

vidék és a Branyiszko határolnak és a mely ma *Szepesség* név alatt ismeretes, annyi úgynevezett történelőtti lelethelyet rejt magában, hogy ezek alapján nemcsak azt lehet kétségtelenül bebizonyítani, hogy e helyen az őskorban is laktak emberek s hogy e zord éghajlatú vidék már akkor is *állandó* lakhelyül szolgált; hanem a leletek egybevetéséből azon fajnak életmódjára, műveltségi fokára is következtethetünk. Igaz, hogy az egyes telepeket, a melyekben történelmelőtti nyomokra akadhatnánk, kellőleg még senki át nem kutatta, sőt a barlangokban is csak a felső besodort rétegeket ásták fel, a mi a paleontológiát érdekes adatokkal gazdagíthatta ugyan, a történelemre nézve azonban csekély értékű lehetett. Az is sajnos, hogy a Szepességen, a mely a történelem előtti adatok kutatását célzó ásatásoknak — daczára azon körülménynek, hogy az utóbbi években a lelethelyekből a víz sokat elsodort, az eke sokat eltüntetett — még ma is klasszikus földje volna; alig akad valaki, a ki erre időt és pénzt szentelne. Mindamellett az anyag az utolsó években annyira összehalmozódott s annak földolgozása annyira érdekésnek ígérkezik, hogy már e szempont is ajánlja; a további kutatás irányzása, megkönnyítése pedig egyenesen szükségessé teszi az eddigi leleteknek s azok helyeinek ismertetését.

A talált tárgyakból az egyes történelőtti lelethelyeket, sok esetben ezeknek kiterjedését is egész határozottsággal meg lehet állapítani. A természet által még ma is védett helyeken ott hevernek a kunyhótapaszok és a korong nélkül készült cserepek egész halmaza, az élet különféle szükségeinek kielégítésére szolgáló eszközök, az ember hiúságát, szenvedélyét jelző piperetárgyak és ékszerek, fegyvernemek, a me-

lyekből sok mindenre következtethetünk a nélkül, hogy a képzelet regényes országába tévelyednénk. Bizonyos, hogy a talált anyag is csak egyoldalú képet tár fel előttünk az ember őskori állapotáról, fejlődéséről. Nem is csoda, ha az ő ember élete az eddigi ásatások s leletek hiányossága miatt félig zárt könyv előttünk, de *a soká egy helyen lakó nép* elvesztett, elrejtett tárgyai mégis számbavehető adatokat szolgáltatnak. A feltevések és valószínűségek sokfélesége mellett a további részletes kutatásokig legczélszerűbb csakis a tények elősorolására szorítkozni, a lelethelyeket összeállítani s az osztályozásnál csak azon leleteket használni fel, a melyeknek történelem előtti jellegükhöz kétség nem fér.

A cserepek, kő-, bronz- és csont-eszközök, a melyekre ezen cikkben hivatkozom, a magyar nemzeti, lőcsei, poprádi, felkai, lipcsei muzeumokban s magán-űjteményekben őriztetnek.

Szepesség őskora végződik a magyarok honfoglalásával, — azaz éppen ezer évvel ezelőtt.

1. Az embernek első nyoma a Szepességen.

Gánóczi telep. Széngödrök. Bélaí, poprádi, galmuszi czölöpépitmények.

 kassa-oderbergi vasút építése előtt Gánócz fürdőtől délnyugatra emelkedett egy körülbelül 10 méter magas domb, melynek tetejét ősrégi körsáncz díszítette, lejtőit fű alig fődte, alját a kőbányák túrták fel, minden oldalról kibújt a nyers mészkő. A hetvenes évek óta olyan sürgősen mívelték ezen kőbányákat, hogy az egész sziklás emelkedés évei meg vannak már számlálva. A völgyben a pala körülveszi a most említett dombot és még lejjebb elterül a homokkő.

A mész vékonyabb, vastagabb vízszintes rétegekben rakódott le, melyek közt mindenféle kőületeket és levéllenyomatokat találtak, mely érdekes leleteket minden repesztés után felszedték a fürdővendégek. Egy kőrepesztés alkalmával, majdnem a domb kellő közepén, felszabadult egy igen érdekes réteg. Több nagy hasáb alsó részei ama sajátságos színezettel bírtak, melyet a tűznek hosszasan kitett mészke szokott mutatni, felületén pedig számtalan kis széndarab volt világosan észlelhető, melyeket Scherffel úr Felkán górcsővel megvizsgált és azokban egészen határozottan a fa finom lemezeit ismerte fel s így kétséget nem szenvedhet, hogy régi, hosszabb időn át használt tűzhelyvel van dolgunk. A mészsziklák ugyanazon rétegében, de valamivel tovább kelet- és délfelé egy-egy darab melaphir és kova, azonkívül sok darab homokkő volt. Tüzetesebb megvizsgálásnál kitűnt, hogy minden egyes darabnak nagyon ép éles élei voltak, a kalapácsolakú 14 cm. hosszú és 8—5 cm. vastag melaphir azonkívül azon benyomást keltette, mintha a vastagabb vége ütés következtében lekopott volna, a kovaszilánk inkább a kőkés alakját mutatta. A víz nem sodorhatta ezeket ide, mert a hosszú úton az éles él mindenestre eltompult volna, annál is inkább, mert a kova természetes fekhelye innen 10 kilométernyi távolságban van a Magas Tátra alján. A legérdekesebb darab, mely abból a szenes sziklatömbből előkerült, egy vésőalakú megkövült csontdarab, melyen elvitázhatlanul észre lehetett venni a megművelés nyomát. (Mindezen leleteket a Kárpát-egyesületi múzeumnak adtam). Így tehát azon kérdésre, hogyan juthattak ezen különféle tárgyak a szénnel együtt ama mészrétegbe? a józan gondolkodásnak csak egyetlen egy felelete van, t. i.

hogy az ember idehozta és használta, a mikor ezen meleg forrást, mint kedves tartózkodási helyét, felkereste. Közvetlen ezen érdekes mészréteg alatt és felett víziló, mamuth és oroszlán megkövült csontjai heverték. A tudósok, többek közt dr. Staub is, a szikla flora-lenyomataiból, melyeket a tűzhely feletti rétegekből vettek, az interglaciális korszakot határozták meg, tehát joggal állíthatjuk, hogy az ember a Szepességen az interglaciális korszakban már élt együtt azokkal a rettenetes fenevadakkal.

A viharos jégkor lezajlása után a sok századokon át felhalmozódott kavicstörmelék egy részét vízárak számos rétegekben lesodorták a völgyekbe és a Poprád-vize lassanként hozzáfogott medenczéjének kivájásához. Ebben a törmelékben emberi nyomokra még nem bukkantak, de igen is jobbra és balra a lejtőkön, hol úgynevezett *széngödörkre* akadtak. Ezek a széngödörök különféle nagyságúak, de lényegökben egy és ugyanazok: mélyen kiásott verem, köröskörül felrakott föld, a verem legmélyebb pontján van a $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ méter széles tűzhely az agyagos földön, mely rendszeren 0.3 méternyire keresztül van égetve; a tűzhely felett találunk széndarabokat és néha 75 cm. vastag hamuréteget. Minden egyes széngödörnek oldalai délfelé lejtősek, Egyes gödörök néha 20 méter magas töltésekkel bírnak, kerekded alakúak és sokszor 7 méter hosszúak. A ritkaságok közé tartozik, ha a tűzhely körül nagyon durva, kezdetleges cserepeket lelünk, de annál több teljesen megégetett kavics van, mely a friss levegőn szétmálik. Ilyen széngödörket találunk például Sztrázsától kezdve egészen Podolinig, néhol 5—6 vermet egymás mellett, de mindig nagyon közel a Poprád-vizehez, természetesen jelenleg már nagyon magasan

fent a lejtőn; mert azóta mélyebbre mosta a víz medrét; így Új-Tátrafüred alatt a kavicsos árok közelében, azután a tátrafüred-tátralomniczi úton, végre a Hernád és Gölnicz völgyeiben, az utóbbi helyeken ritkábban. A legtöbb széngödrot a vasutak építése alkalmával tárták fel és különösen jellemző a széngödrcsoport az 52. és 58. sz. kilométerjelzésnél az »an der Leut« nevű dülön a nagy-lomniczi határban. Nyilvánvaló, hogy itten megfontolt, szándékos emberi művekkkel van dolgunk, hol emberek állandóan laktak. Most minden gödör tele van rakva humusszal, és miután a megművelt talaj, melyen az eke barázdákat húz, a gödrök közelében általában nem magasabb mint 20—25 cm., alatta pedig homokköves agyagföld van, világos, hogy ezen gödrök emberi kéz munkája. És miután a széngödörökben finomabb eszközt találni nem lehet; az is világos, hogy ezen emberi nyomok nagyon régiek, olyan korból valók, melyben a Poprád jelenlegi medrét még nem mosta ki egészen. Minden esetre fontosak ezen gödrök, mint a zordabb éghajlat elleni védekezésnek egy különös rendszere. Ha a régi szepesi viszonyokat fontolóra vesszük, éppen a Szepesség alkalmas vidék volt az őslakóknak állandó tartózkodására. Voltak itt számtalan kisebb-nagyobb haldús tavak, üde legelők, hol a vad szarvasmarha bő táplálékra talált; sűrű fenyvesek, a különféle vadak kedvencz tartózkodási helye, az ember megélhetésének mind megannyi feltételei. Ebből joggal következtethetjük, hogy Szepesség már az őskorban állandó lakossággal bírt és feltehetjük, hogy egy ilyen széngödör egy családnak a tűzhelye volt, mely alkalmasint nagyobbodott a család szaporodásával. Ha meggondoljuk, hogy a gödrök felső szélei, valamint lent a bejárat is fatörzsekkel voltak

eltorlaszolva, nehogy a lakók a medve véletlen látogatásának legyenek kitéve és hogy a kisebb gödörnél a nagyobb fatörzsek a felső nyílást fedték: úgy ezen hajlék a legtermészetesebb átmenet a házépítés felé, kivált ha tekintetbe vesszük, hogy ilyen házfélét a vadnépek, ha alkalmas talajon laknak, de nálunk a tekenős oláhok még ma is használnak. Nem kell elfelejtenuink, hogy a teljes ház fallal és fedéllel csak fejlettebb kor vívmánya, mikor már a röghöz kötött őslakók a sátoros vándornéppel közelebbi békés érintkezésbe léptek. A széngödör a jégkorban még nem létezett, különben a jégkor után következő nagy árvizek tele rakták volna kavicsos, de minden esetre még olyan időből való, melyben a Poprád egész mentén tavakat képezett és a víz felszíne a homokkő lejtőit mosta, mert különben mélyebbre ásták volna és közelebb a vízhez. Vajjon az interglaciális embernek utódja volt-e a széngödör lakója? a leletek hiányossága miatt meg nem lehet állapítani, de valószínű, mert a vermek alkalmazásánál nagy helyösmeretet tanusított.

Béla várostól nyugatfelé a rókuszi malomárok mentében nagy tőzeg rétegek terülnek el, melyeknek egy részét kiaknázzák. Helyenként a tőzeg két ölnyi vastag, az alja mindenütt kavicsos és az egész két kilométernyi hosszú és helyenkint 500 m. széles terület egy régi tónak a medenczéje. Mikor Kulmann és Lersch urak itteni földjükön a tőzeget szeszégetéshez kezdték kiaknázni, három méternyi mélységben bronztekercsre találtak, arról a patinát gondosan lekarcolták és részint a kassai múzeumnak, részint egyes a dolog iránt érdeklődő embereknek odaajándékozták. A háromszögletű sodrony különböző vastagságú volt, széles-

sége pedig 9 mm. és 3 mm. közt váltakozott, szabálytalan távolságokban voltak rajta bemélyedések és azok közt bevéssett vonások. Valamivel felebb észak felé megégett fagerendákat találtak, melyek közt a munkások hegyezett czölöpöket vettek észre. Még felebb a régi tó észak nyugati partján egy körülbelől 200 □-méternyi területen sok elégetett nyirfatuskó állott, látszólag egy erdőégés utolsó maradványai. Hasonlóképpen a régi tó északi partján egy kivájt tiszafatörzs által felfogott forrás bugyogott, és a kemény fa megműveléséből kitűnt, hogy azt már éles vasfejszéssel dolgozták fel; az odvas fatörzsben a régi tó felé szívalakú üreg volt, melyen át hajdanában a víz kifolyt, jelenleg az egy méter magas tőzegrétegnek eltávolítása után, a víz a kútkerítés egy alsó hasadékán keresztül elszivárog. Ezen gömbölyű kútfő előtt egy 2 méter hosszú deszka alakú gerenda feküdt, szintén a vasfejszének elvitázhatlan nyomaival. A legérdekesebb lelet végre az összeégett gerendák mellett a régi tóban, a méternyi széles és két méter magas fakarókkal körülvett kerekded hely volt, megrakva különféle csontokkal. Az egész csonttrákás a késmárki csontmalomba vándorolt, még mielőtt szakember arról tudomást szerzett volna. E hely közelében agancsokat, őzszarvat (némelyik a megművelés nyomaival), az iramszarvas szárccsontjait, az ősbika egy szarvát (Kárpát muz. és Greisiger gyűjteményében), és egy ember csontvázat találták. Ez utóbbi nyomtalanul eltűnt. A kavicsos talajon itt-ott néhány durva, dísznélküli cserép hevert és ott több vassalakat is találtak.

A poprádi malmon felül elterül egy mocsár, mely a tepliczi rétekekkel az őskorban tavat képezett, ezelőtt 500 évvel pedig a poprádi polgárok még halastónak

használták. A hetvenes években a mocsáros vizek lecsapolását megkísérlették és az árkok felhányása alkalmával sok helyütt elégetett gerenda, czölöp és különféle csontok jutottak napfényre. A cseréplelet gyér volt, de minden cserép, a mely onnan kikerült, a készítés legdurvább módját mutatta. Helyenként nagyobb hamuhalmaz volt, de részletesebb ásatások itten nem történtek.

A Galmus hegységen, az északfelől egy alacsony hegyhát által védett keskeny fensíkon, a »Rablószék«-től keletfelé több tölcser alakú mélyedés van, most nagyobbbrészt iszappal telerakva. Miután ezek agyagos talajjal bírnak, kétséget nem szenved az, hogy valamikor kis tavacskákat képeztek. Esős időben és nedves tavaszok alkalmával még mai nap is álló víz borítja a tölcser fenekét. A porácsi barlang és az Andrejszki lejtőn lévő kisebb nagyobb földüregek ezen hegység méhében terülnek el és a hegygerinczen lévő bevágások a barlangboltozatok beszakadása által jöttek létre. A tölcserék fenekén égetett czölöpöket és durva cserepeket ásattam ki.

Ha most már a béla-rókuszi, a poprádi és a galmuszi leleteket egybevetjük, határozottan a *czölöpépítkezésnek* bár nagyon kezdetleges nemével állunk szemben, de miután elegendő anyag még nem áll rendelkezésünkre, minden további fejtegetésektől el kell állnunk, nehogy a képzelet vadregényes tömkellegébe jussunk. A mostanáig talált tárgyak, egy nagyon régi korszakra utalnak. A hatalmas tőzeg, a csontoknak földes tőzeggé válása, a durva cserepek, az egyenetlen otromba sodronytekercs, mind megannyi jelei egy rég elmúlt időnek, melyben azonban az ember már fejlettebb volt, már a fejlődés második fokán állott,

melyben már a fémeket, nevezetesen a vasat, ismerte. De egyúttal szabadjon azon meggyőződésnek adnom kifejezést, hogy itten a Szepességre nézve egy külön bronzkor nem létezett, miután az itteni sok történet előtti telepeken, még a csont- és kőeszközökkel rendelkezőkben is vasnyomokat találtam salak alakjában, de egyetlen egy telepen sem bronzot vaslelet nélkül. Igaz, hogy a víz néha jó messzire sodort a telepről egyes bronzdarabokat cseréppel és hamuval a völgyekbe és messzire nyúló lejtőkre; az is áll, hogy a rejthelyeken sokszor csak bronzot találunk, de ilyen véletlenség és kincselés egy kornak megállapításánál nem jöhet tekintetbe. A bronz itten kezdettől fogva csak ékszer volt és meglehet nélkülözhetlen tárgy a vallásos szertartásoknál, de a mindennapi szükségletre az igazi léttusában csontot, követ és vasat használt a szepesi őslakó.

2. Történetelőtti leletek a szepesi barlangokban.

Szepesi várhegy. Drevenyiki barlangok. Szlovinkai „Juhakol“. Giravai „Jutka-barlang“. Porácsi barlang. Haligóczy „Tejes lyuk és Aksamintka“ stb. barlangok.

Szepességünk jó nagy részét mészkő borítja, mely kivált éjszakon a Béla-Haligóczy, nyugaton a Lucsivna- Teplicz és délkeleten a Hernád medencze területein nagyszerű hegycsoportokat alkot, melyekben mindenütt számtalan barlang, hasadék, üreg, bevágás stb. van. Felette érdekesekek természetrajzi tekintetben a Szepes-váralja körül elterülő diluvialis mésztufából álló emelkedések, melyeknek legkiszögelőbb és legmagasabb része a északfelé fekvő szepesi vár, melytől a különböző nagyságú fensíkok délnyugatnak és keletnek húzódnak. A szepesi vár előudvarán a szikla keleti ol-

dalán, de déli bejárattal volt egy kisebbszerű barlang, szemközt a sziklában van egy ülés bevésve, melyről a népmonda regéli, hogy az Krisztus urunknak a nyoma, ki itten megpihent. Ha a barlangba akartunk hatolni, egy nagyon alacsony meredek csatornán át kellett lemásznunk, mely mindig szélesbedett, míg egy nagyobb terembe jutottunk, melyből északi irányban egy hatalmas szikla háta mögött egy mindinkább szűkülő folyosó lejjebb vezetett. Itten a legalsó részen ásattam és a besodort humusz eltávolítása után az intenzív vörös agyagban számtalan kályhacserepet, sárgaréz darabot, üveget, tökéletesen átrozsdásodott szöveget, majd hamu- és szénréteget, szóval a hajdani fellegvár egyes maradványait találtam, a mint ezeket az idő folyamában a víz oda gördítette. Egy méternyi mélységben, már a szikla törmeléke felett néhány történet előtti cserép és széndarab hevert. A hely szűke minden további kutatásnak véget vetett. Hogy ebben a barlangban se cserépkályha, se ablak, se sárgaréz-dísz sohasem volt, világos. E hulladékokat a víz hozta ide és miután a történet előtti cserepek éppen olyanok voltak, minőket a vár lejtőin a földben mindenütt lehet találni, azok is ezen az úton t. i. a víz által jöhettek be. A nyolczvanas években egy hatalmas villámcsapás, mely végig cikázott a sziklán, szétrombolta a felsőbb falakat és szétzúzta a köveket, miáltal talán örökre el lett temetve a várbarlang bejárata.

A vársziklától délre elterül a Drevenyik fensík a hársfalejttövel, hol a sziklarepedésekben »jéglyukak« vannak. Az úgynevezett »jégbarlang«-ban a leggondosabb kutatásom daczára semmit sem találtam, mi az őskorra emlékeztetett volna, de igen is az éppen ilyen hideg »kutyalyuk«-ban, hol szenet, hamut és tör-

ténet előtti cserepet leltem, nemcsak bent a homokos agyagban, hanem már a felszínen is. Ha a lyuk torolatából felfelé a Drevenyikre tekintünk, már az első pillantásra szembetűnik, hogy a fensíkről egy vízhasadék egyenesen le a »kutyalyuk«-nak tart, míg a »jégbarlang« bejárata balra esik, védve hatalmas függőleges sziklaktól. Miután a Drevenyik felső része tele van történetelőtti leletekkel, világos, hogy a »kutyalyuk«-beli tárgyak felülről az esővizekkel jöttek be. Képtelenség lenne azon feltevés, hogy $+1^{\circ}\text{R}$. mellett itten ez üregekben ember lakott volna.

Ha a Drevenyik fensíkről egyenesen délnek nézünk a Galmusz kéklő hegyein túl egy hatalmas sziklatömböt látunk emelkedni, ez a: »Skala« (kő). Azzal szemközt a *Galmusz-hegység déli, Andrejszki nevű lejtőin*, körülbelül 50 méternyire a csúcstól, egy meglehetősen tágas plateaun, egy nagyszerű 8 méter magas gótíves kapu nyílik a hegy oldalába, mely közvetlen egy boltozatos, 30 méter hosszú és 20 méter széles terembe, a szlovinkai főbarlangba, az úgynevezett »juhakol«-ba, vezet, hol hideg, esős időben mindig marhacsordát találunk pásztoraival együtt. Az óriási kapun keresztül felülről víz sehonnan nem jöhet be, tehát száraz az egész belső talaj, sőt száraz még a lefelé vezető, 43 méter hosszú igen alacsony és keskeny folyosó is, melynek folytatásában, majd kitágulásában éles, hegyes törmelékkel rakott aljat érünk, melyen szintén éles élű csontmaradványokat látunk. A csont kivétel nélkül recens eredetű, történet előtti tárgynak ebben a részben nyoma sincs. Egy kis termet elérve, a barlang többfelé elágazik és ha egyenesen a legtágasabb lyukba bújunk és utunkat ottan folytatjuk, már az első lépéseknél észrevesszük, hogy a barlang itten beszakadt és mi a

beszakadt oldal törmelékén majd felfelé, majd lefelé, de mindig vizesebb köveken haladunk tovább. Végre a boltozat a törmeléket érinti és utunknak vége szakadt egy agyagos nedves rétegnél, hol néhány történet előtti cserepet és szenet kipiszkáltam. Felettiünk van egyike a már említett tölcséralakú mélyedéseknek, hol a víz hosszú földalatti nyílásokon és szakadékokon keresztül sodorta be az agyaggal a cserepet.

A *Giraván* levő »*Futka-barlang*« közelében nincs sehol történet előtti telep vagy lelethely, így tehát a barlang fenekén sem szén, sem cserép nincsen. Az ottan heverő sok csontot (*bos bison*, *cervus elaphus* és *capreolus*, *sus scrofa ferus*, *sorex vulgaris*, talpa *europaea*, *arvisolae* Dr. Roth Samu szerint) a tavaszi vizek sodorták be, ámbar nincsen kizárva az a lehetőség, hogy üldözés alkalmával vigyázatlanul futkosva egyik vagy másik állat beleesett és ottan kimúlt, mert onnan egy majdnem egész *bos taurus* csontvázát hoztam ki.

Porács falutól északnyugatra vagy 40 méternyi magasságban a »*Na Zsridloch*« nevű völgy talpa felett, jelezve több egymás mellett lévő meredek sziklacsoport által, két barlang bejárása van. A nagyobb bejáratnak csakhamar vége van; mert a többi része beomlott. Itten a mésztörmelék közt a mészdús agyagrétegben a barlangi medve gömbölyűre koptatott csonttöredékeivel történet előtti finom cserepeket találtam. Ahoz kétség sem fér, hogy mind az *ursus speleust*, mind a cserepet a víz sodorta ide. A kisebbik bejárat egy 180 méter hosszú barlangba vezet, mely a közepén több délfelé nyíló ágakra oszlik. A bejárat mindannak daczára, hogy az elején lefelé vezet, mégis alantabban fekszik, mint a barlang többi termei és folyosói, me-

lyek későbbben emelkednek és melyek tele vannak rakva gömbölyűre csiszolt mészkavicssal, mi közt különféle csont fekszik, úgy hogy néhol olyan alacsony az ág, hogy alig tud az ember azon átmászni. A nagyobb csontok majdnem kivétel nélkül az üregek szélein vannak elszórva és rajtok azon nyomokat észleljük, melyek létre jönnek, ha a tárgy soká ki van téve a víz mozgató erejének, sőt a közepén elszórt kisebb csontok egészen tükrösimára vannak csiszolva. Ha a 875 m. magas »Visoki vrch«-tól a »Siklava skala« felé nézünk, még most is öbölszerű mély behorpadásokat látunk, sőt a »Zlatnapatak« felső medre mellékvölgyeivel mindenesetre több hajdani nagyobbacska tó maradványa, melyek egymással kaszkadokban összeköttetésben voltak és melyeknek vize kifolyt, mikor torkolatához közel a »Sosnovy« gátat keresztültörte. Ezen víztömegekbe az árvizek minden oldalról csontot, cserepet, csuprot, eszközt, hamut, szenet vittek be, és mikor a porácsi barlang hátulsó része beszakadt, a betóduló víz mind ezeket a hulladékokat és tömérdek mészkavicsot magával sodorta oda. De a víz a mostani két bejáratnál, azoknak hirtelen emelkedése miatt megakadt, mi által bent az üregben örvények támadtak és így egészen fent az agyagos kavicsrétegen a barlang szélein, hol az örvény legnagyobb erővel bírt, a súlyosab csontokat, a közepében pedig a könnyebb tárgyakat lerakta s a leülepedés alkalmával betemette; egy könnyű hamu-szénréteg pedig a legkönnyebb tárgyakkal egy mellékágba került. Csak így magyarázható meg azon körülmény, hogy a barlangi medve csontjai, finomabb edényekkel, durva kezdetleges cserpekkel, csonteszközökkel, hamuval és szénnel, mostani házi állataink csontjaival egy és ugyanazon ré-

tegebe jutottak. Valószínű, hogy ezen vízbetörések többször ismétlődtek, mire a különböző vastagságú, de egymástól mindig tiszta agyagos borítékkal elkülönített mészkavics rétegek emlékeztetnek. Dr. Róth Samu szerint a következő állatok csontjai fordulnak elő a porácsi barlang mészkavicsos agyagtalajában: *ursus spelaeus*, *Canis spelaeus*, *felis spelaea*, *cervus elaphus*, egy *bos* nem, *sus scrofa domestica*, juh, őz, nyúl és denevér. Cserép találtatott egészen 18 mm. vastagságig, durva anyagból »csak a kéz igénybevételével« készült minden ékítmény nélkül. Azután volt ott cserép simított felülettel, gyönyörű díszítésekkel, domborműves ékítésekkel, végül cserép, mely a legfinomabb iszapolt anyagból való volt. Egy 14,5 cm. magas, 18 cm. széles és 4—5 mm. vastag edény, melynek feneke ki volt törve, szintén a hamus rétegben feküdt a mellékágban. »A törés lapján látható, hogy az edény finom, egy kissé leveses agyagból áll, mely szürkés fekete színű, az edény belseje ólomszürke, külseje pedig, ha a mészkérget levakarjuk, egyes helyeken sárgás-vereses, máshol szürkés-sárga«. (Kárp. évkönyv.) A fő-folyosó mentében két darab nagyon durva cserepet találtam 1 dm. mélységben. Dr. Roth talált még a barlangban 4 drb kovaszilánkot, melyek közül egy 9 cm. hosszú volt; »kovája jól áttetsző és tarka színű, szürkés-sárga alapján tejfehér foltokkal és sárgás erekkel van tarkázva« (u. o.). A többi szilánk kisebb volt, ott talált még »egy juhnak vagy kecskének kettéhasadt kéz-középcsontjából készült árt«, egy hegyezett és egy kettéhasadt bordát, mely utóbbi »simításra használtatott« és »az *ursus spelaeus* egyik szemfogát, melynek kopott külsejéről a nagy mértékben való használatra lehet következtetni«. Itten még meg kell említenem,

hogy a barlang közelében a »Za kostelom« nevű dűlőn, azután a »Siklava skala« déli lejtőin a porácsi barlangban talált cserepekhez hasonlót leltem és hogy a »Zlatnapatak« torkolatának közelében a kassa-oderbergi vasút építése alkalmával a mérnök egy bronz-czeltre akadt.

Hasonló leletekre majdnem ugyanazon viszonyok közt akadtak a haligóczi »Tejes-lyuk« és *Aksamintka* nevű barlangokban is, csak azon toldással, hogy az *ursus spelaeus* csontjai és durva cserepek közt még vas szöget (?) is találtak. A haligóczi barlangok történet előtti leletei a nemzeti muzeumban szemlélhetők. Ide szintén a víz hozta be különböző időkben az agyaggal és mészkavicscsal a cserepeket, szilánkot és egyéb újabbkori tárgyakat és a tűzhely, melyet a »Tejes-lyuk« végén a nyolczvanas években kiásattam, szintén újabb korú, bár vastag mésztufával volt fedve, mert itten hirtelen végződik a csepegőkő lerakódása. A víz itten csendesebben folyhatott, miután a csontok nincsenek annyira lesurolva, mint a porácsi barlang csontjai. Lent, már közel a Lipnik patakhoz van a »Rabló barlang« bedőlt bejárása óriási szirtfokok által jelezve, mint a haligóczi messzeterjedő barlanghálózat legalsóbb emeletének utolsó maradványai. A monda szerint véghetetlen nagy értékű kincseket rejtenek ezek a kődombok és sziklahalmazok, de még senki sem fogott a borzasztó nagy törmelék eltávolításához, tehát ott senki semmit sem talált. Az *Aksamintka* barlang a múlt században Pennina név alatt volt ismeretes, honnan a tudományos célból kutató 1751-ki bécsi bizottságnak bányászai egy nagy, a leírás után ítélve, mamuth-lábszárat hoztak ki. Történet előtti leletekre nem akadtak. Mind a 891 m. magas »Na plastri« mind pedig

a 847 m. magas »Aksamintka«-hegyen a huszíták több ideig elsánczolva tartózkodtak, mely alkalommal a történet előtti földmunkákat, melyek itten mindenesetre léteztek, teljesen szétrombolták, a vizek pedig a lágyított talaj legnagyobb részét lemosták, így már csak a Tokarnia felé eső lejtőn lehetett 1876-ban egy régi földhányást észrevenni, melynek felső kérgé történet előtti cserepet és csonteszközök töredékeit tartalmazta. A bronznak kivált a huszíták jó hasznát vehették, azért aránylag kevés bronzlelet volt ezen a vidéken, de a »Hutta« és Lesnicz völgyeiben annál több történet előtti cserépre bukkantam, melyek kétségkívül az Aksamintka őstelepnek utolsó maradványai. A haligóczi barlangokban eddig talált őskori tárgyak szintén csak ezen hegyekről árvizek által jutottak be ama nagy földalatti üregekbe, lassan telerakva ezeket mindenféle emberi és állati czók-mókkal és lim-lommal.

A *sümegei, létánfalvi, csütörtökhelyi és káposztafalvi* határon sok nagyobb- és kisebbszerű barlang létezik (zsványlyuk, rózsalyuk, kápkapu, aranylyuk, csingó stb.), melyek emberi tartózkodásra még legalkalmatósabbak; találtam is itt-ott újabbkorú pásztortüzek kialudt parázsát, de történetelőtti nyomokra, a leggondosabb kutatások daczára, egyben sem akadtam. Ámbár ezekhez közel terülnek el a nagyszerű létánfalvi őstelepek, de minden egyes barlangnak olyan fekvése van, hogy a víz az ismert kulturrétegekből oda tárgyakat be nem vihet, mert a vízmosások más-más irányt vesznek. A *Javorinka* mentében, egy órányira Javorina falutól van a »száraz« és a »nedves barlang«, azután az 1820 m. magas *Murán* alján a »medzi stенье grotta«, a *Nový* (2000 m.) lejtőn szintén van több üreg, de se itten, sem az »alabastrom« és »bélai«

barlangban történet előtti lelet még nem fordult elő, ámbar a pásztorok sokszor húzódnak ide nyájaikkal, ha a süvöltő fergeteg vészthozóan átjárja a Magas Tátrát.

A víz a barlangokat hol szélesebbre mosta ki, hol tele rakta mindenféle törmelékkal, mely közé sokszor csontokat és emberi kéz alkotta műveket temetett. A természet ezen szeszélyes játéka már a jégkor előtt kezdődött, s történik ez, mióta a mészsíkla megmerevedett, mai napig. A földrengések új sziklahasadékokat és üregeket teremtenek és a volt barlang boltozatait romba döntik, a sok század lassú, de biztos rágódása pedig lehullatja a sziklatömböket az oldalakról és a felső részekről. Az ember nem szívesen keresi fel az ilyen megbízhatlan helyeket állandó lakhelyül. A tompa visszhang, a mély sötétség, a nyirkoshideg levegő (a szepesi barlangok, Roth Márton tanár úr észleletei szerint, általánosságban $+ 5^{\circ}$ R. nyári hőmérsékletet, mutatnak), csakhamar kikergeti a verőfényes tündöklő nap melegére és ösztönszerűen érzi, hogy elveszett, ha az ellenség a barlang bejáratát eltorlaszolja. Így egy cseppet sem csodálkozhatunk, hogy a szepesi barlangokban az őskori állandó lakók nyomaival oly gyéren találkozunk. A barlangokban talált tűzhelyek mind újabb eredetűek és csak a futólagos látogatásnak jelei. A hamut, szenet meg eszközt, a hol találtatott is, határozottan a víz sodorta be és vitte magával. A lakásra alkalmas sziklaüregek pedig egyáltalában nélkülözik az ember nyomait úgy, hogy egészen jogosan mondhatjuk, hogy a Szepeségen szorosabb értelemben vett barlanglakó nem is létezett.

Más kérdés az, vajjon temetkezésre vagy kincseiknek rejtkehelyéül használták-e az itteni barlangokat?

Arról, bár az lehetséges, de nem valószínű, az anyag teljes hiánya miatt hallgatnunk kell. Különben egy barlang sincs kellően átkutatva, hiszen az az öt méter mély ásás, a mennyire hatoltam, mi az a 30—50 m. mély barlanghasadékokhoz képest, melyek majdnem boltozatukig tele vannak rakva kavicscsal. Hogy itten célt érnünk, mindenekelőtt egy bányamérnök által fel kell vétetni a porácsi és haligóczi hegységben lévő barlangokat minden mellékágaikkal, a bedűlt részek valószínű irányával, valamint a felszínen elterülő dolinákat is és erről térképet kell készíteni; mert csak úgy lehetne megállapítani azon pontokat, hol a barlang eredeti alját előreláthatólag elérhetjük, hogy ásatásunk sikerrel járjon. Az így talált rétegekből majd meghatározhatjuk a víz lefolyásának irányát és csak úgy lesz lehetséges bizonyos korok megállapítása. Vagy bízzuk az egész kutatást a véletlenre?! A barlangok kivétel nélkül sülyednek és nem valószínűtlen, hogy aránylag rövid idő alatt még az utolsó bejárat is eltűnik, a mi a lucsvnai, lopusnai, tepliczi és glaczi barlangoknál már meg is történt. Azután természetesen szabad a vásár a költői ábrándozásra, de a komoly tudományos munkának vége van.

Említenem kell még, hogy dr. Roth az Ó-Ruzsin falu közelében (Abauj) lévő barlangokban történet előtti cserepet és szilánkot talált. Ezek is csak a »Harbek«-eken és »Sivecz«-en lévő történet előtti telepeknek maradványai és bennünket csak annyiban érdekelnek, a mennyiben az irányt jelzik, merre az őslakó közlekedett, és amely úton állott érintkezésben az alföld gazdag törzseivel. Ugyanazon okból felemlítjük végre még a lipóczi barlangot Sárosmegyében.

3. Őskori telepek.

I. Terraszépitmények : *a)* A gerlachfalvi vaskapu. *b)* Menguszfalvi terrasz. építmény. *c)* Szalóki „Vár”. *d)* Új-lesznai terrasz építmény. *e)* Tepliczi „Zdjár”. *f)* Mahálfalvi „Hradiszko”. *g)* Marcellvár és a hernádi „Hradiszko”. *h)* Az iglói „Ház”. *i)* A lőcsei „Várhegy”. (Burg.)

II. Kőrsánczok : *a)* A késmárki „Jeruzsálem”. *b)* A gánóczi „Hradek”. *c)* A csütörtökhelyi sáncz. *d)* A markusfalvi „Turnik”. *e)* A Drevenyik. *f)* A ma-theóczi sírok.

Ássunk most már hozzá a Szepesség múltját borító fátyolt oly határozott tényekkel távolítani el, melyekhez kétség nem fér; melyek ellen még a laikusnak sem lehet kifogása. Legelterjedtebb az a nézet, hogy ősidőktől fogva egy rengeteg nagy áthatlan erdő borította a Szepesség virányait, hol a »silva Scepus«-ban a magyarok honfoglalásakor csak néhány szökött tót család tengődött, mígnem a német szász a XXIV várost felépítette, csak úgy egyszerre! Ha ez áll, akkor fejtegetésünknek a végére is értünk volna; mert vadonról, ragadozó állatokról és néhány szökevényről történelmi értekezést írni nem lehet. Alapszik pedig a fentemlített nézet a Béla király névtelen jegyzője XXXII. fejezetében előforduló »Silva Scepus«-on, meg nem gondolva, hogy az iratokban, és széles nagy hazánk több vidékein, de jó messze a mi Szepességünk-től sok »szepsi«, »sebus« és hasonló hangzású név van. Szerintünk ez a királyi nótárius által említett »silva« a Bódva és Hernád közti óriási tölgyesre vonatkozik. A XIII század végéig visszamenőleg ismert szepességi donatiók itteni óriási erdőterületekről beszélnek; később említendő építmények is mutatják, hogy vármegyénk területe a honfoglaláskor legnagyobb részben erdős volt és ha a névtelen jegyző által említett »Silva Scepus« csakugyan a Szepességre vonatkozik,

ez egy erős bizonyítékkal több azon állításnak támogatására, hogy a mai »Szepes« név a honfoglalás előtti keletkezésű és a terület már régebbi idő óta határozott névvel bíró lakott hely.

Ha a Szepességen körültekintünk, szembe tűnik több helyen a hegyormok és azok lejtőinek mesteres alakzata. A köznép rendszeren »várhegynek« nevezi azokat, sokszor egyes dombokon körsánczok vannak elégetett salakszerű kövekkel és vörösre égetett talajjal; vannak végre a hegyet körülvevő sánczárkok. Mindezen helyeken olyan eszközöket lelünk, melyeket sem a mai, sem pedig az ezer évvel ezelőtt ott lakott nép nem használt, még pedig kőből és csontból oly módon készültek, mely mód megint jóval túlhaladja az ezer évet. A nagy hamurétegek, a számtalan szénhalmozatok, az óriási szenes rétegek, a sok kunyhótapasz a földsánczokon, a terraszokon, a sánczárkokban meg az általuk bekerített térségeken, mind megannyi tanúbizonyságai annak, hogy ezeket a helyeket sok ember lakta állandóan, hogy ezen úgynevezett »földvárak« egy nagy néptörzsnek munkája, hogy itten az ember több mint ezer év előtt dolgozott, fáradozott, harczolt, örült és szenvedett, szóval, hogy történetet csinált. Ha ezen földmunkákat tüzetesebben megvizsgáljuk, feltűnik az, hogy a hegy oldalain köröskörül, néha 16 méternyi széles terrasz húzódik végig, sokszor három ilyen terrasz van egymás felett; de megint vannak helyek, hol a terrasz-építkezés egészen hiányzik s e helyett a hegy tetejét egy körsáncz veszi körül, ami megint a terrasz-építkezésnél nem fordul elő. A könnyebb áttekintés végett tehát két csoportba osztjuk a szepesi ősföldmunkákat, t. i.: *terrasz-építkezésre és körsánczokra.*

I. Terrasz-épitmények.

a) A gerlachfalvi vaskapu.

Ha Szepességünk valamely kiemelkedő pontján állunk meg, egy háborgó tenger vesz körül, melynek óriási hullámai mintegy megkövesedtek. Az óriási hullámok képezik az erdőséget és hegyhátaikat s ott az azurkék láthatáron áll — mintha a viharkorbácsolta hullámok habjai megdermedtek volna . . . a Magas Tátra. Ennek legdélibb áttört morénagátján, melynek keleti része majdnem függőleges, a Stósz- és Felkapatakok összefolyásánál földmunkákat veszünk észre. Szembetűnik, hogy a legalsóbb gerincz nyelve észak felé keresztül van ásva úgy, hogy az által a folytonosság megszakadt és egy 20 méter mély, nagyon meredek oldalú horpadás keletkezett. Körülbelől ezen meredek part felében kezdődik egy keskeny terrasz, mely mindinkább kiszélesedve nyugatról egészen a déli csúcsig húzódik, hol már 9 méter szélességet ér el és valamint felfelé, úgy lefelé is meredek lejtők határolják. A bekerített fensík keleti és északi része beszakadt, csak a legkisebb nyugati vége maradt fenn, hol egyes lapos gránitköveket látni a kavicsalmazatban, melyből az egész emelkedés áll. A leásott hegygerincztől dél-nyugat felé, majd egész délnek az egész hegyet egy most félig bedőlt árok veszi körül, mely lejtősen megyen végig, míg délen a hegyszakadásnál legmélyebb pontját éri el. Már sehol sem ép, de helyenként 4 méter magas töltése van, szélessége pedig itt-ott 5—6, sőt 8 m. is. A körároknek két vége kelet felé nyílik és minden laikus az első tekintetre észre veszi, hogy régenten, mielőtt a hegyoldal beszakadt, folytatása volt. A nép ezen helyet »vaskapu«-nak hívja, miáltal az

egyszerű tót paraszt is már ama nézetének ad kifejezést, hogy itten régi teleppel van dolgunk. Az ásátás a talaj alkatánál fogva roppant nehéz s lelet kizártnak látszik, csak a déli részén, a terraszc és az árok között lejtőn találtam mélyen az agyagos homokban durva, egyszerű, minden dísz nélkülöző cserepeket. (Kárp. muz.) Ezeknek vastagsága 4 és 7 mm. között váltakozik és alig 3—4 cm³, mert ezen törmelék között nagyobb darab meg nem maradhatott. Szürkés színűek és agyagvegyítékek azonos a Miklós-kápolnánál Tátrafüred alatt talált cserepével. A rengeteg nagy kavics-halmazatban néhány darabka vassalakot találtam, melyeknek olvasztási módja szintén a történelem előtti korszakra utal. Fent, a most nagyon keskeny fensíkon, nincs humusz, csak kisebb-nagyobb törmelék van; mert kissé lejtős fekvése miatt lemosta a víz a kevés földet. Annál kevésbé maradt föld a lejtőkön, a víz a műtárgyakkal együtt lesodorta és magával vitte azt jó messzire az eredeti fekhelytől. A Felka vizének bal partján a kavicsok között sok vassalak van egészen Wesszterlakig, de kivált sűrű a vassalak azon az alacsony gerinczen, mely a Felka vize és egy kis névtelen patakocskák között terül el. Néhol szénét is találtam. Egy fél méterrel mélyebben sehol sem lehet már szénét meg salakot lelni; de annál több hever a felszínen, mi azt bizonyítja, hogy a víz eredeti fekhelyöket már régen felzavarta, hogy a kohók jóval fölebb, talán a Kereszthalom közelében voltak. A Felka vize mentében, valamint a Gerlachfalván keresztül folyó patak (mely szintén ezen gerincz közelében ered) mindkét partján, sőt még a Felka város közelében fekvő földeken is ugyanazon jellegű vassalakok lelhetők. Itt-ott, ha ritkán is, a »vaskapu«-ban talált cserepekhez

hasonló edénydarabokra is akadunk. A belső összefüggés azon vassalakok és a gerlachfalvi »vaskapu«-féle történet előtti telep közt oly természetes, e két tény egymáshoz tartozása és azon feltevés, hogy e két helyen lelt tárgyak egykorú eredetűek, oly egyszerű és világos, hogy egészen jogos a mi következtetésünk, mely szerint: a »vaskapu«-n élő ősemlék vasiparral foglalkozott még azon korban, mikor még a jégárak töltötték be a felsőbb tavak medenczeit és a morénák még nem voltak eléggé összetömörülve; felette meleg nyarak állottak be zivatarokkal és felhőszakadásokkal; mindig rövidebbek lettek a jégárak, mindinkább megdagadtak a tavak, minden vízér túláradt, minden réteg át volt ázva: akkor lezúdult még egy nagy felhőszakadás, mely épen a legmagasabb csúcsra ereszkedett le — s a katasztrófa bekövetkezett. A Kereszthalom mellett levő törmelékrakás engedett s menydörögve lezúdultak a víztömegek, melyeknek erejét a guruló szikladarabok s a sziszegő iszap még megszázsorozták, az alsó szakadékban pillanat alatt alá volt mosva a 200 m. vastag törmeléklejtő és a praehistorikus telep összes örömeivel s bánatával, érzelmeivel, reményeivel, vágyaival együtt nagyjából tönkre volt téve, minden irány felé elszórva s eltemetve.

Itten még meg kell említenem, hogy a Koncsisza nyugati lejtőjén a legmagasabb »Szárazvölgy«-ben kő-sánczot lehet észrevenni. Hogy ez mesterségesen épült, az kizár minden kétséget, de semmiféle lelet, semmi cserép nem ad felvilágosítást annak eredetéről, csak a pusztá tény van meg: hogy az régi, nagyon régi emberi mű.

b) **A menguszfalvi terrasz-épitmény.**

Mengusfalvától dél felé, a Kinhegy északnyugati gátjának keleti oldalán egy 2—5 m. széles terrasz-maradványt észlelhetünk. Még a hatvanas évek elején egy másik alsóbb és sokkal szélesebb terrasz is volt, de azóta az a földművelésnek esett áldozatul. Itten a szántóföldeken több történet előtti cserepet szedtem fel (Kárp. muz.) Fent a kúpon a mészsíkla helyenként keresztül van égetve és a hol földes a talaj, az ásatáskor szén és hamu jött napfényre. Az itten talált cserep már jóval finomabb mint a »vaskapu«-é, a kavicszemcsék egyenletesek és az agyag ment minden idegen alkatrésztől, de díszített cserepet egyet sem találtam. A fő vízmosság iránya délkeleti és a menguszfalvi víznél épített uradalmi pinczében, mely azon irányban fekszik, a legtöbb cserepet leltem. A Menguszfalvi víz egész mentében, kivált a Kinhegy alatt lévő malomnál, de azontúl is, sőt még a Poprád medrében s nagy vassalak darabok hevernek, néha olyan sűrűn, hogy az egész gyepet ellepik. (Kétely merült fel, hogy a poprádmenti salak nem lehet-e újabb keletű, azon időből, mikor a XVI. században ezen a vidéken bányászati kísérleteket tettek? — Válaszúl erre csak azt mondhatom, hogy az általam talált vassalakot Greiner úr, a krompachi vasgyár igazgatója és Scherfel V. A. felkai gyógyszerész urak, — az utóbbi vegyileg — megvizsgálták, és mindketten kizártnak mondták annak újabbkori eredetét.) Közvetlen a falu alatt a »bánya« nevű berkes fekszik, melynek mesterséges feltárása kétségtelen és miután egy gödör fenekén 2 m. mélyre ásattam, gyepvaskőre bukkantam, mely épen olyan mint az, melyet a váseczi »Szóva« nevű bányá-

ban találnak, hol szintén több történet előtti cserepet leltem. A talaj mind a két helyen egyenlő, de a régi »bánya« név is arra mutat, hogy az ősember vasérczét innen szedte, de nincs kizárva az, hogy Váseczről szintén ide szállította az olvasztásra való anyagot. Mind ebből egy nagyobb néptörzsre lehet következtetni, mely itten lakott, működött. Fent a terraszon, hely szűke miatt, semmi esetre nem lakhatott a nép zöme. Lent a völgyben, közel a műhelyekhez, a bányákhoz, a vaskohókhoz lakott az. De itt salaknál egyebet nem találni, aminek oka — eltekintve attól, hogy a Poprád folyó áradásai nagyon megváltoztatták a talajt, — az lehet, hogy a köznépnek, kivált a szegény munkásnak, manapság is kevés a holmija; annál inkább volt az úgy azon népeknél, melyek az őskorban éltek.

c) A szalóki „vár“.

Nagy-Szalóktól nyugatfelé, körülbelől 3 kilométernyire az Anna-patak felett emelkedik az úgynevezett »vár«. A délfelé lejtős felső tér kerekded, 77 m. hosszú és 40 m. széles. Az egész terület szénnel, cseréppel, kőszilánkkal, kunyhótapaszszal, vassalakkal megégetett csontokkal van fedve, úgy, hogy minden lépésnél egyet-mást lel az ember, de kivált ha új szántás után látogatja meg e helyet. A fő tűzhely a legmagasabb északi ponton volt, kerékalakú, 24 m. szélességben. Közvetlen szomszédságában félméternyi mélységben elégett gerendát találtak. A tűzhelyből kiásott kavicsos homokkő egészen elégett, úgy hogy a friss levegőn rögtön szétmállik. Köröskörül meredek lejtő határolja a felső teret és északfelé, hol egyszersmind legmagasabb, 9 m. magas. Az alatta levő terrasz most

szántóföld, 2—30 m. széles, honnan megint meredek lejtő vezet le, de sok helyen már a szántás által rongált állapotban van. Ezen terraszc alatt, a víz felé egy kis erkélyszerű kiugráson van egy halom, meg lehet régi határjelző, de sír is lehet. Közeliében egy kis forrás bugyog ki. A talaj mindenütt agyagpala, átszöve egyes homokkőrétegekkel.

Miután ezen helyet már sok századon át szántónak használják, ép edényt vagy egész köeszközt itten nem találtak, már 2 dm. mélységben kezdődik a nyers talaj, melyben minden lelet megszűnik. Csak a tűzhelyen majd nem egy méter mélységben van még szén, hamu és vörösre égett agyag. A vár alatt találtam egy tűzkő nucleust (Kárp. muz.), melyen az ütési nyomait pompásan lehet látni. A tűzhely közelében sok kőszilánk, — penge töredékei — hevertek, a legnagyobb része egészen elégett, de sok nem égett is leltünk. Egy 7 cm. hosszú és 5 cm. széles, de eltört kövéső (Kárp. muz.) szerpentinkőből szintén innen való. Vastagsága a felső végén $\frac{1}{2}$ cm., a két oldala szépen simára van csiszolva, valamint az ép éle is, a többi rész eltört. Igen érdekes a felkai muzeumban őrzött, jaspisból való lándzsavég, mely ritkítja párját. A cserép vastagsága nagyon váltakozó, van finom 2 mm. vékony, de van $1\frac{1}{2}$ cm. vastag is, a legnagyobb része dísz nélküli, legfőlebb vessző díszítménnyel, melynek mintaképe a legkezdetlegesebb edényeken látható. A formát t. i. finom vesszőkből fonták, melybe az anyagot gyúrták és nyílt tűznél égették. A legvastagabb példányokon igen kezdetleges újjnyomok vannak, de a cserép csekélysege miatt a díszmotívum ki nem vehető. Az edények a cserepek után itélve nagyon különböző alakúak lehettek s találtak egy szűrőedény oldalának

átlyukasztott darabját is. A parasztok váltig állítják, hogy bronzdarabokat is találtak itten, melyeket a sárgarézművesnek (Glatz) Poprádra eladtak, a mesterember maga pedig elismerte, hogy nagy-szalóki emberektől több ízben vett régi zölde sárgaréz-féjét. Természetesen akkor már régen fel volt az dolgozva, mikor neszét vettem és utána jártam. Mind a Vörös-patak, mint pedig az Annavíz völgyei, valamint a szántóföldek és rétek tele vannak vassalakkal, ugyan olyanokkal, minők fent a várban a köeszközök és cserepek között előfordulnak. Húzódik pedig ezen salaktalaj egészen a »Hollagern« tövéig Tátrafüred közvetlen szomszédságában, de kivált nagy mennyiségben, egészen három méter magasságig, van az úgynevezett Miklós kápolnánál, mely épületnek most már alig van nyoma s az okmányokban sehol sincs említve, csak a nép őrizte meg pusztá nevét. Ezen salakhalmozatok közt Spöttl, Scherffel és Krompecher urak egy kanálalaku csészét, számtalan történet előtti cserepet és egy csonttűt (Felka muz.) találtak, azonkívül mélyebb ásatás alkalmával, de még a salakok közül előkerült egy 15 cm. hosszú, 6 cm. széles és 1—3 cm. vastag a két lejtőn durván csiszolt kővéső (Kárp. muz.) Mikor Dr. Szontágh Miklós a régi Sanatorium alapját ásatta, egy »Aurelianus« római ezüst érmet találtak, mi azt mutatja, hogy akkor még virágzott a vasipar, de miután ezen kohászatot még mondáiban sem tartotta fenn emlékezetében az itteni német és tót lakosság, nyilván való, hogy bevándorlásuk idejében már parlagon hevert az egész tátrai bányászat. A salak nagy terjedésű halmozata végre bizonyítja, hogy sok századokon át olvasztották itten nagyon kezdetleges módon a gypvaskövet.

d) **Az új-lesznai terraszépitmény.**

Új-Leszna és a tátrafüredi út közt, már a nagy hídon túl, szembe tűnik egy zöldpázsitos rétecske, melyen végig egy friss forrás csörgedez. A lejtők mind a patak felé, mind pedig fel a hegyre nagyon meredek. A felső lejtő nyugati részét szántóföldnek használják, ez tele van történet előtti cseréppel, szénnel és vörösre égetett agyaggal. Még főlebb egy kavicsbánya látható, melynek lejtői a cserepes föld felé még a hetvenes években nagyon szépen kivehetők voltak úgy, hogy a terrasz majd teljes épségében volt és egészen vízirányosan 2—6 m. szélességben köröskörül húzódott, csak az út volt egy kicsit megrongálva. Abban az időben e felső helyet 19 □ m. területtel, kavicsbányának még nem használták, de már akkor is tele volt apróbb gödröcskékkal, melyekben számtalan történet előtti cserép hevert, nyilván való, hogy ezen gödröcskékből urnák voltak, melyeket széttörtek, mikor a kincsszomjuhozó paraszt mohón kereste az aranyat. De az már régen lehetett, mert még a legvénebb ember is csak ilyen állapotban ismerte e helyet. Az egész dombon szétszórt nagyobb és kisebb vasalakot találtam. A cserép durva, dísztelen, füle és széle vajmi kevés változatosságot mutat; de a legnagyobb része vörösés téglaszínű vagy egészen világos szürkés. A terraszon a forrás felett egy nagy tűzhely lehetett, mert az ásatás rengeteg nagy mennyiségű szenet és hamut hozott fel és egy méternyi mélységben a tűznek nyomai még mindég észlelhetők voltak. Az egész völgyecskeben, melyben az új-lesznai patakocska folyik, valamint a nyugati árkon az országúton túl az úgy nevezett »hámor« dűlőn, majd nem egészen Tátra-

füredig egyes vassalakot vagy egész salakfészkeket lehet látni (pld. nem messze a keresztfától bent az erdőben). Néhol fél méternyi magassággal is bír a salakhalom és sok helyen a salakok közt cserepet is lelhet az ember. A cserép után itélve, a salak meg a terraszépitmény egymáshoz tartoznak, egyidejűek azok, egy és ugyan azon néptörzsnek a művei.

e) A tepliczi „Zdjár“.

Ha Poprádtól délnek a kubachi horpadás felé megyünk, szemközt a »Szerafin« kővel jobbfelé kimagaslík egy »Zdjár« nevű melaphir-domb, melynek felső része ugyan összeköttetésben áll északnyugatfelé a tepliczi mészhegyekkel, de három külön álló oldala szépen egyenletesen le van ásva, félbeszakítva két, az utolsó erdőirtás következtében már nagyon megrongált övvel, mely átkarolja a dombot. A gerinczen rézsút húzódik egy a szántás által majd nem tökéletesen betöltött árok. A déli alján egy gazdag forrás van, hol a legelső történet előtti cserepet találtam, a mi ezen pontra figyelmessé tett. A lejtők meredeksége miatt a humusz majdnem egészen le van mosva, tehát ott nincs semmi keresni való. De a szántóföldeken, meg lent az »Egérpatak«-ban történet előtti cserép mindenütt található. Az északi mocsarakban, melyek hajdan itten egészen a domb tövéig húzódott tavat képeztek, bron-zot, vassalakot, aranyhuzalt és tömérdek sok csontot találtak, mi a tudományra nézve mind elveszett, elkal-lódott, csak egy aransodronyból készült, korona alakú ékszer került Mária Therézia korában a bécsi császári kincsgyűjteménybe. Nekünk csak a köznépre nézve értéktelen cserép, meg salak jutott. Hogy ezek a cse-repek igen régiek abból lehet következtetni, hogy a

régi tóban a mész finom lemezekben, néhol fél méternyi vastagságú sziklatalajt képezve, rakódott le, de még ezen alúl is előfordulnak cserepek. Sok helyen gypvaskó képződött, melynek az őskorban megművelése kétséget nem szenved; mert ott van a rengeteg sok salak a történelem előtti durva dísztelen cseréppel együtt. Leghatározottabb tanúbizonyságai annak, hogy már a legrégibb korban ismerte az ember a vasat. Miután az óriási katlanban, melynek legmélyebb pontjait álló víz borította és mely éppen a vízvásalstón fekszik, a vizek lassú folyása, majd az eliszapolás következtében az ősemlék nyomai nem mosódtak el annyira és oly messzire nem sodortattak mint másutt; így a lelhelyeken meglehetősen sűrűn fekszik a történet előtti anyag. A tepliczi telepeknél kiviláglik, hogy a nép itten két nagyobb csoportban dolgozott, t. i. a meleg forrás észak-nyugati partján és a felkai korcsmák felé a Poprádfolyó jobb partja mentében húzódó magaslaton (e két helyen legtöbb a lelet: kőszilánk, vassalak és cserép); meg a »Zdjar« nevű terraszépítményen. Hogy ezen két telep együvé tartozott, mutatja a kiásott salak, meg az azonos szerkezetű cserép. A »Zdjar« felső terének kicsinysége miatt — alig 20 m.² — védelmi vár nem lehetett, hanem valamely más célnak volt szentelve.

Meg kell itten még említenem, hogy a poprádi várhegyen szintén észlelhetők terrasznyomok, de miután itten a magyarok bejövetele után (a régi okmányok már említik ezen romot) kőből rakott vár épült, melynek falmaradványait még máig is lehet látni, majd tőszomszédságában a husziták körsáncz alakú földvárát építettek; az eredetre nézve nehéz eligazodni, noha mélyebb ásatásoknál történet előtti cserepeket és a

jellemző régi vassalakot itten is találtam, sőt Blasy Ede úr a Striborna nevű erdőrészen egy tetemes salakrakást fedezett fel, szintén történet előtti cserepek társaságában.

f) A mahálfalvi „Hradiszko“.

A kassa-oderbergi vasútnak Poprád-Felka állomásától nyolcz kilométernyi távolságban, Mahálfalu határában, közvetlen a lőcsei út mellett van egy, az alatta folyó Vendpataktól számítva 182 m. magas domb, melyet a köznép mai napig »Hradiszko«-nak, azaz várhegynek nevez. A domb nyugaton, egy a csúcsnál 150 méterrel alacsonyabban fekvő lapos kiemelkedéssel összefügg a viderniki »Moskovce« nevű homokkő- és kovahegylánczczal. A várhegy zöme vasat tartalmazó palakőből áll. Innen öt kilométerre vannak a kisóczi mangán-vasbányák, köröskörül pedig minden hegy oldalán észre lehet venni a régi bányászat nyomait. Dr. Romer Flóris konstataulta, hogy ezen hegy az őskorban egy kis tó közepén állott, mely mindaddig, míg a Vendpatak a kőzetet át nem fúrta — mely áttörésnek nyoma a mahálfalvi szoroson még ma is látható — dús táplálékot nyújthatott az őslakóknak. A hegy felső része emberi kéz műve, helyenkint feltöltve, mihez az anyagot a szomszédhegyek és dombok törmelékei és kőzetei szolgáltatták. A hegy oldalain mindenütt homokkövek hevernek, ökölnyi nagyságtól egészen métermázsányi súlyig; azonkívül itt-ott átégett s részben salakkal bevont paladarabok találhatók, melyek valószínűleg valamely őskori vaskohó oldalait képezték. A viderniki hegylánczczal összekötő lapos emelkedéstől kezdve keskeny út vezet, mely dél felé egy 30 méter hosszú, vízfogónak látszó gödörben végződik, kelet felé pedig a volt tóban vész el. Ezen úttól vagy

60 méternyi magasságban kezdődik a Hradiszkónak öt—tíz méter széles első köre, mely körös-körül futva csak az északi részen megy át sánczalakú alacsony töltésbe. A nép ezen helyet »vaskapu«-nak nevezi. Az ásátás alkalmával bent a töltésben fa- vagy szénmaradványt nem lehetett találni. Az első körtől mintegy 70 méter magasságban húzódik a második, mely délfelé mind a két oldalról emelkedik, míg a nagyon meredek, mesterségesen leásott lejtőben elvész. Az egész hegyen, annak legmeredekebb részein, vízfogónak látszó különböző nagyságú gödrök vannak, melyek készítésénél az érczkutatás szándéka teljesen ki van zárva, mert azon esetben a palát egyszerűen leásták volna, de meg a vastartalmu kő nem is alkalmas a régi olvasztási módra. Miután tüzetesebb ásátásoknál e gödrök fenekére eljutottam, feltűnt a sok kunyhótapasz, de miután ez telőről is legurúlhatott ide, meg nem bízható a következtetés, hogy ezen gödrök, mint a már említett széngödrök, védett lakóhelyek voltak, — ámbár ezen feltevés még a legtöbb valószínűséggel bír. A gödrök nagysága és mélysége nagyon különböző, vannak 20—30 méter hosszú és 15—19 méter szélességűek, de alig 2 m. hosszúak is, melyeknek csekély keskeny bevágása ma már alig észrevehető. A felső kerekded tér, mely észak felé meglehetősen lejtős, 730 m. hosszú és 430 méter széles. Északi oldalán sok törmelék hever.

A terraszok épsége, a földművek nagy kiterjedése és a hegynek aránylag könnyen hozzáférhetősége miatt a mahálfalvi Hradiszkó minden esetre kiváló helyet foglal el a felső vidék őskori telepei között. Rendszeres kutatás talán oly leleteket hozna napfényre, melyek a Szepesség történet előtti viszonyaira fényt de-

rítenének. Most a több hektár nagyságu felső lapályon, melynek földkérgé a 3 dm.-t alig haladja túl, szántóföld terül el. Felületén számtalan kisebb-nagyobb legkülönbözőbb vastagságú cserépdarab, salak és kavics hever. A hegy legmagasabb részén a szétrepedt ősszikla kibújik, legmagasabb a szántásra való föld délnyugaton és nyugaton, ott a legtöbb leletet tehetjük, de elszórva az egész lapályon vannak kisebb-nagyobb fekete foltok, melyekben néha több a történet előtti cserép mint a föld. Egészen véve az eke alaposan szét-szórta a történet előtti kulturréteget és nyilvánvaló, hogy minden fémfélét gondosan felvettek és eladtak már, itt is csak a nép előtt értéktelen, de a tudományra nézve fontos és értékes cserepet, salakot és kőeszközöket hagyták hátra.

A töredékek után urnáknak ítélt, valamint számtalan más edény legnagyobbbrészt pusztá kézzel készült, de egyes cserepeken a korongon készítés nyomait lehet észlelni, van végül sok jelenkori cserép is, mely a trágyával került ki. Ezeknek együvé kerülése mutatja, hogy ezen helyet és környékét emberek a legrégebb időktől fogva lakják. A legdurvább cserepek kavicskeveréke nagyon egyenetlen, az agyag csillámos, az égetés egyoldalú, kormos, helyenként vöröses. Ezek egészen dísznélküliek, még jóformán külső faluk sincs simítva. Azután a finomabb ízlésre mutató, de szintén szabad kézzel, korong nélkül készültek következnek, melyeknek agyaga gondosan van gyúrva és tisztítva — ámbár nincs megiszapolva — a csillám csak elvétve fordul elő, a kavicsomok szép egyenletes apró szemecskékből áll. A vessződíszítés nem gyakori, de az újjal és körömmel a puha agyagba benyomott homorműves dísz sokszor fordul elő. A domborműves

dísz nagyon kezdetleges és pontos díszítményt alig találhatni. A még a történet előtti korszakból való, korongon készült cserepek legalább 1 cm. vastag oldallal bírnak és agyaguk gondosan van elkészítve, de égetésük még szabad tűznél történt. Színük majdnem fekete. A külső dísz legnagyobb részben nélkülözik, de feltűnő sajátságuk a púpos kidomborodás, mely néha 12 cm. vastagságú, amiből az edények roppant terjedelmére annál inkább lehet következtetni, mert a hatalmas cserepeknek belső része majdnem vízirányos és csak gyöngén van behajlítva. Vannak széles, egyenesre tapasztott szájúak, hajlott szájúak és egész éles szélűek. A fül az egyszerű ansa luneta, de kivételesen van az ansa cornuta is. A cserepek 2—41 mm.-nyi vastagságúak. Össze vannak gyűjtve Felkán meg Poprádon a muzeumokban. Szűrőedény töredékeit ritkán találtam, akkor is legfőlebb 10—15 lyukkal. Még ritkább a graphitos cserép.

Sokkal érdekesebbek a kőeszközök. Majdnem kivétel nélkül balta alakúak, szépen csiszolt oldalakkal nyéllyuk nélküliek, az anyaguk serpentin. A kővéső 3 cm. széles és 10 cm. hosszú. Ezek a Kárpát muzeumban vannak. Egy igen szépen finoman csiszolt kőeszközt Budapestre küldtem, de annak meghatározását nem kaptam.

Ezek mellett a legérdekesebb a salak, mely a Hradiskón két alakban található: lent leginkább a közönséges, de szintén történet előtti, szakasztott hasonmása, a Táttra alján és Tepliczen találtak, fordul elő, 40—80⁰/₀ vas tartalommal, míg a hegy csúcsa körül sajátságos könnyű salak van, apró tajtékos lyukakkal, a törésnél néha szivárvány színeket játszik, barna színű, majdnem fekete borítékkal, mely az ol-

vasztásnak oly sajátságos módjára látszik utalni melynek szakszerű megfejtését adni sem bel- sem külföldön nem tudták a kohászok, kikhez fordúltam. A salak különféle vastagságú, legtöbbször lapos alakú, és miután történetelőtti cseréphez van olvadva, határozottan történetelőtti származású is. A talált graphit darabok, a sok hamu, szén és égetett föld majdnem kényszeritene arra a következtetésre, hogy az őslakók fémiparral, itten különösen vasolvasztással is foglalkoztak.

Hradiszkóval szemben épen délnek a viderniki erdős magaslatok utolsó dombjain szintén végig húzódik egy 3—5 méter széles terrasz, a hegyoldalt vízirányosan körülfutva. Fent a tér alig 100 □ m. lejtők igen meredek, mely meredekség mesterséges úton jött létre. Nyugat-felé az északi oldalon egy beszakadt bányanyílás van, melyet még a legújabb időben műveltek. Az alján mindenütt történetelőtti, csupán kézzel csinált urnadarabokra akadunk, de ki van zárva az az eset, hogy a Hradiszkóról származnának; mert egy mély völgy elválasztja e két helyet. Északfelé a Hradiszkótól, hol most a jánóczi temető van, a patakon túl szintén egy ilyen terrasz-sáv fogja körül a temetkezési dombot, az alján pedig a szántóföldeken egészen fekete a föld a sok széntől és vassalak darabtól, melyek közt történet előtti cserép és kőzilánk meglehetősen mennyiségben található. A cserép valamivel finomabb mint a Hradiszkóé. Nagyobb urna darabot nem is leltem ottan.

A természetes kérdés az, honnan vették az őslakók az olvasztásra való vasérczet? A felelet csak egy lehet: a történetelőtti kohász a Szepességen Vázseczről és Mengusfalváról szállította a nyers anyagot

és ha Lőcse vagy Mahálfalu közelében szintén gypvaskőrétegre akadnak, bizonyára a régi bányász ezt is felhasználta, mert minden más vasércz, mely a Szepességen előfordúl, teljesen alkalmatlan volt ezen kezdetleges olvasztási módra. A mahálfalvi két különféle vassalak közül mindenesetre a kezdetlegesebb a régibb, a tömött nehéz salak, a lepényes vassalak, nagyobb fejlettségre mutat már. Miután ez utóbbi nagyon durva történet előtti cserepekhez volt olvadva, határozottan történet előtti eredetű és *így a Tátra alján talált tömör vassalaknak régiségéhez nem férhet kétség, mely sokkal régibb mint a lepényes.* Így még szorosabbra fűzhetjük a kapcsolatot a tátraaljai vassalak és az ottan előforduló terraszépítmények közt, sőt azon tény, hogy a kettőt mindig együtt találjuk, mint egy kényszerít azon következtetésre, hogy a hol terraszépítmény van, ottan vassalakot is kétségtelenül kell találni.

g) **Marcellvár és a hernádi „Hradiszkó“.**

A káposztafalvi hámor felett emelkedik a »Zöld magaslat« melynek ormát egy régi várrom díszíti és az egyes udvarok kiterjedése minden pusztulás daczára még jól kivihető. Az a monda szerint a régi Marcellvár, — nem kell ezt összetéveszteni azon, Ábrahámfalu környékén volt Marcellvárral, melynek építésével nemsokára megkezdése után felhagytak. Ha ennek udvarain ásatunk, annyi sok a talált lim-lom, hogy lehetetlenség fel nem tennünk, hogy hosszú időn át lakott volt. A hegy alján van még egy meglehetősen jó karban lévő nagyobb terrasz, a középsőből alig maradt valami az utókorra és fent az »Ibrik« nevű hegy felé kinyúló hegygerinczen van egy földhalom. Ha ezt a most következő, még ép hernádi »Hradiszkó« földmun-

kálataival összehasonlíttjuk, tüzetesebb megtekintés után szembe tűnik, hogy a két földvár eredetileg egyenlő szerkezetű volt, csak hogy a »Zöld magaslat« a rajta épült kővár által sokat szenvedett. Az alsó terraszban, valamint a lejtőkben történet előtti cserepet lelünk, azonkívül innenvaló egy kőbalta, — Kárp. muz. — amik a terraszépitmény történet előtti korát bizonyítják. Innen északnyugatra, mindjárt a Béla patakon túl, először szórványosan, azután kivált a Hernád felé egész halmozatban a mostanáig leírottakkal rokon szerkezetű vassalakot találunk. Igaz, van itt újabb salak is, mely azonban egészen más szerkezetű. (Ezen Marcellvár történetét I. Hradszky J. Szepesm. tört. társ. évk. I. 63.)

Sokkal érdekesebb a még meglehetősen ép hernádi »Hradiszko« a »Jezsuita malom« felett, közvetlen a tamásfalvi patak felett egy 10 holdas lapályos szántóföld terül el, melynek oldalai a patak vize felé szintén emberi mű. Ezen lapály felett húzódik a nagyon meredek lejtő az első terraszszávrá, melyet most már keskeny útnak lehet venni, de a felsőbb lejtő irányából kivehető, hogy eredetileg szélesebb terraszszal van dolgunk, és ásatásoknál megállapítható, hogy azon terrasz a föld folytonos lehullása következtében elmosódott. Annál épebb a felső terrasz mely vízszintesen húzódik köröskörül. Innen vezet az ösvény az erős forráshoz, mely alig két percnyi távolságban van a csúcstól. Az egész domb déli oldala, úgy mint a többi terraszépitményeken, emberi mű és gondosan egyenletesen le van ásva. A domb teteje most szántóföld, s a harmadik terrasz az évek hosszú során csaknem egészen áldozatául esett az ekének. Mikor a terraszok még mind teljes épségükben meg voltak, a tulajdonképeni

fensík a dombon alig foglalt el 60 m²-nél nagyobb tért. Délkeleti végén épen olyan földhányások vannak, mint a »Zöld magaslaton«, de melyeknek rendeltetését még nem ismerjük, talán sírokúl, talán más célra szolgáltak. Az erdőrészekben levő mély gödrök pedig kincs-keresők munkájára mutatnak.

Az egész »Hradiszko« kúpja, valamint az első két terraszcsoport tele van történet előtti cseréppel, szénnel, csonttal, hamuval és kőszekőtöredékekkel, északkeleti részén pedig közvetlen az első terrasztól kezdve az ismert vassalak hever a barázdák közt. Még dúsabb a lelet, ha a nyugati részen mélyebben hatolnak a földbe, ott valóságos kulturréteggel van dolgunk, mely 1 dm.— $\frac{1}{2}$ m. vastagságban végig húzódik az erdei sárgás föld alatt.

Az itten talált cserepek díszítményei a tanulmányozásra méltó valódi mintagyűjtemény. (Kárp. muz.) Még meglehetősen ép edényre is akadni, így Spöttl régiségtárába került egy $1\frac{1}{2}$ dm. magas bögre, finom fallal de díszítés nélkül. Innen ástak ki egy vesszős és vonalos díszítéssel bíró tálat, birtokomban pedig van egy 1 dm. magas csésze alakú edény gyönyörű szép pontos csoport díszítéssel. Ezek az agyag edények már azért fontosak a többi cseréppel együtt, mert honi gyártmány és némi tájékozást nyújtanak a Szepesség őslakóinak műveltségi állapotáról. Az edények anyaga ugyanaz, mely Tamásfalva környékén még most is nagy rétegeket képez, a bekevert homokot Vidernik tájáról, a durvább vastag cserepekben lévő mészszemcséket a Hernádból vették; tehát szepességi fazekas gyártotta azokat. Korongon készült edényt itten nem találtam, és miután tudjuk, hogy a korongot a rómaiak időszámlálásunk első századában hozták Pan-

noniába —, a szepesi ősfaj pedig szintén a pannon fajhoz tartozott —, ezen telepet a második században már alig lakták, hanem belebb hurczolkodtak Lapis refugii felé, melynek keleti részén szintén történet előtti, de már korongon készült cserepekre akadunk. Sok cserépnél az anyag a legtökéletesebben iszapolt, nincs közöttük szemcsés agyagú, oldaluk igen vékony, néhol alig $1\frac{1}{2}$ mm. vastag és daczára annak, hogy kivétel nélkül szabad kézzel korong nélkül készültek, a díszítések szabályossága oly kifogástalan, hogy csak a legnagyobb ügyesség és gyakorlottság mellett állíthatták elő oly tökéletesen; tehát a szepesi ősfazekas semmi esetre sem tartozott valami durva, vad, műveletlen törzshöz. A díszítést osztályozni lehet. Vannak vesszős díszítményű cserepek, azután olyanok, melyeken homorműves dísz van újjal és körömmel benyomva a puha agyagba, sokszor az egész újj nyomát lehet látni. A finomabb cserepeknél ezen dísz alkalmasint egy tompa hegyű csonteszközzel csinálták. Van még domborműves dísz, mely szintén csak kézi, helyesebben mondva újjal való munkának látszik, a mennyiben az edényre köröskörül agyaggyűrűt fűztek, melyet helyenként az újjal benyomtak és a kiálló egyes darabokat tövis alakúan kihúzták. Majd mind a két oldalról felemelték az agyaggyűrű egyes részeit, a kiemelkedő rész felső széleit újjal szögletesen összenyomták, azután a nyílások közeit tompa eszközzel egyenletes távolságra bevágták s így lánczféle sávokat kaptak és miután ezt hol szélesebbre, hol keskenyebbre, köröskörül vagy felülről lefelé alkalmazták; nagyon változatos lett a czifraság. Találni azután itten pontozott díszítményt, a rajzokat a pontok különféle nagysága és csoportosítása által összeállítva és végre vonaldíszú cserepeket,

melyekre szabad kézzel, tompa pálczácskával ügyesen húzták köröskörül a köröket.

A talált edények szélei és aljai szintén nagyon változatosak és a fedőfélék is igen különböző nagyságúak, középen egy kis lyukkal vagy bütyökkel. Kerültt innen mindenféle pipere agyaggyártmány, melynek célját kiokoskodni most már nem lehet. Hálósúly, szűrők, orsónehezék, golyó, gyöngy és a *sajátságos, de minden szepesi őstelepét jellemző kerek alakú cserepek* 1—5 $\frac{1}{2}$ cm. nagyságban, majdnem minden ásatáskor találtattak.

Nagyon érdekesek az itten talált edény-fülek. Az egyszerűen átylukasztott edényoldaltól kezdve, egészen a még mai korban is használt fülig, minden változatban előfordúlnak, de kivált fontosak az egyik fülformából a másikra az átmenetelt mutatók, melyekkel ezen edénydarab fejlődését nyomról-nyomra lehet követni.

Legfontosabb leletek a Hradiskón a kőbalták. (Kárp. muz.) Ezek vésőalakúak és vagy kovából vagy kovaféle kőből valók. Hosszúságuk 10—15 cm. alsó éles élük szépen ívelt, kalapácsszerű felső lapos részük 1 $\frac{1}{2}$ —3 cm. vastagsággal bír. Közepén a balta legvastagabb és 4—9 cm. közt váltakozik. A karcsúak rend szerint hosszabbak, a vastagabbak rövidebbek. Minden oldal simára van csiszolva és minden él gondosan kidolgozva. A lipcsei ethnographiai muzeumban van egy kisebb kőkalapács a hernádi Hradiskóról, a melyen a szilánkolás és pattogtatás nyomait pompásan észre lehet venni, miután az illető kőiparos a csiszoláshoz még nem fogott. Spöttl gyűjteményében van ezen őstelepről egy szép nagy 9 cmnyi kőkés, melyen a patina lemezeit szemléljük. A szemközt fekvő szántó-földeken Tamásfalu felé egy különös alakú vágó kő-

eszköznek középső maradványát találtam. (Kárp. muz.) Felső részén volt a nyélnek való lyuk, szépen kerekre csiszolva 3 cm. átmérővel, míg az egész darab felső szélessége $5\frac{1}{2}$ cm. a csúcs felé mindig keskenyebb, és eltört hegyénél már csak $1\frac{1}{2}$ cm.

Csonteszköz maradványok itten mindenütt lelhetők, de nem épek. Érdekesek az agancsok megművelésének nyomai. Csontvésőtöredék szintén fordul itten elő.

A kulturrétegben néha a hernádi folyókagylónak gyöngyházait leljük, egészben és törött állapotban, és az a sajátságos, hogy mindegyiken az égés nyomait látjuk. A szabad levegőn hamar szétmálnak.

A kis fensík több helyein nagy tüzek nyomait lehet észrevenni, úgy hogy a homokkő még bent a földben is vörösre van égetve.

h) Az iglói „Ház“.

Igló város erdejében, az Eschseifen nevű völgy végén kibugyog a hatalmas Márkusforrás, egy 719 m. magas, a felső részén köröskörül leásott hegy tövében. Ezen hegyre egy valószínűleg a husziták korából való — akik ezen őstelep helyét erődítéséül felhasználták — régi út kanyarodik fel. A fensík meglehetősen nagy és ásatáskor egyes történet előtti, különféle nagyságú edényekből származó cserepekre akadtam. A cserép meglehetősen durva (Kárp. muz.) de azért van finomabb is. A csúcstól lefelé vagy 30 méterrel egy 1—2 m. széles terrasza vezet a hegy körül, mely majd nem egészen a sziklába van vájva, oly körülmény, mely tökéletesen kizárja azon föltevést, mintha a terraszt szántóföldül használt volna. Ezen terrasza alatt vagy 20 méternyire lejjebb van egy másik, mely 4—5 m.

szélességben körülfogja a hegyet. Mind a két terraszt megrongálták a kincásók és félni lehet, hogy még tökéletesen elrontják. A hegy közete mészkő, mely nagy hó hatása alatt könnyen földolgozhatóvá lesz, amint az olyan talajnak tűz által mesterséges átidomítását a szepesi vár környékén a mészsziklába beégetett vájásoknál, a hernádi Hradiszkó mellett lévő forrásbarlangnál, Sümeg felett, a Lapis refugiin és mindenütt, hol az ősemlék tanyázott, látjuk úgy, hogy néhol valószínűs falakat hoztak létre. Ezen felső terrasz, ámbár kőbe van vésve, még az őskorban keletkezhetett, legalább ennek lehetősége a leletek után nincs kizárva. Délfelé egy nagy fensík terül el a második alsó terrasz alatt, hol szintén történet előtti cserepet találtam. Említenem kell még, hogy az iglói »Ház« a Szepesség legnagyobb vastelepeinek tőszomszédságában fekszik.

i) A lőcsei „Várhegy“ (Burg).

Lőcse határában a várostól északkeletre levő Máriahegyhez csatlakozva, tetején lapos kúppal emelkedik a 896 m. magasságú, minden oldalról meredek *várhegy* (Burg). Különböző magasságú részeiből mindenfelé erkélyszerűen nyúlnak ki a homokkő dombok. Észak és keletfelé a jóval magasabb ulozsai fensík védi. A »Burg« tetején mély gödör van. Erről Binder Samu lőcsei lakos, aki maga is már éltes úr, beszéli, hogy atyjának egyik nagynénje, aki 1777-ben született, beszélte volt neki, hogy mikor ő mint 12—13 éves leány fent járt a »Burg«-on, annak tetején egy szál-fakkal befödött igen mély kút volt, később beomlott s ennek helye a mélyedés. Az igen szavahihető forrásból eredő tanúság óta egy század folyt le. Elég arra, hogy a bedült kút fölött kifejlődhetett a vágás

alá csak pár év előtt került fenyves. Ezen gödörtől keletfelé egy mesterségesen feltöltött fensík terül el nagyon megviselve a sok század viharaitól, minden oldalról lemosva, de még felismerhető mint feltöltött földmunka. Ettől körülbelül száz lépésnyire lefelé, egy 10 m. széles terraszon vonul a hegyalakjához simúlva, tehát majd emelkedve, majd leereszkedve, majd közeledve a csúcshoz, majd a felső mesterséges platea követve, helyenkint sűrű erdő által fedve, részben a vízárak által megrongálva, de egészben véve még jó karban. Ezen terraszt Lócse város piaczaról és az egész környékről lehet látni. A hegy északkeleti és északnyugati oldalán két félholdalakú mellésáncz csatlakozik a fősáncz oldalához. Jóval lejjebb volt egy második terraszon, részint beásva a hegyoldalába, részint feltöltve. Ennek három ötdrészre még épségben van, a meredek lejtőkön volt része majdnem egészen elmosódott, de hogy ottan is tovább ment a terraszon, kiderítették az ásások.

A legalsóbb, egyszersmint a leghosszabb erkély az úgy nevezett: »Jagen-Knecht«, mely nyugatnak húzódik. Itten volt egy hatalmas sánczféle töltés a várhegy tövében, mely ezt elkülönítette a hosszúra nyúló hegygerincztől. Vajjon a többi erkély szintén így el volt-e sánczok által vágva a főhegytől, most már nem lehet meghatározni; mert azokat szántóföldekké alakították át: de egyes földhányásokból lehet következtetni, hogy itten is egy töltés ment végig a gerinczen. Az alsó terraszon több mint két kilométer, a felső több mint 800 m. Ezen lejtőkön, sánczokon, terraszonokon és lappályokon mindenütt hevernek cserpek, melyeknek történet előtti jellegét elvitázni nem lehet.

Mindez, feladatának tudatában, arra indította a szepesmegyei történelmi társulatot, hogy a lőcsei várhegyen ásatásokat eszközöltessen. Pénzhiánya miatt csak tájékoztató ásatásokat tettünk, hogy a terraszok és a domb közötti eredeti benső köröket tisztába hozzuk, a lejtőket meghatározzuk és a rendes esőzések, meg a víz által előidézett földmozgást bebizonyítsuk. 1887. júliusban mindenekelőtt a nagy sáncz megvizsgálásához fogtunk; mert ha ez fálnak bizonyul, az egész terraszépitmény őskora kétségessé vált volna. Ezen czélból 5—20 m. hosszú árkokat húztunk több helyen a sánczon keresztül a talaj természetes fekhelyéig. Iszonyú nehéz munka volt az, mert a mesterségesen tört, sok helyen vörösre égetett homokkövek olyan erősen voltak egymáshoz tapadva, hogy a rendelkezésünkre bocsátott utászok csak a legnagyobb erőmegfeszítéssel voltak képesek behatolni, és csak darabonként hozták ki a különféle nagyságú (1—300 kg.) köveket. A sáncz külső földrétegein szén és történelem előtti cserép nyomait találtuk, épen így jobbról és balról a sáncz végén, de sehol bent a sáncz belsejében. További ásatások kiderítették, hogy az alsó terrasz és a sáncz közti tér a domb földjének legurulása által feltöltetett és hogy a folyton utána hulló föld jobbról és balról a történet előtti tárgyakkal együtt a mély völgyekbe sodortatott. Ezen első kutatás egyszersmind a további ásatásoknak alapjává lett; mert úgyszólván ez a Burgnak egyedüli helye, melyen a fenéken nem volt földmozgás.

A századok folyamában a víz az egész várhegy felületét hol lemosta hol feltöltötte, hol megrongálta s az említett helyen kívül a földkérgé még csak két helyen volt aránylag véve eredeti állapotában, t. i. a

terrasz északnyugati részén és délen fent a kissé hajlott lapályon.

Az ásatások a következőt bizonyították be: A felső terrazon sáncz nem volt; mert különben a terras és a lejtő által képezett szöglet és a sáncz korona közti tér mindenesetre cserepet és más érdekes tárgyat rejtő földdel lett volna betöltve. De czölöpvédgát sem lehetett a terras szélein, mert a leggondosabb kutatások mellett sem bukkantunk valami üregfélére, ami legalább függélyesen lemenő, másféle földdel, vagy rothadt fával betömött üregek alakjában mai napig fennmaradt volna. A várhegy alakjánál fogva a meredek helyeken leletre nem akadtunk, mert a műtárgy a földdel együtt mélyen betemetve fekszik a völgyekben, a lapályosabb részeken 3, sőt 5 méter magas rétegben fekszik a törmelékes sárgás-agyagos föld és egészen a fenéig tartalmaz ugyanolyan cserepeket mint a fölületén. Ezen körülmény kizárja azt, hogy itt különféle fajbeli emberek éltek volna. A hol a föld eredetileg kisebb mélyedéseket képezett, ottan legdúsabbán volt a cserép és csak természetes dolog, hogy a kis fensík tetején megint a legkevesebb cseréplelet volt; mert onnan a föld mozgása által szintén minden műtárgy lesodortatott.

A mozgásnak aránylag legkevesbbé kitett, már említett két ponton az ásatás következő eredménynyel járt. A déli felső részen a lejtősödés olyan csekély, hogy a felső terras felett majdnem vízszintessé válik, itten tehát a műtárgy, föld és apró törmelék megakadt s azt csak a nagyobb esőzések vihették le; de miután a várhegynek legmeredekebb lejtője éppen ettől kissé lentebb kezdődik, fájdalom! innen is elpusztult a legtöbb lelet. Cserepeken kívül csak egy bronz-keltet

találtunk, de érdekesek még a kunyhótapasz és a homokkőből készült 3 cm. átmérővel bíró 4 mm. vastag kerek műtárgyak, melyek más telepeken cserépből vannak.

A felső terrasz legmagasabb pontja a második hely, hol előreláthatólag még valamit lelteni lehet. Az itteni ásatások eredménye egy ép, gyönyörű szép, nemes stílusban tartott lándzsahegy bronzból, egy bronz nyílhegy és egy ékszerdarab szintén bronzból (lőcsei muz.). Az ásatások azt is kiderítették, hogy éppen e helyen egy nagy tűzhely volt; mert a homokkőszikla meglehetősen mélyre vörösre volt égetve. A keleti részen a két terrasz közt, már az erdőben, a széntől egészen fekete a föld és egészen mesterségesen van feltöltve idehordott ulozsai kovatörmelékes földdel. Itt cserepeken kívül egy darab vassalak volt a lelet, szakasztott hasonmása azon történelem előtti vassalaknak, melyet Lőcse területén a várhegy táján találni lehet s olyan jellegű, mint a minő a Szepesség többi történet előtti telepén előfordult.

Nagyobb ásatások hihetőleg több tárgyat hoznának napfényre, de már ezen egy hétig tartott ásatás minden kétséget kizáróan bebizonyította, hogy a lőcsei Burg történet előtti terraszépítmény.

Igen valószínű, hogy a felsoroltakon kívül több terraszépítmény volt a Szepességen, tüzetesebb utánjárással mindenesetre még másokra is bukkannának a kutatók; mert ilyenféle nyomokat Vilkócz, Haraszt, Szepesváralja és Margitfalva környékén találtam, csak hogy ezeknél az eke a lejtők eredeti formáját már teljesen megváltoztatta. A mostanáig leírt történelem előtti telepeken a földmunkák annyira hasonlók egy-

máshoz, a terraszok elrendezése majdnem egyformájú, a leletek csaknem egyneműek, úgy hogy azokat bátran tulajdoníthatjuk egy népfajnak. Közös főjellegük a közeliükben fekvő vassalak halmazata és az egyes vassalak példányok. A hány bel és külföldi kohászt megkérdeztem — és sok azoknak száma — egyhangúlag azon feleletet adták, hogy az őskorban Európa lakói épen úgy mint ma az afrikai vad népek, *egyesen a könnyen olvasható vasérczből (ittén gyepvaskő) az úgynevezett futómunka által termeltek kovácsolható vasat*. Rengeteg nagy faszén pazarlással a léghuzamnak kitett dombokon vagy kinyúló lejtőkön (Dr. Ülsmann) *kis* majdnem föld alatt lévő *kohókban nyerték a folyékony salakot és nem folyékony vasdarabot, az u. n. »farkast«* (Greiner-Hamrák szerint). Mind a két készítmény őriztetik a felkai muzeumban. A salak mindenütt egyenlő, felső kérge rozsdás színű, törése fémes fényű és 85⁰/₀-nyi vasat is tartalmaz, úgy hogy a falusi kovács sok helyen az ilyen salakból is készít vas-tárgyakat. Az olvasztás alkalmával csak 25⁰/₀ tiszta kovácsolható vasat kaptak, a többi része salakká vált. A vas kis czipó alakjában került ki és súlya 92—98 dgr. közt váltakozik. Egy ilyennek lapos részéből Krompecher urak Felkán kísérletképen pompás aczél vésőket csináltattak, a czipó domború része puha vas. Valjon földolgozták-e a vasat az itteni őslakók vagy nyers állapotban, bocsátották-e árúba? a mostani leletek alapján még nem lehet meghatározni, de valószínű, hogy részint feldolgozták és a kész áruval kereskedtek, részint pedig mint vastömböt adták el. A vasipart sok századokon át üzték itt, foglalkoztak azzal már azon korban, mikor még, a cserépleletek után itélve, nagyon kezdetleges módon készítették az edényeket.

Hogy ezen korban itten bronztárgyakat készítettek volna, arra semmi nyom sem mutat. Az itt talált ilyen tárgyak csak kereskedés útján juthattak hozzánk és fel sem tehető, hogy egy vasiparral foglalkozó nép, a vele érintkezésben lévő fejlettebb népeknek műtárgyait legalább csere útján nem szerezte volna meg. A vasipar elenyészett itten, legalább a felső és közép Szepességén akkor, mikor a keletről szorongatott népek a Kárpátok közé is behatolva itt véget vetettek a békés továbbfejlődésnek, ami időszámításunk első századának vége felé vagy a másodiknak kezdetén történhetett.

A szepesi terrasz-építményeknek célját nem tudjuk, erősség a szó szorosabb értelmében nem lehetett; mert a fensík a legtöbb esetben oly csekély tért foglal el, hogy rajta nagyobb számú embercsoport meg nem fért, *a terraszok rendszere, kiterjedése pedig még a legkezdetlegesebb védekezésnek is ellent mond. A külföldön előforduló történet előtti földvárakkal (Burgstadt) még összehasonlítani sem lehet, és csak az egyedüli »cromlech«-féle terraszépítmények rokonszerkezetűek,* sőt a legnagyobb valószínűséggel lehet azon nézetet kockáztatni, hogy az itteni terraszépítmény a kelta finom cromlechtípusnak durva ő s mintája. Minden szepesi terraszépítményről messzire terjedő kilátás van, s ez s a nagy tűzhelyek, a gyéren előforduló kunyhó tapasz, a domb tagoltsága, arra a következtetésre jogosítanak, hogy őrzött törzs-szentélyek lehetnek azok, hol ünnepeiket ülték meg, vész idejében pedig jeladó őrhelyül szolgálhattak. Sírokra vagy hamu-urnákra mostanáig még nem akadtak ezen terraszépítményekben. Az egyedüli hely a terraszépítmények közvetlen közelében, melyről urnánk van, a lőcsei Burg alatt,

ettől délnyugatra levő »Máriahegy«, a hol egy, a szepesmegyei történelmi társulat gyűjteményében levő kis cserépnát találtak, benne csontmaradvánnyal és bronz ékszertöredékekkel.

II. A körsánczok.

a) A késmárki „Jeruzsálem“.

A késmárki Tökölyi-féle vár szomszédságában, közvetlen a régi várkert felett emelkedik a »Jeruzsálem« nevű domb, melynek oldalait a homokkőbányákkal alaposan feltúrták és alig van egy talpalatnyi föld köröskörül a lejtőkön az eredeti fekhelyen. Cserép, kunyhótapasz, vörösre égetett homokkő, üveges salak hever mindenütt és tőle a történet előtti jelleget elvitatni nem lehet. Ha a Prémhegy felé megyünk, gondosabb vizsgálatnál kitűnik, hogy az úgynevezett Jeruzsálemhegy nem egyéb, mint a főhegy egyik alacsony nyúlványa és csak annyiban emelkedik külön, a menyinyiben ezen kiágazáson egy 5 méter magas körsánczot hánytak fel, mely még mai napig is jó karban van. Egészen kerek alakú és 19 m. átmérővel bír; a sánczok által keletkezett belső tölcser körülbelől 3 m. mély. A sáncz minden oldalról annyira ki volt téve a leghevesebb tűznek, hogy oldalai salakszerűen összeolvadtak. Alsó szélei leásatván, most a salak a domb lejtőin mindenütt hever. A győrön belül kevés cserepet, sok salakot, de semmiféle kunyhótapaszt nem találtam. Az itten talált történet előtti cserepek az á. h. elemi iskola gyűjteménytarában vannak és díszítésre, nagyságra és finomságra nézve nagyon különbözök, de nem nagyon eltérők azoktól, melyeket a terraszépitményekben találtunk. Az itt talált érdekes kő-, csont- és bronzeszközök a báró Mednyánszky

család birtokában vannak. Spöttl közel a sánczhoz a külső lejtőkön északfelé egy kis bögrét hamuval és már meg nem határozható égetett csontdarabokkal, kavicssal körülrakottan talált és ugyanazon helyen egy barbár érmet (kelta — Regenbogenschüsselchen) is. Ezen a helyen is észlelhető a földmozgás, melyet a sok esőzés hozott létre. A szilánkdarabok, meg történet előtti cserepek, melyeket lent a réteken én és később dr. Greisiger úr leltünk, csak a Jeruzsálem-hegyről eredhetnek, s hogy a Poprád és Leibicz vize még tovább vitte azokat, mutatja a történet előtti cserép, mely itt-ott a partokon előfordúl. Meg kell még említenem, hogy a Jeruzsálem-hegy összes lejtőin nagyon sok a kavics.

b) A gánóczi „Hradek“.

Hivatkozva a gánóczi mésztuffadombról előbb mondtakra, meg kell jegyezni, hogy a nép ezen domb felső részét »Hradek«-nek nevezi és hogy a teteje még a hetvenes évek elején épségben volt. A csúcson van egy tűz által mesterségesen kivájt, 4 méter mély katlan, mely körül egy $1\frac{1}{2}$ —2 m. magas, égetett homokkőből, mészből és töldből állott körsáncz húzódott, melyben történet előtti tárgy nem fordult elő, de annál több az oldalán és az alján. Több tűzhely volt a körsánczon kívül és óriási tüzeket rakhattak itten; mert nemcsak az agyag égett téglává, hanem még azon alúl is meglehetősen mélységre égési nyomokat mutat a mészsíkla. Ezen tűzhelyek körül hevert cserép, kavics, csonttöredék; valamivel távolabb rengeteg sok kunyhótapasz, mely tárgyak ki voltak téve az erős tűznek. A körsánczon körül itt-ott előfordult az agyagban számtalan urna- és edénycserép, kő-, csont- és

bronzeszközzel, melyeknek eredetét senki sem tudta megfejtetni, míg a véletlenség úgy nem hozta magával, hogy a domb keleti oldalán egy régi sírra bukkantam. Gondosan kiásva azt, ez volt a munka eredménye: 4 dm. magasságban ki volt rakva a vájás kavicscsal, melynek közepén egy 2 dm. magas, de nagyon megrongált vessződíszítésű edény állott, köröskörül pedig három iszapolt agyagból való fekete színű apróbb edényecske volt elhelyezve. A főedényben hamut és égetett csontmaradványt leltem, a jobbra levő bögrében volt egy nagyon szépen csiszolt kovaféle, nagyon kemény kőből készült 7 cm. hosszú, 2 cm. széles bal-tácska, a középsőben egy bronzdíszítésnek égetés által nagyon megviselt maradványa és a baloldaliban volt egy 8 cm. hosszú gyönyörűen kidolgozott, csiszolt csontvéső (Kárp. muz.) Ezen lelet után a többi helyeket megvizsgálván, meggyőződtem, hogy a sírok nagyságukra nézve igen is különfélék, de szerkezetükre mind egyformák voltak. Feltűnő itten a sok arczurna (Kárp. muz.) melynek töredékében a kezdetleges arczrajz nagyon jól kivehető. Spöttl és Delhaes urak szintén kiástak egy ilyen sírt, mely a domb lejtőjén a töltés alatt épült, és abból egy 9 cm. átmérőjű bronzkarikát meg agyaggyöngyöket vettek ki. Némely sírban tál is volt, azután csolnakalakú edények (Kárp. muz.) átlukasztott cserepek, finom dísznélküli bögrék és díszített csészék (Felkai muz.) A hamvveder a cserep után itélve néha 1 m. magas is lehetett és hogy egy ilyen sírúr szintén kavicscsal volt kirakva, mutatja az azon helyen talált nagy kavicsalmazat.

Dénes tanár úr a gánóczi dombon az előbb leirt vassalak több példányát lelte, s így figyelmeztetve, gondosabban vizsgáltam azután a burkolatot is. Si-

került nekem, egy ép sírban is a kavics közt vassalakot is találhatnom, miből világos, hogy az ottan élt népek a vasat már ismerték. Említésre méltó a leletekből egy szép fésű formájú bronzékszer, egy fibula alsó része, vörös, fehér és sárga agyagfesték az edényfenékhez olvadva, alkalmasint női sírokból való, ami tanúbizonysága lenne annak, hogy a nők testüket már akkoriban is festették. (Mindezen leletek a kárpáti muzeumban vannak). Akadtak azután átlyukasztott bordák, átlyukadt szemfog, több darab csonttű, sok kővéső, még több csonteszköz, valamint számtalan tűzkő szilánkja és kőeszköz maradványa (a nemzeti, kárpáti, felkai és lipcsei muzeumokban).

c) **A csütörtökhelyi sáncz.**

Szemközt a mahalfalvi Hradiszkoval, még mai napig észlelhetők a körsáncz maradványai. A körsánczon belül kevés cserepet lehet találni, de annál több a cseréphalmazat a lejtőkön, hol csont- és kőeszközt is találtam (Kárp. muz.) temérdek sok kavicscsal, melyeket a homokdombra a sírok kikövezésére hordtak fel. A keleti és nyugati részen nagy tűzhelyek voltak, mit a sok szén és hamu bizonyít. Égetett csontok mindenütt hevernek, de ép sírra még nem akadtak.

d) **A markusfalvi „Turnik“.**

A falutól egy negyedórányira, nem messze a kassa-oderbergi vasút sziklametszésétől egy különálló mészszikla van, melyen szintén egy körülbelül 15 méternyi átmérővel bíró körsáncz van. A szántóföldek felé az eke már meglehetősen kiegyenlítette a talajt, a többi részein végezte munkáját az esővíz. A körsánczokon kevés a cserép, a fekete föld a leletekkel a szikla

alatt fekszik és messzire vitte a víz az úton túlra. Kétséget nem szenved, hogy ezen föld a Turnik volt lejtőinek maradványa. Ott hever a sok kavics, a korong nélkül készült cserép a Szepességen szokott díszítéssel, sok obsidian szilánk, csonteszköz (Kárpáti muz.) stb. A mészkő, melyből a Turnik áll, nagyon puha, porhanyós, szétmálló — ámbár ugyanazon fajtaból való, mint a vasúti bevágásnál lévő kemény mészkő — mindenütt észlelhetők rajta az erős tűznek nyomai, úgy hogy azon benyomást kelti, mintha épen nagy tűzek puhították volna meg az őssziklát. A szikla alján egy kis barlangból egy friss forrás bugyog ki, bent az üregben semmiféle történet előtti tárgyat nem leltem.

e) A Drevenyik.

Már említettük, hogy a Drevenyik fensíkján mindenütt előfordul történet előtti cserép és kőszilánk. A keleti utolsó nyúlványon van egy 20 m. átmérőjű körsáncz, mely körül szintén nagy tűzhelyek nyomai észlelhetők és a legtöbb történet előtti cserép és kavics a meredek lejtőn van, hol Hradzsky úr több bronzeletet tett, többek közt egy sarlót és egy karpereczet talált. A Drevenyik egész fensíkját mély hasadékok metszik keresztül, melyeknek fenekein kőszilánk és történet előtti cserép valamint agyaggyöngy is található. Érdemes volna átkutatni az északi nagy horpadást, hol a fekete szenes földben a történet előtti cserép az ásatás útját jelöli. A fensík nyugati része éles gerinczczé alakul, melyből az »Éles hegy« nevű hegy — terraszépítmény nyomaival — és a várhegy magaslanak ki. Az utóbbinak déli lejtőjén egy szokott átmérőjű körsáncz van, tűzhelyekkel és történet előtti cserepekkel. A magas lejtőket a körsáncz alatt az eke

felszántotta és így egészen a városig van történet előtti cserép, szokatlan sok kavics és kőszilánk. A többi, távolabb fekvő szántóföldeken cserepet már nem lehet találni.

f) A matheóczyi sírok.

Közvetlen Matheóczy városon túl a késmárki országút mellett van a téglavető, hol éveken át hamvvedret, csont-, kő- és bronzeszközt, érmet és más sokfélét hoztak napfényre a munkások, de mindez elkalódott, senki sem törődött vele. A felkai Krompecher testvéreknek és dr. Szontágh Miklósnak érdeme, hogy a leletek még megmenthető részét biztonságba helyezték. Az első lelet, mely a fent nevezett urak birtokába jutott, egy 6 dm. magasságú hamvveder volt (felkai muzeumban), de abban csak hamut, széndarabos csontmaradványokat leltek. A mellette volt edényeket mindenesetre a munkások pusztították el. Mikor a helyszínére kimentem, konstatálhattam a tűzhelyeket és hogy a kavicscsal kirakott sírok félkörben voltak. Miután fent szántó föld van, az egykor itt volt körsáncz, melynek nyomait egy kis emelkedés mutatja, tökéletesen elpusztult. A Krompecher László úr által ezen szántóföldeken később eszközölt ásatások eredménye: 3 tű, egy fibula, 2 újjgyűrű-töredék és számos övfűgő (Felkai muz.). Az itt talált egyéb bronztárgyak nagyrészt beolvasztották a rézöntők, kiknek leleteiket a munkások eladták.

Körsáncz nyomokat még lehet találni a Szepeségen a Galmus hegységen, a Rubaniskón a Lucspatak felett a Dénesfaluba vezető út közelében, a Lócse melletti Ózhegyen, a honnan való a lócsei muzeumban levő igen szép bronzvéső, a Kereszthegyen, az Orlován Jánócz falu mellett, Viderniken és a Blaumontag

nevű hegyen, hol mindenütt előfordúl történet előtti cserép és kőszilánk is. Azonkívül őstelepek nyomait találjuk még Poprád mellett az úgynevezett mészhegyen; Kissócze felett nem messze a savanyú forrásoktól; Jánócz és Horka közt az országúttól délfelé; Pikócz mellett; Illésfalu határán a várhegyecskén; Hradiszkó és Vilkócz falvaknál, hol aranyhuzalt is találtak, Margitfalu, Folkmár, Gölniczbánya és Prakfalva mellett, hol Lupkovics Miklós úr szerint sírokra is bukkantak, de melyeknek tüzetesebb megvizsgálására eddig még senki sem vállalkozott. Urnadarabokra mélyebb szántásnál számtalan helyen akadnak. Érdekes volna végre a bussóczi úgynevezett Kúnhalomnak szakemberek által megvizsgálása.

A körsánczok alkata, de kivált a sáncz közt levő felső térnek csekély kiterjedése tökéletesen kizárja azt, hogy azok védelmi helyek lettek volna. A gánóczi, késmárki, matheóczi és márkusfalvi körsánczok bizonyítják, hogy azon helyek az ősnépek crematoriumai és egyszersmind columbariumai is voltak. Ebből kimagyarázható az is, hogy miért olyan ritka a Szepességen a talált ép edény; mert a lejtőben levén azok elhelyezve, a lejtő sülyedése, elősegítve még a sáncz nyomása által, szétmorzsolta a cserépedényeket, és csak a legkisebbek maradtak attól megkimélve.

4. Egyéb leletek a Szepességen.

Hőztudomású dolog, hogy a régiek, kivált ha hosszabb útra keltek, kincseiket elásták, de ha a törzs elveszett, a kincs a földben maradt. Szokásban volt még, hogy a bronzsal, kivált az eltört bronzokkal ke-

reskedő emberek, bizonyos meghatározott helyen föld alatti raktárukba tették az áru egy részét, mit sokszor ott is felejtettek. Áldozáskor szintén elásták zsákmányuk egy részét. Ilyen rejtekhelyekből valók a felkai, bélai és svedléri bronzleletek. De, hogy az említett három szepesi lelet helyére a rejtekek melyik említett faja illik leginkább, most már biztosan megállapítani nem lehet. Legvalószínűbb, hogy tört bronzokkal kereskedő emberek ásták el azokat a földbe, maguk valamiképen elvesztek a bronz pedig a raktárban feküdt míg azt a véletlenség napfényre hozta.

1883-ban Felka város területén őszi szántás alkalmával Krompecher László és Kornél urak Ziglein nevű földjén az eke egy bronzkardot vetett ki. Miután a munkásoknak szigorú parancsuk volt, hogy ha akárhol kiszántanak valami feltűnő tárgyat, rögtön jelentsek be uraiknak, ezek a vett tudósítás után azonnal ásatáshoz fogtak. Az eredmény 8 drb bronzkard volt, melyek a humusz alatt 10 cm.-nyire közel egymáshoz feküdtek. Cserép, szén vagy egyéb műtárgy a közvetlen környéken nem akadt, de említenem kell, hogy a Ziglein alatt, vagy egy kilométernyire, még a hetvenes évek folyamán ugyanazon urak egy kőbánya megnyitásakor egy eltört, a cserépről ítélve nagyon durva hamvvederre akadtak, mely egy vörösre égetett agyagállványon 1 m. mélyen a földben állott, körülvéve a már ismert vassalakkal, kavicscsal és homokkővel. Az urnában csak hamu, szén és elégetett csontdarabok voltak. A 8 db bronzkard közül négy van a felkai muzeumban, egyet azok közül a nemzeti muzeumnak ajándékoztak, kettőt Krompecher László és Kornél urak tartottak meg, a nyolczadikat pedig Spöttl Ignácznak adtak, a kinek végrendelete szerint az a

bécsi császári muzeum birtokába jutott. Miután nagyságukra, díszítésükre és szerkezetükre nézve majdnem azonosak, — lehet mondani *egy* műhelyből valók, — és csak egynél hiányzik a markolat; csak a Krompecher urak birtokában maradt kardot írom le. Az egész kard hossza 70 cm.; pengéje, mely egészen sima és csak a hegye szélein vannak párhuzamosan bevéselt vonalak, 59 cm.; szélessége 5 cm. és az aklák mellett $1\frac{1}{2}$ cm vastag, hol a 13 sávós és szépen egyenletesen bevett vonalós 5 cm. hosszú szalagdísz van. A markolat 11 cm. hosszú és három szakaszból áll: a felső csészealakú akla fogóból, fent $4\frac{1}{2}$ cm., lent 3 cm. széles és $3\frac{1}{2}$ cm. magas, egyenes és görbe vonalokból álló díszszel; a legalsóbb markolat talapatából $1\frac{1}{2}$ cm. magas zigzeges díszszel, kerék alakú, a külső lap közepén bütyökkel és a napot ábrázoló sugarakkal; a tulajdonképeni markolatból, melynek hosszúságára csak 6 cm. marad és három a markolaton körülfutó vonaldíszből áll, melyen csipkés díszítés csüng. A markolat kicsinysege kétséget kizáróan megmagyarázza a bronz kardok célját. Nem harczhoz szokott kemény kézbe valók voltak ezek, mert ha akármenynyire eltörpítjük is a szepesi őskor népét, ezen kardok régi tulajdonosa ünnepélyes alkalomkor ugyan forgathatta mint áldozár, mint főnök, vagy mint kitüntetett személy a verőfényes napon, vagy a sötét éj hatalmas őrtüzénél a szépen csillogó pengét a levegőben repdeső rossz szellemek ellen; de a komoly léttusában, a vad, neki dühösödött ellenség ellen gyenge lett volna a kéz, mely ezen markolatra való volt*).

*) A bronz kardok markolata rendszeren igen kicsiny. A komjáthnai leletből való egyik kard 78 cm. hosszú és markolatára csak 5.64 cm. esik, u. o. a 29.3 cm. hosszú tőrre 5 cm. Az egreskei 67.3 cm. hosszú kardnak markolata 5.8 cm. stb. Hampel: A bronzkor Magyarországon. 48—51 tábla. A szerk.

Az 1890. áprilisban talált svédleri bronzlelet áll 5 nagy korongalakú, négyélű bronzsodronyból készült, gyűrűben végződő tekercsből (u. n. kézvédő), melyek közül kettő-kettő együvé tartozik és két hengeralakú tekercsből. Hozzájárul még egy talpas véső, 3 újj gyűrű alakú töredék (felkai muz.) Közelében cserép vagy szén sehol sem volt. Hogy ezen lelet a tudománynak megmentetett, szintén csak a buzgó Krompecher uraknak köszönhető, mert a többi lelet úgy is elkallódott.

Béla város közelében dr. Greisiger úr a »Stein am Stock« nevű dülön. 1891. szeptemberben bronztárgyakat ásott ki $1\frac{1}{2}$ méternyi mélységben. A lelet a következő volt:

1. rézből készült két lándzsa 50 és 53 gr. súlyú,
2. öt darab bronzlándzsa 10—12 cm. hosszú és 56—92 gr. súlyú,
3. két 9 cm. hosszú, az élén 4 cm. széles és 150 gr. s. bronz szekercze, minden díszítmény nélkül,
4. egy 8 cm. hosszú, 96 gr. s. bronz szekercze, melynek felső szélén két köröskörül futó karikája van.
5. 8 drb bronz karperecz,
6. egy 760 gr. nehéz, bronzból való gomb,
7. egy 12 cm. átmérőjű bronz csészének töredékei.

Még említenem kell, hogy a nagy-lomniczi és hunfalvi határon a kőpatak és a hunfalvi patak torkolatánál, valamint a »domború várhegyen« és felebb a Tátra felé is találtak történet előtti cserepet, bronzot, vasalakat; csont- és kőeszközt, de ujjabkori vaseszközt és edény maradványokat is. Századok óta műveli az eke ezen talajt, sokszor ütött tábort e vidéken az ellenség, feltúrva a földet, a Késmárkot megszálló lengyel garázdálkodott itten, de kivált a huszita mély sánczai által annyira összehányta a földet, hogy ezen

helyről a történet előtti korszakra határozott véleményt adni nem lehet. Mindamellett figyelemreméltók a Poprád folyó mentében Maldurtól kezdve Felkáig és azon túl Lucsivna és Liptó felé azután a vízvásztón a Székpartak (Savnik) partjain, valamint a Hernád mentében is lelhető, a humusz alatt lévő különféle nagyságú, vörösre égetett agyaghelyek hamvveder-töredékekkel, szénnel, égetett csontdarabkákkal, hamuval és sok kavicscsal; a minőket azonban Galiciában és az Alföldön is találni. Ezen $\frac{1}{2}$ —1 m. átmérővel bíró kerek tűzhelyek jelzik úgyszólván az északról a Szepességen át a Dunalapály dús, gazdag ősrégi városai felé vezetett kereskedelmi utat. És talán koczkiázhatjuk azon feltevést, hogy ama tűzhelyek tulajdonképen azon gazdagabb kereskedők sírhelyei, kik útközben elhaltak és kiknek hulláit ünnepélyesen elégették.

Általánosan elterjedt divat az egyes történet előtti leletekből azonnal következtetéseket vonni. Hogy ezen következtetések csak egyoldalúak lehetnek, már a dolog természetéből folyik és miután egy újabb lelet sem fér egészen a mesterkéltségek rendszerbe, sokszor a legfontosabb körülményeket figyelmen kívül hagyják, csak hogy beilleszthető legyen valami elfogadott hipotesisbe. A Szepességen előforduló történet előtti leletek fontosak, nagyon érdekesek és mivel éppen itten még nagyon sok a tenni valónk, csak a pusztá tényeket és az azokon alapuló elvitázhatlan viszonyokat soroltam fel, mintegy az utat egyengetve a tovább kutatáshoz. De már az eddigi leletekből is kétséget kizáróan kitűnik, hogy az eredeti, még meg nem bolygatott fekhelyen talált különféle finomságú és kidolgozású csont- és kőeszközöket a fémekkel, különösen a vas-

sal együtt használták. Minthogy a vésők, kalapácsok, fejszék sokszor puha homokkőből, sőt agyagpalából is vannak (Kárpáti muzeum); kizártnak látom a lehetőségét annak, hogy ezeket gyakorlati czélokra szolgáló eszközökül használták volna. Inkább azt tételezem föl, hogy a nép, melynek emlékei a leírt lelethelyek, a vasnak már birtokában levén, ősi kő- és csonteszközeit már csak jelképekül utánozta és csak bizonyos politikai, társadalmi, vallási szertartásoknál, kivált az áldozatok és temetéseknel használta.

5. Néptörzsek a Szepességen.

Határozott sorrendet tartva, nyomról-nyomra kimutatni, hogy egy a vidéken hogyan és mely időben váltották fel egymást a különböző fajú és nyelvű néptörzsek, annál kevésbé lehetséges; mert a különösen művelődési korszakokul felvétetni szokott kő-, bronz- és vaskorszakok határvonalát általánosságban sem sikerült még megállapítani, amint azt a dolog természetéből kifolyóan nem is lehetséges; de ha ezt lehetne is, nem lehetne határozottan megállapítani azt, hogy a műveltség kezdetleges fokán állott népek közül, — egyformán egyszerűek levén ismereteik és igényeik —, milyen nép- és nyelvcsaládokhoz tartozott egyik másik emlékül ránk maradt leletnek egykori készítője. Épen azért a Szepességre vonatkozólag sem állíthatunk fel határozott népességi sorrendet.

Az eddig felsorolt őskori emlékek kétségén kívül, helyezik azt, hogy a mi honfoglalásunkat több századdal megelőzőleg lakott terület volt a Szepesség. Általánosan ismert dolog, hogy a fent jelzett művelődési őskorszakok nem egyszerre keletkeztek és szűntek meg

mindenütt. Éghajlati és talajviszonyok, a világforgalmi utak, idegen népfajok érintkezési pontjai és sok más tényezőök hatottak közre, hogy míg a trójai háború mondai hősei réz- és bronz fegyverekkel harcoltak, Lycurgusnak spártai népe vas-pénzt használt, Pericles athenei polgárai és Róma patriciusai arany és ezüst edényekből lakomáztak: közép- és észak Európa azon korbéli lakói vagy egyáltalában ismeretlenek vagy, mikor már vannak róluk tudósításaink, a művelt déliekhez képest vad barbárok.

A Szepesség a természet által kiválóan elzárt földterület. A dél felé nyiló — mostani magyar — Alföldtől épen úgy rengeteg erdő területek, nagy hegyvidékek zárták el, mint az északi nagy síkságtól. Félre esett a nagy népmozgalmak útjából, épen alkalmasan arra, hogy egy magát ide vetett nép századokon át éldegélhessen ősi egyszerűségében, a világ nagy mozgalmairól s ezzel együtt kulturális haladásáról alig tudva és így természetesen vissza is maradva. Innen van, hogy míg hazánk kárpátalji felvidékének délfele nyitott völgyei a honfoglaláskor már népes területekként ismert vidékek; a most évenként ezrek által felkeresett szép Szepesség, egyszerű »silva« = erdőterület jelzéssel említettetik.

Az »őskor« kifejezés maga is igen viszonylagos. Míg Görögország és Róma Kr. e. több századdal kezdtek meg történelmi korukat; Germania, Pannonia, Dacia őskora a Kr. ut. első századig eltartott, a Szepesség meg csak a magyarok honfoglalása után kezd tulajdonképeni történelmi kort élni. De ebből nem következik az, hogy ezt megelőzőleg itt ember nem élt. Élt talán századok, talán egész ezredéven át a nélkül, hogy azok, a kik történetírással foglalkoztak,

róla külön említést tennének. Strabo, Ptolomaeus, Plinius, Tacitus és mások írtak a Kárpát vidék lakóiról, de csakis az akkori világforgalomba eső vidékeket említik, sokszor most már alig meghatározható helynevekkel.

Ha végig tekintünk a felsorolt szepességi őskori lelethelyeken és hozzájuk vesszük a még említendő építkezési maradványokat; az itten a magyar honfoglalást megelőző időnek lakói közt előfordult változásokat, ha nem is követhetjük azokat nyomról-nyomra, kimutathatjuk.

Megokoltan kifejezést adtunk azon nézetünknek, hogy »a Szepességen szorosabb értelemben vett *barlanglakó* nem is létezett« (196). Az emberi lakásoknak első nyomait a *széngödrökben*, a további fejlődést a *czölöpépítményekben* látjuk. A előbbivel a fémek ismeretét megelőző kort jelezhetnők, míg az utóbbi már összeesik a fémek használatával. Kérdés már most: minő népfajnak kell ezen lakásokat tulajdonítanunk: Az eddig talált agyagedények, kő- és csonteszközök, a habár eddig csekély számú urnák elégetett csontmaradványaikkal, a kavicscsal kiépített sírok, a czölöpépítmények maradványai a konyhahulladékokkal mind azonosak azon őskori leletekkel, melyeket közép- és nyugati Európa hajdani népeire nézve kelta emlékeknek tart az archeologia. Tudósaink Magyarország őslakóiúl a *kelt-pannont* (akár keltizált pannonok, akár pannonizált kelták, ránk nézve mind egy) ismerik el. Mi sem akarunk ezen túl menni és megelégszünk, ha a felsoroltakban a Szepességen is kelta nyomokra akadunk. Már magában véve azon tény, hogy a Kárpátok által körülövezett egész katlanban, de azon túl is mindenfelé még Tacitus korában kelta, vagy ezen

néppel rokon törzsek laktak, feljogosít bennünket a Szepesség részére is hasonló néptörzset reklamálni, annál inkább, miután a komoly tudomány az időszámításunkat megelőző 1000 sőt 2000 esztendőre is csak ilyen néptörzset ismer el közép Európa lakójául. A szepesi még épségben lévő terraszépítmények egyenesen kelta eredetre utalnak és már kifejezett véleményem szerint a későbbi kor finomabbá fejlett cromlechjeinek, — minők még a keresztyénség behozatalakor a (Kr. ut. VII. század elején) Skótiában és Walesben áldozóhelyül szolgáltak — ősmintául tekinthetők. A régi szepesi helynevek is arra utalnak, hogy a Szepességen hosszú időn keresztül kelta nép élt, fejlődött működött és végre, mint minden a világon, elenyészett. Hol kelta állandóan lakott, a fekete tengertől kezdve egész Gibraltárig hátrahagyott: leuche, (Lócse, Lucsbach), art (Popart, Kunart), smog (Schmögen, Schmecks), ruszkin, koissa, gron, (Grenitz), glatz, (Glatz, helynév Lapis refugii környékén), biat (Mindszent régi neve), mar, (Mar-gecan, Folk-mar), furka, greina, krig, rok, ger, fel, dol, hun, (kő), kyn, (régí), kol, kold (erdő), stb. féle helyelnevezéseket és íme Szepességünkben is mind ezen helynevek előfordúlnak. Ezen vidéknek ősrégi időkben kelták által lakott voltát talán legerősebben bizonyítja a kelta eredetű »Magura« helynév. Ez a Kárpátok egész láncolatában tudunkkal csak Árva, Liptó (Magurka), Szepes- és Sárosmegyékben fordul elő. A helynév azonossága a lakók azonosságára mutat. A liptói (vaseczi) és a szepességi vassalak-leletek azonossága erősíti állításunkat.

Élt ezen kelta faj ezeken a helyeken már igen régi korban, mikor még a barbar érem (minő Késmárkon találtatott) dívott, de feltehető, hogy a csont- és

kőeszköz maradványai, melyeket más népnek azon egyszerű oknál fogva nem tulajdoníthatunk, mivel a keltai törzs előtt a Szepességen más népnek még nyomát se leljük, még régi korból valók.

A vasiparnak itten korán kifejlődése nem zárja ki a kelták itt lakását, annál kevésbbé, mert általános ismert tény, hogy a keltáknál a fémipar igen ismert volt, a területnek vasérczben és fában rendkívüli gazdagsága természetessé teszi azon iparágak itten korán fejlődését. Tudjuk, hogy az úgynevezett kőkorszak után nem következett mindenütt a bronzkorszak, hanem átmenet nélkül léptek az emberek sok helyen a vaskorszakba. Réz meggyénknek csakis legdélibb részében van, ón és zink meg egyáltalában nincsen és így nem voltak meg a bronz előállításához szükséges anyagok. Azokat máshonnan sem hozták ide feldolgozás végett; mert eddig bronzöntésnek nyomára sem akadtunk. Hogy bronz tárgyakhoz jussanak, nem is kellett messzire menniök, közelükben voltak a Nógrádban és Hevesben fajrokonaiknál ismert bronzöntő műhelyek, onnan vasért cserébe kaptak olyanokat.

A kelták itt lakásának bizonyítékai, továbbá a talált kelta érmek, melyek közt »Kojša« és »Biat« feliratuak is vannak. — (Némelyek ezeket szláv érmeknek tartják. Szerk.)

A fejlettség magasabb fokára emelkedve a kelta faj széngödreit és czölöpépitményeit a kényelmesebb kunyhóval, melynek készítésére a sok kunyhótapasz mutat, majd a fából való építéssel váltotta fel. A fentebb említett ősrégi névgyökök után lehet következtetni, hogy egyes telepeik a mostan hasonló nevűek helyén vagy közel azokhoz léteztek, Leutsch (Lőcse), Kolin(ócz), Ruzskin, Folk-mar, Kojšo, Krig, Poprád

(Popart), Leton, Lucsivna, Rokusz, Biat (Mindszent) és más telepek már azon időben léteztek, habár talán más helyen. A népmonda nem egy községet tart ősréginek és több helyen meg is mutatják a területet, melyen egykor állítólag a helység állott. (Alte-Leutsch, Solder-Rok.)

Halászatra, vadászatra és állattenyésztésre igen alkalmas volt itt a terület. A tulajdonképeni megélhetést ezek biztosították, a vasnak előállítása inkább kereskedelmi célra szolgálhatott. Ezt abból is következtethetjük, hogy vaseszközöket nem találunk, ami alig lenne lehetséges, ha a vasat úgy feldolgozták volna, hogy abból a föld- és bányaműveléshez való eszközök, fegyverek stb. kerültek volna ki.

Meddig élt itt a kelta tiszta ősjellegében, meghatározni lehetetlen. Legvalószínűbb, hogy a germán és szláv népek fellépésével és ide településével kezdődött meg elpusztulása vagy beolvadása ezek közé.

Mielőtt ezekre áttérnénk, még az építkezésnek egy külön módjával kell megismerkednünk. A felsorolt teraszépitmények, körsánczok *földmunkáin* és *salakfalain* kívül vannak a Szepességén nagyobb szabású romok és *rakott falaknak* nyomai, rendszerint félre eső erdőkben, hol, a meddig csak a megyénkre vonatkozó okmányok tanúsága a XIII. század elejéig viszanyúlik, mindig csak erdő vagy legelő volt, és mely romokat még a legrégebb határjáró levél sem említi. Legbiztosabb jele ez annak, hogy ezen romok létele egészen kiveszett a népnek emlékezetéből. Ilyenek a tepliczi erdőben a Dluhova nevű völgyben; azután Remete felett; Richnó közelében Sáros felé; Farkasfalu és Izsákfalu közt és számos más helyen. Mikor a magyar állam megalapítása után itten is rendezett birtokviszonyok

keletkeztek; lehetetlen, hogy ha a félre eső erdőterületeken volt erődített helyek már ismertek lettek volna, az adománylevelek az olyan fontos helyeket nem említék.

A tulajdonképeni erődített helyek közt legfontosabb az úgynevezett »Leton-kő = Lapis refugii«. Legyen szabad ennek a Szepes történetében később kiváló szerepet játszott helynek keletkezésére vonatkozólag másokétól eltérő nézetemet előadnom.

Az egész fallal bekerített terület majd nem két négyzet-kilométer és a Kizsel- és Bélapatak meredek lejtői fent egy mészsziklás hosszú gerincz által vannak védve. Ezen sziklagerinczen a tűz és a csákány meg a véső nyomait láthatjuk, mik által oldalait függélyessé tették. A Hernád felé a »Vaskapu«-tól kezdve végig a Letonkő magaslatáig, 4 méter vastagságú rakott fal húzódik, melynek magassága még 1875-ben helyenként 4 méter volt. Ezen hatalmas védfal, mely sziklahasadékokon és gerinczeken át húzódik, nyugaton a Kizsel patak felett terjedelmes föld munkákban végződik. A második fal 120 méterrel belebb $4\frac{1}{2}$ méter vastag, szintén kőből rakott, most is még 3—4 meter magas. Ugyanolyan távolságban a belső térben még két fal nyomait észlelhetjük, melyek félkörben átkarolták a felső plateau-t. Fent a tulajdonképeni Letonkőn egyes épületek felmaradványai állanak, 1879-ben néhol még 7 m. magasak, a dűledező fellegvár utolsó romjai. Nyugaton a Kizsel és Hernád közt egy keskeny, szétrongált töltés nyomait követhetjük, ennek közelében épült a régi karthausi és az újabb jezsuita klostrom. *Ezen óriási erődítést a tatárjáráskor néhány menekült szász család kevés hónap alatt fel nem építhette.* Különben a XIII. és XIV. századbéli okmá-

nyok is csak az utoljára említett töltést emlegetik, így a Letonkő fénykora régen a tatárjárás előtt volt, és miután ezen korszakig egy nép sem bírt elegendő fejlettséggel ilyen munka keresztül vitelére, megint csak vissza kell mennünk a szepesi kelta törzshöz, mely itten fent a »let« »galacz« és »get« (mind megannyi kelt elnevezés) nevű erdőrészekben sokszor sok év hosszú során át tartózkodott, míg lent a völgyekben az ellenséges betörés le nem zajlott. A kilátás minden irányban szabad volt, ivó vizet a számtalan forrás nyújtott és mérföldnyire elterjedő legelők dús táplálékot nyújtottak az egész területből felhajtott csordáknak. Ezen főerődítésen kevés a történet előtti cserép, mert vész idején úr és nép, hadsereg valamint rablóbandák azontúl is mindig itten tartózkodtak. Védve volt ezen hely mellékvárakkal is, hol már tömérdek sok a történet előtti cserép; mert az ősfaj elgyengülése után lakatlanokká lettek. A mellékvárak a Béla, Tamáspatak, Letánpatak és Lesznicza torkolatainál épültek fel, és ezek közül a *Csingóvár* majdnem egészen ép-ségben van még. A körsáncz helyenként vörösre égetett homokkőből vagy más lapos kőből vakolat nélkül (*cyklop fal*) épült, általában 2 méter magas és a bekerített kör átmérője 240 méter, észak nyugaton hatalmas földmunkák vannak, ott hol a bejárat lehetett, és már az első pillanatra láthatjuk, hogy ez valódi »*pogányvár*«, hol életet és jószágot védelmezni lehetett. Ezen kerületi erődítést (Gaubefestigung) a természet szikláit, falak és meredek lejtők védelmezték és hogy ellenség közel ne férhessen hozzá, a megközelelhető pontokat, hol lehetséges lett volna a feljárat, külön várak által elzárták, úgy hogy a nép ezen hegyek közt tökéletesen biztonságban érezhette magát. Hogy

a Letonkő egyszerre nem keletkeztetett, természetes dolog. A megművelt sziklagerinczet, a cyklopfalat, a földvárakat egy igen régi korba tehetjük. A hatalmas, erős, vakolattal rakott, majdnem elpusztíthatlan, építmények határozottan a római kor befolyására utalnak. A tatárjárásban az első ijedtségben a szászok oda menekültek a már akkor bomladozófélben lévő óriási védfalak közé, s menekülésük eredménynyel is járt, mert a tatár érzékeny vereséget szenvedett ezen a helyen.

A Kr. előtti első században kezdenek a történelemben feltűnni a germánok, akik a mai Németország területéről már régebben nyugat és délnyugat felé szorították a keltákat. A Kárpátok déli lejtőit kevésbé érinthette ezen mozgalom és a keltákkal itten még a Kr. ut. 2-ik században is találkozunk akkor, a mikor a római birodalom nagy harcokat küzd mai hazánk délnyugati részében a dákokkal, meg az északnyugati felvidékre már a Kr. születését közvetlenül követett időben betelepedett markomann, quad és más germán törzsekkel.

Ezek közül minket legközelebről érdekelnek a quadok. Ezek ugyanis mai hazánk északnyugati részein hosszú időn át lakva foglalkoztak bányaműveléssel. Birtokaik a mai Árva- és Liptómegyékre is kiterjedvén, mint a rómaiakkal érintkező műveltebb nép nagy hatást gyakorolhattak a Szepesség őslakóira. Az imént említett köépitkezést talán lehet az ő hatásuknak vagy — azon lehetőség sem lévén kizárva, hogy ide is betelepédtek — egyenesen nekik is tulajdonítani. A quadok itt lakásának emléke vezethette egyes íróinkat arra, hogy Késmárkot quad telepnek — Quaden-mark —

minősítsék. Hosszabb ittlakásuknak bizonyítékai nincsenek.

Mikor az Odera és Visztula mellékein lakó germán törzsek tömörülni és állandó lakás után törekedni kezdtek, a tőle délen és délnyugaton már letelepült és az északon szervezkedő germánok közt a Szepesség sem maradhatott tőlük érintetlenül. A Kárpátok északi lejtői az ott időzött germán törzsek váltakozásai szerint különféle nevet viselnek. Egyes törzsek nevét máig is fentartották hegyeink. Így például a piengitekét a Piennin hegység, a biessenekét a Bieszczad (Beszkid); de a legtöbb név a nép elenyészésével együtt múlt el, úgy pld. a Tátra északi részére alkalmazott »svév«, majd az asdingi vandaloktól eredő »asgardi« nevek, úgy a lomniczi csúcsnak legrégebb »Genserich« neve is. Már ezen elnevezések emléke is mutatja, hogy itten megfordultak a hazát kereső germánok; de nemcsak északra a Tátrától, hanem a Dunajecz és Poprád völgyein délfelé húzódva a tulajdonképeni Szepességen is. Erre mutatnak a »Haj« = Hain ősrégi dülő-elnevezések minők Tepliczen, Viderniken, Tamásfalván és több helyen vannak, néhol a »spuni« szóval megtoldva. Ilyen régi germán szógyök a »mel« = jegy szó, Poprád mellett 1264-ben a mai Virágvölgy = Melvölgy, a Maldurszka hegycsoportból lerohanó patak 1336-ban még »Mel-patak«. 1417-ben Maldur elnevezése a honfoglalás korából eredhető egész magyaros Mel-tewewr, melyet később a szász Mehlteuerre, a tót Maldurra változtatott. A »Tum, Tuom = itélethely 1352-ben, »Tymbritz« 1352-ben még használatban voltak. A »Dur«, »Fal«, »Kat«, »Kot«, »Czor«, — az »en stin« végzetekkel, mind a germán törzsek szepesi tartózkodásának maradványai az úgynevezett

nagy népvándorlás korából. Több ilyen elnevezés van Szepesben, melynek magyarázatát másképp nem adhatjuk, mintha feltételezzük, hogy egyes germán törzsek itt letelepedve helyneveket hagytak, melyeket a később bejött szlávok átvettek és konzervatív természetüknél fogva fentartottak akkor is, mikor a germán régen tovább költözött vagy elszlávosodott.

Az egykor itt élt germántörzsek itt lakásának időkorát és egymásutánját csak hozzávetőlegesen állapíthatjuk meg. Mai hazánk területén a Kr. utáni első században Pannoniát elfoglalták a rómaiak, a délkeleti részt a dákok, az északnyugati a quadok. A kelta őslakók nagy része beleolvadt ezekbe, csak az északi felföld középső része maradt meg a kelták hazájának, ezen vidéket sokáig nem érintették sem a rómaiaknak a dákok és quadok ellen vívott harcjai, sem az északi germán népek mozgalmi. Mikor azonban a Kr. ut. 2-ik században az északi germántörzsek nagyobb népegységekbe kezdenek tömörülni, megkezdődik közöttük a küzdelem az állandó lakóhelyekért. Ezen időtájban a vandálok kelet felől a gótok, nyugatról az ellenséges longobardok és markomannok által szorítva délre húzódtak az »Asgardi« (Kárpát) hegység északi lejtőire, amelyik tőlük a »Vandal« nevet is kapta. A szorongatott népnek, ha délre Pannonia felé akart húzódni, nem maradt más útja, mint a Dunajecz és Poprád völgyein felfelé a Szepességnek. Ezen vándorlás Kr. ut. 150—181 közt történhetett; mert a longobardok északon 150-ben verték meg a vandálokat, akik 181-ben a limesek mellett a Duna és Tisza közt már szövetséget kötnek a rómaiakkal. Ekkor és így kerülhetett ide az első germán lakosság. Az alföldön, meg a Garam és Tisza közt nagy hatalomra jutott vandálok a rájok nézve fontos szepesi

átjárókat semmi esetre fel nem adták, hane akkor, amikor a 3-ik században a gótok által erősen nyugatra szorítottak. E szerint, ha nem is nagy tömegekben, de legalább őrségül, mintegy egy századon át lakhattak itt vandal telepítvények. Ezek itten kelta törzsekkel találkoztak s abból, hogy a vandalok után több száz évvel idejött szlávok a dülők és helységek kelta eredetű elnevezéseit még átvették, következtethetjük, hogy a vandalok a keltákat nem irtották itten ki.

A történelem előtti leletekből a vandaloknak semmit sem tulajdoníthatunk; mert mikor ők ide kerültek, már régen vége volt a kő- és csontkorszaknak és a vas már teljes uralomra jutott. A fentebb említett várszerű építményekről állítottuk, hogy azok nem egy népnek, nem egy századnak munkái. Talán nem lesz túlmerész állítás, ha azt mondjuk, hogy azokon a déli átjárók biztosítása végett a hosszabb időn át itt lakott vandalok is dolgoztak.

A Kr. u. 3-ik században hazánk egész keleti és észak-keleti vidékét a nyugati gótok foglalták el. Megszállották-e a Szepességét is? — arról mit sem tudunk, de a fentebbiek után valószínűnek tarthatjuk, hogy az észak felől jöhető támadás ellen biztosítandók magokat, őrizték a Poprád-Dunajecz völgyét. Az is hihető, hogy a hunok elől menekülő gótoknak északfelé húzódott töredékei hosszabb-rövidebb időre megvonultak itt.

A hunok s az utánok hazánk területén gyorsan váltakozó gepidák és avarok nyomaira itten nem találunk. Akadtak ugyan a Szepességnek buzgó fiai, akik a mai Hunfalut, a rómaiak és hunok közötti döntő csatát a Poprád völgyébe helyezve, a hunoktól; a Scepusia nevet meg Gepidia, Gepusia-ból vezetve le

a gepidáktól származtatták: de ezeket jóakarató ethymologizálóknál egyébnek nem tekinthetjük.

Népvándorlás korabeli leletünk egyelőre nincs több, mint 2 pár sarkantyú és egy rézbuzogány a lőcsei muzeumban. Melyik népei lehettek ezek? — nem tudjuk.

Míg az Alföldön, a Dunán túl és az északnyugati felföldön századokon át dúlt a küzdelem a gazdag területekért, a felvidék félreesőbb vidékein egész csendben történhetett meg a népek cserélődése és összeolvadása. A csendes foglalásnak kiváló mesterei voltak a szlávok. Amint Európa keleti vidékére és onnan nyugatra a Visztula vonaláig, a történelemben nagy zajt soha sem csapva terjeszkedtek el; úgy egész csendben történt délfelé vonulásuk s egyszerre csak azon vette magát észre Európa, hogy a szlávok nemcsak az északi tengerig terjeszkedtek el, hanem benyomultak Európa közepébe le az Adriai tengerig, elterjeszkedve a Balkán félszigeten is. Ezen csendes mozgalom közben hozzánk is bejutnak a szlávok. A *vend* törzs már a Kr. ut. 4-ik században messzi délre jutott. Ezen útjában juthattak egyes csapatai a Szepességre. Csak egykori itt létük magyarázhatja meg a »vend«, »vindzsa«, »vénczig«, »Venigpatak« (Veningjena) elnevezéseket a tótok által lakott vidéken; mert mikor mintegy 800 esztendővel később ide jött a szász telepítvény, a vendnek Szepesben híre, hamva sem volt már akkor. A Dunajecz-Poprád völgyein át századokon keresztül szivárgott ide szláv elem, amelyik ismert szívósságával magába olvasztotta az esetleg még itten talált kelta-germán elemeket.

Tudjuk, hogy a szláv nép nyugat felé és északon csak a VIII. században kezdett tömörülni. Európa kö-

zépén megkísérlette ugyan az államalkotást, de odáig, legalább a mai Magyarország északi vidékén soha sem jutott el. Semmi jel vagy emlék nem mutat arra, hogy nálunk a Szepességen a szlávok várszerű nagyobb építkezésbe fogtak vagy hogy itten nagyobb törzsszé tömörülve szervezkedtek volna. Kisebb csoportokban bejőve irtották az erdőt és elkülönözödvé éltek »Zarembki« nevű irtványaikon. Hogy ilyen körülmények közt beolvaszthatták magokba az esetleg még itt talált kelta-germán maradványokat, annak természetes magyarázatát abban találhatjuk fel, hogy míg ezek fajrokonaiktól egészen elszakadtak; a szláv északfelé egy nagy népcsaládra támaszkodhatott, melytől folytonos szaporodást nyert.

Élt e még itten a magyarok honfoglalásakor ős kelta vagy vandal-germán maradvány, megállapítani nem lehet. Az különben alig hihető, tekintve egy részt a sok századot, mely addig ezen népfajok nagy tömegeinek teljes elenyésztésétől lefolyt; másrészt azt, hogy amint már említők, egykori építményeiknek emléke is annyira kiveszett, hogy legrégebbi okmányaink sem említik azokat.

Habár nem követhettük is lépésről-lépésre a Szepesség lakóinak *váltakozását*; azt hisszük, hogy az előadottakban sikerült kimutatnunk a lakosságnak *folytonosságát*.

Nehogy ismétlésekbe bocsátkozzunk, azon kérdést illetőleg, hogy a magyar honfoglalás alkalmával voltak-e a mai Szepességnek állandó lakói? a szíves olvasót utaljuk Hradszky Józsefnek »Szepesvármegye a mohácsi vész előtt« című, a Szepesmegyei történelmi társulat 1888-iki IV. évkönyvében megjelent tanulmányára.

Az ott mondottakhoz kiegészítésül, illetve tovább kutatandó kérdésül még egy érdekes dolgot említünk meg. Azon erődítésszerű épületmaradványokon kívül, melyeket legrégebb határjárasi okmányaink szerkesztői előtt ismeretlenekül jeleztünk, vannak más épületmaradványok is, melyekről az okmányok szintén nem tesznek említést, melyeket azonban a nép határozottan templomoknak mond, sőt még a szentnek, kinek tiszteletére szolgált a templom, nevét is tudja. Így — hogy csak egy példát említsek — Dvorecz határán a Kereszthegy (Gehol) alatt nem messze azon helytől, hol a népmonda szerint az egykori »Kapivár« állott, kiásattam egy régi templom alapfalazatát. Nagyon feltűnő, hogy a legvénebb emberek, — ámbár a föld által elfedett falakról tudomásuk nem volt s nem is lehetett — a dombot, melyet eleintén, mert közelében cserép és egy szerpentin fejsze (Kárp. muz.) volt az első lelet, én is kúnhalomnak néztem: *Márton templomának* neveztek. Ezen terület egy része a XIII. században a ruszkinóczi szászoknak külön adományoztatott, de az erről szóló okmányok ezen szentegyházról nem tudnak semmit. A terület többi része Lócse város tulajdonába jutott, de itten is tökéletesen elveszett ezen építkezésnek emléke. Ha ezen templom a magyar állam megalapítása után épült volna, magától értetődik, hogy előfordúlna az okmányokban. A teljes hallgatás róla annál is inkább feltűnő, mert a templom felett egy nagy terjedelmű, egykor sánczokkal és árkokkal körülvett zárdaféle épület romjait látjuk.

Máshol is találunk ilyen, csak a nép mondáiban élő szent helyeket, mint a Miklóstemplom a Holagern alatt a Tátrában; Körtvélyes mellett stb. Kik, mikor építették ezeket, mikor szolgálhattak azok már a ke-

resztény istentiszteletnek ezen a vidéken? Ezen kérdésekre választ csak úgy nyerhetnénk, ha maradványaikat kiásva, gondosan megállapítanók építészeti stíljöket és ezen alapon korukat. Addig tartózkodunk minden vélemény-nyilvánítástól.

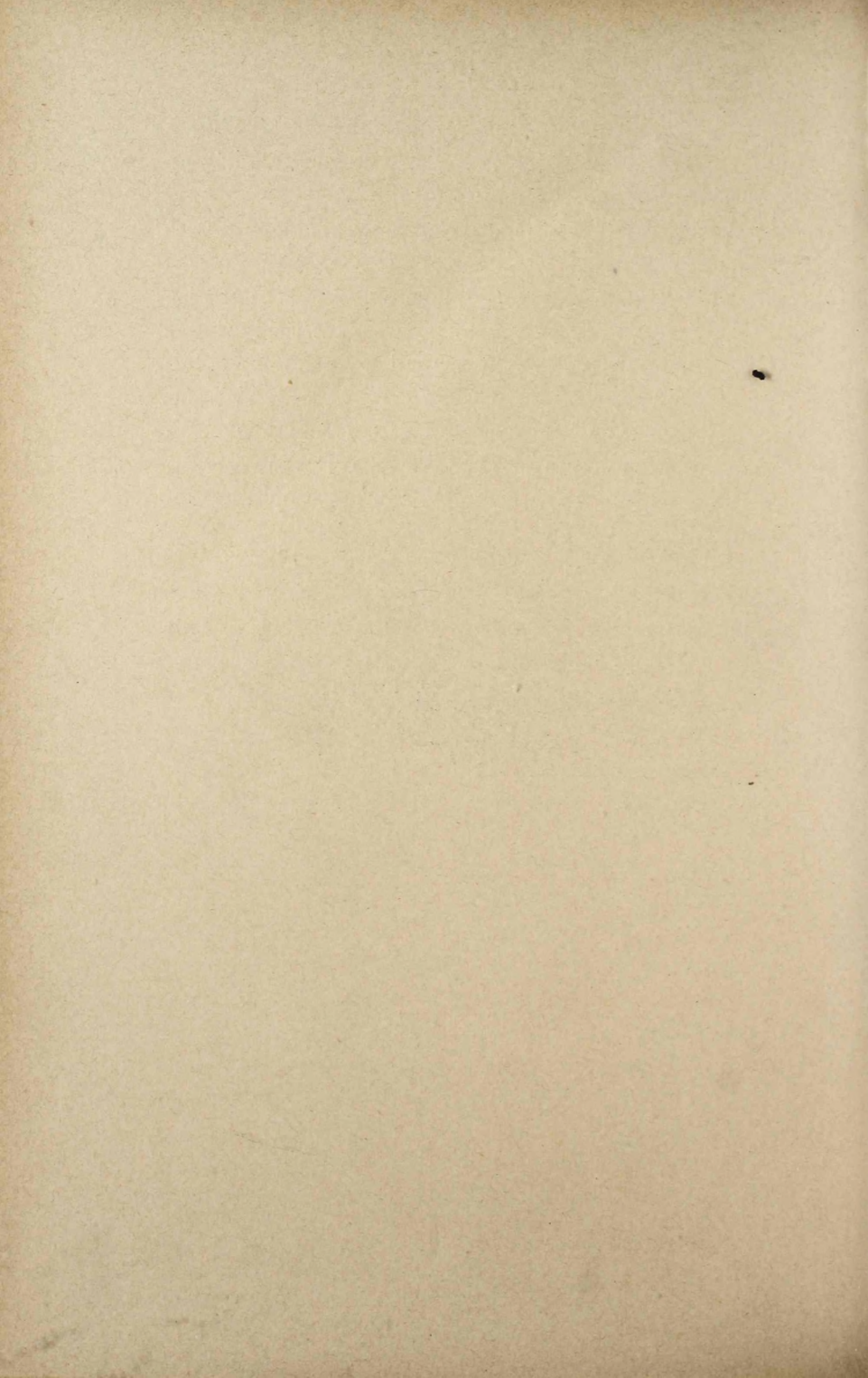
Értekezésünk végén nem zárkozhatunk el egy érdekes tanulság elől. A Szepesség területén annak őskorán keresztül számos nép fordult meg állandó lakóul vagy csak hosszabb-rövidebb időn át tartott tartózkodásra. Mindeniknél azt látjuk, hogy létele szoros kapcsolatban áll a dél felé nyíló nagy Alfölddel. Az őskelták a dél felé nyíló völgyekben lakó fajrokonokban láthatták létöknek biztosítékát, onnan kapták a műveltség elemeit, onnan az előrehaladottabb iparnak készítményeit. A vandalok átvonulva itten, mikor az Alföld téerein és lejtőin szereznek hazát, magukénak igyekeznek megtartani az észak felé nyíló egyetlen természetes völgyet. A gótoknak, gepidáknak az Alföldet elfoglaló nagy tömegei természetes védelmi vonalul tekintik a Kárpátok, a Tátra gerinczeit. Szepességünknek a mostani magyar Alföldhöz tartozását a természetén kívül a magyar honfoglalást megelőzőleg sok száz évnek őstörténelmi múltja igazolja. Az északról ide jutott szláv elemnek politikailag az északi fajrokonokhoz tartozását semmi sem indokolhatja. Ha be is lehetne igazolni azt, hogy a magyar itteni állami életének első századában a szepesi felvidék a krakói érsekség területe lett volna, ennek csak annyi fontosságot tulajdoníthatnánk, mint a paszaui püspökség egykori jogigényének egész Magyarországra.

Ha a honfoglaló magyarok mindjárt kezdetben biztosítani akarták az ország északi határait »usque ad montem Tatur«, a Tátra hegységig, kiváló politikai

és stratégiai bölcsességüknek adva jelét vették birtokukba a természet és a múlt hagyományai alapján az új hazához tartozó Szepességet.

A honfoglalás után a Szepességre települt szászokat a hódító magyar nemzet nem fogadja betolakodó idegenekül, hanem vendégbarátokul, ugyancsak a »vendég« névvel tiszteli meg a telepítés végett behívott szlávokat. Az eddig szabad Szepes földjén hódító és vendég-jövevény testvéri egyetértésben szabadon él itten századok óta. És mi, az utóbbiaknak utódai, csak örvendhetünk, hogy részeseivé lettünk e szép hazának, melyre egy új ezredév áldását esdjük a Mindenhatótól.

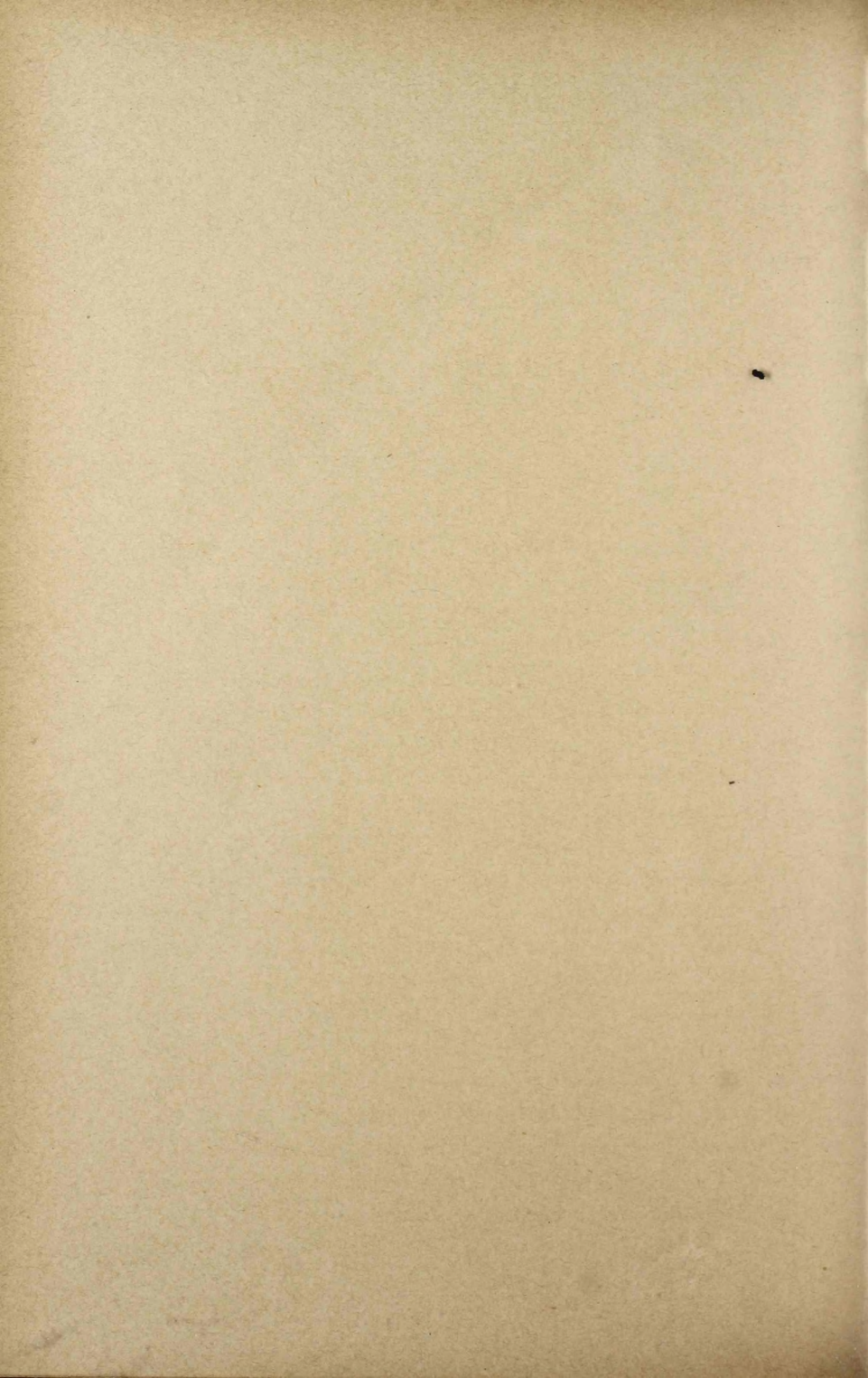

FÜGGELÉK

AZ ELSŐ KÖTETHEZ.

1. A szepesmegyei történelmi társulat alapszabályai.
  2. A szepesmegyei történelmi társulat névkönyve.
  3. Szepesvármegye monographiájának kiállítási költségeihez hozzájáruló községek.
  4. Csereviszonyban álló társulatok.
  5. Kimutatás a pénztár állásáról.
-

1. A SZEPESMEGYEI

TÖRTÉNELMI TÁRSULAT ALAPSZABÁLYAI.

---

1. §. A társulat czíme: »Szepesmegyei történelmi társulat«. Székhelye: Lőcse. Hivatalos nyelve: magyar. Pecsétje: Szepesmegye czimere ezen körírrattal: «Szepesmegyei történelmi társulat. 1883».

2. §. A társulat czélja: felkutatni és egybegyűjteni mindazt, a mi a tudomány, irodalom és művészet, a politika és közélet terén mint megyei nevezetesség tűnt fel; megszerezni e megyebeli kitűnő férfiak arczképeit, életrajzait és műveit, a végpusztulástól megóvni a megyében található történelmi emléké romokat, felkutatni a megyében elszórtan létező vagy a megyére vonatkozó mindennemű régiségeket, világi és egyházi történelmi emlékeket, okmányokat, nyomtatványokat, nemesi czimereket, községek és czéhek pecsétjeit, s mindezeket adományozás, esetleg vétel útján összegyűjtve az elpusztulástól megóvni, a gyűjteménybe megőrzés vagy kiállítás végett bevenni azon történelmi vagy műbecscsel bíró tárgyakat, melyekre az átengedő város vagy család a tulajdonjogot fenntartotta magának, meg nem szerezhető tárgyakról lehetőleg másolatot venni s mindezen működésnek eredményét a Lőcsén létesítendő és a

társulatnak tulajdonát képező állandó muzeumban összpontosítani és a nagy közönség használatára kiállítani.

3. §. Ezen cél elérésére a társulat történelmi, közművelődési, régiségtudományi és statisztikai dolgozatok írása, kiadása vagy nyilvános felolvasása, nyilvános gyűlések tartása, régészeti ásatások és történelmi nyomozások eszközzése, könyv- és levéltár berendezése, a műemlékek, régiségek tanulmányozása és ismertetése által törekszik.

4. §. A társulatnak tagjává lehet a választmány által felvett minden férfi és nő.

A társulat tagjai: tiszteletbeliek, alapítók, rendesek és pártolók lehetnek.

a) Tiszteletbeli tagokúl választhatók oly egyének kik a társulat irányában kiváló érdemeket szereznek vagy a történelmi és régészeti tudományok fejlesztése és művelésében kiváló érdemeket szereztek. Külföldi egyének csakis a magyar királyi belügyministerium előleges beleegyezése mellett választhatók a társulat tiszteletbeli tagjaivá.

b) Alapító tagok azok, kik a társulat céljainak előmozdításához egyszer-mindenkorra 50 forintnyi alapítvánnyal járulnak.

c) Rendes tagok azok, kik egy tag által ajánlva felvétettek s három éven át évenként 2 forint összeg fizetésére kötelezik magukat. A három év eltelte előtt kilépését be nem jelentő tag újabb három évre rendes tagnak tekintetik. Megszűnik tag lenni, a ki ebbeli szándékát a harmadik tagsági év három utolsó havában a titkárnál bejelenti.

d) Pártoló tagok azok, kik a társulat pénztárába évenként 1 forintot fizetnek.

5. §. Az alapító és rendes tagok a társulatba belépésük alkalmával kivánságukra tagsági oklevelet nyernek, melyért egyszer-mindenkorra 2 forint fizetendő. Ezen összeg a muzeum felszerelésére fog fordíttatni.

6. §. A társulat tagjainak jogai: *a)* minden tagnak joga van a társulat közgyűlésein, valamint a felolvasásokkal egybekötött választmányi gyűléseken megjelenni s azokon a társulat szakkörébe vágó felolvasásokat tartani vagy dolgozataikat felolvasatni, okmányokat, műtárgyakat bemutatni s azokról akár írásban, akár élőszóval értekezni. A felolvasás vagy értekezés a titkárnak előre bejelentendő.

b) A tiszteletbeli, alapító és rendes tagok a társulat közgyűlésein tanácskozási és szavazati joggal bírnak, a tisztségek betöltésénél választók és választhatók.

c) Joguk van rendes és pártoló tagokat felvételre ajánlani.

d) A társulat által kiadandó évkönyvet a tagsági díj fejében kapják s a társulat által közrebocsátandó kiadványoknál kedvezményben részesülnek.

7. §. A társulat tisztviselői és azok hatásköre:

a) Az elnök a társulatnak képviselője hatóság és harmadik személyek irányában. Ő hívja össze a közgyűléseket és a választmányi üléseket s ezekben elnököl. Hivatva van az alapszabályok és az ügyrend szigorú megtartása fölött őrködni. Joga van a társulat pénztárát bármikor megvizsgálni. Sürgősebb fizetések 50 forint erejéig utalványozhat, de azt a legközelebbi választmányi ülésen utólagos jóváhagyás végett bejelenti.

b) A két alelnök, kiknek egyike az elnök akadályoztatása esetében annak teendőit teljesíti.

c) A titkár, vezeti a köz- és választmányi gyűlések jegyzőkönyveit, viszi a társulat összes levelezéseit,

a köz- és választmányi gyűléseken jelentést tesz a társulat tudományos működésének mozzanatairól, a társulati tagok névkönyvét szerkeszti és kiegészíti. A társulat által kiadandó évkönyvet és más kiadványokat szerkeszti. A társulat pecsétjének és levéltárának őre. A leltárak egyik példányát a vallás- és közoktatásügyi ministeriumhoz fölterjeszti és a gyűjtemények gyarapodásáról ugyanazon ministeriumhoz jelentést tesz.

d) A pénztárnok kezeli a társulatnak pénzbeli vagyont, erről rendes naplót vezet, az elnök vagy az ügyvezető alelnökök által aláírt utalványokat kifizeti, a választmányi üléseken általános, az évi közgyűlésen pedig részletes számadást ad a pénztár állapotáról s azt az elnöknek a közgyűlés előtt megvizsgálás és előterjesztés végett beadja. A pénztárba begyűlő összegeket a választmány utasítása szerint valamely pénzügyintézetben helyezi el.

e) A muzeum őre a társulat muzeuma felett őrködik. Maga vagy más szakértők segélyének is igénybe vételével végezi a tárgyak szakszerű meghatározását, pontosan osztályozott és számozott leltárt vezet, melybe az adományozó nevét beírja, értékesebb tárgyaknál az adományozó nevét a tárgy külsejére is ráírja. A választmány utasítása szerint eszközöndő régészeti kutatásokat és történelmi nyomozásokat intézi, azokról jelentést terjeszt a választmány elé s a közgyűlést megelőzőleg a muzeum állapotáról szóló kimutatást felhasználás végett a titkárral közli.

8. §. Az igazgató-választmány: a) Az igazgató-választmány a társulat tisztviselőiből, az alapító tagokból és a társulat rendes tagjainak sorából három évre választott 16 tagból áll. Az ülésekre a választmányi tagok — a napirend közlésével — külön-külön meghívotnak.

b) Az igazgató-választmány hatáskörébe tartoznak: a társulat belkormányzati ügyei, tiszteletbeli tagok ajánlása s az alapszabályok és a közgyűlés által elintézés végett hozzája utasított ügyek. Az igazgató-választmány köt a társulat nevében s erre nézve kötelezőleg — a közgyűlés által megállapított határokon belül — minden szerződést, melyek az elnök és a titkár által íratnak alá. Évenként megvizsgálja a pénztár állapotát és a számadást. Elhatározza, hogy az ajándékozott tárgyak a muzeumban helyeztessenek-e el vagy — mint többszörös példányok — értékesíttessenek. Szükség esetében helyettes- vagy segédtisztviselőket nevezhet ki, felfogadja és elbocsátja a társulat szolgaszemélyzetét. Indítványokat tesz s azokra határozó szavazattal befoly. Tagjai vagy más szakértők által megbíráltatja az évkönyvbe vagy a társulat más kiadványában való közlésre szánt, a társulat szakkörébe vágó dolgozatokat.

c) A felolvasásokkal összekötött választmányi ülések évnegyedenként Szepesmegye azon városaiban, melyekben a társulatnak legalább 20 tagja van, lehetőleg felváltva tartandók. Az ülések nyilvánosak, de tanácskozási és szavazati joggal csak a választmány tagjai bírnak. Határozathozatalra az elnökön kívül legalább négy tagnak jelenléte szükséges. A választmányi gyűlések jegyzőkönyveit a jelenvolt elnök és a titkár írják alá s az esetről-esetre kiküldött két választmányi tag hitelesíti.

9. §. A közgyűlések: a) A közgyűlések évenként, rendszerint a nyári időszakban Lőcsén tartatnak. A közgyűlésnek azonban joga van a következő közgyűlésnek — mint vándorgyűlésnek — helyét előre meghatározni. A megye valamely városának meghívására a vándorgyűlés a meghívó városban tartandó.

Szavazatijoggal a tiszteletbeli, alapító és rendes tagok bírnak.

b) Rendkívüli közgyűlést az elnök a választmány vagy tíz társulati tagnak a választmányhoz beadott írásbeli indokolt kívánatára hív össze, a közgyűlés tárgyának határozott kijelölésével.

c) A közgyűléseken a szavazás nyilvános, de tíz tagnak írásbeli kívánatára titkos szavazás rendelendő el.

d) A közgyűléseken érvényes határozat hozatalára az elnökön kívül legalább 25 tagnak jelenléte szükséges. A kellő számú tagok meg nem jelenése esetében az elnök a közgyűlésre új határidőt tűz ki. A második határidőben összejövő közgyűlésen a megjelentek szavazattöbbsége határoz.

e) A rendes közgyűlés tárgyai: 1. titkári jelentés a társulat évi működéséről; 2. az évi számadások megvizsgálása; 3. minden harmadik évben a tisztviselők és a választmány tagjainak megválasztása; 4. az időközben megüresedett tisztviselői és választmányi tagsági helyek betöltése; 5. tiszteletbeli tagok választása; 6. indítványok előterjesztése és tárgyalása; 7. az alapszabályok módosítása. Ez azonban csak tíz társulati tagnak a közgyűlést megelőző választmányi gyűlésben írásban beadott indítványára s a választmány véleményének beterjesztése mellett tárgyalható s a közgyűlésre szóló meghívókban, mint a tanácskozás tárgya, mindenkor különösen megjelölendő. Az alapszabályok módosítására vonatkozólag érvényes határozatot csak a *d)* pont alatti határozmányok tekintetbe vétele mellett jelenlevők $\frac{2}{3}$ többsége hozhat.

f) A közgyűlések jegyzőkönyveit a jelenvolt elnök és a titkár írják alá s az esetről-esetre kiküldött három tag hitelesíti.

10. §. A társulat vagyona és jövedelmi forrásai: *a)* az alapítványi összegek, *b)* a rendes és pártoló tagok évi díjai, *c)* ügybarátok adományai és hagyományok, *d)* a gyűjtemények.

Az alapítványi összegek kamatai s a rendes és pártoló tagok évi díjai a társulat kiadásainak fedezésére fordíthatók. Az alapítványi tőkék sérthetlennel és el nem idegeníthetők.

A felülfizetések, adományok és hagyományok, a mennyiben alapítványi természettel nem bírnak, a muzeum gyarapítására fordíthatók.

A társulat által gyűjtött mindennemű ritkaságok, műkincsek, régiségek, okmányok, könyvek, szóval mindennemű tárgyak az alapítványi pénzekkel együtt a társulatnak tulajdonát képezik.

11. §. A társulat feloszlása: Ha a netalán bekövetkező pártolás és részvét hiánya miatt a társulat további működése és fennállása lehetetlenné válnék, a társulatnak feloszlását csak olyan közgyűlés határozhatja el, mely három havi előleges hirdetés folytán ezen célból hivatott össze s a jelenlevő tagok $\frac{2}{3}$ -része a feloszlás mellett nyilatkozik. A társulat feloszlása esetében a pénzbeli vagyonnak hova fordítása felett a feloszlást kimondó közgyűlés határoz. A hozott határozat foganatosítás előtt a m. kir. belügyministeriumhoz fölterjesztendő. A társulatnak mindennemű gyűjteményei pedig Lőcse sz. kir. városnak elidegeníthetlen tulajdonába mennek át. Az alapszabályok módosítását vagy a társulatnak feloszlását kimondó közgyűlési határozatok foganatba vétel előtt a m. kir. belügyministeriumhoz megerősítés végett felterjesztendő.

12. §. Ha a társulat az alapszabályokban kitűzött cél és eljárást illetőleg hatáskörét meg nem tartja s

további működésének folytatása által az állam vagy a társulati tagok vagyoni érdeke veszélyeztetnék: a magyar királyi kormány által haladéktalanul felfüggesztetik s a felfüggesztés után elrendelendő vizsgálat eredményéhez képest végleg fel is oszlattatik vagy esetleg az alapszabályok legpontosabb megtartására különbeni felosztás terhe alatt köteleztetik.

Kelt *Lőcsén*, a »Szepesmegyei történelmi társulat« 1883. évi deczember hó 18-án tartott alakuló közgyűlésében.

Dr. Demkó Kálmán,
titkár.

Gr. Csáky Albin,
egyesületi elnök.

63700. szám.

VII.

Látta a magyar királyi belügyminister
Budapest, 1884. évi november hó 19-én,

a minister helyett

(P. H.)

Beniczky,
államtitkár.

2.

A „Szepesmegyei történelmi társulat“ tagjainak névkönyve.

I. A társulat tisztviselői:

Örökös dísz-elnök: *Császka György*, kalocsai és bácsi érsek, cs. és kir. valóságos belső titkos tanácsos, pápai trónálló, a római pápa őszentségének házi praelatusa, római gróf, a jeruzsálemi szt. sír-lovagrend nagykeresztes lovagja, az első osztályú vaskorona-rend lovagja stb. stb.

Elnökség: betöltetlen.

Alelnökök: 1. Szönyey Kálmán, Lócse sz. kir. város polgármestere, 2. Dr. Vajdovszky János czímz. kanonok, szepes-olaszii r. kath. lelkész.

Titkár: Dr. Demkó Kálmán, a lócsei m. kir. áll. főreáliskola igazgatója, a műemlékek országos bizottságának kültagja.

Pénztárnok: Förster Rezső, lócsei áll. főreáliskolai tanár.

Muzeum-őr: Fábry Sándor vár. aljegyző, levéltárnok.

II. Az igazgató-választmány tagjai:

1. Dr. Beervaldszky János. r. k. apát-plébános, Igló.
2. Binder Samu, ny. takarékpénztári tisztviselő, Lócse.
3. Gróf Csáky Gyula, Szepesvármegye főispánja, Lócse.

4. Dianiska András, ág. ev. lelkész, Lőcse.
5. Dr. Hajnóczy József, kir. tanfelügyelő, Lőcse.
6. Halász László, cz. kir. főigazgató, kir. főgymn. igazgató, Lőcse.
7. Horváth Victor, papnöveldei kormányzó, Szepeshely.
8. Hradszky József, prépost-kanonok, Szepeshely.
9. Kompanyik Coelestin, apát-plebános, Lőcse.
10. Kostialik István, apát-kanonok, Szepeshely.
11. Liptay Ferencz, cz. püspök-nagyrépost, Szepeshely.
12. Máriássy Ferencz, földbirtokos, Markusfalu.
13. Dr. Neogrády Lajos, vármegyei főjegyző, Lőcse.
14. Sváby Frigyes, vármegyei levéltárnok, Lőcse.
15. Weber Samu, ág. ev. lelkész, Szepes-Béla.
16. Zimann János, főgymn. tanár, Igló.

III. *A szerkesztő-bizottság tagjai:*

Dr. Demkó Kálmán.

Dr. Vajdovszky János.

Sváby Frigyes.

IV. *A társulat tagjainak névsora:*

1. Tiszteletbeli tagok:

1. Gróf Csáky Albin, cs. és kir. valóságos belső titkos tanácsos, a Lipót-rend középkeresztes, a pápai szt. Gergely-rend nagykeresztes lovagja, országgyűlési képviselő stb. stb. vál. 1888. nov. 7.
2. Gróf Csáky Gyula, Szepes-vármegye főispánja, vál. 1890. nov. 11.
3. Császka György, kalocsai és bácsi érsek, stb., vál. 1885. szept. 17.
4. Szilágyi Sándor, a budapesti kir. tud. egyetemi könyvtár igazgatója, a m. kir. tud. akad. r. tagja, vál. 1885. szeptember 17.

2. Alapító tagok:

1. Papi Balogh Péter, földbirtokos, Haraszti, Pest m.
2. Gróf Csáky Albin, cs. és kir. v. b. t. tanácsos stb. Budapest, Andrássy-út 114. sz.
3. Gróf Csáky Vidor, nagybirtokos, Görgő.
4. Dr. Csája János, szepesi apát-kanonok, meghalt 1890-ben.
5. Császka György, kalocsai és bácsi érsek stb. stb.
6. Görgy István, kir. közjegyző, Budapest, IV. Régi posta-utcza 10. sz.
7. Dr. Kézmárszky Tivadar, egyetemi tanár, Budapest, Zöldfa-utcza 15. sz.
8. Liptay Ferencz, cz. püspök stb. Szepeshely.
9. Lőcse sz. kir. város közönsége.
10. Alapi Salamon Attila, meghalt 1892-ben.
11. Alapi Salamon Géza, nagybirtokos, Lőcse.
12. Alapi Salamon Tivadar » Tuzsér.
13. Szmrecsányi Pál, szepesi m. püspök stb. Szepeshely.

3. Rendes tagok:

Minden félreértés elkerülése végett értesítjük a társulat t. tagjait, hogy itten csak az 1895. évi aug. hó 15-ikéig beérkezett tagsági díjakat nyugtázzuk. Minthogy a pénztárnok a beérkező tagsági díjakat külön-külön levelező-lapon azonnal nyugtázza; ha valaki a nyugtát a pénz beküldésétől számított 8 nap alatt nem kapná meg, kérjük azt azonnal reclamálni a titkárnál. Továbbá kérjük társulatunk t. tagjait, hogy ha valakinek neve, lakóhelye vagy bármely rá vonatkozó adat hibásan lenne közölve, szíveskedjék arról, úgyszintén a lakásváltoztatásról a titkárt értesíteni, hogy kiadványainkat mindenkinek pontosan juttathassuk kezébe.

Szám	N é v	Lakóhely, u. p.	Λ belépés éve	A tagsági díjakat befiz. bezárolag az alanti évre
1.	Adriányi Sándor, tisztviselő	Matheócz	1895	1895
	Alexy János dr., orvos	Lőcse	1885	1894
	Allender Henrik, m. k. főmérn.	Vajda-Hunyad	1895	—
	Alth Márton, r. k. plébános	Leibitz	1890	1895
	Ambrózy Albert	Nyiregyháza	1884	1893
5.	Andaházy László dr., ügyvéd. cs. és kir. asztalnok	Bpest, I. Lovas-út 62.	1895	—
	Augusztiny Elek, polg. isk. tan	Kassa	»	1895
	Barányi László, m. á. v. gépgy. hivatalnok	Budapest, m. á. v. gépgy.	»	—
	Bares Gyula, takarékp. főnök	Lőcse	»	—
10.	Bartholy Samu, vmegy. áll. orv.	»	»	1897
	Bauer Simon dr., áll. für. tan.	»	»	1895
	Baumerth Gyula dr., orvos	Bpest, I. Vár, Díztér 3.	1888	»
	Beer Mór dr., ügyvéd	Lőcse	1884	1894
	Beerwaldszky János dr., ap.-pl.	Igló	»	1895
15.	Belóczy Sándor, keresk. isk. ig.	Késmárk	1895	»
	Berger Armin, körjegyző	Lőcse	»	»
	Berzeviczy Egyed, cs. és kir. kamarás	Bárcza, p. Kassa	1884	»
	Beszkid Antal, ügyvéd	Szepes-Ófalu	»	1894
	Bethlenfalvy Antal, kir. táblab	Kassa	»	»
20.	Bethlenfalvy György, kir. tör- vényszéki elnök	Aranyos-Maróth	1895	1895
	Bexheft Armin, lapszerkesztő	Bpest VI. N.-Mező útca 52	»	»
	Bécsér János, főgymn. tanár	Zilah	»	—
	Binder Gusztáv, mérnök	Deés	»	1895
	Binder Samu, takarékp. hivat.	Lőcse	1884	1894
25.	Bojárszky Béla, v. tanácsnok	»	»	1895
	Böhmisch Ede, nyug. tanító	Igló	1895	»
	Breuer Sándor dr., orvos	Gőlniczbánya	1884	»
	Breznyák János, r. k. lelkész	N.-Szalók	»	1894
	Buchalla Jenő, ügyvédjelölt	Leibitz	1895	—
30.	Burián R. László, Kis-Janko- vich alap. gondnok	Bpest, Molnár útca 13.	»	1895

Szám	N é v	Lakóhely, u. p.	A belépés éve	A tagsági díjakat benz. bezárólag az alanti évről
	Bysz József, körjegyző	Jarembina	1895	1895
	Csáky György gróf	Koncsán	»	—
	Csáky Gyula gróf, főispán	Lőcse	1890	1894
	Csáky Lajos gróf, orsz. képvis.	Kluknó	1884	»
35.	Csáky Zenó gróf	Velbach, Szep.-Olaszi	»	»
	Csáky Károly dr., orvos	Podolin	1895	1895
	Czebányi Kornél, m. árv. ikt.	Lőcse	»	»
	Czéhula Ludmilla, fényképész	»	»	»
	Daits Ede dr., orvos	Felka	1885	1894
40.	Dedek Cresc. Lajos egy. könyvt.	Budapest	1895	—
	Demkó Ágoston dr., ügyvéd	Hajdú-Dorog	»	—
	Demkó Kálmán dr., áll. fő-reáliskolai igazgató	Lőcse	1884	1894
	Deutsch Gyula, r. k. lelkész	Landok	1890	1893
	Dékány Lajos, főreálisk. tanár	Versecz	1895	1895
45.	Dénes Ferencz, főgymn. tan.	Lőcse	1884	»
	Dianiska András, ev. lelkész	»	»	1893
	Dirner Gusztáv dr., orvos, egyetemi magántanár	Bpest, IV. Kossuth u. 9.	1889	1895
	Dirner Lajos dr., orvos, egy. magántanár	Bpest, Zerge útcza 28.	1895	—
	Dirner Mihály, áll. állatorvos	Liptó-Szt.-Miklós	»	—
50.	Dobó Adolf, polg. isk. igazg.	Igló	»	—
	Dörner Béla, áll. gépgy. hivatalnok	Bpest, m. á. v. gépgyár	»	—
	Dörner Lajos, birtokos	Lőcse	»	1895
	Draveczy Dezső, körjegyző	Káposztafalu	»	»
	Duchon János, r. k. lelkész	Ménhárd	1884	1894
55.	Egyházmegyei könyvtár	Nyitra	1895	—
	Elsner József, m. á. v. gépgy. hivatalnok	Bpest, m. á. v. gépgyár	»	—
	Erményi Emil, mérnök	Bpest, V., Király-u. 100.	1888	1895
	Erményi L. dr., gép. mérnök	Bécs III. Rasumoffsky-Gasse 11	»	1896
	Ernyei József, gyógyszerész	Lőcse	1895	1895

Szám	N é v	Lakóhely, u. p.	A belépés éve	A tagsági díjakat befizetvén, a belátáskor az alatti évre
60.	Faith Mátyás, főgymn. tanár	Besztercebánya	1895	—
	Fábry Adolf, földbirtokos	Bussócz	»	—
	Fábry János, ev. főesperes	Igló	»	1895
	Fábry Károly, kereskedő	Rozsnyó	»	»
	Fábry Sándor, v. aljegyző	Lőcse	»	—
65.	Fedor Sándor, r. k. lelkész	Kis-Lomnicz	»	1895
	Fehér Mór, bérlő	Keresztfalu, p. Sz.-Béla	»	»
	Felkai Tatra-Muzeum-egylet	Felka	1884	»
	Fertsek Nándor, pápai prael.	Szepeshely	»	»
	Fenyves Lajos, m. kir. erdész	Kőrösmező, Mármaros	1895	—
70.	Fest Sándor, földbirtokos	Szepesváralja	»	—
	Fest Viktor, takarékp. igazg.	»	»	1895
	Fischer Miklós, főgymn. ig.	Igló	1886	1891
	Fleischhacker Lajos, v. fjegyző	Lőcse	1885	91 ¹ / ₂
	Flittner Frigyes, dr., az osztr.-magy. bank főnöke	Budapest	1895	1895
75.	Förster Ede, ügyvéd	Szepes-Olaszi	»	»
	Förster Gustáv, urad. felügy.	Görgő	»	—
	Förster Rezső, áll. főrealisk. t.	Lőcse	1888	1894
	Füzy Alajos, főerdész,	Javorina	»	» ₁
	Gaszner Inre, erdőtiszt	Káposztafaln	1895	1895
80.	Genersich Antal, egyet. tan	Budapest	1884	»
	Glós Miklós, földbirtokos	Lőcse	1885	1894
	Gloser János, m. k. postafőnök	»	1895	1895
	Gmitter Alfonz, min. házf.	Csütörtökhely	1885	1894
	Gólian Károly, m. k. bányász és kohóhivatal-főnök	Kapnikbánya	1895	—
85.	Gölniczbányai ipar. társasköre	Gölniczbánya	»	1895
	Görgey Gusztáv, főszolgabíró	Szepesváralja	1886	1892
	Görgey Gyula, cs és k. kamar.	Tálya	1884	1897
	Gretzmacher Samu, ev. lelk.	Beska, Szerémm.	1895	1895
	Groch János, r. k. lelkész	Kluknó	1885	1893
90.	Grünbaum Armin, könyvker.	Bpest, Andrássy u. 21.	»	—
	Guhr Márton, főgymn. tanár	Igló	1895	1895

Szám	N é v	Lakóhely, u. p.	A belépés éve	A tagsági díjakat befizetőleg az alábbi évre
	György Lajos, főgymn. tanár	Losoncz	1895	—
	Gyulaffy József, fg.tan., r.k. lelk	Lőcse	1884	1894
	Hadik Richárd, főgymn. tanár	»	1895	—
95.	Hajnóczy József dr., kir. tanf.	»	1889	1892
	Hajts Árpád, m. kir. gépgy. hiv.	Bpest, m. á. v. gépgyár	1895	—
	Halász László, kir. főigazgató	Lőcse	1884	1894
	Harencsár József, püsp. titkár	Szepeshely	1890	»
	Hauff Lajos, m. á. v. főmérnök	Budapest, Szív-ú. 12.	1895	—
100.	Hertelendy László dr., főisp. tit	Lőcse	»	1895
	Hoepfner Gusztáv, bankigazg.	»	1885	1894
	Hoffmann Károly dr., ügyvéd	Késmárk	1895	1895
	Hollender Jenő, földbirtokos	Sz.-Nádasd, p. Váralja	»	»
	Horvay Róbert dr., ker. ak. tan	Debreczen	»	—
105.	Horváth Viktor, theol. korm.	Szepeshely	1884	1894
	Hönel Béla, műépítész	Esztergom	1888	1895
	Hörk József, colleg. igazgató	Eperjes	1895	—
	Hradszky József, prep.-kanon.	Szepeshely	1884	1894
	Plutyra Fer. dr., állat orv. ak. t.	Budapest	1895	1895
110.	Iglói kaszinó	Igló	1887	»
	Iványi István, főgymn. tanár	Szabadka	1895	»
	Jakobs Ottokár, bányá- és vasgyár-tulajdonos	Abauj-Hámor	»	»
	Jaloviczky — jalsovai — Sándor, belügymin. titkár	Budapest	»	—
	Jaszusch Fer., m.k. csendőrfőh	Maros-Vásárhely	»	—
115.	Jeszenák Ráfael, főgymn. tanár	Losoncz	»	—
	Juhos János Gyula, magánzó	Kassa	»	1897
	Jurkovics Emil, főgymn. tan.	Besztercebánya	1886	1894
	Kaczvinszky József, r. k. lelk.	Lesnicz	1890	—
	Kalmár Elek, fóg. tanár	Lőcse	1895	—
120.	Kálmán Kolos, cziszt. r. tan.	Baja	»	1895
	Kellner Ede, m. á. v. gépgy. hiv.	Bpest, m. á. v. gépgy.	1895	—
	Kereskedelmi és iparkamara	Pozsony	«	—
	Kermeszky Mór, ügyvéd	Lőcse	1884	1894

Szám	N é v	Lakóhely, u. p.	A belépés éve	A tagsági díjakat behz. bezárólag az alatti évre
	Kertscher Sándor, tanító	Késmárk	1895	—
	Késmárki bank részvénytárs.	«	»	1895
	Kézmárszky Bruno dr., m. főügy.	Lőcse	1890	»
125.	Kézmárszky József, magánzó	Szepesvávalja	1895	»
	Kirchmayer Ágoston, postams	»	»	»
	Kirchmayer Győző, áll. p. is. tan.	Liptó-Szt. Miklós	»	—
	Klein Armin dr., vár. t. orvos	Késmárk	»	—
	Klein Ignác dr., ügyvéd	Szepes-Ófalu	»	—
130.	Klempay Bertalan, vár. főjegyző	Szepesvávalja	1890	1894
	Klug Nándor, bányaigazgató	Kotterbach	1889	1895
	Kobialka János, tanár	Toporc	»	»
	Kobialka János m. kir. mérnök	Gyalár, p. V-Hunyad	1895	—
	Köch Ervin, erdész	P. Ilva, Mar.-Torda m.	»	1895
135.	Koller Ágoston, kereskedő	Szepesvávalja	»	«
	Kompanyik Coelestin, apt.-plb.	Lőcse	1884	1894
	Kondor Mihály, áll. állatorvos	Liptó-Szt. Miklós	1895	—
	Koromzay György ifj., gyáros	Szepes-Béla	»	—
	Korponay Ágoston, ny. alispán	Gánóc	1884	1894
140.	Kostialik István, apát-kanonok	Szepeshely	1886	»
	Kovalcsik Antal, r. k. s.-lelk.	Káposztafalu	1895	1895
	Kovalcsik János, tanító	Igló, K.-Hnilecz	»	»
	Kovalszky Lajos, gymn. igaz.	Uj-Verbász, Bácsm.	1884	»
	Kovács István, főgymn. tan.	Lőcse	1895	—
145.	Kosztka Alajos, m. k. főmérnök	Govasdia, p. V-Hunyad	»	1895
	Kosztka József dr., orvos	Kassa	»	»
	Kosztka Károly, r. k. lelkész	Német-Lipese, Liptóm.	1895	»
	Kövy Imre, főgymn. tanár	Igló	1886	1891
	Krajnyák Edvárd, kth. főg. tan.	Pozsony	1895	1895
150.	Kray Miksa, ny. udv. tanácsos	Lőcse	1884	»
	Krompecher János, áll. v. mérn.	Budapest	1888	»
	Krompecher László, kereskedő	Felka	1887	»
	Kubassy Gusztáv, tak. pénzt	Nyiregyháza	1895	—
	Kubinyi Győző Sándor, theol.	Kalocsa	»	—
155.	Kurimszky Antal dr., ap.-pléb.	Rózsabegy	1884	1895

Szám	N é v	Lakóhely, u. p.	A belépés éve	A tagsági díjakat befiz. bezárólag az alábbi évre
	Kurovszky Adolf, för. tanár	Lócse	1895	—
	Kussinszky Vincze, r. k. lelkész	Szep.-Hanusfalu	»	—
	Laczkó József, r. k. lelkész	Zsegra, p. Sz.-Váralja	1889	1891
	Laczkó Károly, áll. för. tanár	Debreczen	1895	—
160.	Langer József, bizt. ügynök	Lócse	»	1895
	Langer Salamon, könyvvivő	Kassa, (Knöpfler-czég)	»	»
	Laufik Ferencz, r. k. lelkész	Késmárk	»	»
	Lánczy Antal, erdész	Kabolapolyána, Marm.	»	—
	Láng József dr., körorvos	Vajasd, A.-Fehérm.	»	1895
165.	Lányi Róbert, mérnök	Vajda-Hunyad	»	—
	Lehozky Béla, mérnök	Deés	»	1895
	Lenner Kálmán, ügyvéd	Lócse	»	»
	Libicei Henrik, magánhivataln.	N.-Szeben, Seviz-ú. 9	»	»
	Lingsch Árp. dr., cs. és k. ezr. orv.	Szeged	»	1897
170.	Linkess Miksa, főgymn. tanár	Lócse	1884	1894
	Lippich Gusztáv, ügyvéd	Szolnok	1895	1897
	Liptay Arnold, r. k. lelkész	Szolnok-Hutta	»	1895
	Liteczky Béla, r. k. lelkész	Lócse	1888	1893
	Lombardini Sándor, ügyvéd	Zsolna	1895	1895
175.	Lomniczy Vilmos, orvos	Lócse	1884	1894
	Lorenez Viktor, mérnök	Bpest, Rottenbiller-ú.	1895	—
	Lőcsei all. felsőbb leányiskola	Lócse	»	—
	Lőcsei all. főreáliskola	»	1884	1894
	Lőcsei kir. főgymnasium	»	»	»
180.	Lőcsei casino	»	1891	1894
	Lőcsei takarékpénztár	»	1884	»
	Löwy Mór, ig.-tanító	Igló	1895	1895
	Lumtzer Viktor, tanárjelölt	Lipcse, Gewandgässch	»	»
	Madarassy Lipót dr., conv. kor.	Kassa	»	»
185.	Majunke Gedeon, műépítész	Szepes-Szombat	»	—
	Maléter Zoltán, szamosv. vas. ig.	Deés	»	1895
	Marzsó Géza, kab. irodai titk.	Bécs, Ófels. kab. iroda	1884	1894
	Mattyasovszky Boldizsár, fősz.	Szepes-Ófalu	1895	1895
	Mattyasovszky István, földb.	Tótfalu	1886	1894

Szám	N é v	Lakóhely, u. p.	A belépés éve	A tagsági díjakat befiz. bezárólag az alanti évre
190.	Mattyasovszky János, ügyvéd	Lőcse	1884	1894
	Mattyasovszky Tamás, ny. főis.	«	1895	1895
	Maurer Adolf, könyvkereskedő	Kassa	1887	1894
195.	Mayer Gyula, főerdész	Vadaskert, p. Tamási, Toln.	1895	1895
	Máriássy Ferencz, földbirtokos	Markusfalu	1885	1894
	Máriássy Ödön, megy. aljegyző	Lőcse	1895	—
	Melzer Ágost	Igló	„	1895
	Meliorisz Béla, joghallgató	Eperjes	„	„
200	Mihalik János, r. k. lelkész	Matheócz	1885	1894
	Mindszenti Mihály, r. k. lelk.	Velbach, p. Sz.-Olaszi	„	„
	Missik István, r. k. lelkész	N.-Hnilecz, p. Igló	1895	1895
	Miske Kálmán báró	Kőszeg	„	1895
	Miskolczy Arnold, főgym. tan.	Lőcse	1889	1894
205.	Mocsáry István, cs. és k. kam., honv. h. százados	Baja	1895	1895
	Molitor Béla, gyógyszerész	Lőcse	„	—
	Montskó Ferencz, földbirtokos	Bethlenfalu	1884	1895
	Montskó István, megy. jegyző	Lőcse	1887	1894
	Mück Béla, p. t. tiszt	Bpest, Rottenbil.-ú. 24	1895	1895
210.	Münnich Aurel dr., orszgy. kpv	« Vámház-körút 12	„	—
	Münnich Sándor, ny. tanító	Felső-Bánya	„	—
	Nagy Árpád dr., ügyvéd	Lőcse	„	1895
	Nagy Iván, földbirtokos	Nógrád-Horpács, p. N.-Oroszi	„	„
	Nemessányi Árpád, körjegyző	Nemessán, p. Sz.-Váralja	„	„
215.	Neogrády Lajos dr., m. főjegyző	Lőcse	1886	1894
	Neupauer János, adótárnok	Siklós, Baranyamegye	1889	1895
	Noghe Ede, nyug. tanító	Lőcse	1895	„
	Oravecze Béla, r. kath. lelkész	Szepes-Körtvélyes	„	„
	Orafcsik János, kgyr. gym. t.	Szeged	„	„
220.	Országos levéltár	Budapest	„	—
	Öt felföldi városi takarékp.	Szepes-Szombat	1887	1895
	Pataky János, r. k. lelkész	Richwald, p Sz. Ó-falu	1885	1894
	Paulik Péter, tanfelügy. tolln.	Lőcse	1895	—
	Payer Hugó	Késmárk	„	1895

Szám	N é v	Lakóhely, u. p.	A belépés éve	A tagsági díjakat befizetőleg az alantli évré
	Pákh Károly, főgymn. tanár	Igló	1884	1894
	Páter Kálmán, árvasz. ülnök	Lőcse	1895	—
225.	Peták István, tanító	Gölniczbánya	"	—
	Petényi István, áll. főg. tanár	N-Szeben	"	—
	Philippi Aladár dr., ezredorv.	Edelény, Borsodm.	"	1895
	Pitkő Béla, jegyző	Szaján, Torontálm.	"	"
	Pokoly József, ev. ref. lelkész	Geszt, Biharm.	"	"
230.	Pollágh Károly, r. k. lelkész	Felka	1887	1894
	Pollák István, tanító	Szepes-Olaszi	1895	1895
	Pommer István, aljárásbíró	Szepesváralfa	1890	"
	Popovits László, apát-kanonok	Szepeshely	"	"
	Posewitz Kornél, magánhiv.	Budapest, Kőbánya	1895	"
235.	Posewitz Tivadar dr., áll. geol.	Budapest, geol. int.	1891	"
	Probstner Gyula, földbirtokos	Lőcse	1884	1896
	Propper Adolf, postatakp. tiszt.	Bpest, Széchenyi-ú. 2	1889	1895
	Pukács Román, r. k. lelkész	Görgő	1895	"
	Raab József, r. k. lelkész	Káposztafalu	"	"
240.	Radvánszky Béla br., k. kor.őr	Sajó-Kaza, Borsodm.	1886	"
	Raisz Aladár, alispán	Lőcse	1884	1894
	Rajner Gyula dr., ügyvéd	Bpest, IV..Vámházkörút 16	1895	1896
	Rajner Vilmos, magánzó	Lőcse	"	"
	Rátskay István, ker. isk. tanár	Késmárk	"	"
245.	Reiner Zsigmond dr., magánzó	Bpest, Terézkörút 40	1890	1895
	Reiter Károly, géplakatos	Krompach	1895	1897
	Reuss Emil, m. k. vasgy. mérn.	Vajda-Hunyad	"	—
	Répássy Sándor, k. tvsz. bíró	Lőcse	1884	1894
	Ribiczey Béla, püsp. urad. flgy.	Schavnik	1890	1995
250.	Richnavszky Pál dr., páp. prlts.	Szepeshely	1890	"
	Richter János, r. k. lelkész	N.-Bobrócz, Árvam.	1895	"
	Rittinger Antal, főgymn. tanár	Lőcse	1895	—
	Rombauer Lajos, kereskedő	"	"	—
	Roth Endre dr., ügyvéd	"	1884	1894
255.	Roth Márton, főgymn. tanár	Igló	1895	1895
	Roth Pál, mérnök	Bpest, Rottenbilller-út. 46.	"	—

Szám	N é v	Lakóhely, u. p	A belépés éve	A tagsági díjakat befiz. bezárólag az alanti évré
	Rosenzweig Bertalan dr., orv.	Lócse	1895	—
	Rónay Árpád, mérnök	Budapest, Teréz körút 12	"	—
	Alapi Salamon Andor	Szepesváralja	"	1895
260.	Sax Lajos, r. k. lelkész	Kis-Lomnicz	1891	"
	Schefesik János, r. kath. lelkész	Durand	1895	—
	Scherffel Nándor, ev. lelkész	Krompach	"	1895
	Schlosser Albert, birtokos	Rozsnyó	"	"
	Scholtz Frigyes, főgymn. tan.	Késmárk	1885	"
265.	Scholtz Gusztáv, kir. műsz. tncs.	Lócse	"	1894
	Scholtz Róbert, tanár	Arad	1892	1895
	Schön Leo dr., orvos	Szepesváralja	1891	>
	Schréter Gyula dr., orvos	Nándorhegy, Krassó-Ször.	1895	"
	Schréter Károly, erdőfelügyelő	Dombóvár	"	"
270.	Schulze Otto, ev. lelkész	Ruszkín	"	—
	Schwetz András, tanító	Káposztafalu	"	1895
	Sefesik Ferencz, nevelő	Hetes, Somogym.	"	—
	Seltenreich Kornél, alt. vill. társ. titkár	Bpest, Kazinczy-ú. 21.	"	—
	Siró József, ügyvéd	Bpest, Zöldfa-utcza 24.	"	1895
275.	Skonyár Gusztáv, áll. p. isk. ig.	Liptó-Szt.-Miklós	"	—
	Somogyi Gyula, kir. közjegyző	Nyiregyháza	"	—
	Spitkó Lajos, kir. tank. főigazg.	Székes-Fehérvár	1889	1895
	Spitzer Gyula, orvosnövendék	Káposztafalu	1895	1895
	Spitzkopf János, tanító	Nitzky-falu, Temes m.	"	—
280.	Spóner Andor, földbirtokos	Nagy-Lomnitz	1884	1895
	Stanik Sámuel, m. kir. erdőm.	Besztercebánya	1886	"
	Steinhausz József, m. k. ell. főerd.	Mármaros-Sziget	1895	—
	Steinhausz László, kir. főmérn.	Bpest, országh. ép. iroda	1889	1895
	Steinhöfer Gyula dr., r. k. lelk.	Nyitra-Ujlak	1895	"
285.	Stubenvoll Guido, vasmű-szmv.	Vajda-Hunyad	"	—
	Sütő József, ügyvéd	Nyiregyháza	"	—
	Sváby Frigyes, vm. levélt.	Lócse	1884	1893
	Sváby Sándor, kir. járásbíró	Abauj-Szántó	1895	—
	Szedenicz Zoltán dr., orvos	Bpest III., Dohány-ú. 20	"	—

Szám	N é v	Lakóhely, u. p.	A belépés éve	A tagsági díjakat befiz bezárólag az alábbi évre
290.	Szedélyi Károly, r. k. lelkész	Szepes-Szombat	1884	1894
	Szemann János, r. k. lelkész	Alsó-Kubin	1895	1895
	Szent-Istványi Dani, áll. fels. leányisk. tanár	Lőcse	1895	—
	Szepesi iparosok egylete	Bpest, József utca 31.	"	1895
	Szimonisz Frigyes, m. k. kz főer.	Rónaszék, Márm. m.	"	—
295.	Szepes-Olaszi város közönsége	Szepes Olaszi	1890	1894
	Szepes-Szombat város közöns.	Szepes Szombat	1887	1895
	Szépréthy Béla, áll. fő. tanár	Brassó	1895	1895
	Székely Farkas, árvasz. elnök	Lőcse	1884	1894
	Szlopovszky Károly, cz. k.-plb.	Ó-Lubló	1887	1895
300.	Szlovik István, birtokos	Bihar Diószeg	1895	—
	Szontagh Felix dr., orv., egy. mt.	Bpest, Zsibárus-u. 2.	"	—
	Szontagh Miklós dr., orv. k. tncs.	Uj-Tátrafüred	1887	1894
	Szontagh Sándor, ev. lelkész	Szepesváralja	1895	—
	Sztrelkó Gusztáv, m. á. v. főflgy.	Bpest, Izabella útca 48	"	1895
305.	Szönyey István, főerdész	Kassa	1884	1894
	Szönyey Kálmán, polgármester	Lőcse	"	"
	Takács Kálmán, kőfaragóüzl-tl	Gánócz	1895	1895
	Tauber Nándor, ker. isk. tan.	Késmárk	"	"
	Tern László, ev. lelkész	Igló	"	"
310.	Teschler János, főerdész	Szepes-Véghely	"	"
	Tillis János, vall.-k min. számell.	Budapest	"	"
	Timesák Ferencz, p. ü. titkár	Lőcse	"	—
	Timon Ákos dr., egyet. tanár	Budapest, Szentkir.-út. 39.	"	1895
	Tirtsch Gergely, ev. theologus	Szepesváralja	"	"
315.	Topscher Gusztáv dr., cs. k. körj.	Bécs, III., Haus-Strasse 21.	1887	"
	Uhlarik Mátyás, kir. tv. jegyző	Eperjes	1884	1894
	Ujfalussy Ágost, ny. m. főpénzt.	Szepes-Darócz	"	1895
	Ujfalussy Ernő dr., szolgabíró	Szepes-Ófalu	1895	—
	Ujlaky Jenő, m. kir. honv. száz.	Igló	"	1895
320.	Ulbrich Ede, tőzsdei jogügyi tit.	Budapest, Már. Val.-ú. 12	"	—
	Ulbrich Sándor, ág. ev. főg. tan.	Budapest, Deáktér	"	1895
	Urvay Ferencz, r. k. lelkész	Ném.-Lipcse, Liptó-m.	"	"

Szám	N é v	Lakóhely, u. p.	A belépés éve	A tagsági díjakat befizetve az alantl évre
	Vadászfy Jenő, m. k. közal. közp. erdőmester	Bpest, Kárpát-út 19	1895	—
325.	Vajdovszky János dr., cz. kan.	Szepes-Olaszi	1884	1895
	Varga Ferencz, ügyvéd	Lőcse	1885	1894
	Varjú Elemér, földbirtokos	Bpest, József körút 69	1895	1896
	Vasvári Béla, gyógyszerész	Bpest, Zárda-utca 40.	"	1895
	Várady Sándor, p. ü. titkár	Lőcse	"	—
330.	Venczko János, r. k. lelkész	Kubach	"	1895
	Végh Kálmán, keresk. isk. tan	Késmárk	"	"
	Vollay Neit, tanító	Igló-N.-Hnilecz	"	—
	Walkó János ifj, joghallgató	Gölniczbánya	"	1895
	Wallachy Jenő, főgymn. tanár	Uj-Verbász, Bácsm.	1884	1894
335.	Weber Rudolf, főg. tanár	Bpest, Deáktér 4	1895	1895
	Weber Samu, ev. lelkész	Szepes-Béla	1884	1894
	Weisz Náthán, hitoktató	Lőcse	1895	—
	Werner Samu, m. k. dohánygy. t.	Bpest, Ó-Buda	"	1895
	Weszter Miksa, vasgy. tiszt.	Káposztafalu	"	"
340.	Wieland Arthur, földbirtokos	Markusfalu	1884	"
	Wilhelmb Ede, kir. mérnök	Gyalár, V.-Hunyad	1895	—
	Winter Samu, magánzó	Lőcse	1884	1892
	Wittchen Kornél	Bpest, Erzsébk. körút 28	1895	—
	Wyda László, főszolgabíró	Késmárk	1884	1894
345.	Wyda Sándor, kir. aljegyző	Lőcse	1886	"
	Zahradnyik Károly, tanító	Nitzky falu, Temesm.	1895	—
	Zalán Károly, m. á. v. ellenőr	Bpest, m. á. v. gépgy.	"	—
	Zamoisky András gróf, földb.	Lubló-vár	1890	1895
	Záborszky Imre, ny. m. főpénzt.	Poprád	1885	"
350.	Zelenyák János dr., orsz. képv.	Szepeshely	1890	1894
	Zelényi István, irg. r. gyógysz.	Pécs	1895	1895
	Zenovitz Gusztáv, m. k. főmérn.	Bpest, N.-Korona-ú. 11	"	—
	Zimann János, főgymn. tanár	Igló	1884	1894
	Zimmermann Andor, ev. lelkész	Gölniczbánya	1895	1895
355.	Zimmermann Ignác, kanonok	Szepeshely	1890	"
	Zsedényi Béla, min. s.-titkár	Bpest, keresk. minist.	1888	1890

3. Szepesvármegye monographiájának

kiállítási költségeihez hozzájáruló községek

Fszám	Község neve	Jelentkezés			Fizetett		Tartozik	
		éve	évi összege		frt	kr	frt	kr
			frt	kr				
1.	Arnóthfalu	1889	2	6	6	1889—1891	6	1892—1894
2.	Béla, Szepes- . . .	»	5	6	40	1889—1896	.	—
3.	Busóc	1895	2	6	.	—	12	1895—1900
4.	Csütörtökhely . . .	1889	2	6	6	1889—1891	6	1892—1894
5.	Darócz, Szepes- . .	»	2	6	6	1889—1891	6	1892—1894
6.	Dubrava	»	2	6	.	—	12	1889—1894
7.	Durand	»	5	6	.	—	30	1889—1894
8.	Eőr, Nagy-	1895	2	6	.	—	12	1895—1900
9.	Felka	1889	5	6	.	—	30	1889—1894
10.	Folkmár, Nagy- . .	»	2	6	.	—	12	»
11.	Folyvár	»	2	6	2	1889	10	1890—1894
12.	Gnezda 1)	»	5	6	2	—	28	1889—1894
13.	Granasztó	»	2	6	.	—	12	—
14.	Gölniczbánya . . .	1895	10	6	10	1895	50	1896—1900
15.	Hadusfalu	1889	2	6	6	1889—1891	6	1892—1894
16.	Halgócz	»	2	6	2	1889	10	1890—1894
17.	Helczmanócz . . .	»	5	6	.	—	30	1889—1894
18.	Hodermark	1895	2	6	.	—	12	1895—1900
19.	Holló-Lomnicz . .	»	2	6	.	—	12	»
20.	Hrissóc	1889	2	6	.	—	12	1889—1894
21.	Igló	»	10	6	60	1889—1894	.	—
22.	Illésfalu	»	2	6	6	1889—1891	6	1892—1894
23.	Jarembina	»	2	6	.	—	12	1889—1894
24.	Javorina	1895	2	6	.	—	12	1895—1900
25.	Jekelfalu	1889	2	6	.	—	12	1889—1894
26.	Kalyava	»	2	6	.	—	12	»
27.	Keresztfalu	»	2	6	.	—	12	»
28.	Késmárk	»	10	6	60	1889—1894	.	—
29.	Klunkó	»	2	6	.	—	12	1889—1894 ⁴

F. szám	Község neve	Jelentkezés			Fizetett			Tartozik		
		éve	évi összege		frt	kr	mely évekre?	frt	kr	mely évekre?
			frt	kr.						
30	Kojsó	1889	2	6	.	.	—	12	.	1889—1894
31	Kolinócz	»	2	6	.	.	—	12	.	»
32	Kriegh	»	2	6	.	.	—	12	.	»
33	Krompach	»	5	6	.	.	—	30	.	»
34	Landok	»	2	6	.	.	—	12	.	»
35	Lechnicz	»	2	6	2	.	1889	10	.	1890—1894
36	Leibicz 2)	»	10	6	40	.	1889—1892	20	.	1893—1894
37	Lesnicz	»	2	6	2	.	1889	10	.	1890—1894
38	Lethánfalu	»	2	6	6	.	1889—1891	6	.	1892—1894
39	Lipník, Nagy	»	2	6	2	.	1889	10	.	1890—1894
40	Lőcse	»	100	5	.	.	—	500	.	1889—1893
41	Lubló-Krempach	»	2	6	.	.	—	12	.	1889—1894
42	Majerka	1895	2	6	.	.	—	12	.	1895—1900
43	Malhur	»	2	6	.	.	—	12	.	1895—1900
44	Margitfalu	1889	2	6	.	.	—	12	.	1889—1894
45	Merény	»	5	6	.	.	—	30	.	»
46	Ménhárd	»	5	6	.	.	—	30	.	»
47	Mnisek	»	2	6	.	.	—	12	.	»
48	Pílhó	»	2	6	.	.	—	12	.	»
49	Podolin	»	25	.	egy-z.	.	—	25	.	egyszerre
50	Poprád 3)	»	10	6	12	.	1889	48	.	1890—1894
51	Prakfalu	»	2	6	.	.	—	12	.	1889—1894
52	Richnó	»	2	6	.	.	—	12	.	»
53	Richwald	»	2	6	2	.	1889	10	.	1890—1894
54	Rokusz	1895	2	6	.	.	—	12	.	1895—1900
55	Szalók, Felső	1889	2	6	.	.	—	12	.	1889—1894
56	Szent-György	1895	2	6	.	.	—	12	.	1895—1900
57	Szlovinka, Alsó	1889	2	6	.	.	—	12	.	1889—1894
58	Szlovinka, Felső	»	2	6	.	.	—	12	.	»
59	Szombat, Szepes 4)	»	5	6	.	.	—	30	.	1889—1894
60	Szomolnok-Hutta	»	5	6	.	.	—	30	.	1889—1894
61	Szulin	»	2	6	.	.	—	12	.	»
62	Tamásfalu	»	2	6	6	.	1889—1891	6	.	1892—1894
63	Toporc	1895	2	6	.	.	—	12	.	1889—1894

Fszám	Község neve	Jelentkezés				Fizetett			Tartozik		
		éve	évi összege			frt	kr	mely évekre?	frt	kr.	mely évekre?
			frt	kr.	hány évre?						
64.	Tótfalu, Szepes	1889	2	.	6	.	.	—	12	.	1889—1894
65.	Viborna	„	2	.	6	.	.	—	12	.	„
66.	Zsakaróc	„	2	.	6	.	.	—	12	.	„
67.	Zsdjár	„	2	.	6	.	.	—	12	.	„
68.	Zsegra-Hotkócz	„	2	.	6	.	.	—	12	.	„

Jegyzet.

1) G n e z d a belépett 1889. évben; nem fizetett semmit. 1895-ben jelentkezett rendes tagnak; fizetett 2 frtot.

2) L e i b i c z belépett 1889. évben; fizetett 40 frtot 1891—1894. évekre; 1895. évben újra belépett.

3) P o p r á d belépett 1889; fizetett —. 1895-ben jelentkezett rendes tagnak; fizetett 2 frtot.

4) S z e p e s - S z o m b a t rendes tag 1887. óta; fizetett 1887—1895. évre 18 frtot; 1889. évben jelentkezett 6 évre évi 5 frttal a monographiára.

S z e p e s - O l a s z i rendes tag 1890. óta; fizetett 1890—1894. évre 10 frtot, monographiára eddig nem jelentkezett.

Ó - L u b l ó rendes tagnak jelentkezett 1895. évben; fizetett 2 frtot.

L ő c s é n, 1885. július 26.

Förster Rezső,
pénztáros.

4. Csereviszonyban álló társulatok.

melyek évkönyveinket rendszeren kapják.

Alsó-fehérmegyei történelmi és természettudományi egylet	Gyula-Fehérvár.
Biharmegyei régészeti és történelmi társulat	Nagy-Várad.
Békésvármegyei régészeti és művelődéstörténeti társulat	Békés-Csaba.
Délmagyarországi muzeum-társulat	Temesvár.
Erdélyi muzeum-egylet	Kolosvár.
Felső-magyarországi muzeum-társulat	Kassa.
Hunyadmegyei történelmi és régészeti egylet	Vajda-Hunyad.

Magyarországi Kárpát Egyesület	Igló.
Magyar történelmi társulat	Budapest.
Magyar tudományos Akadémia	„
Mosonymegyei történelmi és régészeti társulat	Mosony.
Országos régészeti és embertani társulat	Budapest.
Sopronmegyei régészeti társulat	Sopron.
Tátra-muzeum-egylet	Felka.
Vasmegeyi régészeti egylet	Szombathely.
Verein für siebenbürgische Landeskunde	Nagy-Szeben.

5. A szepesmegyei történelmi társulat pénztári állapotának
kimutatása.

1894. évi december 31-én volt készpénzben	2925 frt 39 kr.
Ebből sérthetetlen alaptőke	1130 » — »
1895. augusztus 15-én van készpénzben	4061 » 46 »
Ebből sérthetetlen alaptőke	1130 » — »
Rendelkezésre áll	2931 frt 46 kr.

Lőcse, 1895. évi augusztus 15-én.

Förster Rezső,
t. pénztáros.

